

**Ministerstwo
Sprawiedliwości**

**Systemowe problemy funkcjonowania
placówek dla nieletnich.
Kierunki poprawy efektywności
edukacyjnej, wychowawczej,
resocjalizacyjnej i readaptacyjnej.**

Raport

Pełnomocnika Ministra Sprawiedliwości ds. Nieletnich

Spis treści

Wprowadzenie do raportu.....	3
Informacja o zakresie raportu	6
Informacje o wizytowanych placówkach dla nieletnich.....	8
Zakład Poprawczy w Świeciu.....	10
Zakład Poprawczy w Poznaniu	15
Zakład Poprawczy w Trzemesznie.....	18
Zakład Poprawczy w Grodzisku Wielkopolskim.....	21
Zakład Poprawczy w Ostrowcu Świętokrzyskim	24
Zakład Poprawczy w Białymstoku.....	28
Zakład Poprawczy w Kcyni.....	33
Zakład Poprawczy w Nowem	37
Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Konstantynowie Łódzkim	43
Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Mrozach	48
Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Zawierciu	52
Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Raciborzu.....	55
Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Warszawie Falenicy	58
Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Laskowcu	61
Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Koronowie	64
Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Szubinie	66
Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Pszczynie Łące	74
Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Studzieńcu	83
Schronisko dla Nieletnich w Dominowie	86
Rozwiązania w zakresie organizacji, edukacji, wychowania i resocjalizacji wskazane przez kadrę kierowniczą placówek dla nieletnich w podziale na kategorie	91
Spór wokół definiowania pojęcia resocjalizacji	113
Uwagi do obowiązującej Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich jako przyczyny zapaści systemu instytucjonalnej resocjalizacji młodzieży	116
Kierunki rozwiązań systemowych w instytucjonalnej resocjalizacji nieletnich	126
Od izolacji do readaptacji społecznej	141
Wniosek końcowy	156
Źródła naukowe	159
Aneks 1: Problemy i propozycje w zakresie organizacji, edukacji, wychowania i resocjalizacji w opisach kadry placówek	165
Aneks 2: Informacja o liczbie nieletnich i kadry placówek	212

Wprowadzenie do raportu

Raport Pełnomocnika Ministra Sprawiedliwości ds. Nieletnich (ustanowionego zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2023 roku), został napisany na podstawie wizyt w placówkach dla nieletnich w latach 2024 i 2025 roku, uzyskanych pisemnych informacji od dyrektorów i pracowników placówek, opracowań wewnętrznych Wydziału ds. Nadzoru nad Zakładami dla Nieletnich Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości, analiz własnych i opinii zewnętrznych ekspertów.

W raporcie wykorzystano także opinie i stanowiska sędziów rodzinnych, kuratorów sądowych i przedstawicieli środowiska akademickiego (prawników, kryminologów, psychologów, socjologów, pedagogów i lekarzy psychiatrów) oraz badania i opracowania naukowe. Skorzystano także z wybranych fragmentów napisanych wcześniej przez autora raportu artykułów i monografii, a także fragmentów ekspertyz dla Sejmu i Senatu RP.

Dotychczasowe, prowadzone od lat, próby odgórnej modyfikacji polskich placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich sprowadzały się w zasadzie do fragmentarycznych korekt formalnoprawnych i organizacyjnych, wymuszonych albo ogólniejszymi zmianami legislacyjnymi, albo nadzwyczajnymi wypadkami zauważonymi przez media i wywołującymi reakcje środowisk politycznych i nie miały na ogół charakteru systemowego zgodnego ze współczesną wiedzą naukową i doświadczeniami innych państw europejskich.

Wprowadzona w życie w 2022 roku Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (do której się odniosę szerzej w dalszej części raportu) jest tego przykładem, gdyż ugruntowała istniejącą tendencję do traktowania grupy nieletnich jako dzieci i młodzieży szczególnie niebezpiecznej społecznie i zagrażającej porządkowi publicznemu i pochodzących z patologicznych środowisk rodzinnych i lokalnych (co nie jest do końca prawdą) i w związku z tym wymagającej odpowiedniego „karno-dyscyplinującego” traktowania, kształtując w ten sposób w społeczeństwie obraz nieletniego jako dewiacyjnego „wytworu” alkoholicznej i przestępczej rodziny, a obraz placówek dla nieletnich jako pochodną jednostek penitencjarnych dla dorosłych.

Każdej osobie z zewnątrz placówki, która miała okazję obejrzenia po 2022 roku jakiegokolwiek okręgowego ośrodka wychowawczego, zakładu poprawczego czy schroniska dla nieletnich, takie skojarzenie nasuwa się samoistnie.

Oprócz nadania penitencjarnego charakteru quasi systemowi placówek dla nieletnich, obowiązująca ustawa nie reguluje czegoś co jest najważniejsze ze społecznego punktu widzenia - mierzalnej efektywności pracy placówek- a więc indywidualnych i społecznych efektów oddziaływań w podstawowych zakresach i wymiarach pracy profilaktyczno-resocjalizacyjno-wychowawczej z nieletnimi, opartej na wiedzy wynikającej ze współczesnych osiągnięć nauk społecznych i medycznych.

Jednym ze wskaźników penitencjarnego podejścia do pracy z nieletnimi, obok oczywiście wszechobecnych drutów kolczastych, krat, środków przymusu bezpośredniego, tzw. śluz i innych zabezpieczeń, jest to, że istota pracy resocjalizacyjnej z nieletnimi polega na „siłowym” adaptowaniu i przystosowywaniu podopiecznych do życia w placówce, a narzędziem do tego jest albo system kar i nagród regulaminowych, albo odgórnie projektowane i przymusowe zajęcia o charakterze socjotechnicznym i psychotechnicznym, prowadzone w warunkach izolacji społecznej.

Owe „siłowe” adaptowanie i przystosowywanie do sztywnych reguł regulaminowych obowiązujących w placówkach, połączone z ograniczaniem społecznych kontaktów zewnętrznych, niesie za sobą dwojakie konsekwencje: uczy wychowanków konformizmu w ramach tzw. fałszywej socjalizacji instytucjonalnej oraz nie współtworzy umiejętności i kompetencji samodzielnego funkcjonowania w środowisku otwartym po opuszczeniu placówki.

Podopieczni placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich nabywają w trakcie pobytu w placówkach parametry osobowe i tożsamościowe, które można określić jako parametry „tożsamości wychowanka placówki” i często nie potrafią po opuszczeniu placówki funkcjonować w powszechnie akceptowanych rolach życiowych i społecznych, gdyż w trakcie pobytu w placówce nie są socjalizowani i wychowywani do tych ról.

Zauważalne są dysproporcje i różnice natury infrastrukturalnej, organizacyjnej i metodycznej między poszczególnymi placówkami, a także niewspółmierne do wysiłków kadry wychowawczej efekty ich pracy, nie wspominając już o ogromnych kosztach finansowych funkcjonowania placówek dla nieletnich, oscylujących miesięcznie w kwotach kilkudziesięciu tysięcy złotych na utrzymanie jednego wychowanka.

Dlatego też istnieje pilna potrzeba redefiniowania organizacji form i metod postępowania z nieletnimi, rozumianych jako określenie podstawowych standardów organizacyjnych, funkcjonalnych i metodycznych w postępowaniu z nieletnimi, tak aby zaistniał wzorzec adekwatny do oczekiwań i potrzeb współczesnego społeczeństwa, zgodny ze współczesnymi założeniami nauk społecznych oraz obowiązujących standardów w krajach Unii Europejskiej.

Misją i rolą placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich jest przygotowanie wychowanek i wychowanków do samodzielnego, kreatywnego i odpowiedzialnego życia w środowisku pozainstytucjonalnym. Temu celowi powinny być podporządkowane infrastruktura ośrodka, jego system organizacyjny oraz stosowane metody pracy edukacyjno-wychowawczej, resocjalizacyjnej i specjalistycznej.

Sposobem uzyskania takiego efektu jest wprowadzenie instytucjonalnej filozofii ukierunkowanej na proces permanentnego usamodzielniania wychowanek i wychowanków oraz wychowywania i edukacji uwzględniających posiadane przez podopiecznych potencjały rozwojowe (zainteresowania, talenty, kompetencje, umiejętności, predyspozycje) od samego początku pobytu w ośrodku, w miejsce dotychczasowego procesu wielozakresowej opieki i nadzoru (pilnowania i wyręczania podopiecznych w wielu czynnościach) oraz regulaminowego sterowania ich zachowaniami poprzez powszechnie stosowany regulamin kar i nagród oraz tzw. „system ekonomii punktowej”.

Na koniec warto jeszcze raz podkreślić, że placówki dla nieletnich prowadzone przez Ministra Sprawiedliwości funkcjonują wg obowiązującej od 2022 roku ustawy, która utworzyła i zalegalizowała ich penitencjarny charakter, zupełnie nieprzystający do współczesnych tendencji w resocjalizacji dzieci i młodzieży, i fakt ten budzi uzasadniony sprzeciw akademickich i pozaakademickich środowisk pedagogicznych i psychologicznych w Polsce, a także organizacji społecznych i praktyków zajmujących się tym problemem, gdyż resocjalizacja nieletnich nie może być tym samym, czym jest praca penitencjarna z osobami dorosłymi w zakładach karnych.

Narzucony przez ustawę kierunek izolacji oraz karania i dyscyplinowania dzieci i młodzieży przebywających w placówkach mogą być, obok więziennych atrybutów infrastruktury i organizacji placówki głównymi przyczynami niskiej skuteczności oddziaływań, co znajduje swoje potwierdzenie w literaturze przedmiotu.

Informacja o zakresie raportu

Realizując zadania Pełnomocnika Ministra Sprawiedliwości ds. Nieletnich Pełnomocnik odwiedził w miesiącach styczeń-luty 2024 roku 22 placówki resocjalizacyjne dla nieletnich podległe Ministrowi Sprawiedliwości, prowadząc rozmowy i konsultacje z kierownictwem placówek, zatrudnioną kadram oraz wychowankami. W 2025 roku Pełnomocnik kontynuował wizyty, konsultacje i rozmowy także w innych placówkach dla nieletnich, a ich wyniki zostały także uwzględnione w raporcie.

Wizyty i konsultacje w Zakładach Poprawczych, Schroniskach dla Nieletnich i Okręgowych Ośrodkach Wychowawczych podległych MS miały na celu zorientowanie się jak aktualnie wygląda sytuacja nieletnich przebywających w placówkach, jakie występują problemy natury edukacyjnej, wychowawczo-resocjalizacyjnej i opiekuńczo- zdrowotnej, jakie działania należy podjąć aby zoptymalizować proces edukacyjno-wychowawczo-resocjalizacyjny nieletnich oraz co powinno się uczynić, aby umożliwić naprawę wymiernych szkód systemowych uczynionych przez Ustawę o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z 2022 roku.

Jednocześnie Pełnomocnik dysponował materiałami opracowanymi przez dyrektorów placówek na zlecenie Wydziału Nadzoru nad Zakładami dla Nieletnich Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji MS oraz dodatkowymi informacjami z DWOiP MS, sprawozdaniami z cyklicznych narad dyrektorów placówek dla nieletnich w Popowie, opracowaniami wolontariackiej grupy społecznych ekspertów zaproszonych do współpracy przez Pełnomocnika w 2024 roku, a także wynikami badań i opracowań naukowych dotyczących nieletnich.

W tej części raportu przytoczone są *in expressis verbis* informacje przekazane przez dyrektorów placówek bez ingerencji autora raportu w ich treść merytoryczną. Jedynie przekazane zestawienia z danymi o liczbie pracowników i wychowanków zostały zamienione na inną formę opisu.

Wizyty i konsultacje odbyły się w następujących placówkach:

1. Zakład Poprawczy w Białymstoku – 19 stycznia 2024 roku
2. Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Falenicy – 23 stycznia 2024 roku oraz dodatkowo kilkakrotne wizyty studyjne,
3. Zakład Poprawczy w Laskowcu – 26 stycznia 2024 roku,

4. Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Mrozach -26 stycznia 2024,
5. Schronisko dla Nieletnich w Dominowie -31 stycznia 2024 roku (schronisko zwykłe oraz schronisko o wzmożonym nadzorze wychowawczym),
6. Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Studzieńcu – 2 lutego 2024 roku,
7. Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Szubinie – 7-8 lutego 2024 roku,
8. Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Koronowie -7-8 lutego 2024 roku,
9. Zakład Poprawczy w Kcyni – 7- 8 lutego 2024 roku,
10. Zakład Poprawczy w Świeciu -7-8 lutego 2024 roku,
11. Zakład Poprawczy w Nowe – 7-8 lutego 2024 roku,
12. Schronisko dla Nieletnich w Chojnicach- 7-8 lutego 2024 roku (schronisko zwykłe oraz schronisko o wzmożonym nadzorze wychowawczym),
13. Zakład Poprawczy Trzemeszno – 11-12 lutego 2024 roku,
14. Okręgowy Ośrodek Wychowawczy Witkowo- 11-12 lutego 2024 roku,
15. Zakład Poprawczy Grodzisk Wielkopolski -11-12 lutego 2024 roku,
16. Zakład Poprawczy Poznań – 11-12 lutego 2024 roku,
17. Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich Zawiercie – 19-20 lutego 2024,
18. Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich Racibórz – 19-20 lutego 2024 roku,
19. Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Pszczyna Łąka – 19-20 lutego 2024 roku,
20. Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Gackach – 19-20 lutego 2024 roku,
21. Zakład Poprawczy Ostrowiec -19-20 lutego 2024 roku,

Celem wizytacji, konsultacji i rozmów w placówkach było zorientowanie się w bieżącym funkcjonowaniu Zakładów Poprawczych, Schronisk dla Nieletnich oraz Okręgowych Ośrodków Wychowawczych w celu określenia „mapy problemów” i zapoznanie się z propozycjami kadry kierowniczej placówek w zakresie niezbędnych kierunków zmian o charakterze merytorycznym, organizacyjnym, funkcjonalnym i formalno-prawnym.

Informacje o wizytowanych placówkach dla nieletnich

W tej części raportu zamieszczone są opisy placówek opracowane przez kadrę zarządzającą wizytowanych placówek, które dotyczą ogólnej charakterystyki placówki, zadań i celu działalności, liczby pracowników wg poszczególnych działów, liczby wychowanków, realizowanych programów wychowawczych, resocjalizacyjnych, terapeutycznych i innych programów specjalistycznych, funkcjonowania szkół w placówce, realizowanych kontaktów z podmiotami zewnętrznymi.

Należy zaznaczyć, że informacje i opisy przedstawione przez kadrę zarządzającą placówkami w nie dotyczyły czegoś co jest najważniejsze- analiz jakości i efektywności podejmowanych działań- a prezentowały tylko określone formy pracy z nieletnimi, nadając tym opisom administracyjny i formalny charakter, co oczywiście nie przesądza na wstępie o braku efektów wychowawczych i edukacyjnych.

Autor raportu zdecydował się na zabieg przytoczenia tych opisów w otrzymanej od dyrektorów placówek formie i treści po to, żeby ukazać oblicze placówek widziane oczami kadry kierowniczej od strony administracyjno-formalnej funkcjonowania placówek dla nieletnich, a więc zaprezentowania przysłowiowej „jednej strony medalu”, natomiast wizytacje, konsultacje i rozmowy miały na celu skonfrontowanie tych opisów z zaskakującą w placówkach rzeczywistością organizacyjną, infrastrukturalną, wychowawczą i edukacyjną, o czym będzie mowa w następnych częściach raportu.

Nie uprzedzając faktów można tylko powiedzieć, że często te dwa wymiary nie były tożsame, szczególnie w zakresie faktycznych możliwości uzyskiwania zamierzonych efektów w opisanych inicjatywach i działaniach, oraz mierzalnej jakości prowadzonych oddziaływań pedagogicznych, w sytuacji zaobserwowanego „penitencjarnego” stylu organizacji i zarządzania placówką narzuconego przez obowiązującą ustawę oraz wynikającego z tego opresyjnego klimatu społeczno-wychowawczego w placówkach, prowadzącego do negatywnych konsekwencji emocjonalnych, osobowych i socjalizacyjnych dla podopiecznych i utrudniających bądź uniemożliwiających ich resocjalizację.

Można pokusić się nawet o stwierdzenie, że wizytowane placówki w zasadzie należycie funkcjonują na podstawie obowiązującej Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, wypełniając narzucone obowiązki ustawowe (pomijając wydarzenia nadzwyczajne - ucieczki i oddalenia się podopiecznych, akty przemocy i agresji, bójki i pobicia, przypadki spożywania

alkoholu i środków psychoaktywnych, próby samobójcze), które to wydarzenia niejako wpisane są w obowiązujący izolacyjny i „penitencjarny” model placówek dla nieletnich ukształtowany przez ustawę, co stoi w sprzeczności ze współczesną interdyscyplinarną wiedzą naukową (pedagogiczną, psychologiczną, socjologiczną, kryminologiczną, medyczną i prawniczą) dotyczącą postępowania z nieletnimi, a także doświadczeniami innych państw europejskich i może być realną przyczyną niewystarczających i niewymiernych efektów resocjalizacyjnych i społecznych.

Poniżej zostały zaprezentowane informacje opisowe wizytowanych placówek, przygotowane przez kadrę kierowniczą zakładów dla nieletnich, według następujących kryteriów:

- ogólna charakterystyka placówki,
- cele i zadania placówki,
- liczba pracowników placówki,
- liczba wychowanków/wychowanek placówki,
- oferta resocjalizacyjna placówki.

Zakład Poprawczy w Świeciu

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Świeciu jest zakładem, w którym przebywają nieletni w normie intelektualnej, z zaburzeniami rozwoju osobowości na tle organicznego uszkodzenia centralnego układu nerwowego, z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, z zaburzeniami zachowania wymagającymi stałej opieki psychiatrycznej oraz nieletni mający problem ze szkodliwym lub nałogowym nadużywaniem substancji psychoaktywnych.

Wychowankowie zakładu posiadają, m.in. rozpoznanie: zaburzeń zachowania i emocji, zaburzeń zachowania z nieprawidłowym procesem socjalizacji, zaburzeń z nieprawidłowo kształtującą się osobowością, zaburzeń psychicznych związanych z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych, zaburzeń hiperkinetycznych, uzależnienia od alkoholu i środków psychoaktywnych, padaczki, zaburzeń lękowych, zaburzeń więzi i relacji międzyludzkich.

W zakładzie realizowany jest system wychowawczy resocjalizacyjno-terapeutyczny oraz resocjalizacyjno-rewalidacyjny.

Cele i zadania placówki

Zadaniem Zakładu jest twórcze i innowacyjne podejście do eliminowania przyczyn i przejawów niedostosowania społecznego oraz dążenie do pełnego, wszechstronnego rozwoju wychowanków, przy zapewnieniu im poczucia bezpieczeństwa oraz uwzględnieniu potrzeby przygotowania ich do samodzielnego życia w społeczeństwie, zgodnego z obowiązującymi normami prawnymi i moralnymi, w tym przygotowanie do samodzielności zawodowej adekwatne do ich możliwości psychofizycznych, bądź zapewnienie w uzasadnionych przypadkach opieki poprzez umieszczenie w Domu Pomocy Społecznej. Proces resocjalizacji opiera się na indywidualnym podejściu do nieletniego, przy uwzględnieniu jego potrzeby, zdolności i aspiracji oraz rozwoju poznawczego.

Zadania Zakładu Poprawczego w Świeciu realizowane są poprzez:

a) zintegrowaną działalność wychowawczą, korekcyjną, rewalidacyjną, rehabilitacyjną terapeutyczną, dydaktyczną, opiekuńczą oraz artystyczną, która uwzględnia jednocześnie szeroko pojętą indywidualizację;

- b) przygotowanie wychowanków do pracy zawodowej;
- c) organizację wycieczek i aktywności rekreacyjnych, które promują zdrową formę spędzania czasu wolnego i integrację społeczną;
- d) organizowanie wolontariatu, który pozwala wychowankom angażować się w pomoc na rzecz innych osób lub zwierząt;
- e) wspieranie pasji i zainteresowań podopiecznych;
- f) prowadzenie programów kreatywnych, takich jak zajęcia artystyczne, aby pomóc wychowankom w rozwoju wyrażania emocji i rozwijania indywidualnych talentów, a także mających na celu rozwijanie wrażliwości artystycznej i estetycznej wychowanków;
- g) organizowanie zajęć z elementami dramy, w ramach których wychowankowie mogą eksperymentować z różnymi rolami społecznymi i odkrywać nowe aspekty swojej tożsamości,
- h) organizowanie udziału wychowanków w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym placówki oraz środowiska;
- i) zapewnienie wsparcia po opuszczeniu zakładu, w tym kontaktu z wychowawcami, patronem, psychologiem, pedagogiem, w uzasadnionych przypadkach – umieszczanie w Domach Pomocy Społecznej i utrzymanie kontaktu z byłymi podopiecznymi;
- j) współdziałanie z wychowankami i ich rodzicami, organami społecznymi, ośrodkiem pomocy społecznej, ośrodkiem powiatowego centrum pomocy rodzinie, powiatowymi zespołami do spraw orzekania o stopniu niepełnosprawności, zakładem ubezpieczeń społecznych, domami pomocy społecznej, a także właściwymi organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz innymi osobami.

Liczba zatrudnionych pracowników:

- kadra pedagogiczna – 27 osób (24,52 etatów)

w tym:

- nauczyciele- 5 osób (3,13 etatów)
- nauczyciele zawodu - 5 osób (4,39 etatów)
- psycholog - 1 osoba (1 etat)
- pedagog - 1 osoba (1 etat)
- pedagog terapeuta - 2 osoby (2 etaty)
- wychowawcy - 10 osób (10 etatów)

- kadra niepedagogiczna - 28 osób (27 etatów)

w tym:

- pracownicy administracji - 6 osób (6 etatów)

- pracownicy obsługi - 5 osób (4,5 etatu)
- pracownicy służby zdrowia - 2 osoby (1,5 etatu)
- pracownicy ochrony - 15 osób (15 etatów)

Aktualna liczba wychowanków: 16 osób (15-18 lat - 2 osoby, powyżej 18 lat - 14 osób)

Średnia liczba wychowanków:

- 2020 rok - 13,45 osób
- 2021 rok - 14,74 osób
- 2022 rok - 15,47 osób
- 2023 rok - 14,35 osób

Oferta resocjalizacyjna placówki

W szkole w placówce główny nacisk kładzie się na indywidualizację nauczania. Program szkolny przystosowany jest do indywidualnych cech wychowanka, stwarzając tym samym warunki do przyswajania wiedzy w jego tempie, przy równoczesnym rozwijaniu inicjatyw i jego sił twórczych.

Nauczyciel nie tylko naucza, ale wspomaga cały proces wychowania, opieki i terapii. Nauczyciel jest doradcą i opiekunem, pomaga wychowankom w dążeniu do osiągnięcia celów, szanuje poglądy i wysiłki wychowanków oraz nie narzuca swojej osobowości.

Istotnym punktem nauczania jest kształtowanie umiejętności współdziałania w grupie rówieśniczej. Wychowankowie uczestniczą w licznych konkursach, wolontariacie, edukacyjnych wycieczkach krajoznawczych, imprezach ogólnozakładowych i lokalnych, akcjach społecznych, uroczystościach z okazji świąt okolicznościowych. Mogą korzystać z biblioteki, w zasobach której znajduje się ponad 2000 dostępnych dla nich książek oraz audiobooki i filmy DVD.

Celem praktycznej nauki zawodu jest przygotowanie wychowanków do sprawnego wykonywania zawodu. Opanowane przez nich umiejętności zawodowe są niezbędne do złożenia egzaminu oraz podjęcia pracy w danym zawodzie w warunkach wolnościowych po opuszczeniu placówki. Powyższe wpływa na skuteczny przebieg procesu usamodzielnienia podopiecznych. Warsztaty szkolne zapewniają zdobycie kwalifikacji zawodowych w danym zawodzie. Nauka zawodu kończy się egzaminem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe przez okręgową komisję egzaminacyjną.

Oferta zawodowa szkół w Zakładzie Poprawczym w Świeciu

1. Możliwość ukończenia Szkoły Podstawowej z przysposobieniem do pracy w zawodzie:
 - ślusarz,
 - monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie.
2. Możliwość ukończenia Szkoły Branżowej I stopnia w zawodzie:
 - ślusarz,
 - monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie,
 - pracownik pomocniczy ślusarza.
3. Możliwość uzyskania tytułu „Czeladnika” w zawodzie:
 - ślusarz,
 - monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie,
 - pracownik pomocniczy ślusarza.
4. Możliwość ukończenia kursów kwalifikacyjnych:
 - spawacz,
 - obsługi kas fiskalnych,
 - operator wózka widłowego.
5. Udział w szkoleniach:
 - bezpieczeństwo i higiena pracy,
 - szkolenia z zakresu poruszania się po rynku pracy,
 - pierwszej pomocy przedmedycznej.
6. Udział w wolontariacie:
 - dom dziennego pobytu „Florencja”,
 - pomoc przy organizacji turniejów piłkarskich „Wda Świecie”,
 - pomoc przy obsłudze schroniska dla zwierząt – Grudziądz, Sulnówko.
7. Współpraca z instytucjami zewnętrznymi:
 - szkolenia w Powiatowym Urzędzie Pracy w Świeciu,
 - Klub Sportowy Wda Świecie,
 - Centrum Kultury w Świeciu – wystawa prac wykonanych przez wychowanków.
8. Współpraca z Przedsiębiorcami w celu podjęcia zatrudnienia wychowanków.
9. Możliwość rozwijania zainteresowań oraz nabywanie nowych umiejętności poprzez udział w zajęciach sportowych poza zakładem (nauka pływania, nauka jazdy na łyżwach, uczestnictwo w zawodach) oraz organizacja wycieczek krajoznawczych.

Oferta internatu

Internat jest miejscem, gdzie nieletni spędzają większość czasu po zajęciach szkolno-warsztatowych. W internacie zapewnione są wychowankom odpowiednie warunki pobytu oraz podejmowane są działania w celu zaspokojenia ich podstawowych potrzeb materialnych i zdrowotnych. Prowadzona jest praca opiekuńcza i wychowawczo-terapeutyczna, działalność kulturalna, oświatowa, sportowa i rekreacyjna oraz zapewniona jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna.

W coraz szerszym zakresie realizowane są przez wychowawców elementy „twórczej resocjalizacji”, polegające na obcowaniu z utworem literackim, dziełem plastycznym, muzycznym, teatralnym, sportem, pobudzaniu aktywności twórczej i uruchamianiu emocjonalnych doświadczeń oraz odkrywaniu i rozwijaniu potencjałów, talentów i uzdolnień wychowanków, co służy kreowaniu nowej tożsamości.

Prowadzone są zajęcia o charakterze resocjalizacyjnym, rewalidacyjnym i terapeutycznym, które są dostosowane do potrzeb nieletnich zarówno w normie intelektualnej jak i z niepełnosprawnością intelektualną.

Internat dysponuje przygotowaną kadrą z kwalifikacjami do prowadzenia zajęć oraz kół zainteresowań o charakterze sportowym, muzyczno-wokalnym, turystyczno- rekreacyjnym, m.in. koło rowerowe oraz kynoterapeutycznym.

Zakład Poprawczy w Świeciu jest placówką o charakterze półotwartym i część zajęć prowadzona jest w środowisku otwartym.

Zakład Poprawczy w Poznaniu

(od 1.09.2024 roku OOW)

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Poznaniu jest zakładem półotwartym, przeznaczonym dla chłopców między 13 a 21 rokiem życia, których popełnione czyny karalne i niekorzystne zmiany zachowania nie dają podstaw do umieszczenia ich w zakładach poprawczych otwartych. Zakład dysponuje 72 miejscami.

Cele i zadania placówki

Cele i zadania zakładu poprawczego realizowane są, w szczególności poprzez:

- działalność resocjalizacyjną i wychowawczą,
- indywidualne oddziaływania wychowawcze, resocjalizacyjne i terapeutyczne wobec nieletnich (odpowiednio do ich osobowości i potrzeb)
- nauczanie ogólnokształcące i kształcenie zawodowe,
- działalność kulturalno-oświatową i sportową,
- przygotowanie nieletnich do samodzielnego funkcjonowania w życiu dorosłym zgodnie z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi, w tym organizacjami pozarządowymi,
- współpracę z rodzicami albo opiekunami nieletnich.

Zajęcia wychowawcze i resocjalizacyjne oraz kształcenie ogólne i zawodowe prowadzi się na terenie placówki.

W skład zakładu wchodzi szkoła: Szkoła Podstawowa oraz Szkoła Branżowa I Stopnia, warsztaty szkolne, internat oraz zespół diagnostyczno-korekcyjny oraz dział administracji i obsługi.

W szkole podstawowej chłopcy przysposabiają się do pracy w zawodzie elektryka, natomiast w szkole branżowej realizowana jest nauka w zawodzie stolarza.

Każda z grup wychowawczych dysponuje 5 sypialniami – 3 i 2 osobowymi, świetlicą, pomieszczeniem kuchennym, salą do nauki, magazynkiem, łazienką wraz z toaletą. W świetlicy znajduje się telewizor i gry telewizyjne oraz meble wypoczynkowe.

Liczba zatrudnionych pracowników

Dyrektorem zakładu jest pan Michał Nowak. W placówce zatrudnionych jest:

- a) 24 pracowników pedagogicznych (31 etatów), w tym: 8 wychowawców, 7 nauczycieli, 4 nauczycieli zawodu, 2 psychologów, 3 pedagogów;
- b) 26 pracowników niepedagogicznych (34 etaty) - 7 pracowników administracji, 1 pracownik służby zdrowia, 5 pracowników obsługi, 13 pracowników ochrony.

Liczba wychowanków

Według stanu ewidencyjnego na dzień 1 lutego 2024 roku w zakładzie jest 11 wychowanków, z czego faktycznie w placówce przebywa 9 nieletnich. Jeden nieletni przebywa na niepowrocie z urlopu oraz jeden jest hospitalizowany. Jeden nieletni oczekuje na doprowadzenie do placówki. Aktualnie funkcjonują 2 grupy wychowawcze.

Oferta resocjalizacyjna

Koncepcja pracy wychowawczej oparta jest na systematycznej aktywności wolontarystycznej. W działalności tej określone zostały cele wychowawcze i terapeutyczne, zasady współpracy z fundacjami, stowarzyszeniami i organizacjami działającymi na rzecz osób potrzebujących, oraz na rzecz pomocy zwierzętom.

Opisane powyżej działania są realizacją filozofii pracy wychowawczej w Zakładzie w Poznaniu przygotowania wychowanków do odpowiedzialnego życia w społeczeństwie przez uwrażliwienie ich na potrzeby otoczenia oraz naukę udzielania wsparcia innym potrzebującym.

Czas wolny wychowanków jest zagospodarowany na różnorodne zajęcia dodatkowe, rozwijające ich umiejętności i zainteresowania. Często organizowane są zajęcia sportowe i rekreacyjne, jak np.: piłka nożna, siatkówka, koszykówka, biegi długodystansowe, tenis stołowy, turnieje Darta i in., co wynika z potrzeb i zainteresowań nieletnich, jak również zaangażowania kadry pedagogicznej. Wychowankowie biorą również udział w spotkaniach z ciekawymi ludźmi, zajęciach plastycznych, muzycznych, przyrodniczych, kulinarnych, wycieczkach edukacyjno-krajoznawczych, konkursach, hortiterapii, spotkaniach i uroczystościach związanych ze świętami i imprezami okolicznościowymi.

Ważnym dorobkiem placówki jest praca specjalistycznymi programami, których naczelną ideą jest wszechstronny rozwój wychowanka poprzez udział w indywidualnych i grupowych zajęciach specjalistycznych w zakresie terapii uzależnień, psychoterapii (systemowej i poznawczo-behawioralnej), dogoterapii, hipoterapii i onoterapii oraz edukacji

seksualnej. Szczegółne znacznie ma realizacja programów, które uczą nieletnich umiejętności prospołecznych oraz radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Praca resocjalizacyjna w Zakładzie Poprawczym w Poznaniu jest oparta w dużym stopniu na aktywnej współpracy ze środowiskiem zewnętrznym. Jakość i zakres tej współpracy są mocną stroną placówki. Realizowane działania wpływają na kształtowanie pozytywnego wizerunku zakładu w środowisku lokalnym. Doświadczenia nabywane przez wychowanków, szczególnie w ramach wolontariatu, są cenne dla procesu ich resocjalizacji. Pozwalają na rozwijanie posiadanych umiejętności, odkrywanie nowych talentów, uczą pomagania innym, podnoszą poczucie własnej wartości i poziom kompetencji społecznych.

Od wielu lat placówka współpracuje z ośrodkami naukowymi w zakresie poszerzania wiedzy o najnowszych metodach, formach i środkach pracy z osobami niedostosowanymi społecznie – Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wielkopolską Wyższą Szkołą Społeczno-Ekonomiczną w Środzie Wielkopolskiej, Wyższą Szkołą Bezpieczeństwa w Poznaniu, Szkołą Wyższą Psychologii Społecznej w Poznaniu i Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu.

Realizowane działania obejmują, m.in.: kwerendę piśmiennictwa z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej, psychologii społecznej i wychowawczej oraz socjologii, konsultacje metodyczne z ekspertami, organizowanie wizyt studyjnych i praktyk studenckich w zakładzie.

Zakład Poprawczy w Trzemesznie

(od 1.09.2025 r. - OOW)

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Trzemesznie jest placówką resocjalizacyjną o wzmożonym nadzorze wychowawczym, jedną z dwóch tego typu placówek w Polsce. W tego typu zakładzie kształcenie, nauka zawodu oraz zajęcia w czasie wolnym od nauki i pracy prowadzi się na terenie zakładu. Z kolei w samej placówce dopuszcza małą liczebność grupy wychowawczej (4 podopiecznych), klasy szkolnej (4 podopiecznych), i grupy warsztatowej (2 podopiecznych).

Takie obostrzenia wynikają ze specyficznej grupy nieletnich, którzy są kierowani do zakładu tego rodzaju. Są to wychowankowie, popełniający czyn karalny, będąc wychowankiem innego zakładu, wychowankowie dezorganizujący pracę w innych zakładach, słowem młodzi mężczyźni, z którymi inne zakłady poprawcze nie dawały sobie rady. Wielu z wychowanków z dużym doświadczeniem przestępczym i „zakładowym”, a nieraz i więziennym.

Internat w placówce jest miejscem wypoczynku i relaksu. Odbywa się tam większość zajęć stricte wychowawczych i terapeutycznych oraz zajęć kół zainteresowań. Internat składa się z pięciu grup, w których znajdują się pokoje wychowanków. Każda grupa posiada świetlicę zaaranżowaną na podobieństwo rodzinnego pokoju dziennego. Jednym z podstawowych praw młodego człowieka jest prawo do nauki.

Respektując to prawo, placówka zapewnia wychowankom naukę, w zależności od ich opóźnień szkolnych na dwóch poziomach: podstawowym i branżowym. Ilość oddziałów szkolnych w każdym roku szkolnym jest zmienna, zależy od liczby wychowanków w placówce i ich poziomu edukacji.

Praktyczna nauka zawodu odbywa się w warsztatach szkolnych. Funkcjonują trzy działy szkoleniowe: ślusarski, budowlany i stolarski. Warsztaty szkolne prowadzą na bieżąco działalność w zakresie remontów i modernizacji placówki. Prowadzona jest również w ramach zajęć warsztatowych grupa szkoleniowa dla absolwentów, która ma na celu przygotowanie ich do zdania egzaminu czeladniczego.

Zakład spełnia wobec wychowanków funkcje: opiekuńczą, wychowawczo-dydaktyczną i terapeutyczną. W zakresie wychowania placówka stosuje zarówno metody wychowawcze bezpośrednie – w oparciu o zakładowy system wychowania resocjalizującego, stosując nagrody i środki dyscyplinarne oraz przywileje, jak również metody pośrednie w formie pracy masowej,

zespołowej i indywidualnej, m. n. poprzez uczestnictwo w specjalnie do tego celu zorganizowanych zajęciach i projektach, o których później.

Działania opiekuńcze i terapeutyczne wyrażają się w zaspokajaniu aktualnych i potencjalnych potrzeb wychowanków, pierwszego i wyższych rzędów. Przy czym opieka ta jest wielostronna i perspektywiczna, obejmująca nie tylko obecne stany, ale także przyszłe.

Liczba pracowników:

- **pracownicy pedagogiczni** – 26 osób (20,79 etatów)

w tym:

- kierownictwo - 4 osoby (4 etaty) p.o. Dyrektora ZP – 1 osoba (1 etat), kierownik szkół – 1 osoba (1 etat), kierownik internatu – 1 osoba (1 etat), kierownik warsztatów – 1 osoba (1 etat)
- wychowawcy- 10 osób (8,23 etatów),
- nauczyciele - 5 osób (2,01 etatów),
- nauczyciele zawodu - 4 osoby (3,55 etatów),
- psycholog - 1 osoba (1 etat),
- pedagog - 2 osoby (2 etaty).

- **pracownicy niepedagogiczni** - 29 osób (25,80 etatów)

w tym:

- administracja - 7 osób (6,25 etatów),
- obsługa – 6 osób (6 etatów),
- ochrona – 12 osób (11,5 etatów),
- zespół medyczny – 4 osoby (2,05 etatów).

Liczba wychowanków na dzień 30.01.2024 r.

- 7 osób

w tym:

- 15-18 lat – 4 wychowanków
- powyżej 18 lat – 3 wychowanków

Średnia liczba wychowanków:

- 2020 rok – 10,33,
- 2021 rok – 9,26,
- 2022 rok – 10,65,
- 2023 rok – 10,28.

Oferta resocjalizacyjna

Przebywając w zakładzie wychowanek może kontynuować naukę w szkole, tj. szkole podstawowej lub szkole branżowej pierwszego stopnia. W przypadku trudności w opanowywaniu materiału programowego wychowanek ma zapewnioną pomoc nauczyciela w trakcie zajęć lekcyjnych, zajęć zespołu wyrównawczego, a także specjalistyczną pomoc pedagoga.

Podczas zajęć w warsztatach szkolnych wychowanek realizuje kształcenie zawodowe, wybierając jeden z trzech zawodów: ślusarz, stolarz, murarz-tylnik. Ponadto może uzyskać przyuczenie do zawodu z drugiej specjalności. Stwarzamy możliwości uzyskania dodatkowych kwalifikacji zawodowych, np. operatora wózków jezdniowych.

W internacie znajdują się pomieszczenia kół zainteresowań, w których wychowanek może rozwijać i realizować swoje pasje. Można wybierać z propozycji kół i tak w zakładzie działają: Koło kulinarne, Koło muzyczne, Koło plastyczne, Koło młody majsterkowicz oraz odbywają się zajęcia rozwijające zainteresowania: zajęcia politechniczne, zajęcia komputerowe, zajęcia filmowo-fotograficzne, zajęcia sportowe.

Na barkach Zespołu Diagnostyczno-Korekcyjnego spoczywa główne obciążenie w zakresie działań wstępnych, adaptacyjnych nowych wychowanków, diagnozy i programowania pracy resocjalizacyjnej, kontaktów ze środowiskiem rodzinnym wychowanka, tworzenia perspektywicznych planów życiowych i usamodzielnienia wychowanka, w tym pomocy w załatwieniu problemowych spraw oraz prowadzenia działań terapeutycznych i interwencji w sytuacjach kryzysów i napięć.

W skład Zespołu wchodzi dwóch pedagogów i psycholog z kwalifikacjami doradcy zawodowego. Stanowią oni grupę wykształconych specjalistów z doświadczeniem, co przekłada się, m. in. na ofertę zajęć specjalistycznych.

Zakład Poprawczy w Grodzisku Wielkopolskim

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Grodzisku Wielkopolskim funkcjonuje jako zakład o wzmożonym nadzorze wychowawczym, przeznaczony dla chłopców, w którym realizowany jest resocjalizacyjny system wychowawczy. Limit miejsc określony w zarządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 2023 r. w *sprawie utworzenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. poz. 108) wynosi 24 miejsca.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r. o *wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* (Dz. U. z 2022 r. poz. 1700, ze zm.) w Zakładzie Poprawczym w Grodzisku Wlkp., jako placówce o wzmożonym nadzorze wychowawczym, umieszczani są nieletni którzy:

- ukończyli 16 lat, a w wyjątkowych przypadkach ukończyli 15 lat i wymagają wzmożonych oddziaływań wychowawczych lub terapeutycznych lub
- dopuścili się, określonego w przepisach, czynu karalnego.

W skład zakładu wchodzi:

- internat,
- szkoły i warsztaty szkolne,
- zespół diagnostyczno-korekcyjny,
- inne działy zapewniające realizację zadań zakładu poprawczego.

Liczba wychowanków

Według stanu ewidencyjnego na dzień 8 lutego 2024 r. w zakładzie jest 10 wychowanków, z czego faktycznie w placówce przebywa 8 nieletnich. Funkcjonują trzy grupy wychowawcze:

- grupa I – 3 nieletnich,
- grupa II – 3 nieletnich,
- grupa III – 4 nieletnich (w tym 2 poza ośrodkiem: na przepustce i na przedłużonej przepustce – wychowanek przysłał ze zwolnienia lekarskiego).

Liczba pracowników

Dyrektorem zakładu jest pan Sebastian Szwedziński. W placówce zatrudnionych jest 26 pracowników pedagogicznych w wymiarze 23,88 etatu i 24 pracowników niepedagogicznych w wymiarze 24 etatu. Wśród pracowników pedagogicznych jest kadra kierownicza, nauczyciele szkół, nauczyciele praktycznej nauki zawodu z warsztatów szkolnych, wychowawcy z internatu oraz specjaliści z zespołu diagnostyczno-korekcyjnego (psycholodzy i pedagog).

Pracownicy niepedagogiczni zatrudnieni są w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

Oferta resocjalizacyjna

Nieletni mogą poszerzać wiedzę i rozwijać swoje zainteresowania w funkcjonujących w zakładzie kołach:

- muzyczno-plastycznym, które m.in. rozwija wrażliwość artystyczną i emocjonalną,
- modelarsko-metaloplastycznym, które doskonali umiejętności zawodowe w zakresie ślusarstwa oraz usprawnia umiejętności manualne i grafomotoryczne,
- kulinarnym, które ma na celu, m.in. odkrywanie nowych potraw i smaków oraz uczenie zdrowego trybu życia,
- sportowym, którego celem jest kształtowanie nawyku aktywnego wypoczynku oraz świadomego uczestnictwa w różnych formach aktywności sportowej.

W ofercie resocjalizacyjnej placówki są różnorodne zajęcia prowadzone przez wychowawców w internacie oraz przez specjalistów z zespołu diagnostyczno-korekcyjnego, m.in.:

- zajęcia socjoterapeutyczne, w tym Trening Umiejętności Społecznych TUS oraz zajęcia rozwijające kompetencje komunikacyjne,
- zajęcia wspierające postawę tolerancji, których celem jest poszerzanie wiedzy na temat grup mniejszościowych oraz wykluczonych i kształtowanie postaw tolerancji pozytywnej;
- zajęcia z elementami terapii korekcyjno-kompensacyjnej,
- zajęcia psychoedukacyjne w zakresie edukacji zdrowotnej,
- zajęcia z elementami arteterapii,
- zajęcia z elementami hortiterapii, w tym angażowanie wychowanków w ekologiczną uprawę owoców i warzyw,

- zajęcia przygotowujące nieletnich do usamodzielnienia,
- zajęcia relaksacyjne (ćwiczenia oddechowe poprawiające koncentrację i obniżające napięcie emocjonalne),
- dogoterapia – codzienna opieka nad zakładowym psem, która polega na jego pielęgnacji, karmieniu, zabawie i spędzaniu z nim czasu.

Pracownicy zespołu diagnostyczno-korekcyjnego dla każdego nieletniego opracowują *Indywidualne plany resocjalizacji (IPR)*. Dla wychowanków zagrożonych uzależnieniem od substancji psychoaktywnych prowadzone są zajęcia profilaktyczne. Indywidualną terapią objęci są wychowankowie uzależnieni od ww. substancji.

Zakład Poprawczy w Ostrowcu Świętokrzyskim **(od 1.09.2025 r. - OOW)**

Ogólna charakterystyka placówki

W ramach Zakładu Poprawczego w Ostrowcu Świętokrzyskim przeznaczonego dla chłopców funkcjonują: zakład poprawczy półotwarty i zakład poprawczy otwarty. Utworzony w 1972 r. zakład półotwarty ma obecnie limit 30 miejsc. Zakład otwarty (jedyne tego typu po przekształceniu Zakładu Poprawczego w Koszalinie w Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Koszalinie) został utworzony zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2023 r. *zmieniającym zarządzenie w sprawie utworzenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. poz. 156) z limitem 20 miejsc.

W marcu 2022 r., na podstawie regulacji art. 101-103 ustawy dnia 12 marca 2022 r. *o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa* (Dz. U. z 2022 r. poz. 583, z późn. zm.), nastąpiła tymczasowa relokacja nieletnich z Zakładu Poprawczego w Ostrowcu Świętokrzyskim i użyczenie jednostce samorządu terytorialnego ww. placówki jako tymczasowego miejsca zakwaterowania uchodźców z Ukrainy. Wychowankowie zostali przeniesieni do Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Raciborzu. Pozostało jedynie dwóch nieletnich przebywających w hostelu. Na podstawie porozumienia z Zarządem Powiatu Ostrowieckiego w zakładzie zakwaterowano dzieci z Ukrainy w wieku 9- 17 lat, w którym przebywały przez 15 miesięcy (do czerwca 2023 r.).

W skład Zakładu Poprawczego w Ostrowcu Świętokrzyskim wchodzi:

- internat,
- szkoły i warsztaty szkolne,
- zespół diagnostyczno-korekcyjny,
- inne działy zapewniające realizację zadań zakładu poprawczego otwartego i półotwartego.

W zakładzie realizowany jest resocjalizacyjny system wychowawczy.

Liczba wychowanków

- **zakłady otwarte:**

- stan ewidencyjny – 9 osób,
- stan faktyczny – 6 osób,

- poza zakładem:

w tym:

- przepustka – 1 osoba,
- urlop – 2 osoby,

- **zakłady półotwarte:**

- stan ewidencyjny – 5 osoba,
- stan faktyczny – 4 osoba,

- Poza zakładem

- urlop – 1 osoba.

Liczba pracowników

Dyrektorem zakładu jest pan Krzysztof Mikos. W placówce zatrudnionych jest 26 pracowników pedagogicznych w wymiarze 25,06 etatu i 28 pracowników niepedagogicznych w wymiarze 26,5 etatu. Wśród pracowników pedagogicznych jest kadra kierownicza, nauczyciele szkół, nauczyciele praktycznej nauki zawodu z warsztatów szkolnych, wychowawcy z internatu oraz specjaliści z zespołu diagnostyczno-korekcyjnego (pedagodzy i psychologdy).

Pracownicy niepedagogiczni zatrudnieni są w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

Oferta resocjalizacyjna

W zakresie oddziaływań wychowawczych placówka:

- stwarza warunki sprzyjające kształtowaniu u wychowanków prawidłowej hierarchii wartości, postaw prospołecznych, samokontroli (działalność wolontaryjna nieletnich);
- wyposaża wychowanków w podstawowe umiejętności życia codziennego i zasady zachowania w różnych sytuacjach życiowych, (dbałość o higienę i porządek, kultura spożywania posiłków, zachowanie w urzędach, poradniach, kinach, teatrach, itp.);

- stwarza warunki do rozwijania zainteresowań, kształtowania umiejętności planowania i wartościowego spędzania czasu wolnego (koła zainteresowań, treningi w klubach poza zakładem, rozgrywki sportowe, konkursy, organizacja/współorganizacja imprez w placówce i poza zakładem, itp.);

- umożliwia wychowankom funkcjonowanie w środowisku otwartym (prace użyteczne na rzecz lokalnego środowiska, współpraca z placówkami i organizacjami w zakresie przygotowywania wypoczynku letniego i zimowego, udział w imprezach i przedsięwzięciach organizowanych przez instytucje i organizacje wolnościowe, itp.);

- stwarza warunki sprzyjające uczestnictwu rodziców/opiekunów w resocjalizacji wychowanków (punkt konsultacyjny dla rodziców i opiekunów nieletnich na terenie zakładu, pomagający w poprawie zaburzonych relacji rodzinnych, zapraszanie rodziców na uroczystości zakładowe, informowanie o postępach w nauce, wizyty w domach wychowanków, uzgadnianie terminów przepustek, itp.).

W zakresie oddziaływań korekcyjnych i terapeutycznych zakład zapewnia nieletnim:

- pomoc w samopoznaniu (określeniu własnych możliwości i predyspozycji oraz deficytów),

- wyrównywanie deficytów rozwojowych (ćwiczenia rozwijające percepcję wzrokową i słuchową, sprawność manualną, koordynację wzrokowo-ruchową, koncentrację uwagi);

- zajęcia socjoterapeutyczne, w tym Trening Umiejętności Społecznych TUS,

- zajęcia uczące obniżania napięcia emocjonalnego oraz konstruktywnego radzenia sobie ze stresem (ćwiczenia relaksacyjne z elementami muzykoterapii, hortiterapia, dogoterapia),

- zajęcia dla wychowanków zagrożonych uzależnieniem/uzależnionych od substancji psychoaktywnych (propagowanie prozdrowotnego stylu życia, programy edukacyjno-profilaktyczne, współpraca z klubem AA, terapia indywidualna prowadzona przez specjalistę uzależnień),

- pomoc psychiatryczną dla wychowanków z poważnymi zaburzeniami zachowania i emocji wymagającymi leczenia farmakologicznego,

- indywidualną psychoterapię prowadzoną przez psychoterapeutę poznawczo-behawioralnego.

W zakresie oddziaływań edukacyjnych placówka zapewnia:

- stałą pomoc w wyrównywaniu zaległości szkolnych oraz przyswajaniu bieżących wiadomości (zespoły wyrównawcze, pomoc indywidualna, dostarczanie wiedzy na temat sposobów uczenia się);

- warunki do zdobycia kwalifikacji zawodowych (przyuczenie do zawodu w szkole podstawowej, nauka zawodu w szkole branżowej, organizacja kursów zawodowych na terenie zakładu, udział wychowanków w kursach poza zakładem, kursy na prawo jazdy kat. B).

W zakresie działań opiekuńczych placówka zaspokaja podstawowe potrzeby bytowe wychowanków oraz stałą opiekę medyczną (lekarską, pielęgniarską i stomatologiczną).

Zakład Poprawczy w Białymstoku

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Białymstoku istnieje od 1967 roku. W 1997 r. zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości stał się zakładem poprawczym o profilu resocjalizacyjno-terapeutycznym. Do dnia wejścia w życie zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 2023 roku w sprawie utworzenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz.U.2023. poz. 108).

Zakład Poprawczy w Białymstoku był jedyną w Polsce placówką prowadzącą resocjalizację i całościową terapię systemową młodzieży uzależnionej w warunkach instytucji zamkniętej. Jako instytucja resocjalizacyjno-terapeutyczna, przeznaczona była dla chłopców w wieku 13-21 lat, uzależnionych od środków odurzających i psychotropowych oraz nosicieli wirusa HIV.

W związku ze zmianą przepisów i obowiązującą od dnia 1 września 2022 roku ustawą o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Zakład nie jest już tylko placówką półotwartą przeznaczoną dla osób uzależnionych od środków psychoaktywnych, ale także nieletnich wymagających stricte resocjalizacji czy rewalidacji. Ze względu na specyfikację osobowościową nieletnich trafiających do Zakładu Poprawczego w Białymstoku, praca z nieletnimi polega na metodologii interdyscyplinarnej, z dominującą filozofią społeczności terapeutycznej.

Oddziaływania resocjalizacyjne wobec nieletnich w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku stanowią następujące strategie działania:

- adaptacyjna – ukierunkowana na uzyskanie przez podopiecznych podstawowego poczucia bezpieczeństwa oraz na budowanie perspektywy życiowej w ramach oferty resocjalizacyjno – terapeutycznej zakładu (ważna sfera motywacyjna),
- terapeutyczna – uwzględniająca pracę indywidualną, grupową, z wykorzystaniem społeczności terapeutycznej, ale także farmakoterapię (terapia wspomagająca). Obejmuje całe spektrum osobowościowe podopiecznych od zachowań i sposoby radzenia sobie z problemami rozwojowymi po seksualność i jej aspekty życiowe;
- resocjalizacyjna i rewalidacyjna – skoncentrowana na diagnozie potrzeb, na rozwoju zainteresowań, kształtowaniu twórczych postaw, prozdrowotnych, służąca nabywaniu nowych kompetencji osobistych i społecznych;

– reintegracyjna – służąca zdobywaniu wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia pracy, służąca kształceniu zawodowemu, organizacji miejsca zamieszkania poza zakładem. Tak postrzegane wychowanie resocjalizacyjne sprowadza się do reedukacji, stworzenia możliwości zatrudnienia, nabywania umiejętności społecznych, kształcenia zawodowego oraz zmiany zachowań, w tym całościowy proces usamodzielnienia od przyjęcia do zakładu do jego opuszczenia;

- rehabilitacyjna – skoncentrowana na odzyskaniu możliwości lub gdy ich pełne przywrócenie jest niemożliwe, uzyskaniu optymalnej kondycji psychofizycznej, umysłowej, socjalnej, zdrowotnej;

- edukacyjna – służąca wyrównywaniu zaległości szkolnych, zdobywaniu wykształcenia zawodowego, kompetencji zawodowych, rozwijaniu światopoglądu oraz wszechstronnych zainteresowań.

Średnia liczba wychowanków

- 2021 rok

- średnia liczba wychowanków ewidencyjnie – 26 osób,
- średnia liczba wychowanków faktycznie – 20 osób.

- 2022 rok

- średnia liczba wychowanków ewidencyjnie – 27 osób.
- średnia liczba wychowanków faktycznie - 20 osób.

- 2023 rok

- średnia liczba wychowanków ewidencyjnie – 27 osób,
- średnia liczba wychowanków faktycznie – 19 osób.

W roku 2021 do zakładu przyjęto 9 nowych wychowanków, w 2022 roku - 10 wychowanków, w 2023 - 7 wychowanków.

Stan liczbowy wychowanków w dniu 17 stycznia 2024 r.

- ewidencyjnie – 19 wychowanków,
- faktycznie 14 wychowanków.

Pojemność zakładu określona jest na 48 nieletnich.

Liczba pracowników

- zatrudnienie - stan na 17.01.2024 r.: łącznie 76 osób.

Pracownicy pedagogiczni: razem 33 osoby (30,98 etatu)

- nauczyciele – 12 osób,
- wychowawcy - 16 osób,
- pedagodzy – 4 osób,
- psycholog/ psychoterapeuta rodzinny – 1 osób.

Pracownicy posiadają także dodatkowe kwalifikacje tj. certyfikowani terapeuci uzależnień i profilaktycy uzależnień, socjoterapeuci, oligofrenopedagodzy, terapeuci zajęciowi, itp.

Wśród **pracowników pedagogicznych**: psycholog 0,5 etatu, ksiądz - 0,5 etatu, obniżone pensum ze względu na stan wychowanków - dwóch nauczycieli 12/18 etatu, dwóch nauczycieli 17/18 etatu, jeden 15/18 etatu. Pozostali zatrudnieni w pełnym wymiarze.

Pracownicy niepedagogiczni: razem 43 osoby (42,02 etaty)

- administracja – 9 osoby,
- pracownicy ochrony – 22 osoby,
- obsługa – 10 osoby (5 kucharek, 2 praczki, kierowca, magazynier, konserwator),
- służba zdrowia – 2 osoby (pielęgniarka, lekarz stomatolog); lekarz psychiatra zatrudniony na umowę zlecenie.

Wśród **pracowników niepedagogicznych**: lekarz stomatolog 0,5 etatu, specjalista ds. kancelaryjnych (sprawy obronne) - 0,52 etatu, pozostali pracownicy zatrudnieni na pełnych etatach.

Oferta resocjalizacyjno-terapeutyczna

- działania ukierunkowane na pomoc nowoprzybyłym wychowankom w adaptacji do nowego otoczenia, w integracji z rówieśnikami, aklimatyzacji w szkole,
- monitorowanie poczucia bezpieczeństwa wychowanków w zakładzie,
- udzielanie wsparcia w sytuacjach doświadczanych kryzysów, konfliktów rówieśniczych zaburzonych relacji rodzinnych,
- udział w prowadzeniu działań interwencyjnych, mediacyjnych w sytuacjach problemowych bądź kryzysowych,

- terapia uzależnień z wykorzystaniem metody dialogu motywującego,
- opracowywanie indywidualnych programów oddziaływań terapeutycznych oraz prowadzenie z wychowankami zajęć o charakterze terapeutycznym uwzględniających obszar terapii uzależnień, komunikacji interpersonalnej, emocji, radzenia sobie ze złością i agresją oraz radzenia ze stresem.
- prowadzenie badań diagnostycznych uczniów z zaburzeniami rozwojowymi, w tym specyficznymi trudnościami w uczeniu się – rozpoznawanie indywidualnych potrzeb edukacyjnych, trudności w funkcjonowaniu szkolnym, przyczyn niepowodzeń szkolnych, monitorowanie efektów pracy terapeutycznej.
- terapia pedagogiczna – zajęcia skierowane do wychowanków z zaburzeniami rozwojowymi, w tym ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dysleksja, dysortografia, dysgrafia). Przewycięzanie emocjonalnych konsekwencji niepowodzeń – oddziaływania o charakterze terapeutycznym.
- prowadzenie zajęć edukacyjno- terapeutycznych z uczniami przejawiającymi istotne braki w zakresie podstawowych technik szkolnych, wyrównywanie braków w wiadomościach i umiejętnościach szkolnych. Poznanie metod efektywnego uczenia się. Usprawnianie pamięci, koncentracji uwagi oraz logicznego myślenia.
- praca z nieletnimi z wykorzystaniem metod terapeutyczno-treningowych *Biofeedback* i *Mnemosline*,
- wspieranie nauczycieli szkół w zakresie przewycięzania trudności w funkcjonowaniu szkolnym uczniów, opracowywania diagnoz szkolnych, rozpoznawania przyczyn niepowodzeń szkolnych,
- prowadzenie oddziaływań w zakresie zapobiegania zachowaniom agresywnym: trening zastępowania agresji, udział w kampanii „19 dni przeciwko przemocy”,
- działania profilaktyczne z zakresu HIV/AIDS oraz promujące zdrowy styl życia,
- współpraca z rodzicami, opiekunami prawnymi wychowanków - udzielanie informacji dotyczących oferty resocjalizacyjnej zakładu, przebiegu procesu resocjalizacji, udzielanie wsparcia psychologiczno-pedagogicznego,
- współpraca z organizacjami, instytucjami wspierającymi proces resocjalizacji, terapii i usamodzielnienia nieletnich (Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Poradnia Uzależnień, MOPR, kuratorzy sądowi itp.).
- programy autorskie realizowane w grupach są jednocześnie ofertą resocjalizacyjno–terapeutyczną.

Podczas uczestnictwa w programie wychowankowie przechodzą kolejne etapy: zaczynając od „kandydata” ubiegającego się o pełne przyjęcie do grupy aż do „rezydenta”, upoważniającego do opuszczenia zakładu w trybie art. 274 ust. 1 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

Każdy etap pobytu w grupie różni się specyficznymi celami terapeutycznymi i zadaniowymi, służy zdobyciu innych umiejętności i zakłada progresywny zakres odpowiedzialności wychowanka za rozwój. Z etapami sprzężony jest też progresywny system przywilejów.

Począwszy od II etapu każdy z wychowanków otrzymuje indywidualne plany pracy na dany etap, w których wyszczególnione są cele, zadania, oraz orientacyjne ramy czasowe realizacji. Zawartość i trafność planu są omawiane w trakcie zebrania zespołu oraz z wychowankiem w ramach rozmów indywidualnych.

Kolejnym ważnym aspektem pracy w środowisku otwartym był hostel, który z przyczyn obiektywnych (niski stan wychowanków) przestał spełniać swoją ważną w systemie funkcję. Pełnił on funkcję pomostu ze środowiskiem otwartym i pełnym „miękkim” usamodzielnieniem. Obecnie tą funkcję w procesie usamodzielnienia przejęły grupy resocjalizacyjno– terapeutyczne.

Zakład Poprawczy w Kcyni **(od 1.09.2024 r. - OOW)**

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Kcyni funkcjonuje jako zakład półotwarty przeznaczony dla chłopców, w którym realizowany jest resocjalizacyjny system wychowawczy. Limit miejsc określony w zarządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 2023 r. *w sprawie utworzenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. poz. 108) wynosi 60 miejsc.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r. *o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* (Dz. U. z 2022 r. poz. 1700) w Zakładzie Poprawczym w Kcyni, jako placówce półotwartej umieszczani są nieletni którzy:

- ze względu na czyny karalne, których się dopuścili, i niekorzystne zmiany zachowania nie dają podstaw do umieszczenia ich w zakładzie poprawczym otwartym,
- są umieszczeni w zakładzie poprawczym otwartym, a których postawa oraz zachowanie nie uzasadnia dalszego pobytu w tym zakładzie,
- są umieszczeni w zakładzie poprawczym zamkniętym albo w zakładzie poprawczym o wzmożonym nadzorze wychowawczym, a których postawa, zachowanie lub wskazania zespołu diagnostyczno-korekcyjnego przemawiają za umieszczeniem w zakładzie poprawczym półotwartym.

W skład zakładu wchodzi:

- internat,
- szkoły i warsztaty szkolne,
- zespół diagnostyczno-korekcyjny,
- inne działy zapewniające realizację zadań zakładu poprawczego.

Liczba wychowanków

Według stanu ewidencyjnego na dzień 5 lutego 2024 r. w zakładzie jest 9 wychowanków, z czego faktycznie w placówce przebywa 6 nieletnich. Funkcjonuje jedna grupa wychowawcza.

- stan ewidencyjny – 9 osób,
- stan faktyczny – 6 osób.

Poza zakładem:

- niepowrót – 2 osób,
- art. 274 ustawy – 1 osób.

Liczba pracowników

Dyrektorem zakładu jest pan Paweł Duda. W placówce zatrudnionych jest 19 pracowników pedagogicznych w wymiarze 17,28 etatu i 30 pracowników niepedagogicznych w wymiarze 25,55 etatu. Wśród pracowników pedagogicznych jest kadra kierownicza, nauczyciele szkół, nauczyciele praktycznej nauki zawodu z warsztatów szkolnych, wychowawcy z internatu oraz specjaliści z zespołu diagnostyczno-korekcyjnego (pedagog, psycholog i psycholog - terapeuta uzależnień).

Pracownicy niepedagogiczni zatrudnieni są w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

Oferta resocjalizacyjna

Na terenie szkoły i warsztatów szkolnych nieletni, w ramach zajęć dodatkowych, mogą poszerzać wiedzę i rozwijać swoje zainteresowania na zajęciach:

- w bibliotece szkolnej,
- w kole zainteresowań z języka polskiego
- w warsztatowym kole zainteresowań (program opracowany przez nauczyciela zawodu stolarza),
- w kole sportowym.

Organizowane są wycieczki edukacyjne do atrakcyjnych miejsc (pomagających np. zrozumieć historię naszego kraju) oraz do zakładów pracy (podnoszących kompetencje zawodowe).

Warsztaty szkolne organizują liczne tematyczne konkursy i turnieje utrwalające zdobytą przez wychowanków wiedzę.

Działania realizowane w internacie ukierunkowane są na wszechstronny rozwój osobowości i uzdolnień nieletnich oraz kształtowanie i utrwalanie społecznie pożądanych postaw i poczucia odpowiedzialności, tak aby wychowankowie po opuszczeniu zakładu przygotowani byli do życia w środowisku otwartym.

W internacie przyjęto formę opracowywania miesięcznych planów pracy resocjalizacyjnej, co umożliwia dostosowanie tematyki zajęć do aktualnych potrzeb i oczekiwań wychowanków oraz realizowanie bieżących zaleceń, wynikających z obserwacji zajęć w ramach nadzoru pedagogicznego kadry kierowniczej.

Uczenie wychowanków zachowań prozdrowotnych i wartościowego spędzania czasu wolnego ułatwia szeroka baza sportowo – rekreacyjna placówki:

- sala gimnastyczna,
- sala fitness,
- kompleks boisk sportowych (do piłki nożnej, piłki nożnej plażowej, piłki siatkowej, piłki siatkowej plażowej, kometki),
- sala gier komputerowych i świetlicowych,
- sale do tenisa stołowego,
- altana z betonowym grillem i siłownią plenerową.

Internat organizuje np. wycieczki krajoznawczo-turystyczne, rajdy rowerowe i piesze, wyjazdy do kina i do teatru, okolicznościowe konkursy, spotkania z ludźmi mającymi ciekawe pasje i wykonującymi interesujące zawody.

Ze względu na półotwarty charakter placówki obszarem pracy resocjalizacyjnej traktowanym priorytetowo w internacie jest szeroko rozumiana współpraca ze środowiskiem otwartym.

Działalność w środowisku ma na celu zarówno rozszerzenie oferty resocjalizacyjnej dla nieletnich, jak również budowanie właściwego wizerunku placówki w oczach lokalnej społeczności. Na współpracy ze środowiskiem lokalnym opiera się realizacja opracowanych przez wychowawców autorskich programów.

Nieletni są objęci różnymi formami pomocy realizowanej przez pracowników z zespołu diagnostyczno-korekcyjnego. Specjaliści z zespołu przeprowadzają wnikliwą diagnozę każdego wychowanka, analizując jego zasoby (mocne strony) oraz deficyty. Na podstawie diagnozy dla wszystkich nieletnich opracowywane są *Indywidualne plany resocjalizacji (IPR)*.

W ramach bezpośredniej pracy z wychowankiem prowadzone są zajęcia w formie grupowej i indywidualnej, w tym oparte na autorskich programach opracowanych przez pracowników zespołu.

Dla nieletnich, których dotknął problem narkotyków, alkoholu lub uzależnienia behawioralnego odbywają się zajęcia prowadzone przez psychologa – terapeutę. W ramach *Zakładowego Programu Profilaktyki Uzależnień* odbywają się również spotkania z osobami propagującymi trzeźwość. Z inicjatywy psychologa–terapeuty powstało w zakładzie amatorskie studio nagrań. Terapia poprzez muzykę uruchamia inwencję twórczą, rozładowując przy tym napięcie emocjonalne. Zajęcia te często wspomagają proces terapii uzależnień, leczenia lęków oraz zaburzeń depresyjnych.

Prezentowanie własnych muzycznych pomysłów, dzielenie się swoimi emocjami, wymaga otwartości i przezwyciężenia własnych lęków, co stanowi o dużej wartości tej formy terapii.

Ważnym elementem pracy zespołu diagnostyczno–korekcyjnego jest nawiązywanie i prowadzenie współpracy ze środowiskiem rodzinnym. Z pomocy udzielanej przez członków zespołu diagnostyczno–korekcyjnego mogą korzystać rodziny wychowanków (np. podczas organizowanych w placówce „*Drzwi Otwartych*”).

Zakład Poprawczy w Nowem

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Nowem należy do kategorii zakładów zamkniętych. Placówka ta na podstawie art. 247 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. *o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich*, (tj. Dz. U. 2022, poz. 1700 ze zm.) przeznaczona jest dla nieletnich, którzy: ze względu na czyny karalne, których się dopuścili i niekorzystne zmiany zachowania nie dają podstaw do umieszczenia ich w zakładzie poprawczym otwartym albo zakładzie poprawczym półotwartym, swoją postawą lub zachowaniem podczas pobytu w schronisku dla nieletnich lub w zakładzie poprawczym innego rodzaju dają podstawy do umieszczenia ich w zakładzie poprawczym zamkniętym, lub co najmniej dwukrotnie uciekali ze schroniska dla nieletnich lub z zakładów poprawczych innego rodzaju.

Kształcenie ogólne i zawodowe oraz zatrudnianie wychowanków prowadzi się na terenie zakładu. Zajęcia w czasie wolnym od nauki i pracy prowadzi się na terenie zakładu. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, dyrektor może wyrazić zgodę na udział nieletniego w zajęciach poza terenem zakładu.

Zadania poszczególnych działów placówki:

- **Internat:**

- a) zapewnienie nieletnim opieki wychowawczej;
- b) tworzenie warunków wspomagających rozwój wychowanka, proces jego ponownej socjalizacji oraz przygotowywania do życia w rodzinie i społeczeństwie;
- c) kształtowanie umiejętności nawiązywania i utrzymywania prawidłowych relacji z innymi wychowankami;
- d) tworzenie warunków do rozwijania uzdolnień i zainteresowań wychowanków;
- e) wdrażanie do wykonywania prac porządkowych i gospodarczych;
- f) wyrabianie zaradności życiowej wychowanków ze szczególnym zwróceniem uwagi na ich samodzielność w działaniu;
- g) kształtowanie wśród wychowanków postaw wzajemnego zrozumienia, tolerancji, życzliwości i odpowiedzialności.

- **Szkoły oraz warsztaty:**

- a) kontynuowanie i/lub rozpoczęcie procesu dydaktycznego w szkole podstawowej lub branżowej szkole I stopnia, dostosowując treści, wymagania oraz środki dydaktyczne do każdego wychowanka;
- b) organizowanie zajęć dodatkowych poprzez udział w licznych konkursach, quizach, turniejach sportowych, apelach, uroczystościach czy imprezach okolicznościowych;
- c) prowadzenie praktycznej nauki zawodu lub przyuczenie do pracy w zawodzie: ślusarz lub stolarz;
- d) możliwość ukończenia kursu na terenie zakładu: kucharza małej gastronomii, ogrodnika, spawacza, operatora wózków jezdniowych, wykończenia wnętrz, fryzjera, kelnera, barmana, obsługi kas fiskalnych.

- **Zespół diagnostyczno-korekcyjny:**

- a) udzielanie pomocy wychowankom nowoprzybyłym do zakładu - psychologiczne wspieranie w okresie adaptacyjnym w celu zapewnienia poczucia bezpieczeństwa;
- b) rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych wychowanków poprzez rediagnozę:
 - 1. poziomu rozwoju intelektualnego, w tym funkcji poznawczych,
 - 2. cech osobowości, w tym zaburzeń emocjonalnych i rozwojowych,
 - 3. funkcjonowania społecznego (relacji rodzinnych i środowiskowych),
 - 4. poziomu umiejętności szkolnych,
 - 5. przejawów i przyczyn niedostosowania społecznego,
 - 6. potrzeb i zainteresowań;
- c) opracowywanie indywidualnych planów resocjalizacji z udziałem wychowanków i innych pracowników zakładu oraz ich modyfikacja nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy;
- d) kwalifikowanie wychowanków do odpowiednich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, z uwzględnieniem ich deficytów dydaktycznych i rozwojowych;
- e) podejmowanie działań interwencyjnych i mediacyjnych w sytuacjach zagrażających i konfliktowych;
- f) udzielanie wychowankom indywidualnej pomocy psychologicznej i pedagogicznej (porady psychologiczne, działania reedukacyjne, terapia krótko i długoterminowa, terapia pedagogiczna);

- g) prowadzenie specjalistycznych zajęć grupowych: profilaktycznych, psychoedukacyjnych, socjoterapeutycznych, psychokorekcyjnych;
- h) prowadzenie oddziaływań profilaktycznych i terapeutycznych wobec wychowanków zagrożonych uzależnieniem i uzależnionych;
- i) udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej rodzicom wychowanków: wspieranie w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych, rozwijanie umiejętności wychowawczych, poradnictwo i konsultacje;
- j) sporządzanie opinii psychologiczno-pedagogicznych na potrzeby sądów i innych upoważnionych instytucji;
- k) opiniowanie wniosków o zastosowanie środka dyscyplinarnego;
- l) udział w przygotowywaniu wychowanków do warunkowego zwolnienia z zakładu poprawczego lub umieszczenia poza zakładem;
- m) współpraca z urzędami w zakresie usamodzielniania nieletnich;
- n) współpraca zespołu diagnostyczno-korekcyjnego z pozostałymi pracownikami pedagogicznymi w zakresie podejmowanych oddziaływań wobec wychowanka;
- o) współuczestniczenie w opracowaniu programu usamodzielniania wychowanka;
- p) udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej pracownikom zakładu w sprawach związanych z pracą w placówce.

Liczba pracowników

- **pracownicy pedagogiczni:**

- internat - 13 osób (13 etatów)

w tym:

- pedagog: 2 osoby (2 etaty),

- psycholog: 2 osoby (2 etaty),

- wychowawcy: 9 osób (9 etatów).

- szkoła - 12 osób (10,23 etatów).

- **pracownicy niepedagogiczni:**

- pracownicy ochrony: 19 osób (18,5 etatów),

- obsługa: 5 osób (4,5 etatów),

- służba zdrowia: 2 osoby (1 etat),

- administracja: 7 osób (6,13 etatów),

Liczba wychowanków

- do 15 lat – 0 osób,
- 15-18 lat – 3 osoby,
- powyżej 18 lat – 5 osób.

Średnia liczba wychowanków

- 2020 rok: stan ewidencyjny - 12,58; stan faktyczny - 9,63,
- 2021 rok: stan ewidencyjny - 13,73; faktyczny - 10,85,
- 2022 rok: stan ewidencyjny - 13,48; stan faktyczny - 11,9,
- 2023 rok: stan ewidencyjny - 10,44; stan faktyczny - 8,25.

Oferta resocjalizacyjna

Zespół diagnostyczno-korekcyjny

Zespół diagnostyczno-korekcyjny w miarę potrzeb aktualizuje zarówno badania psychologiczne, jak i pedagogiczne. Dodatkowe badania wykonywane są zwłaszcza w przypadku pojawienia się problemów wcześniej niezdiagnozowanych.

Wszyscy wychowankowie przebywający w zakładzie diagnozowani są pod kątem przyczyn dokonywanych ucieczek, a także występowania zachowań kwalifikujących ich do umieszczenia w zakładzie poprawczym o charakterze zamkniętym. Na tej, m. in. podstawie dla każdego nieletniego opracowywany jest Indywidualny Plan Resocjalizacji.

W ramach codziennych zajęć zespół diagnostyczno-korekcyjny proponuje wychowankom udział w różnych typach terapii:

- trening zastępowania agresji,
- program psychoprofilaktyki uzależnień i promocji zdrowia,
- psychoedukacyjne zajęcia z zakresu zapobiegania HIV/AIDS oraz chorobom przenoszonym drogą płciową,
- program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla wychowanków stosujących przemoc,
- program przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- zajęcia rozwijające kompetencje społeczno-emocjonalne,
- doradztwo zawodowe,

- warsztaty z zakresu poruszania się po rynku pracy,
- hortiterapia,
- filmoterapia i elementy terapii fotografią,
- socjoterapia z elementami arteterapii,
- program dla nieletnich sprawców przestępstw seksualnych – wg potrzeb,
- edukacja i poradnictwo z zakresu seksualności człowieka,
- terapia indywidualna, w tym:
- psychoterapia poznawczo-behawioralna,
- terapia traumy,
- trening EEG- Biofeedback.

Internat

Miejscem, gdzie wychowankowie spędzają większość czasu po zajęciach szkolnych i warsztatowych jest internat.

Do naszych najważniejszych form oddziaływań w tym dziale należą:

- oddziaływania etiotropowe – usuwające różnorodne czynniki uczenia się postaw niepożądanych, aspołecznych. Odizolowanie osób (grup), zmiany warunków, organizowanie odpowiednich elementów otoczenia. Wprowadzanie w życie nieletniego osób znaczących, które go będą inspirowały;
- oddziaływanie ergotropowe – przekształcanie postaw aspołecznych oraz ich wzajemnych powiązań. Odwoływanie się do zainteresowań wychowanka, umiejętności, zdolności, aby wywołać u niego odpowiednią motywację, powodującą pozytywne ustosunkowanie się do obowiązujących norm społecznych;
- oddziaływania semiotropowe – usuwanie psychicznych skutków wpływu i oddziaływań czynników znajdujących się w centrum działań etiotropowych.

Na ofertę resocjalizacyjną internatu składają się zajęcia:

- kół zainteresowań (komputerowe, kulinarne, teatralno-muzyczne, sportowe, crossfitowe),
- zawody sportowe wewnętrzne i z udziałem grup środowiskowych,
- różnorodne formy współpracy ze środowiskiem,
- posługi religijne.

Szkoły i warsztaty

Szkoły funkcjonują w oparciu o arkusz organizacji pracy placówki, na podstawie którego tworzony jest plan pracy dydaktyczno–wychowawczej oraz opiekuńczej szkoły i warsztatów szkolnych, a także szkolny rozkład zajęć.

W skład szkół wchodzi:

1. Szkoła Podstawowa nr 3,
2. Branżowa Szkoła I stopnia,
3. Warsztaty szkolne.

Szkolenie zawodowe w warsztatach szkolnych jest prowadzone w formie:

- praktycznej nauki zawodu,
- przysposobienia do pracy,
- szkolenia rzemieślniczego,
- kursów zawodowych.

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Konstantynowie Łódzkim

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Konstantynowie Łódzkim jest placówką dla chłopców z limitem 48 miejsc w zakładzie i 20 miejsc w schronisku. W skład placówki wchodzi zakład poprawczy typu półotwartego i schronisko dla nieletnich typu zwykłego. W strukturze zakładu i schroniska mieszczą się dwie szkoły - Szkoła Podstawowa Nr 6 oraz Branżowa Szkoła I Stopnia.

W szkole podstawowej chłopcy przysposabiają się do pracy w zawodzie kucharza, natomiast w ramach edukacji na etapie szkoły branżowej realizowana jest nauka w zawodzie stolarza, ślusarza oraz kucharza.

W internacie funkcjonują cztery grupy: dwie grupy zakładu poprawczego oraz dwie grupy schroniska dla nieletnich.

Ukończenie szkoły branżowej I stopnia, po zdaniu egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w danym zawodzie, umożliwia uzyskanie wykształcenia zawodowego i otrzymanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe. Absolwenci szkół branżowych I stopnia, w celu uzyskania dyplomu technika, mogą kontynuować naukę w Branżowej Szkole II stopnia poza placówką lub uzupełnić wykształcenie ogólne w liceach ogólnokształcących dla dorosłych, z czego aktualnie korzysta jeden uczeń placówki.

Placówka podejmuje również starania o wdrożenie dodatkowych aktywności podnoszących kwalifikacje zawodowe chłopców. W ubiegłych latach wychowankowie mieli możliwość zapoznać się z pracą spawacza oraz doskonalić warsztat małej gastronomii. W latach 2022 – 2023 we współpracy z Instytutem Nauk Społeczno-Ekonomicznych w Łodzi wychowankowie uczestniczyli w cyklu spotkań tematycznych ze specjalistami, w tym odbywali konsultacje z doradcą zawodowym oraz psychologiem. Ponadto mieli możliwość rozwinięcia umiejętności praktycznych w zakresie obsługi wózków widłowych oraz uzyskania pozwolenia na obsługę ww. maszyn. Dotychczas zorganizowano dwie edycje szkoleniowe, w których uczestniczyło trzynastu wychowanków placówki.

Cele i zadania placówki

Szczegółowe zadania i cele placówki zostały określone w programie wychowawczo-profilaktycznym realizowanym w placówce w Konstantynowie Łódzkim. Najważniejsze działania w pracy wychowawczej ukierunkowane są m.in. na:

1. wspomaganie rozwoju ucznia w sferze emocjonalnej, społecznej i twórczej,
2. przeciwdziałanie przemocy, agresji i uzależnieniom,
3. wspieranie wychowanków w podtrzymywaniu pozytywnych relacji rodzinnych, ukazywanie i definiowanie wartości rodzinnych oraz prezentacja znaczenia rodziny w życiu człowieka, wspieranie w zakresie budowania trwałych i szczerych relacji,
4. zwiększanie wpływu nieletnich na swoją sytuację życiową poprzez motywowanie do planowania i realizacji celów oddalonych w czasie,
5. przezwyciężanie niechęci do nauki i do pracy – wykonywanie czynności użytecznych,
6. rozwijanie empatii poprzez motywowanie wychowanków do podejmowania działań na rzecz innych ludzi, wykonywanie rzeczy społecznie użytecznych dla siebie i dla innych wychowanków,
7. rozwijanie kompetencji społecznych nieletnich zwłaszcza w zakresie konstruktywnego zaspakajania potrzeb oraz doskonalenia komunikacji interpersonalnej (ograniczanie stosowania wulgaryzmów, wdrażanie komunikatów typu „Ja”),
8. organizowanie różnorodnych i atrakcyjnym zajęć, uczenie planowania i organizowania czasu wolnego,
9. angażowanie nieletnich do działań, w których mogą odnieść sukces w celu podniesienia ich samooceny, stosowanie wzmocnień pozytywnych i docenianie nawet niewielkich osiągnięć,
10. budowanie poczucia tożsamości narodowej, tradycji, kultury, religii,
11. uczenie nazywania i wyrażania swoich uczuć, ćwiczenie umiejętności rozmawiania o swoich sprawach i problemach oraz zwracania się do innych o pomoc,
12. kształtowanie krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych.
13. ćwiczenie umiejętności rozmawiania o swoich sprawach i problemach oraz zwracania się do innych o pomoc.

Liczba zatrudnionych pracowników

- **pracownicy niepedagogiczni:** 38 osób (35,25 etatów),

w tym:

- pracownicy administracji – 10 osób,
- pracownicy ochrony – 15 osób,
- pracownicy obsługi – 7 osób,
- pracownicy służby zdrowia – 5 osób,
- pracownik ds. obrony i ochrony inf. niejawnych – 1 osoba.

- **pracownicy pedagogiczni:** 33 osoby (31 czynnych pracowników oraz 2 osoby zawieszone w czynnościach) (32,5 etatów),

w tym:

- psychologowie – 3 osoby,
- pedagodzy – 4 osoby,
- nauczyciele – 13 osób (w tym 1 osoba nieczynna zawodowo na mocy art. 17 karty nauczyciela),
- wychowawcy internatu – 17 osób (w tym 1 osoba zawieszona w czynnościach, 4 osoby łączą funkcję nauczyciela i wychowawcy internatu).

Liczba wychowanków

- do 15 lat – 1 wychowanek,
- 15 – 18 lat – 22 wychowanków,
- powyżej 18 lat – 1 wychowanek.

Średnia liczba wychowanków

- 2020 rok – 22,72,
- 2021 rok – 17,83,
- 2022 rok – 24,62,
- 2023 rok – 33,29.

Oferta resocjalizacyjna

1. Zapewnienie czynników wspierających - tworzenie przestrzeni wychowawczej poprzez:

- pozytywny przykład własny każdego pracownika,
 - podmiotowe podejście do każdego wychowanka,
 - oddziaływania wychowawcze,
 - zachowania w poufności przetwarzanych danych osobowych nieletnich,
 - zapewnienie możliwości indywidualnego oddziaływania,
 - zapewnienie nauczania ogólnokształcącego i zawodowego,
 - aktywizację zawodową lub pomoc w readaptacji społecznej nieletnich we współpracy ze organizacjami społecznymi, w tym organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami, fundacjami, spółdzielniami socjalnymi lub innymi podmiotami,
 - zapewnienie działalności kulturalno-oświatowej i sportowej,
 - zapewnienie dostępu do świadczeń zdrowotnych,
 - przygotowanie nieletnich do samodzielnego funkcjonowania w życiu dorosłym,
2. Konsekwentne egzekwowanie wobec nieletnich wypełniania zobowiązań, dotyczących przestrzegania regulaminu i rozkładu zajęć w zakładzie/schronisku,
 3. Utrwalenie uzyskiwanych rezultatów resocjalizacji oraz inspirowanie jednostek do samokontroli,
 4. Działania o charakterze edukacyjno-wychowawczym realizowane na terenie placówki, m.in. działania sportowe, ukierunkowane na podnoszenie aktywności fizycznej chłopców oraz profilaktykę zdrowotną (m.in. międzygrupowe turnieje piłki siatkowej),
 5. Działania o charakterze edukacyjno-wychowawczym realizowane poza terenem placówki, m.in. wycieczki krajoznawcze, udział w imprezach kulturalnych i sportowych,
 6. Działalność kół zainteresowań i dodatkowe oddziaływania wychowawcze realizowane w ramach pracy internatu: koło taneczne, koło sportowe sztuk walki, koło sportowe, w tym treningi piłki nożnej poza zakładem,
 7. Oddziaływania psychologiczno-pedagogiczne oraz terapeutyczne podejmowane przez specjalistów z zespołu diagnostycznego oraz diagnostyczno-korekcyjnego.

Praca **zespółów** zorientowana jest wokół trzech zasadniczych obszarów działania:

1. Konstruktywnego spędzania czasu wolnego, rozwoju zainteresowań wychowanków, mobilizowania do podejmowania zadań twórczych, rozbudzania kreatywności, kształtowania oraz odkrywania potencjałów i zainteresowań wychowanków - warsztaty tematyczne oraz mini-projekty odwołujące się do podstaw ogólnie rozumianej pedagogiki twórczości oraz kulturotechniki.

2. Podnoszenia bazowych kompetencji i umiejętności społecznych, doświadczania i rozumienia doświadczeń, konstruktywnego zaspakajania potrzeb oraz kształtowania postaw prospołecznych, m.in. udział w warsztatach na temat świadomości wyborczej (latarnik wyborczy i podstawy wiedzy o społeczeństwie, na temat planowania rodziny oraz realizacji ról społecznych, a także podstaw edukacji seksualnej i przygotowania do życia w rodzinie, na temat obsługi nowych technologii i obsługi bazowych programów komputerowych,
3. Zachowania ciągłości poczucia integracji ze społeczeństwem lub ukierunkowania na pozytywną reintegrację społeczną, podnoszenia poczucia przynależności, współodpowiedzialności, partycypacji, decyzyjności i samostanowienia, bycia i zakorzenienia w świecie, w tym zakorzenienia kulturowego i społecznego - w ramach indywidualnych programów pracy resocjalizacyjnej opracowano cykl warsztatów służący przygotowaniu wychowanków do usamodzielnienia.

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Mrozach

(od 1.09.2024 roku OOW)

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Mrozach jest placówką resocjalizacyjną przeznaczoną dla dziewcząt. W skład placówki wchodzi:

- 1) Schronisko dla Nieletnich – zwykłe, z limitem 20 miejsc.
- 2) Zakład Poprawczy – półotwarty, z limitem 30 miejsc.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie funkcjonowania okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1897), określa działy wchodzące w skład zakładu poprawczego i schroniska dla nieletnich. Placówka w Mrozach jako placówka łączona w strukturze organizacyjnej scala oba typy zakładu dla nieletnich, czyli zakład poprawczy i schronisko dla nieletnich. W placówce istnieją dwa zespoły: diagnostyczny (schronisko) i diagnostyczno-korekcyjny (zakład) ze względu na odmienne zadania regulaminowe. Do szkół uczęszczają zarówno wychowanki zakładu, jak i schroniska, zgodnie z ich etapem edukacyjnym. Internat jest wspólny dla całej placówki, jednak grupy schroniskowe zorganizowane są w oddzielnym skrzydle budynku.

Zadaniem zakładu jest resocjalizacja nieletnich zmierzająca do zmiany ich postaw wobec siebie i innych, przygotowanie wychowanek do życia zgodnego z normami społecznymi oraz kształtowanie samodzielności życiowej i odpowiedzialności.

Zadaniem schroniska jest:

1. opracowanie opinii diagnostycznej o nieletniej oraz inicjowanie procesu jej resocjalizacji, przy współpracy w tym zakresie z rodziną nieletniej;
2. zapewnienie pozostawania nieletniej do dyspozycji organu, który wydał postanowienie o umieszczeniu;
3. zapobieganie działaniom, które mogłyby utrudniać postępowanie prowadzone w sprawie nieletniej przez sąd lub inny organ do tego uprawniony.

Zadania zakładu i schroniska realizowane są przez:

1. zintegrowaną działalność wychowawczą, terapeutyczną, dydaktyczną i opiekuńczą;
2. przygotowanie wychowanek do pracy zawodowej;

3. organizowanie udziału wychowanek w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym placówki i środowiska;
4. współdziałanie z wychowankami i ich rodzicami, organami społecznymi, ośrodkami pomocy społecznej, właściwymi organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz innymi osobami.

Cele i zadania wychowawcze realizowane są przez wszystkich pracowników placówki. Każdy pracownik placówki przestrzega praw nieletnich i odpowiednio do zajmowanego stanowiska bierze udział w ich resocjalizacji oraz jest dla nich pozytywnym przykładem.

Placówka mieści się w Mrozach, przy ul. Leśnej 8. Zajmuje kompleks budynków w skład którego wchodzi: 5 pawilonów i 4 łączniki. W placówce zorganizowano również:

1. hostel, który w bieżącym roku szkolnym nie funkcjonuje (pawilon V na II piętrze), liczący 12 pokoi dwuosobowych z łazienkami oraz kuchnię i salę telewizyjną;
2. dom dla matki i dziecka (pawilon I na II piętrze), składa się z kuchni, 4 indywidualnych sypialni dla matek i dzieci; sali rekreacyjnej dla dzieci; pomieszczeń sanitarnych i gospodarczych oraz izby adaptacyjnej. Wyposażenie domu dla matki i dziecka jest zbliżone do warunków domowych.

Na terenie placówki znajduje się: park leśno-rekreacyjny, parking, boisko wielofunkcyjne, sad, chata grillowa, boisko do siatkówki plażowej oraz sześć stanowisk siłowni zewnętrznej.

W placówce działają **dwa typy szkół:**

1. Szkoła Podstawowa Nr 2, w której nauka kończy się sprawdzianem ósmoklasisty. Szkoła prowadzi oddziały przysposabiające do pracy w zawodzie krawiec (kl. VII oraz kl. VIII);
2. Branżowa Szkoła I stopnia o kierunku kształcenia zawodowego fryzjer i krawiec. Edukacja w szkole kończy się przystąpieniem do egzaminu zawodowego organizowanego przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Warszawie, w celu uzyskania dyplomu wykwalifikowanego pracownika.

Obie szkoły zlokalizowane są na pierwszym piętrze pawilonu nr 4. W jednej z sal szkolnych zorganizowana jest pracownia komputerowa, która również pełni funkcję ośrodka egzaminacyjnego do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe z części teoretycznej, prowadzonej w formie elektronicznej.

Warsztaty szkolne zlokalizowane są na parterze pawilonu nr 4, w skład których wchodzi: 2 pracownie fryzjerskie, 2 pracownie krawieckie oraz pracownia gastronomiczna.

Internat tworzą cztery grupy wychowawcze.

Liczba wychowanek

Według stanu na dzień 25 stycznia 2024 r., w schronisku dla nieletnich przebywa 7 wychowanek, a w zakładzie poprawczym - 11 nieletnich, w tym jedna matka z dzieckiem.

Liczba pracowników

Dyrektorem Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Mrozach jest pan Zenon Czyżewski. W roku szkolnym 2023/2024 w placówce zatrudnianych jest:

- 14 nauczycieli – 7,48 etatu,
- 17 wychowawców – 15,58 etatu,
- 15 pracowników ochrony – 15 etatów,
- 2 psychologów – 1 etat,
- 2 pedagogów – 2 etaty,
- 5 pracowników administracji – 5 etatów,
- 4 pracowników służby zdrowia – 2,5 etatu,
- 6 pracowników obsługi – 5,75 etatu.

Oferta resocjalizacyjna

Misją placówki jest eliminowanie przejawów niedostosowania społecznego, przygotowanie wychowanek do samodzielnego życia, zgodnie z normami prawnymi i społecznymi oraz do samodzielności życiowej i zawodowej. Praca resocjalizacyjna jest oparta na pełnej akceptacji podopiecznych, uznaniu ich osobowości i podmiotowości. Obowiązuje pełna jawność działań wychowawczych, współodpowiedzialność wychowanek za przebieg procesu resocjalizacyjnego, współdecydowanie o własnym losie.

1. W Zakładzie Poprawczym i Schronisku dla Nieletnich w Mrozach podejmowane są działania resocjalizacyjne ukierunkowane na aktywną współpracę ze środowiskiem lokalnym. Jakość i zakres współpracy są mocną stroną pracy placówki. Jedną z form jest realizacja programów zawierających w założeniach zajęcia poza terenem placówki. Odbywa się to w formie uczestnictwa w konkursach i imprezach, w zawodach sportowych wspólnie z uczniami pobliskich szkół, spotkań z ciekawymi ludźmi, zapraszania gości z zewnątrz i prezentowanie działalności placówki, twórczości wychowanek, organizowania kiermaszów, działalności charytatywnej.
2. Funkcjonujące w internacie koła zainteresowań wynikają ze zdiagnozowanych potrzeb nieletnich. W bieżącym roku szkolnym prowadzone są zajęcia muzyczne, ogrodnicze,

rękodzielnicze, sportowe. W zależności od tematyki koła zainteresowań prace i dokonania wychowanek są eksponowane na stronie internetowej placówki lub w formie galerii lub wystawy.

3. Zajęcia sportowe i rekreacyjne są ważne dla procesu wychowawczego realizowanego w internacie. Wychowanki w celu prowadzenia zdrowego trybu życia są zachęcane do wszelkiego rodzaju aktywności fizycznej i sportowej.
4. W placówce w Mrozach prowadzone są zajęcia indywidualne i grupowe w oparciu o autorskie programy.

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Zawierciu

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Zawierciu został utworzony przez Ministra Sprawiedliwości w 1975 r.

Przeznaczony jest dla dziewcząt od trzynastego do dwudziestego pierwszego roku życia. Trzy działy placówki: internat, szkoła i warsztaty szkolne zapewniają wychowankom odpowiednie przygotowanie do życia w środowisku otwartym.

W ramach szkół funkcjonujących w placówce dziewczęta, oprócz zdobywania i poszerzania wiedzy ogólnokształcącej, w szkole podstawowej przysposabiają się do pracy w zawodzie krawiec, a w szkole branżowej I stopnia kształcą w zawodach: fryzjer, krawiec, kucharz i cukiernik.

Od roku 2017 w internacie działa grupa terapeutyczna, przeznaczona dla wychowanek uzależnionych lub zagrożonych uzależnieniem. W ramach rocznego procesu prowadzone są grupowe zajęcia terapeutyczne, profilaktyka uzależnień, terapia indywidualna i Trening Zastępowania Agresji.

W Zakładzie Poprawczym i Schronisku dla Nieletnich w Zawierciu od roku 2019 funkcjonuje również Hostel, w którym przebywają wychowanki usamodzielniające się i przygotowujące się do opuszczenia placówki. Podopieczne podejmują pracę zarobkową i kontynuują naukę w środowisku otwartym.

Liczba wychowanek

- zakład poprawczy – 30 osób,
- schronisko dla nieletnich – 6 osób.

Liczba pracowników

1. Kadra pedagogiczna:

- dyrektor,
- kierownik szkół,
- kierownik internatu,
- wychowawcy (17 osób – 16,5 etatu) – w tym 2 wychowawców-terapeutów uzależnień

- zespół diagnostyczno-korekcyjny i terapeutyczny: psycholog (2 osoby – 2 etaty), psycholog –psychoterapeuta (1 osoba – 1 etat), pedagog (1 osoba –1 etat), terapeuci uzależnień (2 osoby – 2 etaty),
- nauczyciele (7 osób – 6,1 etatu),
- nauczyciele zawodu (7 osób – 6,8 etatu).

2. Kadra niepedagogiczna:

- kierownik gospodarczy,
- główna księgowa,
- administracja (księgowa, kasjerka, sekretarka, kadrowa, intendent, magazynier)
- służba ochrony (15 osób),
- służba zdrowia (lekarz ginekolog – 1/3 etatu, lekarz stomatolog – 1/3 etatu, 3 pielęgniarki – 2 etaty),
- 2 lekarzy na umowie kontraktu (psychiatra, internista),
- obsługa (4 rzemieślników – 3,5 etatu, kierowca, 4 kucharki).

Oferta resocjalizacyjna

Wychowanki Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Zawierciu mają możliwość podjęcia indywidualnej oraz grupowej terapii uzależnień, skutecznego przygotowania się do prawidłowego funkcjonowania w środowisku otwartym, rozwijania swoich zainteresowań w różnych kołach, np. sportowym, plastycznym, teatralnym, muzyczno-wokalnym czy dziennikarsko- literackim. Oprócz tego w placówce realizowanych jest wiele programów i projektów, w ramach których dziewczęta zdobywają nowe umiejętności.

Podopieczne placówki uczestniczą również w wielu wyjściach i wyjazdach dydaktycznych i rekreacyjnych, mają możliwość poznania piękna terenów Jury Krakowsko-Częstochowskiej, biorą udział w spektaklach teatralnych, w koncertach w filharmonii, w wielu spotkaniach ze znanymi osobami, w rajdach pieszych i rowerowych, w biegach, spływach kajakowych czy pontonowych. W okresie letnim organizowany jest obóz wypoczynkowy, a zimą obóz narciarski. Wychowanki uczestniczą w różnorodnych akcjach charytatywnych i wspierają osoby potrzebujące pomocy.

Pracownicy placówki wspólnie z wychowankami podejmują wiele inicjatyw, projektów i przedsięwzięć, co świadczy o ich dużym zaangażowaniu w pracę, wzbogaca ofertę resocjalizacyjną i jednocześnie wpływa na skuteczność oddziaływań w procesie

resocjalizacyjnym. Sprzyja utrzymaniu właściwej atmosfery wychowawczej oraz niewątpliwie przyczynia się do kreowania pozytywnego wizerunku placówki.

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Raciborzu

Ogólna charakterystyka placówki

Placówka w Raciborzu, przeznaczona dla chłopców, funkcjonuje od 1951 r. Początkowo była zakładem poprawczym. W 1971 r. przy zakładzie utworzono schronisko dla nieletnich.

W 2012 r. placówka została przeniesiona do nowego budynku, który wybudowano specjalnie na jej potrzeby.

Zakład Poprawczy w Raciborzu jest zakładem resocjalizacyjnym półotwartym, a Schronisko dla Nieletnich – schroniskiem zwykłym. W placówce realizowany jest system wychowawczy resocjalizacyjny. W uzasadnionych przypadkach realizowane są również systemy wychowawcze: resocjalizacyjno-rewalidacyjny i resocjalizacyjno-terapeutyczny.

Limit miejsc określony w zarządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 2023 r. wynosi 44 miejsca dla zakładu i 20 miejsc dla schroniska.

W skład placówki wchodzi:

- internat,
- szkoły i warsztaty szkolne,
- zespoły – diagnostyczny i diagnostyczno-korekcyjny,
- inne działy zapewniające realizację zadań zakładu poprawczego

Liczba wychowanków

Według stanu ewidencyjnego na dzień 15 lutego 2024 r. w placówce jest 37 wychowanków, z czego faktycznie przebywa w niej 32 nieletnich. Funkcjonują cztery grupy wychowawcze – jedna schroniskowa i trzy zakładowe.

Placówka ZP

- stan ewidencyjny – 28 osób,
- stan faktyczny – 23 osoby.

Poza zakładem – 5 osób

w tym:

- niepowrót – 2 osoby,

- zwolnienie lekarskie – 1 osoba,
- art. 274 ustawy – 2 osoby.

Placówka SdN:

- stan ewidencyjny – 9 osób,
- stan faktyczny – 9 osób.

Liczba pracowników

Dyrektorem zakładu jest pan Grzegorz Bulenda. W placówce zatrudnionych jest 33 pracowników pedagogicznych w wymiarze 30,76 etatu i 36 pracowników niepedagogicznych w wymiarze 34 etatów. Wśród pracowników pedagogicznych jest kadra kierownicza, nauczyciele szkół, nauczyciele praktycznej nauki zawodu z warsztatów szkolnych, wychowawcy z internatu oraz specjaliści z zespołów–diagnostycznego i diagnostyczno-korekcyjnego (psycholog, psychoterapeuta pedagogzy, terapeuta uzależnień).

Pracownicy niepedagogiczni zatrudnieni są w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

Oferta resocjalizacyjna

Na terenie szkoły i warsztatów szkolnych realizowane są następujące programy:

- program usamodzielnienia wraz z planem działań rozwijających kompetencje społeczne i wiedzę z zakresu prawa pracy,
- program profilaktyki nikotynowej,
- program integrujący treści nauczania matematyki i fizyki z kształceniem zawodowym w zakresie stolarstwa i ślusarstwa.

W internacie realizowane są, m.in. zajęcia ekologiczne, muzyczne, wolontaryjne, profilaktyczne. Resocjalizacja nieletnich odbywa się również poprzez odbiór kultury i sztuki oraz zajęcia z elementami hortiterapii (opieka wychowanków nad ogrodem i oczkiem wodnym w placówce).

Uczenie wychowanków zachowań prozdrowotnych i promowanie aktywności fizycznej ułatwia nowoczesna infrastruktura sportowa. Placówka posiada oświetlone, wielofunkcyjne boisko z trawą syntetyczną, która jest jednym z najbardziej efektywnych i trwałych nawierzchni.

Umożliwia to nieletnim całoroczne, bez względu na warunki pogodowe, korzystanie z boiska. Na terenie posesji znajduje się też mniejsze boisko do gry w siatkówkę plażową oraz trzytorowa bieżnia.

W budynku jest część rekreacyjna składająca się z dużej sali gimnastycznej, siłowni oraz dwóch szatni z sanitariatami (toalety i prysznice). Sala gimnastyczna ma ogrzewanie z promienników sufitowych, dzięki czemu jest bardzo bezpieczna w użytkowaniu. Przystosowana jest do gry w koszykówkę, siatkówkę, piłkę ręczną i tenisa. Siłownia wyposażona jest w trenerzy wioślarskie, atlas, sztangi.

Dzięki ww. bazie sportowej internat organizuje różnorodne zajęcia na terenie zakładu i schroniska. Ponadto realizuje programy poza placówką. Wychowankowie pod opieką wychowawcy redagują w placówce gazetkę. Specjaliści z zespołów diagnostycznego i diagnostyczno-korekcyjnego przeprowadzają diagnozę każdego wychowanka. Na jej podstawie w schronisku opracowywane są opinie diagnostyczne, a w zakładzie *Indywidualne plany resocjalizacji (IPR)*. W ramach bezpośredniej pracy z nieletnimi prowadzone są zajęcia w formie grupowej i indywidualnej, w tym oparte na autorskich programach opracowanych przez pracowników zespołów.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Warszawie Falenicy

Ogólna charakterystyka placówki

Placówka w Warszawie Falenicy funkcjonuje od 1959 r. Początkowo była schroniskiem dla nieletnich chłopców. W 1970 r. placówkę przekształcono na schronisko dla nieletnich i zakład poprawczy dla dziewcząt. Od 1 września 2022 r. funkcjonuje jako Okręgowy Ośrodek Wychowawczy dla dziewcząt, z limitem 40 miejsc.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r. *o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* (Dz. U. z 2022 r. poz. 1700) umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym jest jednym ze środków wychowawczych mających na celu przeciwdziałanie demoralizacji nieletnich i dopuszczaniu się przez nich czynów karalnych.

W skład ośrodka wchodzi:

- internat,
- szkoły i warsztaty szkolne,
- zespół pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- inne działy zapewniające realizację zadań ośrodka.

Od 1 września 2023 r. w OOW w Warszawie Falenicy zorganizowany został Dom dla Matki i Dziecka, który w strukturze organizacyjnej ośrodka stanowi grupę wychowawczą. W okresie, kiedy nieletnia uczęszcza do szkoły oraz realizując indywidualny plan oddziaływań wychowawczych, resocjalizacyjnych i terapeutycznych, opiekę nad dzieckiem nieletniej matki sprawuje dzienny opiekun, o którym mowa w ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. *o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3* (Dz.U. z 2023 r. poz. 204).

Liczba wychowanek

Według stanu ewidencyjnego na dzień 23 stycznia 2024 r. w ośrodku jest 37 wychowanek (trzy są małoletnimi matkami), z czego faktycznie w placówce przebywają 32 nieletnie. Funkcjonują cztery grupy wychowawcze:

- grupa I (tymczasowa) – 11 nieletnich,
- grupa II (tymczasowa) – 11 nieletnich (w tym jedna przebywa obecnie w szpitalu),
- grupa III (stała) – 12 nieletnich (w tym 2 poza ośrodkiem – urlop i przepustka),

- grupa IV (matki z dziećmi) - 3 nieletnie (w tym 2 przebywają w szpitalu w związku z hospitalizacją ich dzieci).

Liczba pracowników

Na stanowisku dyrektora ośrodka pracuje pani Joanna Szostak. W ośrodku zatrudnionych jest 35 pracowników pedagogicznych i 29 pracowników niepedagogicznych. Wśród pracowników pedagogicznych są nauczyciele szkół, nauczyciele praktycznej nauki zawodu z warsztatów szkolnych, wychowawcy z internatu oraz specjaliści z zespołu pomocy psychologiczno-pedagogicznej (psycholodzy, pedagog i pedagog- terapeuta uzależnień).

Pracownicy niepedagogiczni zatrudnieni są w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

Oferta resocjalizacyjna

Dla wszystkich wychowanek opracowywane są *Indywidualne plany oddziaływań wychowawczych, resocjalizacyjnych i terapeutycznych*. Nieletnie objęte są różnymi formami pomocy. Działania realizowane w internacie dostarczają wychowankom nowych, pozytywnych doświadczeń, pokazują wartości i wzorce zachowania, uczą pożytecznego i konstruktywnego spędzania czasu wolnego. W ramach pracy z grupą wychowawczą w ośrodku działa również drużyna harcerska.

Pracownicy z zespołu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oprócz bieżących rozmów interwencyjnych (wsparcie w kryzysie) i rozmów terapeutycznych, prowadzą, m.in. zajęcia psychokorekcyjne rozwijające kompetencje społeczne, zajęcia psychoedukacyjne i socjoterapeutyczne. Oddziaływania resocjalizację realizowane są również poprzez sztukę w formie zajęć z arteterapii.

Wobec nieletnich zagrożonych uzależnieniem w związku z zachowaniami ryzykownymi oraz uzależnionych od środków psychoaktywnych prowadzone są oddziaływania profilaktyczne i terapeutyczne. Ośrodek realizuje m.in. program pod patronatem Ministerstwa Zdrowia, który powstał dzięki wsparciu finansowemu w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy - *ARS, czyli jak dbać o miłość*.

Dodatkowo, w ramach pracy resocjalizacyjnej w grupie IV (Matki i Dziecka) uwzględniając szczególne potrzeby wychowanek i ich dzieci, ośrodek m.in.:

- wspiera i pomaga wychowankom i ich dzieciom w zaadaptowaniu się do warunków ośrodka i prawidłowego funkcjonowania w grupie wychowawczej,

- uczy nawiązywania trwałej więzi matki z dzieckiem kształtując prawidłowe postawy macierzyńskie.

Wychowanki przejawiające zaburzenia psychiczne objęte są nie tylko pomocą psychologiczną, ale również psychiatryczną (farmakologią).

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Laskowcu

Ogólna charakterystyka placówki

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Laskowcu został utworzony z dniem 1 września 2022 r., w wyniku przekształcenia Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Laskowcu. Placówka jest przeznaczona dla chłopców, z limitem 72 miejsc.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r. *o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* (Dz. U. z 2022 r. poz. 1700, ze zm.) umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym jest jednym ze środków wychowawczych, mających na celu przeciwdziałanie demoralizacji nieletnich i dopuszczaniu się przez nich czynów karalnych.

W skład ośrodka wchodzi:

- internat,
- szkoły: podstawowa i branżowa szkoła I stopnia oraz warsztaty szkolne,
- zespół pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- inne działy zapewniające realizację zadań ośrodka.

Kształcenie oraz zajęcia w czasie wolnym od nauki i pracy prowadzi się na terenie ośrodka. Placówka zapewnia w szczególności nauczanie w szkole podstawowej i branżowej szkole pierwszego stopnia oraz praktyczną naukę zawodu w zawodzie kowal, działalność kulturalno-oświatową, sportową, dostęp do świadczeń zdrowotnych, przygotowanie nieletnich do samodzielnego funkcjonowania w życiu dorosłym zgodnie z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi.

Ważnym zadaniem ośrodka jest opracowanie kompleksowej diagnozy nieletniego oraz zainicjowanie procesu resocjalizacji, uwzględniającego obszerną pomoc psychologiczno-pedagogiczną oraz psychiatryczną, zarówno dla nieletniego, jak i członków jego rodziny.

Szczegółowe zadania ośrodka wobec nieletnich:

- zapewnienie możliwości indywidualnego oddziaływania, odpowiednio do osobowości i potrzeb wychowawczych;
- zapewnienie nauczania ogólnokształcącego i zawodowego;
- prowadzenie działalności kulturalno-oświatowej i sportowej na rzecz nieletnich;

- prowadzenie działalności mającej na celu rozwijanie aktywności społecznej nieletnich i wdrażanie ich do pracy społecznie użytecznej;
- zapewnienie dostępu do świadczeń zdrowotnych;
- prowadzenie oddziaływań wychowawczych ukierunkowanych na rozpoczęcie procesu resocjalizacji;
- udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w ramach prowadzonego procesu resocjalizacji;
- pomoc w nawiązaniu kontaktów z rodzicami;
- udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej rodzinie nieletniego w ramach prowadzonego procesu resocjalizacji;
- diagnoza i opracowanie opinii psychologiczno-pedagogicznej.

Liczba wychowanków:

Według stanu ewidencyjnego na dzień 25 stycznia 2024 r. w ośrodku jest 28 wychowanków, z czego faktycznie w placówce przebywa 23 nieletnich. Trzech nieletnich nie powróciło w terminie z urlopu, a 2 wychowanków przebywa na zwolnieniu lekarskim. Kolejnych dwóch nieletnich oczekuje na doprowadzenie do placówki. Aktualnie funkcjonują 3 grupy wychowawcze: jedna grupa tymczasowa oraz dwie grupy wychowawcze.

Liczba pracowników:

Dyrektorem ośrodka jest pan Cezary Łomiak. W ośrodku zatrudnionych jest:

- 30 pracowników pedagogicznych na 29 etatach (nauczyciele, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, wychowawcy oraz specjaliści z zespołu pomocy psychologiczno-pedagogicznej – psycholodzy i pedagodzy),
- 33 pracowników niepedagogicznych (29 etatów) w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

Oferta resocjalizacyjna

Pobyt wychowanka w ośrodku to czas, w którym ma on możliwość nadrobienia zaległości szkolnych, uzyskania kwalifikacji zawodowych z uwzględnieniem swoich zainteresowań i predyspozycji.

Praca wychowawcza z nieletnim służy rozwijaniu jego zainteresowań i uzdolnień, wdrażaniu do przestrzegania zasad współżycia społecznego oraz umiejętnego organizowania czasu wolnego.

Realizowane w formy zajęć to: wycieczki, zajęcia kulinarne, zajęcia rekreacyjno-sportowe, zajęcia plastyczne, imprezy okolicznościowe, konkursy, zajęcia profilaktyczne.

W roku szkolnym 2023/2024 przewidziano funkcjonowanie 4 kół zainteresowań dla wychowanków: literackiego, matematyczno-informatycznego, modelarskiego i sportowego. Zajęcia realizowane są według programów zajęć opracowywanych na dany rok szkolny, co pozwala wychowankom ośrodka rozwijać zainteresowania i talenty oraz pożytecznie spędzać wolny czas.

Wychowankowie ośrodka otrzymują od zespołu pomocy psychologiczno-pedagogicznej wsparcie w nawiązywaniu kontaktów z domem rodzinnym, edukację prawną, wsparcie emocjonalne oraz monitorowane są ich relacje rówieśnicze.

Indywidualna praca z nieletnimi nastawiona jest na prawidłową adaptację nieletniego do warunków pobytu w placówce, stymulowanie samorozwoju – rozwijanie umiejętności osobistych i społecznych, uczenie odpowiedzialności, faktycznej oceny swoich możliwości przez rozpoznawanie zasobów własnych, wzmacnianie motywacji do wysiłku, wytrwałości i systematycznej pracy, rozwijania umiejętności poprawnego komunikowania się z rodzicami (w kontaktach osobistych i telefonicznych) oraz z rówieśnikami, uczenie umiejętności krytycznej oceny wzorców zachowań, rozwijanie umiejętności asertywnych i konstruktywnego rozwiązywania konfliktów.

Wobec nieletnich zagrożonych uzależnieniem w związku z zachowaniami ryzykownymi oraz uzależnionych od środków psychoaktywnych prowadzone są oddziaływania profilaktyczne i terapeutyczne. Prowadzone zajęcia reedukacyjne pomagają nieletnim pokonać niepowodzenia szkolne. Zajęcia relaksacyjne, socjoterapeutyczne i arteterapii pomagają wychowankom, m.in. wyciszyć emocje i motywują ich do zmiany zachowania.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Koronowie

Liczba pracowników (łącznie) – 61 osób (56,12 etatów)

- **Pracownicy pedagogiczni – 30 osób (27,69 etatów)**

w tym:

- dyrektor – 1 osoba (1 etat)
- wychowawcy – 12 osób (12 etatów)
- nauczyciele – 13 osób (10,69 etatów)
- psychologodzy – 2 osoby (2 etaty)
- pedagogodzy – 2 osoby (2 etaty)

- **Pracownicy niepedagogiczni – 31 osób (28,43 etatów)**

w tym:

- administracja – 8 osób (7,5 etatów)
- strażnicy – 14 osób (13,5 etatów)
- obsługa – 8 osób (6,43 etatów)
- służba zdrowia – 11 osób (1 etat)

Średnia liczba wychowanków

- 2020 rok – 13,64
- 2021 rok – 13,59
- 2022 rok – 10,71
- 2023 rok – 29,38

W zespole pomocy psychologiczno-pedagogicznej prowadzone są następujące działania w ramach: terapii, terapii grupowej, terapii zajęciowej, terapii pedagogicznej i wielostronnego wspomagania wychowanków.

Wobec nieletnich realizuje się system wychowawczy:

1. Resocjalizacyjny,
2. Resocjalizacyjno-rewalidacyjny,
3. Resocjalizacyjno – terapeutyczny.

- Psychoterapia indywidualna długoterminowa, psychoterapia krótkoterminowa w oparciu o autorski program „Terapii krótkoterminowej skoncentrowanej na rozwiązaniu problemu”, oddziaływania psychologiczne w zakresie świadomości własnej tożsamości seksualnej i akceptowanych społecznie zachowań prowadzone w oparciu o autorski program” Oddziaływania psychologiczne w zakresie świadomości własnej tożsamości seksualnej i akceptowanych społecznie zachowań”;
- Terapia systemowa prowadzona w oparciu o program autorski „Program terapii systemowej dla nieletnich dziewcząt przebywających w OOW w Koronowie”;
- Psychoterapia uzależnień prowadzona w oparciu o autorski „Program psychoterapii i psychoprofilaktyki uzależnień dla nieletnich dziewcząt przebywających w OOW”;
- Terapia nieletnich dziewcząt pochodzących z rodzin z problemem uzależnienia prowadzona w oparciu o „Program terapii dla nieletnich dziewcząt pochodzących z rodzin z problemem uzależnienia”;
- Oddziaływania psychologiczne realizowane w oparciu o autorski „Program pomocy psychologicznej dla wychowanek samookalaczających się oraz skłonnych do autoagresji”;
- Indywidualna pomoc psychologiczna prowadzona w oparciu o autorski „Program indywidualnej pomocy psychologicznej”;
- Grupowa pomoc psychologiczno- pedagogiczna opracowana w oparciu o ogólnopolski program „Spójrz Inaczej”;
- Zajęcia relaksacyjne prowadzone w oparciu o autorski „Program zajęć relaksacyjnych w OOW w Koronowie”;
- Zajęcia socjoterapeutyczne dla wszystkich wychowanek;
- Praca z negatywnymi myślami w nurcie poznawczo – behawioralnym;

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Szubinie

Ogólna charakterystyka placówki

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Szubinie został utworzony z dniem 1 września 2022 r., w wyniku przekształcenia Zakładu Poprawczego w Szubinie. Placówka jest przeznaczona dla chłopców, z limitem 60 miejsc.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r. *o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* (Dz. U. z 2022 r. poz. 1700, ze zm.) umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym jest jednym ze środków wychowawczych, mających na celu przeciwdziałanie demoralizacji nieletnich i dopuszczaniu się przez nich czynów karalnych.

W skład ośrodka wchodzi:

- internat,
- szkoły: podstawowa i branżowa szkoła I stopnia oraz warsztaty szkolne,
- zespół pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- inne działy zapewniające realizację zadań ośrodka.

Placówka zapewnia w szczególności nauczanie w szkole podstawowej i kształcenie zawodowe w branżowej szkole pierwszego stopnia, działalność kulturalno-oświatową, sportową, dostęp do świadczeń zdrowotnych, przygotowanie nieletnich do samodzielnego funkcjonowania w życiu dorosłym zgodnie z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi.

Ważnym zadaniem ośrodka jest opracowanie kompleksowej diagnozy nieletniego oraz zainicjowanie procesu resocjalizacji, uwzględniającego obszerną pomoc psychologiczno-pedagogiczną oraz psychiatryczną, zarówno dla nieletniego, jak i członków jego rodziny.

Liczba wychowanków

Według stanu ewidencyjnego na dzień 1 lutego 2024 r. w ośrodku jest 42 wychowanków, z czego faktycznie w placówce przebywa 40 nieletnich. Dwóch nieletnich przebywa na ucieczce. Jeden nieletni oczekuje na doprowadzenie do placówki. Aktualnie funkcjonują 4 grupy wychowawcze.

Liczba pracowników

Dyrektorem ośrodka jest pan Sebastian Hałas. W ośrodku zatrudnionych jest:

- 32 pracowników pedagogicznych na 29,5 etatach (nauczyciele, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, wychowawcy oraz specjaliści z zespołu pomocy psychologiczno-pedagogicznej – psycholodzy i pedagodzy),
- 36 pracowników niepedagogicznych (34,68 etatu) w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

Oferta resocjalizacyjna

Głównym zadaniem Okręgowego Ośrodka Wychowawczego w Szubinie jest wychowanie nieletniego na świadomego i uczciwego obywatela. Działalność wychowawcza zmierza przede wszystkim do wszechstronnego rozwoju osobowości i uzdolnień nieletniego oraz do kształtowania i utrwalania w nim postaw społecznie pożądanych tak, by był on przygotowany do funkcjonowania zgodnego z oczekiwaniami społecznymi.

W Ośrodku w Szubinie prowadzi się działalność resocjalizacyjną z uwzględnieniem sfery wychowawczej, dydaktycznej i opiekuńczej, dostosowaną do indywidualnych potrzeb nieletniego z uwzględnieniem jego potencjału rozwojowego. W działalności resocjalizacyjnej uwzględnia się trzy systemy wychowawcze, zależnie od potrzeb nieletniego:

- resocjalizacyjny,
- resocjalizacyjno-rewalidacyjny,
- resocjalizacyjno-terapeutyczny.

Internat

Internat jest miejscem, w którym wychowanek mieszka, nabywa i podnosi swoje kompetencje społeczne, rozwija zainteresowania, odpoczywa po zajęciach, realizuje cele stawiane mu przez wspierających go wychowawców. Cele realizowane są poprzez następujące formy:

- zajęcia tematyczne - zajęcia sportowo- rekreacyjne, zajęcia intelektualno-estetyczne, zajęcia edukacyjne, zajęcia etyczne, edukacja zdrowotna, gry i zabawy świetlicowe, nauka własna, zajęcia w sali komputerowej, zajęcia klubowe, czytelnictwo;
- imprezy okołosrodkowe - organizowane w internacie dla wszystkich grup wychowawczych w ramach zagospodarowania czasu wolnego. (np. rozgrywki o puchar dyrektora OOW, konkurs karaoke, konkursy świąteczne, itp.);

- zajęcia rekreacyjne: wyjazdy na basen, spływy kajakowe, rajdy piesze, rajdy rowerowe, obozy narciarskie, wycieczki krajoznawcze;
- zajęcia kulturalno-oświatowe: wyjście do kina, przedstawienia teatralne o charakterze terapeutycznym, wyjścia do Muzeum Ziemi Pałuckiej, oglądanie wystaw malarskich, redagowanie biuletynu „MOASEK”;
- kontakty i współpraca ze środowiskiem lokalnym - mają na celu pozytywne wzmacnianie procesu wychowania oraz organizowanie środowiska wychowawczego poprzez budowanie pozytywnego wizerunku wychowanka Ośrodka w środowisku lokalnym (m.in.: imprezy integracyjne, festyny tematyczne - „Przedszkolaki na wagarach”, „Święto piezzonego ziemniaka”, „Dzień sportu”, Klub sportowy „Szubinianka” – udział w treningach, mecze towarzyskie z juniorami).

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom nieletnich w internacie funkcjonują programy, pozwalające realizować i rozwijać pasje i zainteresowania wychowanków.

Szkoła i warsztaty szkolne

Szkoła podstawowa prowadzi przyuczenie do pracy w zawodzie: stolarz i ślusarz, a branżowa szkoła I stopnia realizuje kształcenie zawodowe w kierunkach:

- stolarz - numer klasyfikacji zawodu 752205,
- ślusarz - numer klasyfikacji zawodu 722204.

Po ukończeniu szkoły branżowej wychowankowie mogą przystąpić do egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe.

Szkoły we współpracy z zakładami doskonalenia zawodowego organizują kursy dające możliwość zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych. Są to kurs operatora wózków jezdniowych, kurs spawacza i inne, zależnie od zainteresowań wychowanków.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom nieletnich w szkole realizowane są następujące programy:

- Edukacja ekologiczna.
- Oflag 64 – ocalić od zapomnienia.
- Z aparatem na co dzień.

Zespół Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej

Zespół tworzą pedagog oraz dwóch psychologów. W ramach działań opiekuńczo-wychowawczych podejmowanych przez zespół wobec nieletnich prowadzi się zajęcia

indywidualne i grupowe. Działania są ukierunkowane na przygotowanie wychowanka do opuszczenia placówki i nabycia przez niego umiejętności funkcjonowania w realiach środowiska otwartego.

Zespół realizuje następujące zadania:

- 1) praca z wychowankiem w okresie adaptacyjnym,
- 2) opracowanie Indywidualnego Planu Oddziaływań Resocjalizacyjnych, Wychowawczych i Terapeutycznych oraz jego modyfikowanie,
- 3) wspieranie wychowanka poprzez prowadzenie rozmów indywidualnych, mających na celu udzielanie pomocy w kłopotach osobistych, problemach emocjonalnych oraz terapię indywidualną i grupową,
- 4) budowanie i utrzymywanie kontaktów wychowanków z rodziną oraz analiza ogólnej sytuacji rodzinnej nieletnich,
- 5) Usamodzielnienie wychowanka.

Ponadto, pracownicy ośrodka prowadzą: rozmowy wyjaśniające po wydarzeniu nadzwyczajnym, konsultacje z pracownikami ośrodka, obserwacje wychowanków na zajęciach, opiniują wnioski o wymierzenie środka dyscyplinarnego, udzielenie przepustki lub urlopu, opracowują opinie o wychowankach dla sądów, kuratorów i innych instytucji, a także sporządzają analizy i sprawozdania dotyczące postępów nieletnich w procesie resocjalizacji.

Zespół realizuje następujące programy, które rozwijają pasje i zainteresowania wychowanków:

- trening Zastępowania Agresji,
- rortiterapia,
- wolontariat.

Opieka medyczna

Opieka medyczna sprawowana jest głównie przez ambulatorium, w którym zatrudniona jest pielęgniarka, a ponadto lekarz ogólny oraz lekarz psychiatra. Pomoc innych specjalistów, w tym stomatologiczna oraz w zakresie profilaktyki ortodontycznej jest udzielana wychowankom w gabinetach specjalistycznych poza placówką.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Witkowie

Ogólna charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Witkowie został utworzony decyzją Ministerstwa Sprawiedliwości 1 stycznia 1950. Budynek, w którym obecnie funkcjonuje Zakład, stanowił wcześniej pomieszczenia Sądu Grodzkiego, a także funkcjonującego przy nim więzienia.

Zakład Poprawczy w Witkowie jako resocjalizacyjno-rewalidacyjny został powołany zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2004 r. w *sprawie utworzenia schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych oraz określenia ich rodzajów i limitów miejsc* (Dz. Urz. MS z 2004 nr 6 poz. 20).

W obecnej formule jako Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Witkowie funkcjonuje od 1.09.2023 r. na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. *o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich*.

W codziennej pracy placówka kieruje się podstawowymi zasadami wychowania resocjalizującego, do których należą, m.in.:

- wszechstronny rozwój osobowości wychowanka,
- reedukacja (wygaszanie negatywnych zachowań),
- perspektywiczna i wszechstronna opieka,
- stawianie wymagań w zakresie nauki i pracy na rzecz własnego wszechstronnego rozwoju osobowości,
- respektowanie godności wychowanka jako osoby,
- akceptowanie wychowanka jako podmiotu oraz indywidualności ludzkiej.

Kierując się powyższymi zasadami placówka realizuje ww. cele, korzystając z różnorodnych form i metod pracy mając do dyspozycji strukturę organizacyjną placówki, na którą składają się szkoła podstawowa (w której funkcjonują oddziały dla wychowanków w normie intelektualnej oraz dla niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim i umiarkowanym) oraz szkoła branżowa I stopnia (kształcąca w zawodach ślusarz i murarz tynkarz) – umożliwiają uzupełnienie deficytów w zakresie edukacji ogólnej oraz zdobycie teoretycznych podstaw umiejętności zawodowych;

- warsztaty, w których młodzież zdobywa praktyczne kompetencje zawodowe;

- internat (w którym obecnie funkcjonują cztery grupy wychowawcze) – realizujący zadania z zakresu opieki i wychowania – zapewnia realizację potrzeb o charakterze socjalnym i bytowym oraz prowadzenie działalności wychowawczej;
- zespół pomocy psychologiczno-pedagogicznej – realizujący zadania o charakterze pomocowym, wspierającym i terapeutycznym; zespół pracuje na rzecz wychowanków oraz wspiera pracowników;
- inne działy pełniące funkcje wspierające dla działalności podstawowej placówki.

Każdy z działów prowadzi działalność, realizując powierzone zadania w oparciu o różnorodne formy i metody pracy.

- rewalidację – zajęcia o charakterze usprawniającym różne sfery funkcjonowania człowieka w związku z tym, że w placówce przebywa grupa nieletnich posiadających orzeczenie o niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim lub umiarkowanym;
- różnorodne zajęcia o charakterze wychowawczym i profilaktycznym.

Liczba wychowanków (łącznie) – 35 osób

- wychowankowie umieszczeni w trybie tymczasowym – 13 osób,
 - wychowankowie umieszczeni w trybie wychowawczym – 22 osób.
- w tym:*
- wychowankowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – 9 osób,
 - wychowankowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym – 4 osób.

Liczba pracowników (łącznie) – 63 osoby

- Grupa zawodowa **administracji** – 8 osób
- w tym:*
- księgowość – 3 osoby,
 - intendent – 1 osoba,
 - referent ds. młodzieży – 1 osoba
 - kierownik gospodarczy – 1 osoba,
 - referent ds. obronnych – 1 osoba,
 - specjalista BHP – 1 osoba.

- Grupa zawodowa **nauczycieli** – 8 osób
w tym:
 - nauczyciele – 6 osób,
 - kierownik szkoły – 1 osoba,
 - dyrektor ośrodka – 1 osoba.

- Grupa zawodowa **nauczycieli praktycznej nauki zawodu** – 3 osoby
w tym:
 - murarz-tylnik – 2 osoby,
 - ślusarz – 1 osoba.

- Grupa zawodowa **obsługi** – 7 osób
w tym:
 - kuchnia – 4 osoby,
 - rzemieślnik/konserwator – 1 osoba,
 - sprzątaczką – 1 osoba,
 - kierowca – 1 osoba.

- Grupa zawodowa **pracowników ochrony** – 13 osób
w tym:
 - pracownicy ochrony – 12 osób,
 - koordynator ds. ochrony ośrodka – 1 osoba.

- Grupa zawodowa **śłużby zdrowia** – 3 osoby
w tym:
 - pielęgniarki – 2 osoby,
 - lekarz specjalizacji psychiatrii – 1 osoba.

- Grupa zawodowa **wychowawców** – 16 osób
w tym:
 - wychowawcy – 15 osoba,
 - kierownik internatu – 1 osoba,
 - wychowawcy przebywający na urlopie dla poratowania zdrowia – 2 osoby.

- Zespół pomocy psychologiczno-pedagogicznej – 3 osoby
w tym:
 - pedagodzy – 2 osoby,
 - psycholog – 1 osoba.

Oferta resocjalizacyjna

OOW w Witkowie kładzie szczególny nacisk na pracę z wychowankami w środowisku otwartym. Oprócz wyżej wymienionych form są różnego rodzaju zajęcia realizowane wyłącznie przez pracowników ośrodka. Między innymi: wycieczki, biwaki, rajdy – poznawanie ciekawych miejsc i obiektów w regionie, ale także w odległych miejscach Polski; udział w seansach kinowych, spektaklach teatralnych, wydarzeniach kulturalnych i społecznych (ostatnio udział w 32 finale WOŚP – ośrodek otrzymał podziękowania, nauka pływania na basenie, organizacja i udział w turniejach sportowych (przez wiele lat organizowano turniej piłkarski o charakterze integracyjnym o puchar dyrektora oraz imprezę survivalową, w której uczestniczyły reprezentacje różnorodnych instytucji oświatowo-wychowawczych oraz imprezach kulturalnych i artystycznych (m.in. od wielu lat placówka organizuje spotkania integracyjne w ramach Pleneru Plastycznego w ośrodku wypoczynkowym w Skorzęcinie nad Jeziorem Niedzięgiel).

Praca z młodzieżą niedostosowaną społecznie jest obarczona dużym ryzykiem porażki i braku namacalnych efektów, dlatego za swój sukces ośrodek uważa stworzenie placówki, w której panuje dobra atmosfera wychowawcza, która z kolei jest nieodzownym punktem wyjścia do osiągnięcia zmiany w postawach naszych wychowanków.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Pszczynie Łące

Ogólna charakterystyka placówki

Do 31.08.2022 r. placówka funkcjonowała jako Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Pszczynie-Łące, który Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 sierpnia 2022 r. został przekształcony w Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Pszczynie Łące. Placówka posiada wykwalifikowaną kadrę zarówno pedagogiczną, jak i niepedagogiczną.

Liczba pracowników

Stan zatrudnienia (2024 r.) – 75 osób (67,02 etatów)

w tym:

- pracownicy pedagogiczni – 38 (31,89 etatów)

w tym:

- dyrektor – 1 osoba (1 etat),
- szkoła i warsztaty szkolne – 17 osób (12,42 etatów),
- internat – 16 osób (15,55 etatów),
- zespół PP-P – 4 osoby (2,92 etatów).

- pracownicy niepedagogiczni – 37 osób (35,13 etatów)

w tym:

- obsługa – 25 osób (23,5 etatów)
- administracja – 12 osób (11,63 etatów)

Liczba nieletnich

- w OOW – 43 osoby

w tym:

- w ośrodku tymczasowym – 20,
- w ośrodku wychowawczym – 23.

Średnia liczba wychowanków

- 2020 rok – 40,93

- 2021 rok – 30,37,
- od 31.08.2022 roku – 18,46,
- od 01.09.2022 roku – 6,3,
- 2023 rok – 27,55.

Oferta resocjalizacyjna:

Oprócz podstawowych zadań wynikających z obowiązujących przepisów prawa nieletnim zapewnia się dodatkową ofertę resocjalizacyjną.

Programy rozwoju osobistego w Internacie:

- **GLOBTROTER** – nauka alternatywnych form spędzania wolnego czasu, poznawania własnego kraju, zdobywanie wiedzy z zakresu tradycji międzypokoleniowej.
- **KUCHNIA ŚWIATA** – przygotowanie do samodzielności, nabycie umiejętności przygotowywania polskich potraw, nauka przygotowania potraw różnych kuchni świata, pogłębianie wiedzy ze znajomości różnych kultur i tradycji
- **NUTA** – poznawanie różnych trendów muzyki, wyrażenie własnej ekspresji, nauki obsługi sprzętu i programów do tworzenia muzyki, zbudowania wiary we własne siły
- **OLIMPIJCZYK** – rozwijanie sprawności fizycznej, preferowanie zdrowego stylu życia, nauka bezpiecznego korzystania ze sprzętu sportowego, nauka alternatywnych form spędzania czasu
- **KOPALNIA TALENTÓW** – rozwijanie zdolności artystycznych (pirografia, malarstwo), rozwijanie zdolności manualnych (modelarstwo), poznawanie historii polski poprzez artyzm, poznawanie nieletniego w obszarach osobowość, wrażliwość.
- **PRAWDZIWE ŻYCIE TO WOLNOŚĆ** – przygotowanie do usamodzielnienia, poznanie instytucji urzędowych, nauka wypełniania dokumentów urzędowych, nauka norm i zasad panujących w społeczeństwie, nauka tolerancji dla odmienności poglądów drugiego człowieka, nauka szacunku do pracy, nauka poruszania się po rynku pracy, nauka szukania i porównywania ofert pracy, nauka poznawania rynku nieruchomości (umowy, dokumenty), nauka korzystania z platform i aplikacji pomocnych w życiu codziennym, w miarę możliwości podjęcie pracy.

W ośrodku realizowane są zajęcia kół zainteresowań:

- koło artystyczne,
- koło sportowo-rekreacyjne,
- koło żeglarskie,
- koło ogrodnicze,
- koło muzyczne.

Współpraca OOW z instytucjami zewnętrznymi:

- porozumienie z Urzędem Miejskim w Pszczynie

oraz współpraca z:

- Szpital Joannitas w Pszczynie;
- Polski Związek Niewidomych Okręgu Śląskiego,
- Powiatowy Urząd Pracy w Pszczynie,
- Spółdzielnia Socjalna „Zielone Śląskie” w Gliwicach,
- Hospicjum św. o. Pio w Pszczynie,
- Tomasz Sobocik – Mistrz Świata we fryzjerstwie męskim.

Zespół Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej oprócz podstawowych zadań prowadzi także program terapeutyczny PZA (przeciwdziałanie zaburzeniom adaptacyjnym), terapia poznawczo-behawioralna, terapia psychodynamiczna, terapia uzależnień, Candis, indywidualna pomoc pedagoga, w tym trening zastępowania agresji, trening umiejętności społecznych, Program profilaktyczny „Akademia dobrych doświadczeń. Rozwijamy umiejętności interpersonalne” Program Zastępowania Agresji (ART).

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Gackach

Ogólna charakterystykę placówki

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Gackach funkcjonuje od dnia 1 września 2022 r. Powstał w wyniku przekształcenia Schroniska dla Nieletnich w Gackach. Placówka jest przeznaczona dla chłopców, z limitem 44 miejsc.

W ramach struktury organizacyjnej w OOW w Gackach, funkcjonują dwie szkoły: szkoła podstawowa oraz szkoła branżowa I stopnia z kierunkami kształcenia w zawodach: kucharz, stolarz, ślusarz.

Placówka dysponuje bazą lokalową i wyposażeniem, które gwarantuje realizację zadań ośrodka. W szkołach znajduje się 5 klasopracowni w pełni wyposażonych, m.in. w sprzęt komputerowy, multimedialny oraz pomoce dydaktyczne oraz 6 pracowni praktycznej nauki zawodu zaopatrzonych w profesjonalne narzędzia i sprzęty.

Ośrodek dysponuje zapleczem sportowym, w którego skład wchodzi: sala gimnastyczna (z boiskami do piłki koszykowej, piłki siatkowej, piłki ręcznej) wraz z zapleczem sanitarnym, profesjonalna siłownia oraz boisko zewnętrzne.

Praca wychowawcza Internatu realizowana jest w 4 grupach wychowawczych. Każda grupa składa się z 3 pokoi mieszkalnych, szatni, świetlicy, pokoju jadalnego, węzła sanitarnego.

Ośrodek w Gackach dysponuje również salą kinową, w której realizowane są zajęcia filmowe (film w procesie resocjalizacji) oraz terapeutyczne (terapia dźwiękiem). Ponadto, placówka dysponuje wyposażeniem umożliwiającym organizację imprez artystycznych, przedstawień i nauki gry na instrumentach (sprzęt nagłaśniający, instrumenty muzyczne) oraz realizację zajęć turystyczno-rekreacyjnych (sprzęt wędkarski, profesjonalny ponton do realizacji spływów rzecznych, odzież turystyczno-rekreacyjna).

Zadania podstawowe i ich realizacja

Ośrodek w Gackach realizuje zadania związane z wychowaniem i resocjalizacją, nauczaniem, diagnozą i pomocą psychologiczno-pedagogiczną, a także oddziaływaniami o charakterze terapeutycznym wobec wychowanków, u których stwierdzono uzależnienia.

Zadania te realizowane są przez poszczególne działy ośrodka: internat, szkoły i warsztaty szkolne oraz zespół pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Oferta resocjalizacyjna

Oferta obejmuje różnorodne formy zajęć, realizację programów edukacyjnych, wychowawczych i terapeutycznych (np. zajęcia muzyczne, teatralne).

Oprócz realizacji zadań edukacyjnych, prowadzonych jest wiele form pracy z nieletnimi o tematyce sportowej, plastycznej, rekreacyjno-turystycznej. W ramach wsparcia psychologiczno-pedagogicznego udzielana jest pomoc nie tylko nieletnim, ale również ich rodzinom. W oparciu o wcześniejsze doświadczenia realizowane są również zadania z zakresu diagnozy psychologiczno-pedagogicznej.

Placówka w szerokim zakresie współpracuje ze środowiskiem otwartym i podmiotami zewnętrznymi (np. instytucjami rynku pracy, ośrodkami kultury, Wspólnotą AA, ośrodkami akademickimi).

Kadra Ośrodka

Dyrektorem ośrodka jest pan Marek Łukasiewicz. W ośrodku zatrudnionych jest: 27 pracowników pedagogicznych na 26,33 etatach (nauczyciele, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, wychowawcy oraz specjaliści z zespołu pomocy psychologiczno-pedagogicznej – psycholodzy i pedagodzy), 27 pracowników niepedagogicznych (26 etatów) w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

W OOW w Gackach zatrudniona jest kadra pracowników pedagogicznych, którzy oprócz wymaganych kwalifikacji w zakresie nauczania, wychowania, resocjalizacji, pomocy psychologiczno-pedagogicznej, posiadają dodatkowe kwalifikacje (np. z zakresu doradztwa zawodowego, seksuologii, terapii pedagogicznej) oraz szkolenia specjalistyczne w zakresie psychoterapii i dialogu motywującego. Troje pracowników pedagogicznych posiada tytuły naukowe doktora. Znacząca większość pracowników niepedagogicznych posiada wyższe wykształcenie.

Liczba wychowanków

Według stanu ewidencyjnego na dzień 8 lutego 2024 r. w ośrodku przebywa 30 wychowanków, z czego faktycznie w placówce jest 25 nieletnich. Trzech nieletnich nie powróciło w terminie z urlopu, a 2 wychowanków przebywa na przepustce. Aktualnie funkcjonują 3 grupy wychowawcze. Aktualnie wychowankami ośrodka są również obywatele innych państw: Rumunii, Bułgarii, Ukrainy, a wcześniej Czeczeni, Arabii Saudyjskiej.

Schronisko dla Nieletnich w Chojnicach

Ogólna charakterystyka placówki

Schronisko dla Nieletnich w Chojnicach jest placówką, w strukturze której funkcjonuje schronisko zwykłe oraz schronisko w wzmożonym nadzorze wychowawczym. Limit miejsc w placówce wynosi 70, w tym:

- 50 miejsc w schronisku zwykłym,
- 20 miejsc w schronisku o wzmożonym nadzorze wychowawczym.

W schronisku o wzmożonym nadzorze wychowawczym umieszczani są nieletni na podstawie art. 46 ust. 2 oraz art. 240 ust. 5 u.w.r.n. oraz nieletni, których postawa lub zachowanie podczas pobytu w schronisku dla nieletnich zwykłym zagrażają bezpieczeństwu schroniska, w tym osób w nim przebywających i którzy wymagają wzmożonych oddziaływań wychowawczych lub terapeutycznych.

Schronisko dla Nieletnich w Chojnicach realizuje zadania diagnostyczne oraz oddziaływania wychowawcze ukierunkowane na rozpoczęcie procesu resocjalizacji. Zadania diagnostyczne są realizowane przez schronisko.

W razie potrzeby uzyskania kompleksowej diagnozy osobowości nieletniego, wymagającej wiedzy pedagogicznej, psychologicznej lub medycznej oraz określenia właściwych kierunków oddziaływania na nieletniego, sąd rodzinny zwraca się o wydanie opinii o nieletnim umieszczonym w schronisku dla nieletnich – do tego schroniska.

W schronisku prowadzi się oddziaływania wychowawcze ukierunkowane na rozpoczęcie procesu resocjalizacji, w którym uwzględnia się udzielanie nieletniemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, terapeutycznej i psychiatrycznej;

W schroniskach realizuje się system wychowawczy ze szczególnym uwzględnieniem działań diagnostycznych oraz zabezpieczających nieletniego do potrzeb postępowania sądowego.

Praca wychowawcza w schronisku zwykłym jest ukierunkowana na uzyskanie wszechstronnej diagnozy nieletniego, wskazanie kierunków oddziaływania oraz rozpoczęcie procesu jego resocjalizacji.

Praca wychowawcza w schronisku o wzmożonym nadzorze wychowawczym obejmuje jest ukierunkowana, w szczególności na eliminowanie przyczyn zachowań agresywnych, indywidualizacji procesu resocjalizacyjnego, z możliwością czasowego ograniczenia

kontaktów nieletniego z grupą wychowawczą, a także na określenie szczególnego porządku dla poszczególnych grup wychowawczych, oddziałów szkolnych i grup warsztatowych.

Liczba wychowanków

Łączna liczba nieletnich przebywających w SdN w Chojnicach według stanu na dzień 1 lutego 2024 r. wynosi 14 wychowanków, w tym jeden przebywa w szpitalu. W schronisku zwykłym umieszczonych jest 8, a we wzmożonym nadzorze 6. Aktualnie funkcjonują 3 grupy wychowawcze: jedna grupa w schronisku o wzmożonym nadzorze wychowawczym oraz dwie grupy wychowawcze w schronisku zwykłym.

Liczba pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych

Dyrektorem schroniska jest pan Jacek Łupaczewski. W placówce zatrudnionych jest: 32 pracowników pedagogicznych na 29,72 etatach (nauczyciele, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, wychowawcy oraz specjaliści z zespołu diagnostycznego – psycholodzy i pedagodzy), 40 pracowników niepedagogicznych (36,40 etaty) w księgowości, administracji, obsłudze, dziale ochrony i opieki medycznej.

Lekarze współpracujący ze schroniskiem (nie są pracownikami schroniska): lekarz ogólny (2 godz. tygodniowo oraz pomoc w zależności od potrzeb), lekarz psychiatra (4 godz. tygodniowo oraz pomoc w zależności od potrzeb), lekarz stomatolog (2 godz. tygodniowo oraz pomoc w zależności od potrzeb).

Zadania diagnostyczne

Opinia diagnostyczna wydawana przez schronisko dla nieletnich obejmuje:

1. określenie stanu zdrowia nieletniego;
2. określenie poziomu rozwoju poznawczego nieletniego;
3. określenie rodzaju zaburzeń zachowania i cech osobowości nieletniego;
4. określenie sytuacji rodzinnej nieletniego z uwzględnieniem sytuacji wychowawczej;
5. określenie stopnia demoralizacji nieletniego;
6. wnioski określające kierunki oddziaływań wychowawczych, resocjalizacyjnych lub terapeutycznych;
7. propozycje dotyczące rodzaju środka wychowawczego, leczniczego albo poprawczego.

Schronisko dla Nieletnich w Chojnicach zatrudnia w zespole diagnostycznym pedagoga i dwóch psychologów, którzy w terminie 6 tygodni od przybycia nieletniego do schroniska

opracowują opinię diagnostyczną. W opracowaniu opinii biorą również udział lekarz internista i psychiatra.

Jeżeli sąd wskazuje na konieczność uzyskania poszerzonej diagnozy Schronisko w Chojnicach, w zależności od potrzeb, współpracuje z biegłym seksuologiem, biegłymi z zakresu psychiatrii.

Takiej diagnozie podlegają, m.in. sprawcy czynów na tle seksualnym, nieletni ze spektrum autyzmu, z zespołem Aspergera, nieletni z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym.

W 2020 r. pracownicy schroniska uczestniczyli w szkoleniu prowadzonym przez biegłego seksuologa „Nieletni sprawcy czynów karalnych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”. W latach 2022-2024 w związku z wydaniem opinii diagnostycznych dla nieletnich obywateli innych państw zaszła konieczność nawiązania współpracy z biegłymi tłumaczami z języka ukraińskiego, języka niderlandzkiego.

Oferta resocjalizacyjna

W pracy wychowawczej schronisko realizuje działania ukierunkowane na rozpoczęcie procesu przygotowania wychowanków do odpowiedzialnego życia w społeczeństwie. Wychowankowie biorą udział w indywidualnych i grupowych zajęciach specjalistycznych w zakresie terapii pedagogicznej, psychoterapii, socjoterapii i edukacji seksualnej. Szczególne znaczenie ma realizacja programów, które uczą nieletnich umiejętności prospołecznych oraz radzenia sobie z zachowaniami agresywnymi.

Zajęcia stałe:

1. Zajęcia Treningu Zastępowania Agresji (ART), które odbywają się w formie grupowej 2 razy w tygodniu dla wychowanków schroniska zwykłego oraz dla wychowanków schroniska o wzmożonym nadzorze wychowawczym.

Każdy nowo przyjęty do pracy wychowawca jest kierowany na 40 godzinny kurs „Trener Grupowy Treningu Zastępowania Agresji”.

2. Wychowankowie schroniska o wzmożonym nadzorze odbywają raz w tygodniu indywidualne zajęcia z zakresu pomocy psychologicznej. Celem tych zajęć jest praca w obszarze eliminowania przyczyn zachowań agresywnych. Zajęcia te obejmują także pracę indywidualną ze sprawcami czynów na tle seksualnym.

3. Wychowankowie schroniska zwykłego są typowani do zajęć indywidualnej pomocy psychologicznej w zależności od sporządzonej diagnozy, wniosków wynikających ze zrealizowanego planu adaptacyjnego lub mogą sami zgłaszać się na zajęcia.
4. Raz w tygodniu odbywają się zajęcia programu „Edukacja w Internacie”. Jest to program, który obejmuje kształcenie aktywności poznawczej, społecznej, wychowawczej. Placówka realizuje też programy cykliczne (1-3 edycje w ciągu roku szkolnego).

W 2022 roku 15 pracowników schroniska ukończyło 24 godzinny kurs „Dialog Motywujący jako skuteczna metoda rozwijająca motywację do zmiany”. W 2021 r. pedagog schroniska ukończyła Studium Dialogu Motywującego. W okresie wakacji letnich wychowankowie uczestniczą w 100 godzinnym kursie „Kucharz małej gastronomii” – celem jest nabycie umiejętności sporządzania posiłków.

Szkoła i warsztaty szkolne

Naukę w szkole podstawowej podejmują uczniowie klasy VII, VIII (niekiedy klas młodszych). W schronisku prowadzona jest także branżowa szkoła I stopnia (zawód stolarz, ślusarz). Część uczniów posiada orzeczenie do kształcenia specjalnego ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim i umiarkowanym (1-2 osoby w ciągu roku szkolnego).

W roku szkolnym 2022/2023 wychowanek schroniska był uczniem II klasy Liceum Ogólnokształcącego w Chojnicach. Nauka odbywała się w trybie nauczania indywidualnego (nauczyciele z LO przychodzili na zajęcia do schroniska).

Od roku szkolnego 2022/2023 prowadzone są w szkole dodatkowe zajęcia z nauki języka polskiego – dla nieletnich obcokrajowców, obywatele Ukrainy (4), Holandii (1). Na przyjęcie do schroniska oczekuje kolejny obywatel Ukrainy.

Warsztaty szkolne prowadzą kształcenie w zawodach: ślusarz, stolarz. Dysponują stosunkowo nowym parkiem maszynowym. Absolwenci szkoły branżowej z dobrymi wynikami zdają zewnętrzne egzaminy zawodowe, co zwiększa ich szanse na rynku pracy.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Studzieńcu

Ogólna charakterystyka placówki

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Studzieńcu funkcjonuje od 1 września 2022 r. Przeznaczony jest dla chłopców w wieku 13-19 lat. Wcześniej placówka działała jako zakład poprawczy o charakterze otwartym, będąc najstarszą funkcjonującą placówką w kraju, działającą od 14 maja 1876 roku.

Ośrodek znajduje się w historycznych zabudowaniach o racjonalnie rozplanowanych przestrzeniach. To jedyna placówka posiadająca własny kościół.

W skład ośrodka wchodzi budynek internatu, szkoły i warsztatów szkolnych. Internat posiada łącznie sześć budynków mieszkalnych przeznaczonych dla grup wychowawczych. Każda grupa wychowawcza znajduje się w oddzielnym budynku posiadającym odpowiednio wyposażone miejsca niezbędne do pracy, nauki i wypoczynku.

Budynki internatu otoczone są zielenią 150 - letniego parku wraz z infrastrukturą rekreacyjną i sportową w postaci boiska do piłki plażowej, altany oraz miejsca na ognisko. W bezpośrednim sąsiedztwie terenu internatu znajduje się także boisko wielofunkcyjne oraz boisko piłkarskie.

Nieletni przebywający w ośrodku mają możliwość kształcenia się w szkole podstawowej oraz branżowej szkole I Stopnia i zdobywania kwalifikacji zawodowych w wybranym przez siebie zawodzie. Kształcenie zawodowe prowadzone jest w kierunkach: kucharz, stolarz, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie.

Liczba pracowników i etatów pedagogicznych i niepedagogicznych (stan na 31.01.2024 r.)

- **Pracownicy pedagogiczni – 29 osób (27,19 etatów)**

w tym:

- nauczyciele – 8 osób (6,19 etatów),
- nauczyciele zawodu – 5 osób (5 etatów),
- pedagog – 1 osoba (1 etat),
- pedagog specjalny – 1 osoba (1 etat),

- psycholodzy – 2 osoby (2 etaty),
 - wychowawcy – 12 osób (12 etatów).
- **Pracownicy niepedagogiczni** – 32 osób (30,75 etatów)
w tym:
 - obsługa – 8 osób (8 etatów),
 - administracja – 6 osób (6 etatów),
 - księgowość – 3 osób (3 etaty),
 - pomoc medyczna – 3 osoby (1,75 etatów),
 - pracownicy ochrony – 12 osób (12 etatów).

Aktualna liczba wychowanków – łącznie: 29 osób

- do 15 lat – 3 osoby,
- 15 – 18 lat – 22 osoby,
- powyżej 18 lat – 4 osoby.

Średnia liczba wychowanków w latach 2020 – 2023

- styczeń – grudzień 2020 r. – 13,77 (stan ewidencyjny), 11,18 (stan faktyczny),
- styczeń – grudzień 2021 r. – 14,02 (stan ewidencyjny), 11,32 (stan faktyczny),
- styczeń – grudzień 2022 r. – 9,53 (stan ewidencyjny), 8,13 (stan faktyczny),
- styczeń – grudzień 2023 r. – 21,09 (stan ewidencyjny), 16,29 (stan faktyczny).

Oferta resocjalizacyjna

W Okręgowym Ośrodku Wychowawczym w Studzieńcu stosuje się nowoczesne metody pracy wychowawczej i kontynuuje tradycje dobrej szkoły pedagogicznej. Placówka zapewnia nauczanie ogólnokształcące i zawodowe, działalność kulturalno-oświatową, sportową, dostęp do świadczeń zdrowotnych, przygotowanie nieletnich do samodzielnego funkcjonowania w życiu dorosłym zgodnie z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi.

Praca wychowawcza z nieletnimi oparta jest na wzajemnym szacunku i podmiotowym traktowaniu wychowanków w oparciu o indywidualny plan oddziaływań wychowawczych, resocjalizacyjnych i terapeutycznych, opracowany przez pedagoga i psychologa przy współudziale nieletniego i innych pracowników ośrodka.

W internacie nieletni mają możliwość rozwijania swoich pasji i zainteresowań uczestnicząc w kołach zainteresowań. Wszystkie formy aktywności w postaci zajęć grupowych, indywidualnych oddziaływań, współpracy ze środowiskiem lokalnym, odbywają się zarówno na terenie ośrodka jak również poza nim, czemu sprzyja otwarty charakter placówki.

W ramach współpracy ze środowiskiem nieletni pod opieką wychowawców uczestniczą w różnorodnych działaniach na rzecz środowiska lokalnego. Co roku wychowankowie wyjeżdżają na półwysep helski, gdzie w zamian za sprzątnięcie plaży przed sezonem mają okazję korzystać z lokalnych atrakcji, zwiedzać zabytki.

W warsztatach szkolnych na terenie placówki w szkole podstawowej odbywa się przysposobienie do pracy, zaś w szkole branżowej I stopnia kształcenie zawodowe. Zajęcia odbywają się w budynkach warsztatowych oraz klasopracowniach przedmiotów zawodowych. Pomieszczenia wyposażone są w odpowiednie maszyny, narzędzia i elektronarzędzia, pomoce audiowizualne i dydaktyczne niejednokrotnie wykonywane przez samych uczniów.

W trakcie zajęć praktycznych wychowankowie wykonują prace szkoleniowo – produkcyjne związane z nauczaniem zawodem, między innymi przy produkcji i montażu mebli z drewna i płyty wiórowej, remontach pomieszczeń ośrodka, czy też przygotowują posiłki.

W ramach zajęć warsztatowych nauczyciele zawodu organizują uczniom wycieczki do zakładów pracy, w czasie których wychowankowie mają możliwość zapoznania się z nowoczesnymi maszynami i rzeczywistymi warunkami pracy. Wycieczki takie organizowane są również na targi branżowe, wystawy oraz do sklepów branżowych, w czasie których uczniowie mają możliwość zapoznania się z nowoczesnymi maszynami, materiałami i technologiami.

W warsztatach szkolnych organizowane są pokazy przez renomowane firmy z danej branży, w trakcie których przedstawiane są uczniom możliwości wykorzystania elektronarzędzi i materiałów oraz zastosowania nowych technologii.

W codziennej pracy wychowawczej pracowników ośrodka wspierają członkowie zespołu pomocy psychologiczno-pedagogicznej – pedagog, pedagog specjalny, psycholog oraz specjalista terapii uzależnień. Zespół zapewnia wychowankom pomoc w formie realizacji licznych programów profilaktycznych oraz oddziaływań terapeutycznych.

Schronisko dla Nieletnich w Dominowie

Ogólna charakterystyka placówki

Schronisko dla Nieletnich w Dominowie położone jest w miejscowości Dominów, pod adresem Dominów 81C, 20-388 Dominów, w gminie Głusk.

Schronisko otoczone jest szczelnym murem z żelbetu o wysokości 3,20 m, zwieńczonym odkosami z trzema rzędami zwojów drutu dwuustrzowego typu „concertina”. W ogrodzeniu, od strony północnej, znajdują się: brama wjazdowa, furtka oraz brama pożarowa. Bramy otwiera i zamyka ochrona schroniska od wewnątrz, natomiast furtka zabezpieczona jest zamkiem mechanicznym i magnetycznym.

Na terenie schroniska znajdują się następujące obiekty:

- budynek główny (ok. 2000 m²), posiadający 4 zamykane wejścia; mieszczą się w nim: internat, szkoły, sala gimnastyczna, kuchnia, kotłownia, zespół diagnostyczny, służba zdrowia oraz kaplica.
- budynek warsztatów szkolnych (ok. 1600 m²), posiadający 3 zamykane wejścia.
- budynek administracyjny z podpiwniczeniem (ok. 900 m²), posiadający 2 wejścia.
- dyżurka przy wejściu, która posiada 2 wejścia, w tym jedno prowadzące na zewnątrz (z możliwością otwarcia od strony zewnętrznej w sytuacji zagrożenia).
- agregat prądotwórczy, umieszczony w ogrodzeniu wewnętrznym z siatki.

Infrastruktura sportowo-rekreacyjna

Ponadto na terenie wewnętrznym schroniska wydzielone są:

- boisko wielofunkcyjne, ogrodzone siatką o wysokości 4 m i wyposażone w zamykaną bramkę.
- boisko/kort, ogrodzone siatką o wysokości 4 m i wyposażone w zamykaną bramkę.
- wydzielony teren rekreacyjny zewnętrzny, ogrodzony i zabezpieczony odkosami z drutem dwuustrzowym.

Charakterystyka i profil placówki

Schronisko dla Nieletnich w Dominowie jest placówką izolacyjną o charakterze tymczasowym. Pobyt nieletniego określany jest w postanowieniu sądowym – najczęściej na okres 3 miesięcy, jednak nie dłużej niż do czasu przystąpienia do wykonywania orzeczenia.

- Grupa docelowa: Nieletni chłopcy w wieku od 13 do 21 roku życia.
- Limit miejsc: 50 osób.

Struktura organizacyjna grup

Placówka zapewnia pełną rozdzielną młodzieży w internacie, szkole oraz warsztatach, dzieląc się na:

1. Schronisko zwykłe: 3 grupy wychowawcze.
 - limit: do 10 nieletnich w grupie.
2. Schronisko o wzmożonym nadzorze wychowawczym: 3 grupy wychowawcze.
 - limit: do 6 nieletnich w grupie.

Zasady izolacji: Nieletni umieszczani są oddzielnie w grupach schroniska zwykłego oraz o wzmożonym nadzorze wychowawczym.

Nadzór i bezpieczeństwo

Wychowankowie pozostają pod stałą, całodobową opieką pracowników pedagogicznych oraz pracowników ochrony, a ich przemieszczanie się jest stale nadzorowane. W Schronisku dla Nieletnich w Dominowie stosuje się pełny system zabezpieczenia.

Zadania Schroniska dla Nieletnich w Dominowie:

- zapewnienie sprawnej organizacji, odpowiedniej bazy i zabezpieczeń technicznych dla właściwego funkcjonowania schroniska,
- zabezpieczenie pobytu nieletniego, pozwalające na to, aby pozostawał on w stałej dyspozycji na potrzeby organów prowadzących postępowanie (uniemożliwienie ucieczki, utrzymanie dobrego stanu zdrowia itp.),
- zapewnienie realizacji podstawowych potrzeb przebywających w schronisku nieletnich,
- dokonanie pełnej diagnozy psychologiczno-pedagogicznej przebywających w schronisku nieletnich i opracowanie opinii na potrzeby toczących się postępowań.
- zapewnienie edukacji stosownie do poziomu szkolnego nieletnich i kształcenia zawodowego zgodnego z ich predyspozycjami,

- ochrona zdrowia nieletniego,
- prowadzenie działań na wyeliminowanie zachowań agresywnych i przemocowych wśród nieletnich,
- zapewnienie nieletnim pomocy psychologicznej, terapeutycznej i wychowawczo-resocjalizacyjnej,
- kształtowanie pozytywnego klimatu wychowawczego oraz poczucia odpowiedzialności za własne postępowanie,
- kształtowanie postaw prospołecznych nieletnich,
- realizowanie oddziaływań wychowawczych we współpracy z rodzinami nieletnich,
- projektowanie i przygotowanie wychowanka do usamodzielnienia.

Liczba wychowanków

- stan ewidencyjny na dzień 26 stycznia 2024 r. — 22,
- średni stan ewidencyjny w 2023 r. — 25,64.

Liczba pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych

- **Pracownicy pedagogiczni** – 35 osób (32,28 etatów)
w tym:
 - wychowawcy – 15 osób (15 etatów),
 - nauczyciele przedmiotu – 11 osób (8,28 etatów),
 - nauczyciele zawodu – 5 osób (5 etatów),
 - psychologowie – 2 osoby (2 etaty),
 - pedagodzy – 2 osoby (2 etaty).
- **Pracownicy niepedagogiczni** – 35 osób (34,5 etatów)
w tym:
 - administracja – 7 osób (7 etatów),
 - służba zdrowia – 1 osoba (0,5 etatu),
 - obsługa – 6 osób (6 etatów),
 - pracownicy ochrony – 21 osób (21 etatów).

Oferta resocjalizacyjna

Programy wychowawcze dodatkowo realizowane w poszczególnych grupach:

- gr. I – Etyka w procesie wychowawczo-resocjalizacyjnym.
- gr. II – Program doskonalący umiejętność odpowiedniego zachowania się „Obecnie ułatwia życie”. / Wychowanie komunikacyjne.
- gr. III – Wychowanie patriotyczne i obywatelskie. / Edukacja europejska.
- gr. IV – Jak poprawić relacje między ludźmi.

Wśród podmiotów, z którymi wychowawcy internatu nawiązali bądź kontynuowali współpracę w roku szkolnym były instytucje kulturalne, oświatowe, organizacje społeczne. W ramach zajęć na warsztatach szkolnych nieletni pod kierunkiem nauczycieli zawodu wykonywali w roku 2023 szereg prac na rzecz placówki.

Oferta wychowawcza zespołu diagnostycznego:

1. Program Socjokorekcyjny dla Nieletnich umieszczonych w Izbie Adaptacyjnej.
2. Program usprawniający kompetencje społeczne „Dar serca” prowadzony w ramach terapii zajęciowej.
3. Trening Uważności.
4. Terapia psychologiczna krótkoterminowa.
5. Indywidualne oddziaływania profilaktyczne z elementami metod Dialogu Motywującego.
6. Indywidualne oddziaływania wychowawcze w oparciu o Racjonalną Terapię Zachowań.

Przytoczone powyżej informacje zostały przygotowane przez kadrę kierowniczą wymienionych placówek dla nieletnich, bez komentarzy i wniosków autora raportu. Zabieg ten ma na celu ukazanie w jaki sposób funkcjonują placówki z perspektywy opisów ich działań przez pracowników, natomiast w żadnym z powyższych materiałów nie podano efektów tych działań o charakterze edukacyjnym, wychowawczym i resocjalizacyjnym, co jest istotą prezentowanych programów i sensem istnienia placówek.

Kadra kierownicza placówek zauważa też konieczność zmian w obowiązującym prawie, tak aby nastąpiła poprawa funkcjonowania placówek i o tym jest mowa w następnej części raportu.

Rozwiązania w zakresie organizacji, edukacji, wychowania i resocjalizacji wskazane przez kadrę kierowniczą placówek dla nieletnich w podziale na kategorie

Ta część raportu poświęcona jest propozycjom zmian, które zdaniem kadry zarządzającej placówkami urealnią funkcjonowanie placówek resocjalizacyjnych oraz umożliwią ich skuteczniejsze oddziaływanie. Pełne zestawienie informacji opisowych przedstawionych przez kadrę kierowniczą placówek znajduje się w aneksie na końcu raportu.

Zaprezentowane wypowiedzi mają różne poziomy szczegółowości i odnoszą się na ogół do zniesienia utrudnień bieżącego funkcjonowania zakładów dla nieletnich resortu sprawiedliwości, a tylko niektóre z nich posiadają charakter kierunkowych zmian systemowych postrzeganych z perspektywy osób zarządzających placówką.

W zasadzie kadra kierownicza placówek nie poświęca miejsca w swoich wypowiedziach kierunkowym zmianom misji placówek dla nieletnich, jakości metodycznej pracy wychowawczej, edukacyjnej i resocjalizacyjnej oraz mierzalności efektów tej pracy..

Autor raportu nie komentuje w tej części raportu przedstawionych przez dyrektorów placówek konkretnych propozycji, mając jednocześnie świadomość, że niektóre z nich wskazują na nieznajomość obowiązującego prawa a także przywiązanie do rozwiązań mających charakter stricte izolacyjny i dyscyplinarno-karzący. Widać to choćby we fragmencie dotyczącym propozycji zmian zapisów prawnych.

Propozycje kadry kierowniczej placówek dla nieletnich obejmują następujące zakresy:

1. zapisów prawnych
2. edukacji i kształcenia
3. organizacji placówki
4. działań sądów rodzinnych
5. diagnozowania nieletnich
6. pracy wychowawczej
7. kadry wychowawczej i ochrony placówki
8. w innych zakresach

Proponowane zmiany w zapisach prawnych

Status prawny, wiek i odpowiedzialność nieletnich:

- Wiek i granice odpowiedzialności:
 - sprzeciw wobec wydłużania okresu nieletniości powyżej 21. r.ż. (obecne przepisy pozwalają do 24./25. r.ż.), co kojarzy się z izolacją, a nie wychowaniem,
 - konieczność prawnego zobowiązania rodziców przy obniżeniu wieku interwencji prawnej (od 10. r.ż.).
- System "niepowrotów" i ucieczek - udrożnienie systemu - ucieczka z OOW powinna skutkować przeniesieniem do Zakładu Poprawczego (ZP), a ucieczka z ZP - odpowiedzialnością karną (obecnie brak drożności).
- Kryterium opuszczania ośrodka - zmiana przepisów, by o opuszczeniu placówki decydowało zakończenie etapu edukacyjnego i zdobycie kwalifikacji zawodowych, a nie tylko ukończenie określonego wieku.
- Kara ograniczenia wolności - niesienie możliwości wykonywania kary ograniczenia wolności w trakcie pobytu w ZP (obecnie utrudnia to readaptację, gdyż nieletni "z automatu" trafiają w procedury karne).
- Luka prawna (17+ w OOW) - wprowadzenie jasnych regulacji dla nieletnich w OOW, którzy ukończyli 17 lat i popełnili czyn zabroniony (eliminacja konieczności orzekania ZP w zawieszeniu jako obejścia prawa).
- Czas pobytu w nadzorze wzmożonym - ograniczenie maksymalnego pobytu w zakładach o wzmożonym nadzorze do np. 1 roku (wzorem SdN). Brak efektów powinien skutkować wnioskiem o zamianę na Zakład Karny.

Organizacja i ustrój placówek

- Zmiana nazewnictwa - zmiana nazwy "Zakład Poprawczy" na formę mniej stygmatyzującą, np. "Ośrodek Edukacyjno-Resocjalizacyjny", "Ośrodek Wsparcia i Resocjalizacji Młodzieży" lub "Młodzieżowy Ośrodek Korekcyjno-Edukacyjny" celem zmiany klimatu społecznego i neutralizacja pejoratywnego wydźwięku.
- Liczebność grup i hostelu:
 - zmniejszenie limitu w grupach wychowawczych z 12 do 10 osób (dla zwiększenia bezpieczeństwa),

- umożliwienie funkcjonowania hostelu dla dowolnej liczby nieletnich oraz zmiana przepisów blokujących tworzenie grup absolwentów/hostelowych przy niskim stanie osobowym,

- Przenoszenie i przepływ wychowanków:

- stworzenie prawnych możliwości przeniesienia nieletniego przez dyrektora do innej placówki (z informacją do sądu, bez odrębnego postępowania),

- Udrożnienie procedur transferu między MOW, OOW a ZP.

- Decyzyjność dyrektora:

- przyznanie dyrektorowi (przy udziale psychologa) prawa wyboru rodzaju schroniska (zwykle vs wzmożone) w placówkach łączących te typy.

- zmiana procedury przyjęcia (§ 7.1) - nieletniego powinien przyjmować pracownik zespołu diagnostyczno-korekcyjnego lub wychowawca, a nie dyrektor (zapis nieadekwatny do realiów).

- Uporządkowanie prawa - scalenie kilkunastu rozporządzeń w jeden kompleksowy akt prawny regulujący funkcjonowanie zakładów.

- Izby izolacyjne - zmiana zapisu z liczby mnogiej ("izby") na pojedynczą, by uniknąć wymogu tworzenia wielu rzadko używanych pomieszczeń.

Bezpieczeństwo, procedury interwencyjne i dyscyplina

- Definicja wydarzeń nadzwyczajnych:

- ucieczki - wyłączenie z definicji ucieczek spoza placówki (np. ze szpitala psychiatrycznego, konwoju policyjnego).

- bójka - uszczegółowienie pojęcia, aby wykluczyć z niego niegroźne przepychanki.

- Procedury poszukiwawcze - usprawnienie działań policji - poszukiwania w miejscu zamieszkania powinny rozpoczynać się niezwłocznie, a nie po tygodniu bezskutecznych poszukiwań w siedzibie placówki.

- Środki przymusu i kontrola:

- wprowadzenie fakultatywnej (zamiast obligatoryjnej) kontroli osobistej,

- analiza potrzeb w zakresie separacji i środków przymusu bezpośredniego,

- umożliwienie profilaktycznych badań na obecność środków psychoaktywnych (np. po powrocie z przepustki), co obecnie jest prawnie utrudnione.

- Ochrona - zmiana przepisów dotyczących liczby pracowników ochrony w zakładach dla najtrudniejszej młodzieży (zwiększenie stanu wzorem zakładów leczniczych).

- Odbiór paczek - wprowadzenie możliwości ograniczenia odbioru paczek od osób mających negatywny wpływ (np. сутenerów), co obecnie osłabia system wychowawczy.

Opieka zdrowotna i diagnostyka

- Wstępne badania (48h) - urealnienie przepisów (problem weekendów/świąt). Propozycja: wstępne badanie pielęgniarskie w 48h, a lekarskie w ciągu 7 dni (chyba, że pielęgniarka wskaże inaczej).
- Szpitale psychiatryczne - doprecyzowanie procedur umieszczania wychowanków (szczególnie w trybie nagłym) i określenie realnego czasu na przesłanie postanowienia sądu.
- Finansowanie i dostęp - uregulowanie prawne gwarantujące dostęp do ustawowej opieki medycznej (eliminacja barier finansowych i luk prawnych).

Edukacja, resocjalizacja i finanse wychowanków

- Edukacja i szkolnictwo:
 - dostosowanie przeładowanej podstawy programowej do specyfiki nieletnich w placówkach.
 - utrzymanie 3-letniego cyklu nauki w szkołach branżowych I stopnia (sprzeciw wobec systemowego skracania do 2 lat).
 - przywrócenie rangi dyrektora szkoły w strukturze placówki (zamiast kierownika).
- Przygotowanie zawodowe:
 - umożliwienie wykonywania odpłatnej pracy na rzecz społeczności lokalnej w ramach nauki zawodu,
 - uregulowanie finansowania kursów zawodowych w ZP i SdN.
- Finanse wychowanków: Zmiana kwoty bazowej kieszonkowego (powrót do wyższych stawek lub zmiana obecnego przelicznika 1.1%), aby umożliwić stosowanie gratyfikacji finansowej jako nagrody.

Kadra pracownicza - status i uprawnienia

- Emerytury:
 - przywrócenie uprawnień emerytalnych dla pracowników pedagogicznych (prawa nabyte, 25 lat pracy) - przeciwdziałanie starzeniu się kadry.
 - uwolnienie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela od zależności od ust. 2a.
- Kwalifikacje i uprawnienia:

- zrównanie uprawnień absolwentów pedagogiki i psychologii w zakresie możliwości pracy na stanowisku wychowawcy,
- usunięcie niespójności między ustawą a rozporządzeniem w kwestii wykształcenia pracowników ochrony.
- Organizacja pracy - weryfikacja Wytycznych MS (2021-2024) narzucających łączenie ról terapeutycznych (psycholog/pedagog) z funkcjami dyscyplinarnymi (opiekun absolwentów).

Readaptacja i usamodzielnienie

- Rozwiązania systemowe - wprowadzenie prawnego obowiązku pomocy readaptacyjnej dla wychowanek opuszczających placówkę (wsparcie w zakresie mieszkania, pracy), realizowanego przez placówkę lub instytucje zewnętrzne (PCPR).
- Problem bezdomności - rozwiązanie problemu braku wsparcia dla pełnoletnich wychowanków, których rodziny nie są w stanie zapewnić bytu.

Proponowane zmiany w zakresie edukacji i kształcenia

Organizacja procesu nauczania i struktura szkół

- Cykl kształcenia (2 vs 3 lata):
- przywrócenie 3-letniego cyklu nauczania w szkole branżowej I stopnia (zamiast systemowego skracania do 2 lat). System 3-letni zapewnia lepsze przygotowanie do zawodu i jest kompatybilny ze szkołami wolnościowymi, co ułatwia kontynuację nauki po zwolnieniu,
- rozwiązanie niespójności systemu skutkującej koniecznością "cofania" ucznia do I klasy przy zmianie profilu/placówki.
- Łączenie oddziałów klasowych:
- rozwiązanie problemu przymusowego łączenia klas w szkole podstawowej (np. V, VII i VIII razem) z powodu małej liczby wychowanków. Nauczyciel nie jest w stanie efektywnie realizować trzech podstaw programowych jednocześnie.
- postulat: obligatoryjne wyłączenie klasy VIII z łączenia ze względu na konieczność przygotowania do egzaminu ósmoklasisty.
- Nauczanie blokowe - propozycja zastąpienia klasycznego podziału na przedmioty systemem blokowym (blok humanistyczny, matematyczno-przyrodniczy) w ramowym

planie nauczania. Jest to odpowiedź na braki edukacyjne i myślenie konkretno-obrazowe wychowanków.

- Liczebność grup warsztatowych:

- zmniejszenie limitów w grupach warsztatowych (nawet do 3 osób) ze względu na bezpieczeństwo i specyfikę zaburzeń,
- przyznanie szkole autonomii w ustalaniu liczebności grup, zamiast sztywnego wymogu dzielenia klasy na pół (co rodzi problemy organizacyjne).

- Elastyczność planowania - zwiększenie elastyczności w planowaniu zajęć (wyrównywanie godzin z ramowego planu) oraz uproszczenie procedur zgody na godziny zastępcze.

Oferta kształcenia zawodowego i rynek pracy

- Rozszerzenie oferty zawodowej:

- wprowadzenie nowych kierunków wykorzystujących potencjał placówek, np.: stolarz-tapicer, renowator mebli, gastronomia, kosmetologia, obsługa maszyn CNC i ploterów laserowych,
- zobowiązanie ośrodków do tworzenia co najmniej 2-3 kierunków do wyboru.

- Kursy i szkolenia zewnętrzne:

- systemowe finansowanie i organizacja kursów dających "twarde" uprawnienia (wózki widłowe, koparko-ładowarki, prawo jazdy) oraz kursów kwalifikacyjnych (fryzjer, kucharz, ślusarz, wykańczanie wnętrz - współpraca z ZDZ),
- możliwość realizacji kursów w systemie dziennym dla wychowanków, którzy ze względu na wiek nie zdążą ukończyć szkoły.

- Certyfikacja i współpraca z rynkiem:

- nadanie ośrodkom uprawnień do wydawania oficjalnych certyfikatów po kursach wewnętrznych (zamiast zwykłych zaświadczeń),
- nawiązanie współpracy z lokalnym przemysłem (huty, zakłady meblarskie),
- stworzenie możliwości legalnego zarobkowania przez wychowanków w ramach działalności warsztatów szkolnych.

Indywidualizacja, metodyka i programy nauczania

- Dostosowanie metod i programów:

- uelastycznienie programów nauczania i dostosowanie ich do indywidualnych potrzeb oraz deficytów (np. trudności z koncentracją, negatywizm szkolny),
- dostosowanie podstawy programowej kształcenia ogólnego do specyfiki nauczania blokowego,
- modyfikacja siatki godzin (np. redukcja godzin wychowawczych i WF w szkole branżowej, gdyż te treści są realizowane w internacie).

- Promocja śródroczna i diagnoza:

- umożliwienie promocji śródrocznej dla uczniów z dużymi opóźnieniami (np. zaległy pierwszy semestr),
- uprawnienie wewnętrznych zespołów (psycholog, pedagog) do wydawania orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego (niezbędnych do promocji śródrocznej), bez konieczności angażowania zewnętrznych Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych (PPP).
- eliminacja błędnych diagnoz wstępnych, które prowadzą do nieadekwatnych metod pracy i wtórnych niepowodzeń szkolnych.
- Procedury oceniania - udoskonalenie procedur oceny postępów edukacyjnych, uwzględniających specyfikę podopiecznych.

Sytuacja absolwentów, nowoprzybyłych i ciągłość edukacji

- Problem "absolwentów 17+": Rozwiązanie systemowego problemu wychowanków, którzy ukończyli szkołę branżową w wieku 17 lat, mają nadal obowiązek nauki, ale tkwią w placówce bez oferty ("wegetacja").
- propozycje - bogata oferta kursowa, hostele, możliwość nauki poza zakładem.
- Uczniowie zdolni i pełnoletni:
- wprowadzenie oddziałów technicznych lub ogólnokształcących dla wychowanków z normą intelektualną, chcących kontynuować naukę,
- wykorzystanie hosteli dla osób 19+, które chcą dokończyć edukację.
- Ciągłość kształcenia (transfery):
- ujednolicenie kierunków kształcenia i nauczanych języków obcych w placówkach, aby przeniesienie wychowanka nie skutkowało koniecznością powtarzania roku/zmianą zawodu na niechciany.
- umożliwienie nowoprzybyłym kontynuacji nauki na kierunkach już rozpoczętych.

Kadra pedagogiczna, zarządzanie i zasoby

- Status kadry kierowniczej - rozwiązanie kwestii nazewnictwa i kompetencji "Kierownika szkoły". Postulat przywrócenia rangi i funkcji "Dyrektora szkoły" (obecny stan jest niejasny i niespójny z prawem oświatowym).
- Kwalifikacje i organizacja pracy nauczycieli:
 - urealnienie wymagań kwalifikacyjnych (obecne są zbyt restrykcyjne),
 - rozwiązanie problemu "wielopredmiotowości" nauczycieli (jeden nauczyciel uczy wszystkiego w małej grupie), co prowadzi do znużenia uczniów i paraliżu zajęć w przypadku choroby pedagoga.
- Zasoby sprzętowe - weryfikacja programów typu "Laboratoria Przyszłości" - zakupiony sprzęt (drukarki 3D itp.) powinien być dostosowany do realnych potrzeb i specyfiki ośrodka, a nie narzucony odgórnie przez administrację.

Proponowane zmiany w zakresie organizacji placówki

Specjalizacja i profilowanie placówek

- Przywrócenie specjalizacji - odejście od modelu "wszystko w jednym" na rzecz placówek profilowanych.
- Placówki terapeutyczne - utworzenie ośrodków specjalistycznych ze wsparciem medycznym dla młodzieży z zaburzeniami psychicznymi (na wzór ZP w Świeciu n/Wisłą) oraz ośrodków terapii uzależnień w ramach OOW.
- Placówki dla niepełnosprawnych - utworzenie dedykowanych ośrodków dla nieletnich z niepełnosprawnością intelektualną (obecne mieszanie grup utrudnia pracę wychowawczą).
- Ośrodki dla nieletnich matek - stworzenie ośrodka dla ciężarnych dziewcząt połączonego z domem matki i dziecka (umożliwienie pobytu z dzieckiem).
- Liceum Ogólnokształcące - utworzenie placówki oferującej kształcenie na poziomie LO (dla wychowanków w normie intelektualnej z potencjałem edukacyjnym).
- Ośrodki Diagnostyczne - przekształcenie Schronisk dla Nieletnich (SdN) w Ośrodki Diagnostyczne. Pozwoliłoby to Okręgowym Ośrodkom Wychowawczym (OOW) skupić się wyłącznie na resocjalizacji, a nie na tymczasowych pobytach diagnostycznych.
- Podział populacji - bezwzględne rozdzielenie nieletnich:

- osoby po pobycie w Aresztach Śledczych/Zakładach Karnych nie powinny przebywać z osobami trafiającymi do placówki po raz pierwszy (ochrona przed demoralizacją),
- utworzenie osobnych grup dla młodszych, bardziej podatnych na oddziaływania wychowawcze podopiecznych.

Struktura organizacyjna i funkcjonowanie grup

- Pojemność i liczebność:
 - zmniejszenie ogólnej pojemności ośrodków (np. ponad 50 miejsc, jak w niektórych placówkach, to zbyt wiele przy zachowaniu standardów pracy specjalistycznej).
 - zmniejszenie liczebności grup wychowawczych (postulat max. 6 osób w grupach dla niepełnosprawnych intelektualnie). Obecne normy (10-12 osób) sprowadzają rolę wychowawcy do nadzoru, a nie pracy wychowawczej.
- Elastyczność i autonomia dyrektora: Zwiększenie uprawnień dyrektora w zakresie organizacji grup (dostosowanie do aktualnej liczby i specyfiki wychowanków) oraz elastyczności w podziale godzin między szkołą a internatem.
- Hostele - postulat przeniesienia grup hostelowych poza mury zakładu (hostele wewnątrz są "fikcją resocjalizacyjną" i nie uczą samodzielności). W przypadku braku możliwości zewnętrznych - zagospodarowanie istniejących, niewykorzystanych pawilonów (np. Dom Matki z Dzieckiem) na hostele.
- Logika wsparcia - odwrócenie zasady "im trudniejszy wychowanek, tym mniejsza grupa". Propozycja większego wsparcia i indywidualizacji dla tych, którzy chcą współpracować, zamiast przymusowej indywidualizacji dla opornych.

Zespoły Diagnostyczno-Korekcyjne (ZDK) i kadra

- Rozdzielenie ról (konflikt ról) - rozwiązanie problemu łączenia funkcji terapeuty z rolą nauczyciela/osoby dyscyplinującej w ZDK. Obecny system rodzi konflikt lojalności, utrudnia zachowanie neutralności i budowanie zaufania niezbędnego w terapii.
- Transformacja zespołów - przekształcenie zespołów pomocy psychologiczno-pedagogicznej w zespoły diagnostyczno-korekcyjne, co umożliwi diagnozę i terapię w jednym miejscu przez tych samych specjalistów.
- Nadzór i wsparcie kadry:
 - krytyka centralizacji nadzoru (brak bieżącego wsparcia po likwidacji OZNP),

- postulat: utworzenie regionalnych ośrodków wsparcia organizacyjnego i szkoleniowego dla kadry (na wzór dawnych OZNP).

- Realne szkolenia dla Działu Ochrony i stworzenie dla nich ścieżki awansu.
- Warunki zatrudnienia - naprawienie skutków "spłaszczenia" wynagrodzeń (relacja płac pracowników pedagogicznych do niepedagogicznych przy wzroście płacy minimalnej).

Współpraca zewnętrzna i międzyinstytucjonalna

- Współpraca z opiekunami prawnymi (Domy Dziecka) - usprawnienie relacji z placówkami opiekuńczymi, które często zrywają kontakt z wychowankiem po jego umieszczeniu w ZP/SdN (odmowy przepustek, brak zarządzania finansami podopiecznego).
- Sektor medyczny - rozwiązanie problemu hospitalizacji psychiatrycznej - publiczne szpitale często odmawiają przyjęć lub umieszczają niebezpiecznych wychowanków na oddziałach otwartych.
- NGO i środowisko lokalne - rozszerzenie współpracy z organizacjami (np. Fundacja Po Drugie), uczelniami (praktyki), klubami sportowymi i wolontariatem w celu wsparcia usamodzielnienia i readaptacji.
- Instytucje pomocowe - synchronizacja działań z OPS, PCPR i kuratorami w procesie usamodzielniania.

Administracja, finanse i infrastruktura

- Niski stan osobowy - rozwiązanie problemu wysokich kosztów utrzymania wychowanka i niemożności realizacji pełnej oferty przy małej liczbie skierowań.
- Cyfryzacja i biurokracja:
 - włączenie zakładów do sieci informatycznej Ministerstwa Sprawiedliwości (usprawnienie obiegu dokumentów),
 - redukcja nadmiernej biurokracji i powielania informacji.
- Finanse:
 - dostosowanie środków do rzeczywistych potrzeb i kosztów funkcjonowania,
 - bieżące monitorowanie cen żywności i korygowanie stawek żywieniowych,
 - doposażenie bazy dydaktycznej szkoły.

- Wizerunek - zmiana nazwy placówek (np. na Ośrodek Edukacyjno-Wychowawczy) oraz rozszerzenie profilu na "resocjalizacyjno-terapeutyczny" dla poprawy odbioru społecznego.

Systemowa diagnoza zmian

- Ewaluacja reformy - przeprowadzenie kompleksowej diagnozy stanu wdrażania zmian w systemie pod kierunkiem ekspertów, w nawiązaniu do paradygmatu ciągłości i zmiany (wniosek dotychczas odrzucany przez MS).

Proponowane zmiany w zakresie działań sądów rodzinnych

Trafność doboru placówki i decyzje o skierowaniu

- Dopasowanie do potrzeb i diagnozy:
 - konieczność uwzględniania przez sądy przy kierowaniu nieletniego jego rzeczywistych dysfunkcji, chorób psychicznych, uzależnień oraz predyspozycji,
 - kierujący powinien posiadać wiedzę o ofercie edukacyjnej i szkoleniowej placówki, aby umożliwić kontynuację nauki w wybranym zawodzie (ciągłość edukacji).
- Eliminacja nietrafionych skierowań:
 - zaprzestanie kierowania do placówek resocjalizacyjnych (OOW) osób z poważnymi zaburzeniami psychicznymi wymagających stałej opieki szpitalnej (zamiast do szpitali psychiatrycznych),
 - zaprzestanie umieszczania osób zdemoralizowanych (np. po aresztach śledczych) w placówkach z młodzieżą niepełnosprawną intelektualnie.
- Problem "karuzeli" instytucjonalnej - przeciwdziałanie nieefektywnemu orzecznictwu polegającemu na wielokrotnym przenoszeniu nieletniego na trasie MOW - Schronisko dla Nieletnich (SdN) - MOW. Buduje to poczucie bezkarności i pogłębia demoralizację.
- Brak skierowań - rozwiązanie problemu spadku liczby skierowań do państwowych zakładów, wynikającego z kierowania nieletnich do alternatywnych, często nastawionych merkantylnie instytucji.

Polityka zwalniania, urlopowania i współpraca w procesie resocjalizacji

- Przedwczesne zwolnienia:
 - przeciwdziałanie zwalnianiu wychowanek bez uwzględnienia opinii placówki, przed ukończeniem procesu resocjalizacji, programu usamodzielnienia lub terapii uzależnień,

- eliminacja praktyki zwalniania wychowanków przebywających na ucieczce (poszukiwanych przez policję).

- Ignorowanie głosu placówki - sądy często nie biorą pod uwagę wniosków i opinii kadry pedagogicznej (zwłaszcza przy zwalnieniach warunkowych) lub w ogóle o nie nie proszą.
- Polityka urlopowania - zmiana podejścia sędziów, którzy często blokują urlopowanie wychowanków mimo spełnienia przesłanek ustawowych i wzorowego zachowania, co demotywuje nieletnich i niweczy efekty wychowawcze.
- Odpowiedzialność za ciężkie czyny - sprzeciw wobec zbyt łagodnego traktowania i zwalniania sprawców najcięższych przestępstw (zabójstwa, pobicia) oraz odstępowania od sądenia ich jak dorosłych.

Przewlekłość postępowań, dokumentacja i terminowość

- Obieg dokumentacji i diagnoza:
 - rozwiązanie problemu kierowania do OOW wychowanków bez diagnozy, orzeczeń i pełnej dokumentacji (często brak nawet informacji o czynie karalnym),
 - usprawnienie przesyłania dokumentów, które powinny "iść" za wychowankiem (obecnie placówki muszą je "ściągać" z opóźnieniem),
 - uregulowanie kwestii dostępu do akt - sądy często kwestionują prawo placówki do wglądu w akta wychowanki.
- Przewlekłość i terminowość:
 - skrócenie czasu oczekiwania na orzeczenia - obecna przewlekłość powoduje nadmierne przedłużanie pobytu w Schroniskach dla Nieletnich (nawet do roku, wbrew tymczasowemu charakterowi SdN do 3 miesięcy), co marnuje czas resocjalizacyjny (brak IPR),
 - eliminacja opóźnień w wydawaniu nakazów zwolnienia/przeniesienia po orzeczeniu (oczekiwanie w niepewności działa destrukcyjnie na psychikę).
 - wyegzekwowanie od kuratorów terminowości wywiadów środowiskowych (ustawowe 14 dni), których brak blokuje procedury nagrodowe,
 - zwiększenie terminowości przesyłania postanowień do szpitali psychiatrycznych.

Kompetencje sędziów i komunikacja z placówką

- Szkolenia i świadomość:
 - organizowanie cyklicznych szkoleń dla sędziów rodzinnych (co 2-3 lata) na terenie zakładów, aby zapoznać ich z realiami pracy resocjalizacyjnej (eliminacja stereotypów),
 - prowadzenie kampanii informacyjnych dla sędziów w zakresie profilowania placówek i trafności skierowań.
- Komunikacja:
 - rozwiązanie problemu braku kontaktu - sędziowie często odmawiają rozmowy z dyrektorem/wychowawcą,
 - konieczność informowania kadry o terminach rozpraw i przesłuchań wychowanków (obecnie korespondencja trafia tylko do nieletniej, co uniemożliwia wsparcie psychologiczne).

Organizacja rozpraw i kwestie procesowe

- Krytyczna ocena rozpraw on-line - weryfikacja zasadności prowadzenia spraw nieletnich w trybie zdalnym ze względu na istotne nieprawidłowości:
- Łamanie praw - odrzucanie wniosków o osobiste stawienie (nawet w sprawach o poważne czyny).
- Problemy z obroną - izolacja nieletniego od obrońcy (adwokat w sądzie, nieletni w placówce), co uniemożliwia poufne konsultacje.
- Ograniczona percepcja - nieletni nie widzi całej sali, często niedokładnie słyszy, co zaburza jego udział w procesie.
- Dezorganizacja - opóźnienia i długi czas trwania rozpraw on-line dezorganizują pracę Zespołu Diagnostycznego.
- Logistyka wezwań - eliminacja nieefektywnych wezwań pracowników na rozprawy w odległych sądach, mimo przesłania pisemnej opinii (często kończy się to odroczeniem sprawy).

Proponowane zmiany w zakresie diagnozowania nieletnich

- Uprawnienia i kompetencje zespołów wewnątrz placówki
 - nadanie uprawnień poradni (PPP) - wyposażenie zespołów specjalistycznych (psycholog, pedagog) w ZP/SdN/OOW w uprawnienia równorzędne z Zespołami Orzekającymi

w Poradniach Psychologiczno-Pedagogicznych. Cel to umożliwienie wydawania na miejscu opinii i orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego (niezbędnych np. przy promocji śródrocznej) bez konieczności transportowania wychowanków do zewnętrznych poradni,

- podmiotowość w procedurze - przyznanie placówce (dyrektorowi/zespołowi) prawa do formalnego składania wniosku o wydanie orzeczenia (obecnie prawo to przysługuje wyłącznie rodzicom lub pełnoletniemu uczniowi, co blokuje proces przy braku współpracy rodziny),
- rola przy przyjęciu - przekazanie kompetencji przyjmowania nowej wychowanki (wstępna rozmowa, zapoznanie z prawami) pracownikom Zespołu Diagnostyczno-Korekcyjnego zamiast dyrektorowi. Ma to na celu zmniejszenie lęku i stresu nieletniej poprzez kontakt ze specjalistą.

Systemowe podejście do diagnozy i profilowania

- Rozdział kompetencji (SdN vs OOW) - przeniesienie ciężaru diagnozy sądowej na Schroniska dla Nieletnich (przekształcone w Ośrodki Diagnostyczne). OOW powinny skupiać się na wychowaniu, gdyż obecnie nie mają uprawnień do wydawania opinii dla sądów, co generuje przewlekłość postępowań.
- Diagnoza przed skierowaniem - położenie nacisku na diagnozę predyspozycji zawodowych i edukacyjnych jeszcze na etapie kierowania, aby nieletni trafiali do ośrodków oferujących profile kształcenia zgodne z ich potencjałem.
- Standardy IPR - ujednolicenie procedur diagnostycznych i standardów tworzenia Indywidualnych Programów Resocjalizacji, z naciskiem na diagnozę pozytywną (zasobów i potencjałów), która obecnie jest marginalizowana.
- System wczesnego reagowania - wdrożenie systemu monitorowania osiągnięć i zachowań, umożliwiającego wczesne wykrycie trudności i szybką interwencję.

Jakość diagnozy i wyzwania merytoryczne

- Krytyka diagnozy zewnętrznej - problem niskiej jakości opinii i orzeczeń sporządzanych przed umieszczeniem w placówce. Często bazują one na jednorazowym kontakcie (przy oporze badanego) i standardach szkół masowych, nie oddając rzetelnego obrazu deficytów i możliwości wychowanka.
- Weryfikacja badań on-line - konieczność weryfikacji rzetelności badań psychiatrycznych prowadzonych zdalnie - istnieje ryzyko, że nie spełniają one kryteriów niezbędnych do postawienia pełnej diagnozy.

- Specyfika populacji a diagnoza:
 - zaburzenia psychiczne - zwrócenie uwagi na trudności w diagnozowaniu i terapii dziewcząt z historią wielokrotnych hospitalizacji psychiatrycznych,
 - mieszana populacja - problemy z funkcjonowaniem w jednej grupie osób o skrajnych profilach (niepełnosprawność intelektualna vs norma vs zaburzenia osobowości), co utrudnia dobór jednolitych metod pracy.

Dostęp do informacji i narzędzia wspierające

- Dostęp do pełnych akt - zapewnienie Zespołom Diagnostycznym dostępu do kompletnych akt sądowych (opis czynu karalnego) i opiekuńczych (historia z przeszłości).
- **problem:** obecnie często diagnozuje się "w ciemno", bazując jedynie na wywiadzie z nieletnim, co uniemożliwia konfrontację jego słów z faktami i projektowanie trafnych oddziaływań.
- Wsparcie dla obcokrajowców - systemowe zapewnienie opieki biegłego tłumacza podczas badań diagnostycznych dla nieletnich nieznających języka polskiego (obecnie bariera językowa uniemożliwia rzetelną diagnozę i wsparcie).

Proponowane zmiany w zakresie pracy wychowawczej

Readaptacja, usamodzielnienie i opieka następcza

- System wsparcia następczego:
 - stworzenie systemowych rozwiązań dla wychowanków opuszczających placówkę, którzy nie mogą liczyć na wsparcie rodziny (powrót do środowisk dysfunkcyjnych),
 - poszerzenie oferty dla absolwentów o staże i praktyki zawodowe,
 - zacieśnienie współpracy z ośrodkami kuratorskimi w zakresie opieki po zwolnieniu.
- Mieszkania chronione:
 - stworzenie sieci mieszkań chronionych/wspomaganych jako formy opieki następczej dla pełnoletnich wychowanków zagrożonych bezdomnością,
 - wsparcie inicjatyw NGO (np. projekt Fundacji „Życ na nowo”) w pozyskiwaniu środków na zakup/remont mieszkań dla wychowanków opuszczających placówkę po 21. r.ż.

- Model opiekuna:
 - „opiekun biograficzny” - wdrożenie modelu osoby towarzyszącej dziecku przez cały proces resocjalizacji i usamodzielnienia (ciągłość relacji),
 - rewizja roli opiekuna usamodzielnienia (IPU) - odejście od obecnego, fikcyjnego modelu, w którym opiekunem IPR jest często osoba przypadkowa, nieposiadająca więzi z wychowankiem.

Metodyka pracy resocjalizacyjnej i terapeutycznej

- Kierunek oddziaływań - przesunięcie akcentu z karania dyscyplinarnego na pracę w atmosferze życzliwości i zaufania. Koncentracja na niekontrolowanej agresji, impulsywności i zmianie schematów poznawczych.
- Programy specjalistyczne:
 - sprawcy przemocy - opracowanie i wdrożenie programów pracy ze sprawcami przemocy (w tym seksualnej) jako obligatoryjnego elementu IPR.
 - uzależnienia - wdrożenie terapii uzależnień (z uwzględnieniem specyfiki dziewcząt) w szerszej grupie placówek.
 - Pomoc psychologiczno-pedagogiczna - szersze stosowanie Treningu Zastępowania Agresji (TZA), metody Schulza, hipoterapii oraz zwiększenie liczby konsultacji indywidualnych.
 - Indywidualizacja - zapewnienie różnorodnej oferty dostosowanej do zasobów i potrzeb wychowanka. Elastyczne podejście do potrzeb emocjonalnych, szczególnie u osób niezdolnych do funkcjonowania w standardowym trybie szkolnym.
 - Specyfika schronisk dla nieletnich (SdN) - konieczność zmiany formuły pracy w SdN - długotrwałe przebywanie w trybie "diagnozy i tymczasowości" (bez planu resocjalizacji) działa destrukcyjnie na psychikę nieletnich.

Współpraca z rodziną i środowiskiem

- Praca z rodziną:
 - intensyfikacja prób włączenia rodziców w proces resocjalizacji, mimo ich dysfunkcji.
 - problem braku zaplecza - brak rodziny lub jej dysfunkcyjność uniemożliwia nagradzanie urlopami (brak miejsca pobytu), co rodzi u wychowanków poczucie pustki, złości i demotyduje do poprawy.

- Środowisko otwarte:
- rozwój współpracy ze środowiskiem lokalnym - schroniska dla zwierząt (wolontariat), Miejskie Centra Kultury (koła zainteresowań),
- problem powrotności i trudności w weryfikacji funkcjonowania wychowanka na urlopie, a także i problemy z nieterminowymi powrotami z urlopów i przepustek.

Organizacja czasu wolnego i rozwój zainteresowań

- Strategia alternatyw - organizacja czasu wolnego jako alternatywa dla zachowań ryzykownych (sport, turystyka, wspinaczka, wędkarstwo, OSP),
- Koła zainteresowań - postulat zwiększenia liczby godzin na koła zainteresowań (obecnie 1h tygodniowo to zbyt mało), aby umożliwić realny rozwój pasji bez presji czasu.

Klimat społeczny i struktura grupy

- Podział wewnątrzgrupowy - krytyka sztywnego podziału wychowanków na grupy ze względu na zaburzenia/ograniczenia poznawcze. Prowadzi to do stygmatyzacji, poczucia niesprawiedliwości i utrudnia integrację.
- Autonomia - zmiana klimatu społecznego placówki na bardziej otwarty, umożliwiający większą autonomię i swobodę ekspresji wychowanków.

Kadra i rola specjalistów

- Status psychologa/pedagoga - podniesienie prestiżu tych zawodów w strukturze placówki i rozwiązanie problemu konfliktu ról (konieczność "wychodzenia z roli" terapeuty na rzecz funkcji opiekuna/strażnika),
- Kwalifikacje - rozwiązanie problemów z pozyskaniem nauczycieli o odpowiednich kwalifikacjach do pracy w specyficznych warunkach placówki.

Kwalifikacje i wymagania formalne, proponowane zmiany w zakresie kadry wychowawczej i ochrony placówki

- Racjonalizacja wymogów kwalifikacyjnych:
- nauczyciele przedmiotowi - zniesienie wymogu posiadania studiów podyplomowych z resocjalizacji dla nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących w OOW/ZP. Obecnie traktowani są jako osoby „bez kwalifikacji”, co utrudnia obsadzanie wakatów,

- nauczyciele zawodu: Obniżenie wymagań formalnych - umożliwienie zatrudniania nauczycieli praktycznej nauki zawodu i prowadzących kursy na podstawie kursu pedagogicznego, bez konieczności ukończenia resocjalizacji (lub z możliwością uzupełnienia w trakcie pracy).

- Kursy zamiast studiów - zastąpienie wymogu długotrwałych studiów podyplomowych z resocjalizacji kursem kwalifikacyjnym nadającym uprawnienia do pracy w placówce.

- Elastyczność zatrudnienia:

- uznawanie kwalifikacji - przywrócenie dyrektorowi uprawnienia do „uznawania zbliżeń kwalifikacji”, co pozwoli przydzielać przedmioty pokrewne (np. plastyka, muzyka) istniejącej kadrze i wyeliminuje problem poszukiwania specjalistów na ułamkowe części etatu,

- szybka ścieżka dla wychowawców - umożliwienie wychowawcom i pedagogom zdobycia uprawnień nauczycielskich w trybie przyspieszonym.

- Weryfikacja psychologiczna - wprowadzenie badań predyspozycji psychicznych i odporności na stres dla kandydatów do pracy (wzorem Służby Więziennej), wykraczających poza standardowe zaświadczenie o niekaralności.

Wynagrodzenia i warunki zatrudnienia

- Problem "spłaszczenia" wynagrodzeń:

- rozwiązanie problemu zrównania płac personelu administracyjnego (np. głównego księgowego) i medycznego z personelem pomocniczym (sprzątaczkami) na skutek wzrostu płacy minimalnej,

- wyeliminowanie frustracji wykwalifikowanej kadry wynikającej z braku zróżnicowania płacowego adekwatnego do odpowiedzialności.

- Uposażenie grup deficytowych:

- ochrona - podniesienie uposażenia pracowników ochrony w celu zwiększenia zakresu ich obowiązków i jakości pracy,

- medycy - znaczne podniesienie wynagrodzeń dla personelu medycznego (lekarze, pielęgniarki), których niskie zarobki uniemożliwiają zatrudnienie na etat, co zagraża bezpieczeństwu ośrodka.

- Emerytury i dodatki:

- rozważenie przywrócenia wcześniejszych emerytur dla pracowników pracujących w trudnych warunkach (stabilizacja kadry),

- ujednolicenie wysokości dodatków za trudną pracę dla pracowników pedagogicznych w placówkach tego samego typu.

- Ochrona związkowa - rozwiązanie problemu nadmiernej ochrony (Karta Nauczyciela) nauczycieli mianowanych, którzy niewłaściwie wykonują swoje obowiązki.

Szkolenia, superwizja i wsparcie psychiczne

- Wsparcie psychiczne i przeciwdziałanie wypaleniu:
 - zapewnienie wsparcia indywidualnego, szkoleń z radzenia sobie ze stresem oraz rozważenie wprowadzenia obowiązkowej superwizji lub terapii własnej dla kadry pedagogicznej,
 - zwrócenie uwagi na problem starzenia się kadry i wypalenia zawodowego.
- Szkolenia specjalistyczne:
 - nowa populacja - przeszkolenie kadry do pracy z "trudnym", zróżnicowanym środowiskiem (zaburzenia psychiczne, spektrum autyzmu, uzależnienia behawioralne, sprawcy przemocy seksualnej),
 - wyznaczenie specjalistów od profilaktyki w każdym zakładzie i wykorzystanie ekspertów (np. z ZP w Białymstoku) do szkolenia innych placówek,
 - dofinansowanie - zwiększenie funduszy na szkolenia profilowe, kursy i studia podyplomowe.

Braki kadrowe i rekrutacja

- Deficyt specjalistów - rozwiązanie problemu braku nauczycieli zawodu, personelu medycznego, pracowników ochrony oraz oligofrenopedagogów (utraconych w wyniku zmian systemowych).
- przyczyny: trudności rekrutacyjne wynikają z niskich płac, specyfiki pracy z zaburzoną młodzieżą oraz małej liczby chętnych na studia z pedagogiki resocjalizacyjnej.

Zarządzanie, bezpieczeństwo prawne i klimat pracy

- Odpowiedzialność i wsparcie organu:
 - sprzeciw wobec braku wsparcia ze strony organu prowadzącego, co skutkuje "inwolucją wychowawczą" - lękiem kadry przed podejmowaniem decyzji i stawianiem granic,
 - eliminacja populistycznego obarczania kadry kierowniczej wyłączną odpowiedzialnością za wydarzenia nadzwyczajne.
- Środki Przymusu Bezpośredniego (ŚPB):
 - doprecyzowanie niejasnych oczekiwań co do stosowania ŚPB,

- sprzeciw wobec oceniania interwencji i wyciągania konsekwencji wyłącznie na podstawie nagrań z monitoringu, bez analizy kontekstu sytuacyjnego.

- Bezpieczeństwo fizyczne - zwiększenie liczby pracowników ochrony i personelu medycznego (psychiatrzy, terapeuci) w celu zapewnienia optymalnego bezpieczeństwa wychowanek i kadry.
- Frustracja terapeutów - rozwiązanie problemu narzucania wymogu prowadzenia terapii przy braku zaangażowania wychowanków, co prowadzi do lęku przed odpowiedzialnością i odpływu specjalistów.

Proponowane zmiany w innych zakresach

Współpraca z instytucjami i służbami mundurowymi

- Działania Policji:
 - jakość konwojowania - wyeliminowanie praktyk zastraszania dziewcząt przez konwojujących policjantów (opowieści o pobiciach w placówce), co utrudnia późniejszy proces adaptacji i buduje lęk przed wychowawcami,
 - procedury poszukiwawcze - zmiana podejścia Policji do poszukiwań nieletnich, które często traktowane są jako „zło konieczne”. Problem ignorowania informacji z placówki o potencjalnym miejscu pobytu uciekinierek.
- Służba Więzienna - krytyka bezrefleksyjnego kopiowania rozwiązań ze Służby Więziennej, które są nieadekwatne i nierealne do realizacji w specyfice placówek dla nieletnich.
- Sprawy obronne - sprzeciw wobec obciążania placówek zadaniami z zakresu spraw obronnych, do których kadra nie ma przygotowania ani możliwości realizacyjnych.

Finansowanie i wykorzystanie środków zewnętrznych

- Środki unijne - powrót do praktyk aktywnego pozyskiwania funduszy UE w celu:
 - organizacji dodatkowych szkoleń zawodowych,
 - reorganizacji kształcenia zawodowego (rozbudowa, remont i wyposażenie pracowni).
- Luki w finansowaniu systemowym:
 - opieka zdrowotna - rozwiązanie problemu systemowego pominięcia wychowanek Okręgowych Ośrodków Wychowawczych (OOW) w opiece medycznej (kwestie na styku Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Zdrowia i NFZ).

- matki z dziećmi - uregulowanie kwestii finansowania pobytu dzieci przebywających w grupach "matka z dzieckiem".

Standardy oceny i zarządzania placówką

- Kryteria oceny i wskaźniki:
 - zmiana kryteriów oceny funkcjonowania placówki - wskaźnik niepowrotów z przepustek nie powinien być głównym wyznacznikiem (wpływ czynników zewnętrznych niezależnych od kadry),
 - krytyka "sztucznego" podejścia do kontroli zarządczej i opierania jej na nieadekwatnych wskaźnikach.
- Standardy pomocowe - organizacja konferencji i szkoleń mających na celu wypracowanie jednolitych standardów zapobiegania wykluczeniu społecznemu absolwentów.

Otoczenie społeczne i NGO

- Bezdomność i wykluczenie:
 - działania na rzecz uwrażliwienia sektora publicznego na specyficzną problematykę bezdomności nieletnich opuszczających zakłady,
 - rozwiązanie problemu braku organizacji pozarządowych (NGO) wyspecjalizowanych w pracy z byłymi wychowankami zakładów poprawczych (brak hosteli zewnętrznych i wsparcia w usamodzielnieniu).
- Wizerunek - wykorzystanie potencjału bazy i kadry placówek Ministerstwa Sprawiedliwości przy jednoczesnym wprowadzeniu koniecznych zmian wizerunkowych (odejście od stygmatyzowania).

Wyzwania pokoleniowe

- Kondycja psychiczna pracowników - zwrócenie uwagi na specyfikę wchodzącego na rynek pracy "Pokolenia Z", u którego obserwuje się słabnącą odporność psychiczną. Stanowi to nowe wyzwanie w kontekście pracy resocjalizacyjnej, wymagającej dużej prężności emocjonalnej.

Analiza przytoczonych powyżej uwag i propozycji kadry kierowniczej placówek dla nieletnich wskazuje z jednej strony, na charakter propozycji zmian mających na celu

usprawnienie zarządzania placówką i podniesienie komfortu pracy kadry, z drugiej zaś na postrzeganiu przez kadrę kierowniczą procesu resocjalizacji w kategoriach izolacyjno-karno-dyscyplinujących.

Tendencja postrzegania izolacji społecznej nieletnich jako priorytetu pracy placówki została wymuszona przez obowiązującą ustawę i stoi w sprzeczności ze współczesną nauką oraz doświadczeniami innych państw europejskich. *Nota bene*, w rozmowach z niektórymi dyrektorami a zwłaszcza kadrą pedagogiczną placówek przewijał się wątek, że przed laty, jeszcze przed wejściem ustawy w życie w 2022 roku, kiedy nie było tylu drutów kolczastych, krat w oknach i tzw. śluz, a bramy placówek często były otwarte, nie było tylu ucieczek nieletnich i aktów agresji rówieśniczej.

Kadra pedagogiczna placówek dostrzega problem wynikający z nadania placówkom dla nieletnich penitencjarnego charakteru i w ten sposób utrudniania a nawet uniemożliwiania osiągnięcia efektów resocjalizacyjnych, rozumianych jako umożliwianie właściwego powrotu młodych ludzi do społeczeństwa.

Część propozycji opisanych powyżej posiada jednak już charakter namysłu nad rozwiązaniami systemowymi, które mogą się przyczynić do istotnej poprawy funkcjonowania placówek dla nieletnich w ich podstawowej misji- przywrócenie młodych ludzi do społeczeństwa.

Dlatego warto przy pracach nad nowymi rozwiązaniami prawnymi dotyczącymi postępowania z nieletnimi oraz funkcjonowania placówek resocjalizacyjnych wziąć pod uwagę niektóre propozycje kadry kierowniczej placówek dla nieletnich.

Dalsza część raportu zawiera uwagi i propozycje o charakterze systemowym w zakresie poprawienia efektywności oddziaływań placówek dla nieletnich, zarówno zgłoszone przez kadrę kierowniczą placówek jak i pochodzące z konsultacji z ekspertami, sędziami rodzinnymi, kuratorami sądowymi i osobami ze środowisk uniwersyteckich a także z badań i opracowań naukowych.

Spór wokół definiowania pojęcia resocjalizacji

Resocjalizacja, to ponowne uspołecznienie człowieka wykazującego syndrom nieprzystosowania społecznego a polegające na wyuczeniu poprawnego funkcjonowania w rolach życiowych i społecznych poprzez zastosowanie specjalistycznych form i metod oddziaływań resocjalizacyjnych, opiekuńczo-wychowawczych, terapeutycznych, o charakterze rozwojowym, wspierającym, leczniczym, edukacyjnym, wychowawczym oraz innym specjalistycznym.

Resocjalizacja instytucjonalna w swojej istocie jest przemianą dewiacyjnej tożsamości jednostki w tożsamość akceptowaną społecznie i kulturowo. Tożsamość definiujemy jako funkcjonalny sposób myślenia o samym sobie i własnych priorytetach życiowych w kontekście ich społecznego odbioru.

Do tego, aby proces socjalizacyjny i proces przemiany tożsamościowej mógł prawidłowo przebiegać muszą być spełnione określone warunki. Po pierwsze, muszą zaistnieć pogłębione relacje interpersonalne, oparte na zaufaniu, akceptacji i podmiotowości każdego z partnerów interakcji. Po drugie, uspołecznienie powinno być oparte na powszechnie społecznie akceptowanym systemie wartości. Po trzecie, musi zaistnieć czynnik naśladownictwa, a więc musi być wzorzec osobowy z którym nieletni może i chce się identyfikować. Po czwarte, musi być okazana realna pomoc w usamodzielnianiu i readaptacji społecznej i zawodowej.

W przypadku różnego rodzaju instytucji i placówek resocjalizacyjnych od lat dostrzega się zasadniczy problem efektywności podejmowanych form i metod oddziaływań. Powstaje bowiem pytanie czy może nastąpić ponowne, poprawne ze społecznego punktu widzenia uspołecznienie wychowanka, w warunkach jego izolacji społecznej?

Zakładaną misją i funkcją placówek resocjalizacyjnych jest przygotowanie wychowanków do samodzielnego, i odpowiedzialnego życia w środowisku pozainstytucjonalnym. Temu celowi powinny być podporządkowane przede wszystkim rozwiązania prawne, a także infrastruktura placówki, jej system formalno-organizacyjny oraz stosowane metody pracy edukacyjno-wychowawczej.

Jedynym sposobem uzyskania takiego efektu jest wprowadzenie instytucjonalnej filozofii ukierunkowanej na proces permanentnego usamodzielniania wychowanka od samego początku jego pobytu w placówce, w miejsce procesu wielozakresowego i regulaminowego „sterowania” jego zachowaniami za pomocą systemu kar i nagród. Wymaga to z jednej strony

daleko idącego otwarcia się placówek na środowisko pozainstytucjonalne, z drugiej zaś zmiany formuły pracy metodycznej.

Kluczowym celem oddziaływań resocjalizacyjnych jest przywrócenie nieletniego do ponownego prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie. Trudno jest uzyskać taki stan w warunkach permanentnej izolacji, a jeszcze trudniej o inkluzję społeczną, readaptację i rekulturację po wyjściu wychowanka z ośrodka dla nieletnich, w sytuacji, gdy wychowanek w trakcie pobytu ma ograniczane możliwości szerszego uspołeczniania się. Stąd istotniejszą sprawą od tworzenia kolejnego poziomu placówki resocjalizacyjnej byłoby stworzenie takich warunków, które umożliwiałyby nieletniemu socjalizację ze środowiskiem, w którym docelowo ma egzystować.

Stanowiłoby to odejście w pewnym sensie od mitów w resocjalizacji, wedle których popadanie w konflikt z prawem traktuje się jako jednoznaczną patologię społeczną, którą można „wyleczyć” izolacją i stosowaniem kar regulaminowych o których mowa w ustawie, poprzez kilkuletnie umieszczenie jednostki w zakładzie zamkniętym bez dostępu do najefektywniejszego „leku”, jakim jest uczenie prawidłowych interakcji ze społeczeństwem i nabywanie w ten sposób umiejętności i kompetencji funkcjonowania w prawidłowych rolach życiowych i społecznych, w warunkach środowiska otwartego.

Placówki resocjalizacyjne dla nieletnich powinny uwzględniać w swoich założeniach podstawowe zasady: zasada poszanowania godności wychowanka, zasada respektowania praw wychowanka, zasada prywatności wychowanka, zasada przyjaznej komunikacji z wychowankiem, zasada wspierania kreatywnej aktywności wychowanka, zasada poszanowania wysiłku wychowanka, zasada odpowiedzialności wychowanka za swoje postępowanie, zasada kooperacji i współpracy opartej na rozumieniu potrzeb rozwojowych wychowanka, zasada współodpowiedzialności wszystkich pracowników za rozwój potencjałów wychowanka, zasada kreatywności działań wychowawczych i edukacyjnych, zasada usprawniania warunków i organizacji instytucji w celu wspierania rozwoju potencjałów wychowanka, zasada jawności działań wychowawczych i edukacyjnych, zasada otwartości na środowisko pozainstytucjonalne. Wymienionym zasadom powinny być podporządkowane rozwiązania formalno-prawne i organizacyjne.

Niestety, obowiązująca ustawa nie zawiera w sobie przesłanek umożliwiających realizację powyższych zasad, powielając niektóre błędy Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 roku, a więc czasów stanu wojennego w Polsce. Założenia legislacyjne postępowania z nieletnimi powinny się skupiać na umożliwianiu nieletnim zwiększania pozytywnych interakcji ze społeczeństwem, szczególnie w zakresie środowisk najbliższych

nieletnim (tam, gdzie jest to możliwe), a nie permanentnym izolowaniu nieletnich od środowiska rodzinnego i lokalnego.

Umieszczenie nieletniego w zakładach otwartych lub półotwartych jest rozwiązaniem stosowanym w większości krajów Europy. Należy jednak podkreślić, że wzorem wskazywanym przez specjalistów są liczne rozwiązania w krajach europejskich, które odchodzą od kar izolacyjnych na rzecz resocjalizacji w środowisku otwartym.

W krajach tych zdecydowanie większy nacisk kładzie się na reintegrację społeczną i przygotowanie do życia na wolności, niż stosowaniu dolegliwych sankcji karnych, co zresztą także przynosi bardziej oczekiwane skutki. Trwające w Europie dyskusje dotyczą na ogół kwestii formalnoprawnych: kto ma się zajmować sprawami nieletnich, a nie kwestii poziomów izolacji społecznej, gdyż od wielu lat istnieje tam tendencja do resocjalizacji nieletnich w środowisku otwartym, które ma największy potencjał pozytywnej zmiany osobowo-społecznej dzieci i młodzieży.

Dyskusje wokół opisywanej problematyki w wielu krajach w Europie dotyczą także zagadnień kompetencyjnych w zakresie orzecznictwa wobec nieletnich i młodocianych. Jurysdykcją specjalnych sądów dla nieletnich są objęci nieletni m.in. w Niemczech, Austrii czy Chorwacji. We Włoszech trwa publiczna debata na temat tego, czy sądy dla nieletnich powinny w ogóle istnieć, a tym samym czy nieletni powinni podlegać jurysdykcji sądów dla dorosłych, natomiast kraje skandynawskie nie posiadają oddzielnych sądów dla nieletnich, choć stosują wobec nich inne rozwiązania niż w stosunku do osób dorosłych, na ogół o charakterze profilaktyczno-opiekuńczym.

Przede wszystkim trzeba zaznaczyć, że w większości krajów europejskich punkt ciężkości został postawiony na młodzieżowe instytucje profilaktyczne, opiekuńcze i wychowawcze o charakterze instytucji otwartych lub półotwartych. Stawia się też zadania profilaktyczno-środowiskowe organom ścigania, jak na przykład w Holandii, gdzie zwiększono kompetencje policji w zakresie nieletnich, nastawiając się na działania prewencyjne i profilaktyczno-opiekuńcze w środowisku lokalnym.

Uwagi do obowiązującej Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich jako przyczyny zapaści systemu instytucjonalnej resocjalizacji młodzieży

Ta część raportu składa się z fragmentów opinii/ekspertyzy przygotowanej w 2022 roku dla Sejmu i Senatu RP przez autora niniejszego opracowania, uzupełnionej o dodatkowe treści i komentarze i można uznać, że zastrzeżenia i obawy zamieszczone we wspomnianej opinii potwierdziły się niestety w praktyce funkcjonowania placówek dla nieletnich po wejściu ustawy w życie, utrudniając a w części przypadków uniemożliwiając osiągnięcie zamierzonych efektów społecznych.

Można stwierdzić, iż tytuł ustawy mówiący o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich wprowadza w błąd, gdyż w treści ustawy nie ma mowy o wspieraniu nieletnich a sam proces resocjalizacji jest zredukowany do w pełni kontrolowanego i wieloletniego pobytu nieletniego w placówce resocjalizacyjnej, co jest sprzeczne ze współczesnymi założeniami i koncepcjami resocjalizacji.

Treść Preambuły także nie znajdują swojego odzwierciedlenia w treści ustawy, gdyż z nie wynika z niej w żadnym sensie wspieranie i „urodzinnianie” procesu resocjalizacji nieletnich, a wręcz przeciwnie, gdyż projekt jest nastawiony na systemowe „oderwanie” nieletnich od ich naturalnego środowiska rodzinnego. Trudno też się w omawianej ustawie doszukać uzasadnienia zapisów o możliwości realizacji zasady troski i pomocy w realizacji misji uspołeczniania, readaptacji społecznej, reintegracji i rekulturacyj młodych ludzi.

Ustawa, wbrew zapisom w tytule i Preambule, jest w swojej istocie nastawiona na bardziej zaawansowaną niż dotychczas izolację społeczną nieletnich, większy poziom karalności, kosztem ich relacji wychowawczo-resocjalizacyjnych i rodzinnych a przede wszystkim rozwoju poprawnych więzi ze społeczeństwem.

Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich kopiuje szereg zapisów „starej”, bo liczącej już 40 lat Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (1982). Mowa tu przede wszystkim o zbieżności art. 5,6,7 z podpunktami, Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z art. 7 z podpunktami Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, które to zapisy stanowią najważniejszą z merytorycznego punktu widzenia część opiniowanej Ustawy, gdyż dotyczą

środków wychowawczych możliwych do zastosowania przez sądy wobec dzieci i młodzieży.

Ustawa o postępowaniu wobec nieletnich z 1982 roku wymienia w art. 6 następujące środki wychowawcze:

1. Upomnienie
2. Zobowiązanie do określonego postępowania a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia
3. Ustanowić nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekuna
4. Ustanowić nadzór organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania- udzielających poręczenia za nieletniego
5. Zastosować nadzór kuratora
6. Skierować do ośrodka kuratorskiego a także organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją
7. Orzec zakaz prowadzenia pojazdów
8. Orzec zakaz prowadzenia pojazdów
9. Orzec przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego
10. Orzec umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w rodzinie zastępczej zawodowej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim
11. Orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym

Z kolei Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z 2022 roku zawiera w art. 7 następujące środki wychowawcze:

1. Upomnienie.
2. Zobowiązanie do określonego postępowania a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze

wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania substancji psychoaktywnych.

3. Nadzór odpowiedzialny rodziców albo opiekuna nieletniego.
4. Nadzór organizacji społecznej w tym organizacji pozarządowej, której celem statutowym jest praca z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym, lub szkoleniowym, zapobieganie demoralizacji nieletnich lub pomoc w readaptacji społecznej nieletnich, pracodawcy albo osoby godnej zaufania - udzielających poręczenia nieletniego.
5. Nadzór kuratora sądowego.
6. Skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się tą organizacją lub instytucją.
7. Zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju.
8. Przepadek przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego, przepadek przedmiotów które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego.
9. Umieszczenie w rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej która ukończyła szkolenia przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim.
10. Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym.
11. Umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym.

Jak widać z powyższego zestawienia środki wychowawcze zapisane w Ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z 2022 roku pokrywają się niemal w całości ze środkami wychowawczymi z Ustawy z 1982 roku. Okazuje się więc, że dla autorów Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich środki wychowawcze stosowane w 1982 roku są wystarczające, właściwe i adekwatne do dzisiejszej polskiej rzeczywistości.

Zupełnie został pominięty dorobek współczesnych nauk psychologicznych, pedagogicznych, medycznych i prawnych a odwzorowanie metod wychowawczych z czasów PRL nie należy chyba traktować jako wzorca pedagogicznego postępowania. Obowiązująca Ustawa wprowadza nowy instytucjonalny środek wychowawczy, którego nie było w „starej” Ustawie o postępowaniu wobec nieletnich – instytucję Okręgowego Ośrodka

Wychowawczego, którego przeznaczenie i zadania są niedookreślone i nie wiadomo dla jakiej kategorii nieletnich ma być przeznaczony.

Bardzo kontrowersyjnym i niebezpiecznym pomysłem jest ustanowienie dolnej granicy wieku demoralizacji na wiek 10 lat. Wprawdzie środowisko prawnicze postulowało od lat określenie ustawowe granicy podsądności, lecz w znanych mi opiniach nie odnosiło się do konkretnego wieku i nie uzasadniało merytorycznie zasadności określonej w omawianej ustawie granicy wieku 10 lat.

Podstawowe pytanie brzmi: czy dziecko w wieku 10 lat jest na tyle rozwinięte intelektualnie, emocjonalnie, aksjologicznie, osobowościowo i społecznie, aby stanąć przed sądem i zrozumieć oraz przynajmniej częściowo zaakceptować zastosowane wobec niego środki wychowawcze? Niebezpieczeństwo stanowi tu również fakt, że podstawą sądowych orzeczeń są na ogół dwa czynniki: poziom demoralizacji (zupełnie nieadekwatny do kategorii dzieci i młodzieży i bardzo trudny do zdiagnozowania i na ogół mierzony zachowaniami dziecka a nie uwarunkowaniami psychologiczno-społeczno-biologicznymi tych zachowań) oraz społeczną szkodliwością popełnionego czynu.

W niektórych krajach zamiast kary dla nieletniego nakłada się sankcje wychowawcze na jego rodzinę (w przypadku „młodszych” nieletnich). Wiek odpowiedzialności nieletnich został obniżony do lat 10 w Anglii, jak również wiek ten obowiązuje także w Szwajcarii, co stanowi wyjątek w obszarze europejskim.

W pozostałych krajach Europy jest to zazwyczaj granica 14 roku życia. W przypadku odpowiedzialności karnej początkowa granica waha się w krajach Europy między 14 a 18 rokiem życia, przy czym najczęściej jest to właśnie 18 rok życia. Postawienie 10-latka przed sądem rodzinnym, jest sytuacją niezwykle stresującą. Dzieci w tym wieku nie mają jeszcze wykształconych (sprawdzonych i właściwych) sposobów reakcji na stres, wobec czego najczęściej „oporuja”, buntują się, wycofują się, dają wyraz swojej emocjonalności, która często ma wyraz w dolegliwościach somatycznych (tj. ból głowy, brzucha, napięcie mięśniowe, wymioty itd.).

Samo uczestnictwo dziecka w takiej „sytuacji” wymaga już odpowiedniego przygotowania (czy rodzice/opiekunowie są do tego kompetentni?), aby nie wywołać negatywnych następstw stresu (zaburzenia snu, jedzenia itp.). Stres (przy braku umiejętności radzenia sobie z nim) może ponadto wywołać obniżenie nastroju, uczucie lęku i zagrożenia, a także trudności w kontrolowaniu emocji i ich wyrażaniu (krzyki, obojętność itd.) - pogorszenia stanu organizmu.

Według psychologii rozwojowej wiek 10 lat, to okres określany jako wiek pracowitości lub poczucia niższości (*industry vs inferiority*), związany z kształtującym się (dopiero!) poczuciem kompetencji i skuteczności w działaniu, natomiast zagrożonym możliwością wytworzeniem się u dziecka poczucia mniejszej wartości (wykluczenie, stygmatyzacja, naznaczenie społeczne - demoralizacja zawiniona czy nie?)

Dziecko nie demoralizuje się samo przez się; najczęściej jego demoralizacja to efekt niekorzystnych oddziaływań: systemu rodzinnego, negatywnego transferu międzypokoleniowego, środowiska rówieśniczego, zaburzeń rozwojowych, nieleczonych, niekontrolowanych, lekceważonych itd.).

Nieradzenie sobie w tym wieku z realizacją istotnych zadań, nieumiejętne reprezentowanie siebie i rozwijające się dopiero poczucie odpowiedzialności za siebie i swoje zachowanie (w sytuacji; na pewno nie za swoje życie), mogą prowadzić do poczucia nieadekwatności wobec oczekiwań społecznych oraz zahamowań w dalszym kontakcie z np. osobami dorosłymi, reprezentantami instytucji, które (w założeniach) mają działać na korzyść dziecka i jego rozwoju.

Innym niebezpieczeństwem tego okresu jest dążenie za wszelką cenę do sprostania przez dziecko wymaganiom ("masz stanąć przed sądem i odpowiadać za siebie"), co może w przyszłości rodzić przekonanie, że jedynym kryterium wartości człowieka jest realizowanie wymagań (pomimo nieprzygotowania do ich wykonywania; niechęci; braku zrozumienia ich sensu itp.).

W tym okresie pojawia się u dziecka myślenie logiczne, które umożliwia mu przeprowadzanie wnioskowania o charakterze przyczynowo - skutkowym, niemniej to dopiero początek rozwoju tej umiejętności (biorąc pod uwagę to, że dzieci rozwijają się nieharmonijnie, wolniej - szybciej, wiek 10 lat wcale nie daje gwarancji, że dziecko potrafi już myśleć logicznie i jest w stanie wyjaśniać zjawiska i przewidywać teoretyczne następstwa zdarzeń.

Myślenie przyczynowo - skutkowe możliwe jest dzięki rozwinięciu zdolności do wewnętrznego odwracania czynności lub wyobrażonego stanu rzeczy oraz (jako jej następstwa) zdolności do decentracji poznawczej. W tym okresie dopiero tworzy się, a dopiero z czasem doskonali, rozumienie wzajemnych relacji zachodzących między całością i jej częściami oraz w obrębie układu samych części.

Czy wobec tego dziecko w tym wieku jest częściowo świadome tego, dlaczego ma odpowiadać przed sądem? Czy ma przekonanie o tym, że jego postawienie przed sądem jest wynikiem jego wcześniejszego zachowania (nieaprobowanego społecznie, łamiącego normy)? To bardzo wątpliwe. Nawet jeśli dziecko w tym wieku jest świadome skutków swoich

(niewłaściwych) działań, to uzależnia moralną ocenę sytuacji od jej fizycznych i obiektywnych efektów (skutków), nie od intencji sprawcy (swojej) czy ważności normy (tzw. kryterium odpowiedzialności obiektywnej).

Z czasem u dziecka (13-14 rok życia) zaczyna przejawiać się tzw. moralność autonomiczna (liczy się raczej duch reguły/zasady, a nie jej litera). Ten rodzaj moralności nakazuje postępować zgodnie z wyznawanymi przez siebie normami, bez względu na okoliczności (tzn. nie z powodu przymusu, obawy przed karą czy w oczekiwaniu na nagrodę, ale dlatego, że postępowanie to uważa się za słuszne). Wtedy (w dalszym rozwoju) dziecko ma umiejętność analizowania: zamiarów, intencji (innych osób, swoich), motywów, a także (z czasem) realnych możliwości zgodnego z normą zachowania.

Niemniej, fakt, że dziecko potrafi na określonym poziomie zrozumieć problem moralny czy posiada wystarczającą znajomość norm społecznych, nie daje jeszcze gwarancji na właściwe zachowanie się w realnej sytuacji. W rzeczywistości dzieci zachowują się niezgodnie z tym poziomem, jaki są w stanie osiągnąć w rozumowaniu moralnym (tzn. zachowują się poniżej tego poziomu) lub ujawniają różne poziomy funkcjonowania w zależności od znaczenia sytuacji (ważne jest również zwrócenie na to, iż dzieci o dysharmonijnym rozwoju intelektualnym mają ograniczone zdolności wartościowania etycznego).

Dopiero w wieku 13-14 lat dziecko wytwarza taki system wiedzy o otoczeniu, który ma charakter behawioralnej kodyfikacji przestrzeni życiowej i jej elementów. Wówczas rozpoznaje świat w kategoriach wartości, możliwości i konieczności związanych z działaniem oraz traktuje siebie jako ewentualnego sprawcę różnych możliwych działań wraz z ich potencjalnymi efektami, teraz lub w określonych warunkach w przyszłości.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż psychologiczne uwarunkowania dotyczące zdolności oceny swojego zachowania i prawidłowej reakcji na jego konsekwencje mają swoje podstawy nie tylko w rozwoju psychospołecznym człowieka, ale przede wszystkim w pierwotnych - fundamentalnych obszarach jego funkcjonowania, jakimi są biologia i medycyna.

Można wskazać na kwestię rozwoju mózgu, który dojrzewa do 25. roku życia. W omawianym kontekście należy przede wszystkim zwrócić uwagę na dwa obszary – okolicę czołową mózgu oraz układ limbiczny. Układ limbiczny jest obszarem struktur, których funkcjonowanie jest związane z przetwarzaniem emocji. Okolicę czołową mózgu są zaś związane z wyższymi funkcjami psychicznymi i funkcjami wykonawczymi takimi, jak racjonalne myślenie, planowanie, odróżnianie „dobra od zła” czy kontrola impulsów.

Nie trzeba być biologiem, aby zauważyć, że osoby w wieku nastoletnim mają silnie rozwinięte reakcje emocjonalne, a równocześnie duży problem z ich opanowaniem. Wynika to

z faktu, że układ limbiczny dojrzewa dużo szybciej niż struktury czołowe, które pełną dojrzałość osiągają dopiero po 20 roku życia.

Przytoczone argumenty wyraźnie wskazują, że dolna granica demoralizacji (to pojęcie jest błędne i wprowadzające duże negatywne konsekwencje) określona na wiek 10-lat, jest rozwiązaniem wadliwym z psychologicznego, biologiczno-medycznego i pedagogicznego punktu widzenia i powinna być zastąpiona pojęciem niedostosowania społecznego (funkcjonującego w oświacie) i przesunięta co najmniej na wiek 13 lat.

Na marginesie, umieszczenie 10 latki czy 10 latka w ośrodku wychowawczym (MOW) powoduje, że na ogół przebywa ona/on w nim do ukończenia 18 roku życia, a więc 8 lat. Jakie przestępstwo musi popełnić osoba dorosła, aby przebywać w izolacji 8 lat? Pytanie to pozostawiam bez odpowiedzi, ale pod rozważę decydentów w tym zakresie.

Omawiana Ustawa określa bezpośrednio środki przymusu bezpośredniego które można stosować wobec nieletnich umieszczonych w placówce resocjalizacyjnej. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego: kajdanki, pasy bezpieczeństwa, umieszczenie w izbie adaptacyjnej nieletniego, jest z psychologicznego i pedagogicznego punktu widzenia naruszeniem jego struktur psychologiczno-psychicznych oraz przynależnych każdej jednostce ludzkiej praw i wolności, a jeśli występuje taka bezwzględna konieczność (zagrożenie życia lub zdrowia wychowanka lub innych osób) środek przymusu bezpośredniego powinien być zastosowany wyłącznie w przypadkach ostatecznych, gruntownie rozpoznanych przez specjalistę (lekarza psychiatrę, psychologa klinicznego), a przede wszystkim precyzyjnie określonych i skodyfikowanych. Dużym problemem w tym zakresie jest pewnością określenie warunków i okoliczności, w których można byłoby zastosować powyższe działania wobec nieletniego, oraz zdefiniowanie „przypadku ostatecznego”.

Niewątpliwie w realiach pracy placówek resocjalizacyjnych będzie to zależało od oceny dyrektorów, wychowawców lub innych osób znajdujących się z nieletnim w trudnej sytuacji „behawioralnej”. Pytanie tylko czy ta ocena będzie oceną profesjonalną i wyważoną a nie impulsywną i nacechowaną emocjami? Wątpliwości więc będzie nastroczało stwierdzenie czy osoba podejmująca się takiej oceny była w danym momencie obiektywna i jakimi przesłankami faktycznie się kierowała.

Nieetycznym byłoby pozostawienie absolutnej wolności w określaniu przesłanek do stosowania tego typu oddziaływań pracownikom zakładów dla nieletnich. Z drugiej jednak strony, określenie ich z góry i stworzenie katalogu zamkniętego takich przesłanek mogłoby okazać się problematyczne w stosowaniu praktycznym i generować permanentną potrzebę dodawania kolejnych przesłanek do katalogu.

Bez zredagowania przez specjalistów spoza grona prawników (psychologów, lekarzy psychiatrów, pedagogów resocjalizacyjnych) skonkretyzowanych zaleceń do stosowania środków przymusu bezpośredniego – co jednak nie jest rozwiązaniem idealnym, gdyż w przypadku naruszania wolności drugiego człowieka takie rozwiązania nie istnieją - nie powinno się formalnie legalizować tego typu metod w placówkach resocjalizacyjnych.

Wiemy, że z jednej strony proces wychowawczy i resocjalizacyjny wymaga elastyczności sytuacyjnej i adekwatności postępowania związanego osobowymi i społecznymi zasobami i deficytami osoby podlegającej interwencji, z drugiej zaś wymaga dużej wiedzy i specjalistycznych kompetencji merytorycznych od osób taką interwencję podejmujących.

W chwili obecnej zarówno sądy jak nadzór administracyjny nad placówkami resocjalizacyjnymi na ogół nie posiadają pełnej takiej wiedzy i kompetencji w tym zakresie, co jest w pełni zrozumiałe, a wiedza i kompetencje przedstawicieli kadry placówek resocjalizacyjnych wynikają z przesłanek emocjonalno- subiektywnych a nie przesłanek opartych na obiektywnej ocenie sytuacji.

Artykuł 4 par. 4 projektu Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich zawiera zapis, który do tej pory nie występował w żadnej ustawie o nieletnich i który jak się wydaje nakłada na szkołę obowiązek, który nie mieści się we współczesnych, znanych europejskich koncepcjach systemu edukacji publicznej.

Poniżej wspomniany zapis:

„W przypadku, gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuścił się czynu karalnego na terenie szkoły lub w związku z realizacją obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki, dyrektor tej szkoły może, za zgodą rodziców albo opiekuna nieletniego oraz nieletniego, zastosować, jeżeli jest to wystarczające, środek oddziaływania wychowawczego w postaci pouczenia, ostrzeżenia ustnego albo ostrzeżenia na piśmie, przeproszenia pokrzywdzonego, przywrócenia stanu poprzedniego lub wykonania określonych prac porządkowych na rzecz szkoły. Zastosowanie środka oddziaływania wychowawczego nie wyłącza zastosowania kary określonej w statucie szkoły. Przepisu nie stosuje się w przypadku, gdy nieletni dopuścił się czynu zabronionego wyczerpującego znamiona przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego”.

Zapis ten daje formalną możliwość dyrektorowi szkoły posługiwania się rejestrem kar, które do tej pory były zastrzeżone wyłącznie dla sądu rodzinnego, przenosząc niejako na dyrektora i szkołę odpowiedzialność za poza dydaktyczne formy zachowania ucznia. Jednocześnie treść paragrafu 4 sugeruje, że dyrektor ma umieć zdiagnozować przejawy demoralizacji oraz mieć rozeznanie w kodeksowych rejestrach czynów karalnych.

Przytoczony zapis ustawowy nadaje więc dyrektorom szkół powszechnych w Polsce urzędowy status społecznego sędziego i jednocześnie wykonawcy kar dla uczniów. Ta kuriozalna sytuacja może zmienić oblicze polskiej oświaty, z oblicza edukacyjno-rozwojowego na oblicze karno-piętnujące, które nie ma nic wspólnego z wychowawczą funkcją szkoły, która polega na znoszeniu barier w rozwoju osobowym i społecznym uczniów i praktycznym uczeniu ich między innymi takich wartości jak solidaryzm, pomocniczość, opiekuńczość itp.

Wprowadzanie do życia szkoły sformalizowanych kar do tej pory zarezerwowanych dla jurysdykcji sądów, niewątpliwie zaowocuje zwiększeniem poziomu wykluczeń społecznych i edukacyjnych i uruchamiania procesów stygmatyzacji dzieci i młodzieży. Wejście w życie zapisów art. par. 4. Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, która przenosi częściową odpowiedzialność za losy nieletnich z aparatu sądownictwa na dyrektorów szkół jest zabiegiem niezrozumiałym i szkodliwym społecznie.

I nic nie zmieni tu stwierdzenie, że ma się to odbywać za zgodą rodziców, których ustawia się w roli osoby „zatwierdzającej” karę wymierzoną własnemu dziecku przez osobę obcą oraz niespowinowacaną, co może powodować zaburzenia relacji wewnątrzrodzinnych i antagonizować dzieci z rodzicami. Ciekawe co będzie w sytuacji, gdy rodzice nie wyrażą zgody na zastosowanie kary? Czy wówczas sprawa trafi do sądu czy zostanie kara zaniechana?

Trudno również zgodzić się z pojęciem karania pod postacią prac porządkowych, które powinny być naturalny sposobem wychowawczego doświadczania przez uczniów edukacji prospołecznej i proekologicznej, a nie pracą „za karę”, co proponują autorzy omawianej ustawy. Praca za karę była jednym z narzędzi aparatu PRL-u i bardzo niedobrze się stało, że znowu sięgnięto do tego skompromitowanego narzędzia pseudowychowawczego.

Nawet w czasach PRL, ówczesni ustawodawcy w zakresie resocjalizacji nieletnich (Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich), nie odważyli się na zapisy wprowadzające szkoły w przestrzeń oddziaływań resocjalizacyjnych, pozostawiając im zadania edukacyjno-wychowawcze. Podsumowując ten fragment, niewątpliwie jako swoiste kuriozum należy traktować zapisy zawarte w art. 4. par. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, które próbują czynić ze szkoły placówkę quasi resocjalizacyjną. Niestety, opiniowana Ustawa nie zawiera w sobie przesłanek umożliwiających realizację powyższych zasad, powielając więc błędy dotychczas obowiązującej Ustawy o postępowaniu wobec nieletnich.

Opisywana ustawa nie wnosi w zakresie systemu resocjalizacji nieletnich nowego spojrzenia i podobnie jak poprzednie rozwiązanie oparta jest na błędnej przesłance

merytorycznej - wywodzącej się z doktryny behawioryzmu - i tylko wzmacnia i utrwala mity społeczne związane z resocjalizacją nieletnich, nie zwiększając jej skuteczności.

Założenia legislacyjne resocjalizacji nieletnich i przeciwdziałaniu ich niedostosowaniu społecznego powinny się skupiać na umożliwianiu nieletnim zwiększania pozytywnych interakcji ze społeczeństwem, szczególnie w zakresie środowisk najbliższych nieletnim, a nie permanentnego izolowania nieletnich w placówkach izolacyjnych za zachowania, które w wielu innych krajach europejskich nie byłyby przedmiotem penalizacji.

Kierunki rozwiązań systemowych w instytucjonalnej resocjalizacji nieletnich

W tej części raportu zostały przedstawione główne kierunki rozwiązań systemowych, które zmierzają do usprawnienia funkcjonowania placówek dla nieletnich w zakresie efektywności edukacyjnej, wychowawczej i resocjalizacyjnej oraz nakreślona została koncepcja jednolitego systemu placówek dla nieletnich. Zostały uwzględnione zarówno uwagi i propozycji kadry kierowniczej placówek, jaki i opinie ekspertów, sędziów rodzinnych, kuratorów sądowych i przedstawicieli środowiska naukowego, a także badania i opracowania naukowe.

Wiek nieletnich

Przedstawiona w raporcie w części zatytułowanej „Uwagi do obowiązującej Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich jako przyczyny zapaści systemu instytucjonalnej resocjalizacji nieletnich” merytoryczna analiza dotycząca zasadności zrezygnowania ze stosowaniu izolacyjnego środka wychowawczego dla dzieci w przedziale wieku 10-12 lat i podniesienia wieku zastosowania tego środka od 13 do 18 roku życia (takie rozwiązanie obowiązywało od 1982 roku do 2022 roku i sprawdziło się w praktyce) jednoznacznie wskazuje na zasadność takiego zabiegu z medycznego, biologicznego, psychologicznego, pedagogicznego i społecznego punktu widzenia. Można tylko zrobić wyjątek dla dzieci w tym przedziale wieku, które popełniły czyny uznawane kodeksowo za zbrodnię.

Edukacja

Jednym z zasadniczych czynników warunkujących skuteczność resocjalizacji nieletnich rozumianej jako powrót do społeczeństwa i podjęcie przez nich prawidłowych ról społecznych jest prawidłowe funkcjonowanie edukacji szkolnej w placówkach resocjalizacyjnych. W placówkach działają dwa typy szkół: ośmioletnie szkoły podstawowe oraz szkoły branżowe (zawodowe).

Nie ma szkół ogólnokształcących (Licea i technika), co w przypadku młodzieży zdolniejszej jest luką systemową. Należy pamiętać, że w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych młodzież przebywa do 18 roku życia, Okręgowych Ośrodkach Wychowawczych do 19 roku życia a w Zakładach Poprawczych do 21/24 roku życia.

Problemem też jest kształcenie branżowe, gdyż w większości placówek podległych Ministrowi Sprawiedliwości kształcenie zawodowe odbywa się tylko na kierunkach: ślusarskim (ślusarz), stolarskim (stolarz), budowlanym (robotnik budowlany), kucharskim (kucharz), kelnerskim (kelner), fryzjerskim (fryzjer).

Wyjątkiem jest np. kształcenie zawodowe w OOW w Laskowcu, gdzie jest kierunek kowalstwo (kował). Wydaje się więc, że oferta kształcenia branżowego nieletnich jest nie tylko zubożała i nie przystająca do wymagań współczesności, ale także oparta na zużyтым i starym sprzęcie technicznym.

Również przyszła praca w zawodach, w których kształcą się nieletni może być niesprzyjająca w zakresie poprawnej socjalizacji, readaptacji i reintegracji społecznej w celu unikaniu zagrożeń np. związanych z uzależnieniami przestępczością. Trzeba także pamiętać, że wyuczony zawód, który jest zdaniem świata dorosłych potrzebny społecznie, w ocenie młodzieży może być zawodem nieatrakcyjnym i poniżającym (występują tego typu wypowiedzi wychowanków).

Jednym z zasadniczych problemów związanych z edukacją nieletnich jest fakt, że znaczna część z nich ma duże zaległości edukacyjne i nie jest w stanie opanować materiału niezbędnego do promocji klasowych, co wywołuje również negatywne skutki w ich funkcjonowaniu osobowo-społecznym i prowadzi u nich do określonych konsekwencji natury psychologicznej a także stanowi problem formalny.

Mówiąc obrazowo część nieletnich znalazła się w placówkach z powodu wadliwego funkcjonowania w szkołach w ich środowiskach lokalnych oraz wyraźnej niechęci do tych szkół, natomiast w placówkach do których została skierowana musi uczęszczać do szkół zorganizowanych w podobny sposób jak ich szkoły na wolności. Problemem jest także, że wychowanki i wychowankowie, którzy osiągnęli granicę wieku uprawniającą do opuszczenia placówki a są np. 5,6,7 klasie szkoły podstawowej nie mają praktycznie szans na dokończenie szkoły podstawowej w środowisku otwartym, bo kto przyjmie do szkoły podstawowej na dokończenie nauki 18 lub 19 latkę czy 18-19 latka? To samo dotyczy szkół branżowych (2-3 letnich) funkcjonujących w ZP i OOW, w których opuszczają placówki młodzi ludzie np. po pierwszej klasie szkoły branżowej (zawodowej) i mają małe szanse dokończyć kształcenie w swoich środowiskach lokalnych. W obecnym systemie praktycznie nie funkcjonują hostele przyzakładowe lub mieszkania przejściowe, które by umożliwiły byłym wychowankom dokończenie nauki.

Propozycje rozwiązań w zakresie edukacji

1. Umożliwienie zorganizowania szkół autorskich lub eksperymentalnych (przewiduje to Ustawa o Systemie Oświaty) w Zakładach Poprawczych, Schroniskach dla Nieletnich oraz Okręgowych Ośrodkach Wychowawczych w zakresie szkół podstawowych a być może i branżowych w których edukacja szkolna byłaby ukierunkowana na uczniów zaniedbanych edukacyjnie i posiadających znaczne deficyty osobowo-społeczne.
2. Zorganizowanie w placówkach dla nieletnich kształcenia ponadpodstawowego o charakterze Liceów Ogólnokształcących o raz Techników dla młodzieży uzdolnionej.
3. Utworzenie możliwości dokończenia nauki w szkołach w placówkach przez nieletnich opuszczających te placówki pod postacią hosteli/mieszkań tymczasowych/ miejsc internatowych itp. w porozumieniu z otoczeniem zewnętrznym (samorządy, przedsiębiorcy, Organizacje społeczne, OHP) lub w ostateczności na terenie placówki.
4. Nawiązanie systemowej współpracy z OHP w zakresie powiększenia oferty kształcenia w placówkach resocjalizacyjnych w oparciu o zasoby OHP (w tym kierunku trwają już rozmowy z KG OHP), oraz innymi partnerami edukacyjnymi.
5. Istnieje problem pozyskiwania do szkół branżowych w placówkach dobrych fachowców z zakresu kształcenia zawodowego w warsztatach szkolnych. Zapotrzebowanie jest na osoby wykwalifikowane w branży stolarskiej, ślusarskiej czy budowlanej z długim stażem zawodowym, a więc osoby będące w wieku dojrzałym. Powodem problemu jest obowiązek zdobycia przez te osoby wykształcenia w zakresie resocjalizacji. Zdaniem Pełnomocnika nie jest to potrzebne i wystarczyłby kurs pedagogiczny a nie resocjalizacyjne studia wyższe lub podyplomowe.
6. Należałoby umożliwić wychowankom także naukę w szkołach otwartych, jeśli spełniają kryteria wskazane przez kadrę placówek.
7. Należy również usprawnić i umożliwić uczęszczania nieletnim krótkie na kursy zawodowe i szkoleniowe dające dodatkowe uprawnienia (w miarę placówki organizują takie krótkie formy szkoleń, ale brakuje na nie pieniędzy i nie mają one charakteru systemowego). Rozmowy z OHP zmierzają w kierunku stworzenia takiej możliwości.
8. Powinno się zwiększyć ofertę kształceniową w placówkowych szkołach branżowych wprowadzając nowe kierunki kształcenia zawodowego, które byłyby atrakcyjne z rynkowego punktu widzenia i dawałyby możliwości podjęcia pracy przez nieletnich opuszczających placówki.

9. W procesie kierowania przez MS nieletnich do placówek potrzebne jest branie pod uwagę ich predyspozycji i zainteresowań w zakresie edukacji branżowej/zawodowej a także ich możliwości intelektualno-poznawczo-fizyczne.

10. Zasadnym jest uruchamianie w szkołach w placówkach dla nieletnich klas mundurowych (wojskowych - WOT i innych), gdyż stwarza to szanse nieletnim w przyszłości i jednocześnie wynika z potrzeb społecznych. Doświadczenia innych krajów (min. USA) pokazują, że takie programy edukacyjne istnieją od lat i sprawdzają się w praktyce.

Gospodarstwa pomocnicze

Zlikwidowanie przez obowiązującą ustawę Gospodarstw Pomocniczych przy placówkach dla nieletnich, które funkcjonowały w ramach Zakładów Poprawczych i istniały w tych placówkach wiele dziesięcioleci, a w ramach, których wychowankowie mogli świadczyć usługi na zewnątrz zarabiając na kieszonkowe, przyniosło wymierne straty ekonomiczne, wychowawcze i edukacyjne nie mówiąc już o stratach społecznych w relacjach placówki z otoczeniem gospodarczym.

Należy rozważyć możliwość przywrócenia takiej formy gospodarowania zasobami ludzkimi i specjalistycznym sprzętem zgromadzonym w placówkach w ramach gospodarstw pomocniczych i warsztatów szkolnych także w celach uspołeczniających i otwierających nowe doświadczenia zawodowe i poznawcze.

Usamodzielnianie i readaptacja społeczna nieletnich

Jednym z zasadniczych problemów jest readaptacja nieletnich opuszczających placówki resocjalizacyjne. Ustawa z 2022 roku nie reguluje tego problemu. W obecnym stanie prawnym nie można jednak podjąć określonych systemowych działań ułatwiających i umożliwiających uruchamianie procesu readaptacji społecznej i zawodowej wychowanek i wychowanków opuszczających placówki.

Może warto rozważyć powołanie w samorządach lokalnych, instytucjach pomocowych lub w placówce resocjalizacyjnej osobę/osoby (doradców readaptacyjnych) których zadaniem byłoby zaopiekowanie się nieletnią/nieletnim opuszczającym placówkę w celu pomocy w odnalezieniu się w warunkach wolnościowych (pomoc w zatrudnieniu, w sprawach mieszkaniowych, urzędowych itp.) Jeśli nieletnia/nieletni nie ma gdzie wrócić, doradca readaptacyjny miałby za zadanie poszukania możliwości w tym zakresie. W zakresie usamodzielniania wychowanek i wychowanków należy podjąć współpracę z OHP oraz innymi instytucjami i organizacjami, które mogą być pomocne.

Placówki dla nieletnich znajdują się w gestii dwóch resortów

Ministerstwo Sprawiedliwości jest organem założycielskim i prowadzącym Zakłady Poprawcze, Schroniska dla Nieletnich i Okręgowe Ośrodki Wychowawcze (30 placówek), natomiast Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze (MOW) do których również kierowani są przez sądy rodzinne nieletni, znajdują się w gestii Ministerstwa Edukacji Narodowej (89 placówek).

Organem założycielskim MOW-ów są powiaty, a MEN finansuje placówki. W placówkach podległych MS istnieje nadreprezentacja zakładów poprawczych, co jest niezgodne z potrzebami społecznymi i orzeczeniami sądów rodzinnych. Należy podjąć działania przekształcenia części zakładów poprawczych w OOW a następnie zmieniać OOW w kierunku placówek wychowawczych.

W chwili obecnej w Polsce nie istnieje jeden spójny system resocjalizacji nieletnich (jedne placówki są w gestii MEN a drugie w gestii MS) i ten stan rzeczy należy zmienić. Być może rozwiązaniem byłoby powołanie państwowej osoby prawnej - Komisji ds. Nieletnich/Komisji ds. wsparcia resocjalizacyjnego, która by przejęła nadzór i koordynację placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich z obu resortów i doprowadził do synergii i współpracy wszystkich podmiotów.

Wówczas byłaby szansa stworzenia w Polsce ujednoliconych procedur i działań profilaktycznych, wychowawczych, resocjalizacyjnych i readaptacyjnych dla wszystkich nieletnich oraz utworzenia wyspecjalizowanych placówek, o które dopomina się od lat środowisko kadry placówek dla nieletnich, zarówno podległych MEN jak i MS.

Kierowanie do placówek dla nieletnich

Do września 2022 roku sądy rodzinne przysyłały postanowienia o umieszczenie nieletnich w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym (MOW) do Ośrodka Rozwoju Edukacji MEN (ORE), który współpracując z powiatami i posługując się utworzonym do tego celu systemem teleinformatycznym, umieszczał nieletnich w MOW-ach, obsługując rocznie ok. 1000-1500 skierowań.

Analogicznie, do września 2022 roku, sądy rodzinne przysyłały postanowienia o umieszczenie nieletnich w Zakładzie Poprawczym lub Schronisku dla Nieletnich do Ministerstwa Sprawiedliwości, gdzie była usytuowana komórka kierująca nieletnich do

placówek podległych Ministrowi Sprawiedliwości i obsługująca rocznie ok. 300-500 skierowań.

Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z 2022 roku zmieniła zasady i organizację skierowań do placówek, tworząc w strukturze Ministerstwa Sprawiedliwości społeczną komisję kierowania nieletnich do placówek resocjalizacyjnych- Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych (MEN).

Sześcioosobowa Komisja (3 osoby z MS i 3 osoby z MEN) działa społecznie, bez zaplecza logistycznego i teleinformatycznego (korzysta gościnnie z zaplecza PRE) i obsługuje skierowania do placówek resortu edukacji, co w praktyce paraliżuje jej pracę.

Między innymi z tego powodu w 2023 roku ponad 1 tysiąc nieletnich nie została skierowana do MOW i pozostawała poza systemem edukacji. Zwracały na to uwagę min. Związek Powiatów Polskich, eksperci-praktycy i akademicy oraz organizacje pozarządowe. Problemem zainteresowały się media, RPD i RPO. Powinno się zatem w tym zakresie powrócić do stanu przed wprowadzeniem ustawy z 2022 roku.

Okręgowe Ośrodki Wychowawcze

Wynikające z Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z 2022 roku zostały utworzone na bazie funkcjonujących zakładów poprawczych. Niestety nie różnią się organizacją, infrastrukturą i metodami pracy od zakładów poprawczych, a są traktowane przez sądy jako środek wychowawczy.

Sądy rodzinne czasami nie mając rozeznania i w praktyce nie odróżniając OOW od MOW, kierują do OOW także nieletnich nie popełniających czynów karalnych (niestety, kierowani są tam wagarowicze, osoby z ADHD, w spektrum autyzmu, osoby z zaburzeniami psychicznymi) na bazie tzw. „przepisu o demoralizację”, co powoduje, że obok nieletnich popełniających poważniejsze czyny karalne przebywają też nieletni niepopełniający tych czynów, którzy z założenia nie powinni być kierowani do OOW a jeśli już, to powinni przebywać w MOW-ach, a więc placówkach resortu edukacji o lżejszym rygorze pobytu.

Obecnie w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich przebywa mała liczba nieletnich. Dlatego w MS w 2024 roku podjęto działania przekształcające część zakładów poprawczych w okręgowe ośrodki wychowawcze.

Kompetencje sądów rodzinnych

W zakresie orzekania w sprawach nieletnich są problemem podnoszonym od lat przez środowiska placówek dla nieletnich, środowiska akademickie i środowiska organizacji społecznych zajmujących się resocjalizacją nieletnich. Chodzi tu o pomyłki w orzekaniu środków wychowawczych nieizolacyjnych i izolacyjnych oraz środka poprawczego, a także nieterminowość diagnoz wykonywanych przez Opiniodawcze Zespoły Sądowych Specjalistów (OZSS).

Wymaga to podjęcia działań naprawczych. (np. cykle szkoleń dla sędziów sądów rodzinnych i specjalistów z OZSS połączone z wizytami w placówkach). W celu usprawnienia procesu diagnostycznego powinno się umożliwić stawianie diagnoz na potrzeby sądu rodzinnego przez zespoły diagnostyczne w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych i Okręgowych Ośrodkach Wychowawczych. Tego typu postulaty wysuwają zarówno dyrektorzy placówek, sędziowie rodinni jak i zewnętrzni eksperci.

Problemem są także zapisy ustawowe nakładające obowiązek uzyskiwania zgody sądu rodzinnego na każdorazowe udzielanie przepustek i urlopów wychowankom placówek. Przeczy to zasadom wychowawczym, przypominając system stosowany wobec więźniów i jednocześnie niepotrzebnie obciąża sądy „papierkową robotą”.

Wydaje się w pełni zasadne pozostawienie urlopów, przepustek i innych okolicznościowych sytuacji w wyłącznej gestii dyrektora placówki z ewentualną zasadą powiadamiania sądu o udzielaniu zgody na pobyt nieletniego poza placówką.

Ta sytuacja nie powinna dotyczyć nieletnich przebywających w placówce na tzw. umieszczeniu tymczasowym (w oczekiwaniu na diagnozę), gdyż w tym przypadku nieletni powinien być zawsze do dyspozycji sądu.

Problem braku specjalizacji placówek

Brak specjalizacji powoduje, że w samej placówce przebywa młodzież z niepełnosprawnością intelektualną, zaburzeniami osobowości uzależnieniami i chorobami psychicznymi oraz młodzież w normie intelektualnej, osobowościowej i bez uzależnień, i w normie intelektualnej.

Postulat specjalizacji placówek wnioskuje od lat ich dyrektorzy. Chodzi między innymi o następujące specjalizacje: terapeutyczno-leczniczą, rewalidacyjną, opieki nad nieletnimi w ciąży i z małymi dziećmi, a także specjalizacje dotyczące kształcenia zawodowego. W nowej ustawie powinno się utworzyć profile placówek nie tylko ukierunkowane na deficyty

rozwojowe, ale także na potencjały i zasoby nieletnich (talenty, zainteresowania, umiejętności), profilując np. placówki o profilu artystycznym, sportowym, zawodowym czy integracyjnym.

Współpraca z otoczeniem społecznym

Otwarcie placówek na środowisko zewnętrzne w dużej mierze zostało zminimalizowane przez ustawę z 2022 roku, gdyż w/w ustawa nastawiona jest na izolację nieletnich od otoczenia społecznego a mówiąc szerzej od społeczeństwa. Wychowawcy, którzy chcą organizować taką współpracę np. wychodząc z nieletnimi poza teren placówki, narażeni są na konsekwencje dyscyplinarne w przypadku zaistnienia jakiejś sytuacji nadzwyczajnej (np. oddalenia się wychowanka).

Podobnie rzecz wygląda w przypadku udzielania nieletnim przepustek czy urlopów na wyjazd do rodziny, gdyż w przypadku tzw. „niepowrotu”, dyrektor placówki może ponieść konsekwencje dyscyplinarne. Przeczy to podstawowym zasadom pedagogicznym i jest wyraźnie wzorowane na systemie penitencjarnym, o czym wielokrotnie wspomina się w raporcie.

Dobrym rozwiązaniem byłoby opracowanie programów sportowy dla nieletnich: rozgrywki międzypłacówkowe, ligi integracyjne, mistrzostwa okręgów i mistrzostwa Polski w wielu dyscyplinach a także program wyławiania i opieki nad talentami sportowymi wśród nieletnich. Program opracował AZS i zaprezentował dyrektorom placówek na naradzie w Popowie informując, że może też być jego wykonawcą.

Ochrona zdrowia nieletnich

Wymaga regulacji, gdyż nie wszyscy nieletni są objęci opieką NFZ. Dotyczy to np. dzieci przebywających z nieletnimi matkami w placówkach dla nieletnich. W chwili obecnej ich leczenie i zaopatrywanie w niezbędne akcesoria opłacane jest z funduszy placówek lub środków prywatnych (np. OOW Falenica), gdyż w tej sprawie nie ma systemowego rozwiązania. Powinno się dokonać zmian w zakresie stosowania środków leczniczych wobec nieletnich, które powinny mieć charakter leczenia stacjonarnego i ambulatoryjnego w zależności od stanu zdrowia nieletnich. Problemem jest w tej chwili umieszczanie nieletnich z zaburzeniami psychicznymi, z ADHD i spektrum autyzmu w placówkach dla nieletnich, natomiast powinno się ich leczyć w zakładach i placówkach służby zdrowia.

Stawka żywieniowa dla nieletnich

Na całodienne wyżywienie w OOW, ZP i SdN wg. Wytycznych Ministra Sprawiedliwości (pismo DSRiN III 7050.3 2023 z 19.07.2023) norma podstawowa wynosi 13,50 zł. na osobę na dzień (cztery posiłki). Realny koszt wyżywienia w placówce wynosi realnie wg. dyrektorów – pomiędzy 17 zł a 19 zł. na wychowanka dziennie.

Pełnomocnik Ministra Sprawiedliwości ds. Nieletnich złożył w maju 2024 r. wniosek do Ministra Sprawiedliwości o podwyższenie stawki żywieniowej do kwoty 18 zł dziennie i uzyskał jego aprobatę, co skutkuje podwyższeniem stawki do 18 zł od dnia 1 lipca 2024 r.

Propozycje standardów pobytu nieletnich w placówkach resocjalizacyjnych

Ważną kwestią jest określenie i zdefiniowania podstawowych standardów pobytu nieletnich w placówkach resocjalizacyjnych. Zadanie to do tej pory nie było określone i poprzez to nie funkcjonowało w przestrzeni instytucjonalnej.

Placówki resocjalizacyjne dla nieletnich powinny uwzględniać następujące podstawowe zasady pracy wychowawczej, edukacyjnej i specjalistycznej:

1. zasada poszanowania godności wychowanki/wychowanka – działania ukierunkowane na respektowanie najwyższej, niezbywalnej, bezwzględnej wartości przypisanej każdemu człowiekowi z tej racji, że jest człowiekiem,
2. zasada respektowania praw wychowanki/wychowanka – działania ukierunkowane na poszanowanie *Konwencji o prawach dziecka*, a także uniwersalnych praw człowieka,
3. zasada prywatności wychowanki/wychowanka,
4. zasada przyjaznej komunikacji z wychowanką/wychowankiem – działania, w których wychowankowie, wychowawcy i inny personel pozostają w stałej relacji przekazywania informacji, uzgadniania rozwiązań, jawności sądów i decyzji respektujących godność i wartość każdego człowieka,
5. zasada wspierania kreatywnej aktywności wychowanki/wychowanka – działania skierowane na realizację modelu wychowania opartego na wspieraniu i kreowaniu aktywności na mobilizowaniu do działania, na rozwijaniu zainteresowań, hobby, wspieraniu działalności sportowej, artystycznej, także przez wprowadzanie innowacji pedagogicznych,
6. zasada odpowiedzialności wychowanki/wychowanka za swoje postępowanie – działania budujące dyspozycje osobowościowe do ponoszenia konsekwencji za swoje czyny i odpowiedzialności wobec kogoś, czegoś lub za coś,

7. zasada kooperacji i współpracy opartej na rozumieniu potrzeb rozwojowych wychowanki/wychowanka,
8. zasada współodpowiedzialności wszystkich pracowników ośrodka za rozwój potencjałów wychowanki/wychowanka,
9. zasada kreatywności działań wychowawczych i edukacyjnych – usprawnianie warunków i organizacji ośrodka w celu wspierania rozwoju potencjałów wychowanka przez podejmowanie działań ukierunkowanych na rozwój infrastruktury ośrodka, na pozyskiwanie środków finansowych na ulepszanie rozwiązań organizacyjnych i administracyjnych,
10. zasada jawności działań wychowawczych, edukacyjnych i specjalistycznych,
11. zasada otwartości na środowisko pozainstytucjonalne – współpraca ośrodka z instytucjami środowiska lokalnego, otwartość na wolontariat i profesjonalne wsparcie socjalne, współpraca z organizacjami pozarządowymi, z liderami lokalnymi i innymi, z różnymi instytucjami: religijnymi, biznesowymi, naukowymi.

Wymienionym zasadom powinny być przyporządkowane zarówno metody pracy wychowawczej, edukacyjnej i resocjalizacyjnej jak i system organizacyjny oraz infrastrukturalny ośrodka. Niezwłoczna potrzeba wprowadzenia w życie nowoczesnej i adekwatnej do potrzeb społecznych, a także zgodnej ze współczesnymi koncepcjami pedagogicznymi, misji (zasad i standardów) dla placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich wynika nie tylko ze stanu ich funkcjonowania, ale przede wszystkim jest wyrazem odpowiedzialności „świata dorosłych” za „świat dzieci” i niezbywalnej powinności dążenia do poprawy kondycji młodego pokolenia Polaków.

Standardy organizacyjne

1. Placówka jest przeznaczona dla 20-30 wychowanek/wychowanków. W strukturach placówki funkcjonują grupy wychowawcze liczące nie więcej niż 10 podopiecznych (w zależności od ich indywidualnych potrzeb)
2. System organizacyjny placówki służy rozwojowi poznawczemu i społecznemu podopiecznych przez permanentne dostarczanie „sytuacji uczących”.
3. Organizacja pracy placówki jest podporządkowana potrzebom rozwojowym i społecznym podopiecznych, a nie potrzebom i nawykowi kadry pedagogicznej i administracyjno-obslugowej.

4. Każda placówka– w zależności od potrzeb tworzy grupy usamodzielnienia, hostel, mieszkania usamodzielnienia itp. Szczegółowe zasady funkcjonowania określa statut placówki.
5. Ośrodek zatrudnia:
 - wychowawców,
 - nauczycieli,
 - psychologów,
 - pedagogów,
 - terapeutów (wymagane udokumentowane przygotowanie do prowadzenia terapii o profilu potrzebnym do pracy placówki),
 - instruktorów zajęć specjalistycznych,
 - doradców zawodowych,
 - pielęgniarkę.
 - lekarzy
6. Placówka zapewnia podopiecznym opiekę medyczną, w tym dostęp do specjalistycznej opieki medycznej (m. in. Lekarza psychiatry, stomatologa). Należy dążyć do zawarcia porozumienia z odpowiednią placówką medyczną świadczącą takie usługi, tak aby uzyskanie porady medycznej (szczególnie u lekarza psychiatry) było możliwe w każdej sytuacji, gdy zaistnieje taka potrzeba
7. Liczba zatrudnionych specjalistów i ich kwalifikacje są dostosowane do specjalizacji placówki i zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych podopiecznych, a ich liczba nie może być mniejsza niż 1 etat pedagoga, psychologa i terapeuty na 25 wychowanek/wychowanków.
8. Przydział do grupy wychowawczej jest dostosowany do indywidualnych potrzeb rozwojowych podopiecznych.
9. Liczba wychowanek/wychowanków pozostających pod opieką1 pracownika odpowiada potrzebom oraz rodzajowi prowadzonych zajęć. Pod opieką 1 wychowawcy w porze dziennej nie może być więcej niż 10 wychowanek/wychowanków.
10. Ośrodek w porze nocnej zapewnia opiekę:
 - a) co najmniej 1 wychowawcy i 1 osoby niebędącej nauczycielem, jeśli w ośrodku przebywa do 20 podopiecznych,

- b) co najmniej 1 wychowawcy i 2 osób niebędących nauczycielami, jeśli w ośrodku przebywa więcej niż 20 podopiecznych.
11. Wychowankowie realizują obowiązek szkolny lub obowiązek nauki w zależności od potrzeb:
- a) w szkołach na terenie ośrodka,
 - b) w szkołach poza ośrodkiem,
 - c) w systemie nauczania indywidualnego,
 - d) w ramach indywidualnego toku nauki (w sytuacji braku możliwości otwarcia klasy lub konieczności realizacji zapotrzebowania dla kierowanych podopiecznych).
12. Liczba uczennic/ uczniów w oddziale wynosi nie więcej niż 10-12 i uwzględnia etap edukacji oraz ich szczególne potrzeby edukacyjne.
13. Placówka współpracuje ze środowiskiem lokalnym co najmniej w zakresie zajęć usamodzielniających, a także umożliwienia – w uzasadnionych przypadkach – nauki poza placówką oraz przyjmowania do szkół funkcjonujących w placówce uczennic/ uczniów niebędących jego wychowankami, ale posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego.
14. Placówka współpracuje z wolontariuszami oraz praktykantami (z zachowaniem wymogów prawnych w powyższym zakresie).

Standardy infrastrukturalne

1. Pokoje mieszkalno-sypialniane przeznaczone dla maksymalnie 4 osób, zagospodarowywane przy współudziale wychowanek/wychowanków, zgodnie z ich potrzebami, wyposażone minimum w:
 - a) łóżka lub tapczany,
 - b) indywidualne szafki dla wszystkich wychowanków,
 - c) szafy (lub miejsce w szafach) na przechowywanie rzeczy osobistych.
2. W placówce znajdują się:
 - a) pomieszczenia rekreacyjno-wypoczynkowe w liczbie nie mniejszej niż liczba grup wychowawczych,
 - b) pomieszczenie umożliwiające organizację spotkań całej społeczności ośrodka,
 - c) odpowiednio wyposażone pomieszczenia do zajęć terapeutycznych i indywidualnej pracy z wychowankiem,

- d) kuchnia, a także jadalnia, która może pomieścić wszystkich wychowanków, oraz aneksy kuchenne dostępne we wszystkich grupach wychowawczych, przeznaczone do zajęć kulinarnych i ewentualnego samodzielnego przyrządzania śniadań i kolacji,
 - e) pokój dla chorych,
 - f) gabinet profilaktycznej opieki zdrowotnej,
 - g) łazienki z miejscem do prania i suszenia rzeczy osobistych oraz toalety w liczbie umożliwiającej korzystanie z nich w sposób zapewniający intymność i zgodność z zasadami higieny.
3. Placówka zapewnia stały dostęp do obiektów sportowych, umożliwiających całoroczną aktywność sportową, w tym gry zespołowe.
 4. Teren placówki w miarę możliwości nie powinien swoim wyglądem przypominać instytucji penitencjarnej.

Standardy pedagogiczne

1. Celem form, metod i technik pracy metodycznej w placówce jest uzyskiwanie efektów rozwoju poznawczego i społecznego podopiecznych oraz pomoc w kreowaniu parametrów „zdrowej” tożsamości.
2. Placówka dokonuje diagnozy potencjałów wychowanek/wychowanków oraz stosuje metody, które są realizowane w ścisłej współpracy ze środowiskiem zewnętrznym – zarówno z młodzieżą, jak i specjalistami, edukacja szkolna poszerzona o projekty realizowane na zewnątrz ośrodka.
3. Placówka organizuje (w miarę możliwości również poza ośrodkiem, we współpracy ze szkołami, placówkami i instytucjami w środowisku lokalnym) zajęcia dostosowane do indywidualnych potrzeb i predyspozycji wychowanek/wychowanków:
 - a) ułatwiające funkcjonowanie w nowym środowisku (po przyjęciu do ośrodka),
 - b) kształtujące w ramach programu usamodzielnienia kompetencje indywidualne i społeczne oraz przygotowujące do aktywności zawodowej (praktyki zawodowe),
 - c) wspierające edukację wychowanek/wychowanków – realizowane na podstawie diagnozy oraz indywidualnych potrzeb podopiecznych, w tym przygotowanie do promocji śródrocznych
 - d) specjalistyczne – dostosowane do aktualnych potrzeb podopiecznych (np. autoagresja, uzależnienia, zaburzenia emocjonalne), w tym socjoterapeutyczne, terapia indywidualna,

- e) pozalekcyjne (wdrażanie na podstawie wewnętrznych analiz ośrodka, dostosowane do indywidualnych potrzeb wychowanek/wychowanków).
4. Zajęcia o charakterze wspierania potencjałów (zainteresowań, talentów, umiejętności, predyspozycji itp.) powinny wypełniać istotną część czasu wychowanków, nie mniej niż 10 godzin tygodniowo (w tym zajęcia na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej 1-2 godziny dziennie).
 5. Opiekunami podczas takich zajęć są odpowiednio pedagogicznie przeszkoleni specjaliści w danych dziedzinach, niedyżurujący wychowawcy ośrodka bez odpowiednich umiejętności.
 6. Organizacja dnia wychowanki/wychowanka składa się z następujących sekwencji: czynności higieniczne, przygotowanie i spożywanie posiłków, edukacja szkolna, odrabianie lekcji, zajęcia rozwojowe (sportowe, kulturo-techniczne, wolontariackie itp.), prace porządkowe i samoobsługowe, czas dla siebie, sen. Organizacja dnia powinna przypominać postulowany przez pedagogów sposób życia młodzieży spoza środowiska ośrodka i kształtować odpowiedzialność wychowanka za jakość zmian w jego zachowaniu.
 7. Podopieczni realizują obowiązek szkolny lub obowiązek nauki w szkołach funkcjonujących na terenie ośrodka lub poza nim.
 8. Podopieczni mają prawo do przygotowania i kształcenia zawodowego zgodnie z potrzebami rynku pracy oraz ich indywidualnymi predyspozycjami.
 9. Placówka zapewnia wychowankom kontakt z rodziną (poza sytuacjami, w których sąd orzeknie o zakazie takich kontaktów) oraz podejmuje współpracę z rodziną na rzecz wychowanki/wychowanka. Jeśli wychowanka/ wychowanek zostali umieszczeni w pieczy zastępczej, powyższe zadanie jest realizowane wspólnie z jego opiekunami oraz opiekunem prawnym.
 10. Placówka jest zobowiązana do:
 - a) systematycznej ewaluacji podejmowanych działań,
 - b) superwizji pracy edukacyjnej, wychowawczej i specjalistycznej (przynajmniej raz w roku),
 - c) badania dwa razy w roku poziomu bezpieczeństwa wychowanków, przy czym po każdym badaniu dokonuje oceny skuteczności wcześniej podejmowanych działań,
 - d) wdrażania wiedzy w zakresie przestrzegania praw dziecka (także przez ich realizację w praktyce),

- e) organizowania spotkań, szkoleń, rozmów, warsztatów służących przygotowaniu wychowanków do funkcjonowania w środowisku otwartym,
- f) wspierania psychologicznego i społecznego podopiecznych opuszczających ośrodek,
- g) monitorowania losów byłych wychowanek/wychowanków i wykorzystywania pozyskanych na ich temat informacji do oceny skuteczności podejmowanych przez siebie działań.

Standardy opiekuńcze i socjalne

1. Placówka współpracuje z ośrodkiem pomocy społecznej i powiatowymi centrami pomocy społecznej, powiatowym centrum pomocy dziecku i rodzinie, organizacjami pozarządowymi oraz OHP i wykorzystuje wszelkie dostępne metody pomocy udzielanej przez system pomocy społecznej na rzecz wychowanka.
2. Placówka współpracuje z powiatowymi centrami pomocy społecznej w celu zapewnienia usamodzielniającym się wychowankom opieki następczej w środowisku lokalnym.
3. Placówka rozpoczyna wdrażanie programu usamodzielnienia od chwili przyjęcia wychowanki/wychowanka pod swoją opiekę.

Od izolacji do readaptacji społecznej

Minęło ponad trzydzieści lat od początków gruntownej przebudowy polskiego systemu politycznego i cywilizacyjno-społecznego. Potrzeba jego zmiany wiązała się z przebudową polskiego państwa w zakresie gospodarczym i politycznym a co za tym idzie również społecznym, w wyniku załamania się starego systemu, a przede wszystkim „rewolucji solidarnościowej” kreującej nowy ład społeczno-polityczny oparty na zasadach państwa demokratycznego i wkomponowanego w krąg demokracji europejskich.

Niewątpliwym mitem społecznym jest przekonanie, że sam fakt odizolowania nieletniego od reszty społeczeństwa jest najlepszym sposobem na wywołanie u niego trwałej, pozytywnej zmiany. Trudno rozstrzygnąć, na ile te poglądy mają charakter kamuflażu oczywistych intencji jakimi są: prewencyjna potrzeba odizolowania kogoś, kto zagraża innym członkom społeczności, a także chęci zadośćuczynienia krzywdzie i spełnienie oczekiwań osób pokrzywdzonych, a także populizm polityczny, a na ile jest to rzeczywiste przekonanie, że w warunkach izolacji instytucjonalnej i pozbawiania kontaktów z szerszym kontekstem społecznym, można uzyskać pozytywne rezultaty wychowawcze i resocjalizacyjne.

Jeśli, zgodnie ze wskazaniami nauk społecznych, traktujemy proces resocjalizacji nieletnich jako proces inicjowania i doskonalenia umiejętności funkcjonowania w rolach społecznych i życiowych, to zarówno sama formuła izolacji, jak i jej aktualne warunki, w zasadzie niweczą przyjęte *a priori* założenia. Jeśli do tego dodamy, że Polska zajmuje czołowe miejsce wśród państw europejskich jeśli chodzi o ilość orzekanych środków izolacyjnych i paraizolacyjnych, a część młodych osób przebywających w instytucjach dla nieletnich w Polsce, w innych europejskich krajach nigdy by nie przekroczyła progu tego typu instytucji (ok 35-40%), to ukazuje nam się obraz nieadekwatnego i przestarzałego systemu ukierunkowanego na karanie a nie na wywoływanie pozytywnej zmiany osobowej i społecznej u nieletnich.

Problem polega na tym, że wcześniej czy później odizolowany nieletni wróci do środowiska otwartego, i do mniej lub bardziej aktywnego życia społecznego. Większość znanych badań naukowych dość jednoznacznie stwierdza, że istnieje nikła szansa, aby młode osoby, przebywające w instytucjach zamkniętych (Zakłady Poprawcze, Okręgowe Ośrodki Wychowawcze, Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze a nawet Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii), miały szansę poprawnego funkcjonowania z ludźmi i wśród ludzi w środowisku pozainstytucjonalnym. Dzieje się tak między innymi dlatego, że powszechnie rozumie się

instytucjonalną działalność resocjalizacyjną jako środek do bezwzględnej adaptacji nieletnich do warunków izolacyjnych, wywołując tym samym u nich tzw. syndrom „dziecka placówkowego”, często bezradnego w relacjach społecznych i nie potrafiącego należycie zadbać o siebie w życiu na wolności.

Można stwierdzić, iż współczesne koncepcje i teorie naukowe które powinny stanowić bazę teoretyczną i metodyczną resocjalizacji nieletnich w Polsce nie są powszechnie znane przez wychowawców placówek dla nieletnich i poprzez to nie są stosowane w instytucjach resocjalizacyjnych.

Dlatego też należy zmieniać założenia instytucjonalnego systemu resocjalizacji, oraz poszerzać i pogłębiać wśród kadry wychowawczej i zarządzającej w placówkach dla nieletnich wiedzę dotyczącą współczesnych koncepcji i teorii resocjalizacyjnych, które proces „zmiany” definiują i interpretują w odmienny niż to co jest w praktykowane dotychczas, a więc nie posiadają szeregu wad którymi obciążone są dotychczasowe działania wynikające z historycznego eklektyzmu teoretycznego i metodycznego oraz „chwilowości” i pozorności resocjalizacyjnych efektów osobowych i społecznych.

Przedstawiciele nauk społecznych zajmujący się problematyką resocjalizacji nieletnich od lat apelują nie tylko o zmianę systemu instytucji wychowawczych w kierunku odejścia od modelu quasipenitencjarnego i ukierunkowanie tego systemu na readaptację i integrację społeczną nieletnich wychowanek i wychowanków.

Proces adaptacji i readaptacji towarzyszy człowiekowi w trakcie całego jego życia, gdyż jego nieodłącznym elementem jest uczestnictwo jednostki w życiu społecznym, a tym samym dokonywanie zmian w swoim otoczeniu i przystosowywanie się do nich.

Jest też warunkiem życia, bowiem niezależnie od tego czy człowiek ma do czynienia z niebezpieczeństwem, silną emocją, każdorazowo mobilizuje organizm do tego, by stawiał czoła (w różny sposób i z różnym efektem) stresującym czynnikom.

Odseparowanie młodego człowieka od społeczeństwa i umieszczenie go w placówce resocjalizacyjnej – środowisku niesprzyjającym rozwojowo – to dla niego sytuacja trudna lub stresowa, związana ze społecznym ostracyzmem. W czasie pobytu w placówce nieletni podlega nieustannej kontroli, musi podporządkować się sztywnym regułom instytucji totalnej, wykonywać zalecenia personelu placówki, a przy tym nie może w pełni (lub nawet częściowo) zaspokajać swoich życiowych i rozwojowych potrzeb.

Nieletni przebywający w placówkach resocjalizacyjnych mają ograniczone bądź zakazane kontakty ze światem zewnętrznym, pierwotnym środowiskiem otwartym (mowa tu również o sferze fizycznej bliskości z osobami znaczącymi czy doświadczaniu kontaktów

kulturowych), wyzbywają się autonomii osobistej, ich egzystencja toczy się jednym miejscem, podlega odgórnej władzy, a cała działalność wypełniająca dzień pozostaje w bezpośrednim kontakcie z innymi członkami społeczności placówki.

Uniformizacja, depersonalizacja, dekultryzacja (oddalania się od wzorców, wartości i zachowań przyjętych przez świat zewnętrzny; nieprzystosowanie do warunków życia na wolności) i akultryzacja (przejmowanie zachowania i wartości charakterystycznych dla subkultury zakładowej), to tylko niektóre z procesów, którym podlegają nieletni, a które pozbawiają je godności, prowadząc do szeregu depriwacji.

Niemniej nieletni w placówkach resocjalizacyjnych muszą przystosować się do zaistniałej sytuacji, nie mając wyboru i z konieczności pozostawania w rzeczywistości zakładowej, w różny sposób radzą sobie z pobytem w niej.

Strategia radzenia sobie z sytuacją trudną, jaką jest inkarceracja w placówce dla nieletnich, zmienia się najczęściej w zależności od czasu trwania izolacji czy też samopoczucia wychowanki lub wychowanka, na co wpływ mają przede wszystkim stosunki z innymi podopiecznymi placówki i jej personelem, a także informacje pochodzące ze świata zewnętrznego.

Nieletni w momencie znalezienia się w placówce, musi zidentyfikować istniejące zagrożenia, niebezpieczeństwa, a także możliwości i sposoby zaspokojenia potrzeb, dzięki którym może egzystować. Strategie radzenia sobie z sytuacją odizolowania od świata zewnętrznego należy analizować, biorąc pod uwagę indywidualny charakter osoby trafiającej do placówki dla nieletnich, wyposażonej w większym lub mniejszym stopniu w mechanizmy psychologiczne służące obronie i ochronie organizmu.

Mechanizmy te stosowane są w sytuacjach, które stanowią dla nieletniego zagrożenie, wzbudzają lęk lub godzą w poczucie własnej wartości.

Wyróżnia się **trzy grupy technik** będących psychologicznymi mechanizmami obronnymi, wykorzystywanymi przez nieletnich w sytuacji pobytu w placówce resocjalizacyjnej:

- 1) techniki stosowane w różnych formach stresu, takie jak odreagowanie (rozładowanie napięcia, stosowane, gdy nie zagrażają ujemne konsekwencje) czy narkotyzowanie (wprowadzanie w stan odurzenia za pomocą substancji psychoaktywnych dostarczanych z zewnątrz);
- 2) techniki zastępczego zaspokajania potrzeb, do których należą: identyfikacja (utożsamienie się z kimś o wyższej pozycji; ma miejsce, gdy osoba inkarcerowana nie może zaspokoić potrzeby podniesienia własnej wartości), fantazjowanie (oddawanie się

marzeniom o tym, co nie jest możliwe do urzeczywistnienia w środowisku więziennym) i przemieszczanie (wyładowanie napięcia na innym obiekcie, niż ten, który wygenerował silne emocje);

3) techniki, w których przez manipulację doznana przykrością doprowadza się do momentu, w jakim przestaje ona być już dolegliwa; do tej grupy technik należą: wyparcie (dokładanie wszelkich starań do tego, aby nie przypominać sobie przykrych chwil i doznań, jakie przytrafiły się skazanej osobie; kasowanie ich ze świadomości), kompensacja (wyrównywanie braków i niepowodzeń, poprzez podkreślanie swoich zalet – czasem nieprawdziwych, zachowania, które są wykonywane po to, aby zdobyć uznanie, np. brutalne postępowanie wobec innych, tatuowanie się), ekspiacja (akcja obronna przed antypatią i nieprzychylnością ze strony innych, polegająca na tym, że osoba inkarcerowana jest dla nich uprzejma), projekcja (przypisywanie komuś cech, które nie są akceptowane u siebie samego, np. agresywny wychowanek wyjaśnia swoje brutalne zachowanie wobec innego tym, że to on go sprowokował zachowując się agresywnie), racjonalizacja (zniekształcanie rzeczywistości, tworzenie fałszywego obrazu świata, np. w celu przekonania innych o swojej niewinności), substytucja (poszukiwanie celów zastępczych, które będą stanowić substytut celów pierwotnych) i dysocjacja (wewnętrzna izolacja, polegająca na występowaniu rozbieżności między tym, co nieletni myśli, a tym, jakie zachowania przejawia; działania niezgodne z własnym przeświadczeniem).

Te z mechanizmów obronnych, których celem jest eliminacja skutków doświadczanego stresu psychicznego, nie zawsze prowadzą do poprawy funkcjonowania nieletniego, ale mimo to zwiększają jego zdolności przystosowawcze przez obniżenie napięcia emocjonalnego. Można założyć, że osoby prawidłowo i wadliwie przystosowane różnicuje funkcja, jaką pełnią strategie radzenia sobie, co prowadzi do wniosku, iż osoby będące w izolacji nie będą w stanie konstruktywnie przeorganizować sytuacji trudnych i bardziej dostępna będzie dla nich możliwość emocjonalnego odreagowania sytuacji frustracyjnych.

Adaptacja nieletniego do warunków placówki resocjalizacyjnej oznacza proces przystosowywania się do środowiska placówki, poprzez stosowanie różnych modeli i strategii, służących zaspokojeniu jego potrzeb, realizacji celów.

Jednostka, która zostaje na jakiś czas wyizolowana z dotychczasowej przestrzeni jej egzystencji i umieszczona w placówce, spędza tam określony czas, a następnie ponownie wraca

do środowiska pierwotnego (znanego jej wcześniej). Wówczas nie mówimy już o adaptacji, ale o zjawisku readaptacji społecznej.

O tym, czy readaptacja będzie przebiegać w sposób prawidłowy, świadczy aktywność jednostki (bądź jej brak) na polu społecznym i zawodowym, czynne i samodzielne życie, wyrażające się w odpowiednim pełnieniu ról społecznych, związanych z podstawowymi sferami i płaszczyznami ludzkiej egzystencji.

Proces (re)adaptacji zachodzi również w momencie, w którym młody człowiek po raz wtóry znajdzie się w środowisku zamkniętym (instytucjonalnym), znanym mu już wskutek uprzedniego egzystowania w nim.

Dzieje się tak w przypadku osób, które powracają do placówek resocjalizacyjnych, z powodu powtórzenia zachowań, czynów, świadczących o ich nieprzystosowaniu społecznym. Te osoby znają już świat zakładowy, panujące tam reguły i zasady i nawet w momencie trafienia do innej instytucji (np. w innej miejscowości, ale o tym samym charakterze), posiadają wiedzę i doświadczenia związane z pobytem w takim miejscu.

Placówki resocjalizacyjne dla nieletnich charakteryzują się zbiorem cech, które świadczą o totalności instytucji quasipenitencjarnej. Pierwszą z nich jest brak wyodrębnionych sfer życiowych człowieka i scalenie ich w jednym miejscu (nieletni śpi, pracuje i bawi się w przestrzeni zakładowej), przy braku intymności i konieczności funkcjonowania w nich w towarzystwie innych, w sposób z góry ustalony, powtarzalny, pod przymusem i czymś zwierzchnictwem (jest inwigilowany, podporządkowany, nadzorowany).

Każdy nieletni ma obowiązek funkcjonować w ten sam sposób, w ściśle narzuconym rytmie, gdzie jedna czynność przechodzi w drugą, a odstępstwa od tej rutyny stanowią wykroczenie, które nie jest pożądane i wiąże się z odpowiednimi sankcjami. Nieletni upodabniają się do siebie, co prowadzi to do uniformizacji, a nawet depersonalizacji (zatracenia siebie). Te dwa procesy stanowią część planu powiązanego z celem, którym jest realizacja oficjalnych zadań placówki resocjalizacyjnej.

Kolejną cechą placówki dla nieletnich, jest podział świata placówkowego na dwie grupy: wychowanków i personel placówki. Ci pierwsi spędzają swój czas na zasadzie przymusu i z narzuconym wymiarem czasu pobytu w placówce, oddzieleni od reszty świata przez mury, z kolei drudzy – sprawują swoje obowiązki w ramach pracy zawodowej, a po jej wykonaniu, każdego dnia, wracają do domu.

Ten podział generuje pewną dozę wrogości ze strony nieletnich, którą podsycają społeczne stereotypy „złego klawisza” (wychowawcę, strażnika) i „zdegenerowanego nieleta” (nieletniego). Dla podopiecznych placówek resocjalizacyjnych, pobyt w placówce wiąże się

z przerwaniem kontynuowania pełnionych do tej pory ról społecznych, z uwagi na fakt inkarceracji, która może trwać w placówce w całym okresie jego adolescencji

Efektom długotrwałej izolacji może być: wyłączenie z ról, zawieszenie decyzyjności w sprawach dotyczących tego, co dzieje się poza placówką. Owo wyłączenie wiąże się również z pozbawieniem lub ograniczeniem dostępu do tymczasowych dóbr, podstawowych rzeczy, które są własnością nieletniego, a z chwilą wejścia do placówki zostają mu odebrane (np. urządzenia elektroniczne, dokumenty, biżuteria itd.) lub ich ilość zostaje ograniczona do minimum (przydział z góry ustalony).

Przestrzeń życia w placówce, sypialnie są dzielone przez wielu wychowanków, stąd też nie ma też mowy o intymności, a w wielu przypadkach człowiek musi przebywać w towarzystwie tych, do których nie pała sympatią, osób w różnym wieku, odmiennych kulturowo czy etnicznie (problem skażenia interpersonalnego).

W instytucjach takich jak placówki dla nieletnich, dochodzi do nieustannego naruszania Ja osobowego wychowanka lub wychowanki, jego odkształcania, kałania, przez symboliczne znaczenie sytuacji, których nieletni jest uczestnikiem, a które niszczą jego dotychczasowy obraz siebie (ubliżanie, publiczne upokarzanie, konieczność okazywania szacunku personelowi, pozbawienie możliwości decydowania o sobie, deprywacja osobowości).

Uzależnienie prawie każdej czynności nieletniego od personelu (uzyskanie zgody), sprawia, że staje się on biernym i uległym elementem systemu quasipenitencjarnego, co nie jest naturalne dla młodej osoby, która w sytuacji inkarceracji traci kompetencje wykonawcze.

Oslabieniu ulega też ekspresja osobista, bowiem nieletni zatracza przekonanie, że jego słowa mają jakiekolwiek znaczenie i moc sprawczą. Instytucje totalne kształtują i podtrzymują stan napięcia, będącego narzędziem manipulacji personelu, pojawiającego się wskutek obowiązującego systemu zakazów, nakazów (formalnych i tych, które obowiązują w podkulturze, które nierzadko pozostają ze sobą w sprzeczności) oraz związanym z nimi systemem przywilejów, który kształtuje na nowo Ja podopiecznego placówki.

Mieszkaniec placówki quasipenitencjarnej musi w jakiś sposób przystosować się do panujących w niej warunków, wykorzystując różne modele - stale lub zamiennie w tym samym momencie. Możemy wyróżnić za E. Goffmanem pięć modeli adaptacji do warunków izolacji, którymi są: wycofanie, bunt, zadowolenie, konwersja i zimna kalkulacja. Nieletni przyjmując model wycofania, przestaje interesować się czymkolwiek, poza tym, co jej bezpośrednio dotyczy, ignorując tym samym obecność i spostrzeżenia innych osób. Jest to taktyka niosąca za sobą poważne ryzyko wystąpienia zaburzeń psychicznych związanych z postępującą regresją danej osoby (aż do całkowitej izolacji, wycofania z kontaktów interpersonalnych),

nadużywania mechanizmów obronnych, tj. idealizacja, ucieczka w marzenia nadmiernego egocentryzmu, infantylizmu więziennego, czy też ostrej depersonalizacji i autyzmu (rozumiany tu w ujęciu psychopatologicznym).

Nieletni obierający formę buntu jako modelu adaptacji do warunków placówki resocjalizacyjnej, zachowuje się w prowokacyjny sposób w stosunku do kadry placówki, z rozmysłem odmawia przy tym wszelkiej współpracy z personelem, przejawia opór i przyjmuje wrogą postawę. Jest nieustępliwy, a swoją niechęć do wychowawców i innych pracowników może wyrażać w sposób jawny lub ukryty, poprzez uczestnictwo w drugim życiu-podkulturze. Permanentny brak akceptacji dla swojej sytuacji wymaga od niego znajomości formalnych aspektów funkcjonowania placówki, czyli paradoksalnie czegoś przypominającego osobiste zaangażowanie.

Kiedy placówka odkryje postać buntownika, wówczas represje wobec niego przyjmują siłę adekwatną do stopnia jego opozycji przeciwko systemowi. Postawa buntownicza jest najczęściej przejściowa, ogranicza się do wstępnego etapu inkarceracji, a z biegiem czasu zmienia się na inną. Nieletni charakteryzujący się zadowoleniem, stara się zbudować siebie, w ramach możliwości stworzonych przez placówkę, próbując czerpać względne zadowolenie ze swojej egzystencji w placówce.

Jego doświadczenie ze świata zewnętrznego pokazuje, że nawet w sytuacji pozbawienia wolności można stworzyć sobie normalny byt (nie występuje tu konflikt między światem instytucjonalnym a życiem na wolności). Nieletni adaptujący się do placówki w ten sposób, czuje się w niej jak „w domu”, jest nastawiony przychylnie do możliwości oferowanych przez instytucję, a placówka resocjalizacyjna stanowi dla niego bezpieczną przestrzeń, z której, nawet po osiągnięciu wieku umożliwiającego opuszczenie placówki, nie chce rezygnować, motywując to względami osobistymi, ekonomicznymi lub chęcią dalszej edukacji. Negatywnym następstwem przyjęcia danej taktyki jest utrudniony proces readaptacji społecznej jednostki opuszczającej zakład karny.

Konwersja, będąca kolejnym modelem adaptacji nieletnich do warunków inkarceracji, charakteryzuje się tym, iż wychowanek wydaje się przyjmować wszystkie poglądy wychowawców i personelu placówki, ich zachowanie, gesty, a nawet słownictwo i stara się grać rolę podwładnego doskonałego. Jest zdyscyplinowany, posłuszny, wzorowy, nie sprawia problemów wychowawczych. Próbuje uzyskać opinię wychowanka, którego regulaminowy entuzjazm jest zawsze do dyspozycji personelu. Z chęcią pełni rolę funkcyjnego, a wszystko po to, by uzyskać swój cel i zadbać o własne interesy. Jej zachowanie to bardzo często gra pozorów, służąca realizacji własnych planów, zamierzeń i zdobywania korzyści.

To „pozorne przystosowanie” do warunków zakładowych prowadzi do nieadekwatnej samooceny, zniekształcenia informacji, bagatelizowania problemów i racjonalizacji własnych zachowań, a przede wszystkim nie pozwala na wykorzystywanie własnych zasobów i możliwości. Ostatnim z modeli przystosowania do placówki resocjalizacyjnej jest zimna kalkulacja, będąca połączeniem różnych technik, omówionych powyżej.

Wykorzystywane są tu zachowania charakterystyczne dla konwersji, zadowolenia, lojalności wobec współtowarzyszy, zależne od okoliczności. Nieletni przyjmujący taki sposób adaptacji czasami prezentują postawę "unikania kłopotów" w stosunkach z innymi wychowankami, czasami posuwają się do zerwania kontaktów ze światem zewnętrznym, nigdy natomiast nie dochodzi w ich przypadku do całkowitego zadowolenia. Przyjęcie tej taktyki przez nieletniego, daje mu największą szansę na to, by opuścić placówkę bez szkód psychofizycznych.

Nie każdego nieletniego można oczywiście zakwalifikować do konkretnego modelu (re)adaptacyjnego. Młode osoby mogą w różny sposób przystosowywać się do życia w placówce izolacyjnej, taktyki te mogą się też przenikać w trakcie pobytu w takim miejscu.

Izolacja i utrata wolności, zarówno jako fakt obiektywny jak i postrzegane subiektywnie, może prowadzić do wykształcenia się syndromu wyuczonej bezradności. Młody człowiek adaptując się do warunków izolacji i utraty wolności, może uzależnić się od panującego schematyzmu i monotonii, a także tego, że wiele czynności jest wykonywanych dla niej i za nią.

Nie mając wpływu na własny los i przy braku możliwości (lub chęci) decydowania o samej sobie, stopniowo traci wiarę w to, że będzie w stanie osiągnąć jakiekolwiek cele czy dokonywać jakichkolwiek zmian w swoim życiu. Długotrwała izolacja i utrata wolności sprawiają, że uwięziony człowiek przestaje brać odpowiedzialność za swoje decyzje i aktywności, niechętnie wykazuje inicjatywę, przez co jego powrót do rzeczywistości nie izolacyjnej i wolnościowej może być znacznie utrudniony.

Lęk przed powrotem do rzeczywistości społecznej odczuwają więc nie tylko dorośli recydywiści, ale także ci wszyscy ci, którzy byli izolowani społecznie lub mieli poczucie takiej izolacji. Dotyczy to szczególnie nieletnich przebywających w różnego typu placówkach resocjalizacyjnych, które przez ostatnie lata były sukcesywnie zamieniane na placówki o charakterze quasipenitencjarnym poprzez podnoszenie poziomu izolacji i zabezpieczeń (druty kolczaste, kraty tzw. śluzy, izolatki nazywane izbami adaptacyjnymi czy środki przymusu bezpośredniego) oraz preferowane metody pracy z nieletnimi o charakterze kar i nagród regulaminowych.

Najwyższy czas odwrócić tę tendencję i rozpocząć proces tworzenia warunków umożliwiających readaptację, reintegrację i rekulturację tzw. „młodzieży placówkowej”, kreując nowy instytucjonalny system resocjalizacji nieletnich obejmujący wszystkie placówki znajdujące się obecnie w dwóch resortach (MS i MEN).

W nowych rozwiązaniach legislacyjnych powinny zostać uwzględnione następujące rekomendacje ONZ, Konwencji Praw Dziecka i europejskich standardów postępowania w sprawach nieletnich:

- Dolna granica wieku odpowiedzialności za czyny karalne preferowana przez ONZ to 13/14/15 lat. Dzieci będące w konflikcie z prawem, które w chwili popełnienia przestępstwa osiągnęły lub przekraczają dolny minimalny wiek, ale poniżej wyższego minimalnego wieku, są uważane za odpowiedzialne karnie tylko wtedy, gdy osiągnęły wymaganą dojrzałość w tym zakresie. Górna granica wieku: dzieci, które w czasie domniemanego popełnienia przestępstwa (lub czynu karalnego na mocy prawa karnego), nie ukończyły jeszcze 18 roku życia.
- Każda osoba, która w chwili zarzucanego jej popełnienia przestępstwa nie ukończyła 18. roku życia, musi być traktowana zgodnie z zasadami wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich. Państwa-strony, które ograniczają zastosowanie swoich przepisów dotyczących sądownictwa nieletnich do dzieci w wieku poniżej 16 (lub niższych) lat lub które dopuszczają w drodze wyjątku, aby dzieci w wieku 16 lub 17 lat są traktowani jak pełnoletni przestępcy, zmieniają swoje przepisy w celu osiągnięcia niedyskryminującego i pełnego stosowania swoich przepisów dotyczących sądownictwa wobec nieletnich wobec wszystkich osób w wieku poniżej 18 lat. Niektóre Państwa-strony zezwalają na stosowanie zasad i przepisów dotyczących wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich wobec osób w wieku 18 lat i starszych, zazwyczaj do 21 roku życia, albo jako zasadę ogólną, albo w drodze wyjątku.
- Zasada równego traktowania wszystkich dzieci pozostających w konflikcie z prawem. Działania na rzecz spójnej polityki i na rzecz wrażliwych grup dzieci (dzieci ulicy, dzieci należące do mniejszości rasowych, etnicznych, religijnych lub językowych, dzieci autochtoniczne, dziewczynki, dzieci niepełnosprawne oraz dzieci wielokrotnie wchodzące w konflikt z prawem). zapewnienie dzieciom dopuszczającym się czynów karalnych odpowiedniego wsparcia i pomocy w ich wysiłkach na rzecz reintegracji ze społeczeństwem oraz w prowadzeniu kampanii społecznych podkreślających ich prawo do odgrywania konstruktywnej roli w społeczeństwie

- Unikanie kryminalizacji problemów behawioralnych (włóczęgostwo, wagary, ucieczki i inne czyny, które często są wynikiem problemów psychologicznych lub społecznoekonomicznych, zwłaszcza wśród dzieci ulicy) Problemy behawioralne powinny być zwalczane poprzez wdrażanie środków ochrony dzieci, w tym skutecznego wsparcia dla rodziców i/lub innych opiekunów oraz środków ukierunkowanych na pierwotne przyczyny tych zachowań. Dzieci różnią się od dorosłych rozwojem fizycznym i psychicznym oraz potrzebami emocjonalnymi i edukacyjnymi więc w postępowaniu sądowym stanowią podstawę mniejszej winy dzieci w konflikcie z prawem.
- Działania wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych wobec dzieci (represje, kary) muszą ustąpić celom resocjalizacji i sprawiedliwości naprawczej w postępowaniu z nieletnimi. Należy to zrobić wspólnie z dbałością o efektywne bezpieczeństwo publiczne.
- Prawo powinno skutkować polityką reagowania na przestępczość nieletnich w sposób wspierający rozwój dziecka. Stosowanie pozbawienia wolności ma bardzo negatywne konsekwencje dla harmonijnego rozwoju dziecka i poważnie utrudnia jego reintegrację ze społeczeństwem. Detencja (aresztowanie, zatrzymanie i uwięzienie), powinna być stosowana wyłącznie jako środek ostateczny i na najkrótszy odpowiedni okres, tak aby prawo dziecka do rozwoju było w pełni respektowane i zapewnione.
- Prawo dziecka do swobodnego wyrażania swoich poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka powinno być w pełni szanowane i realizowane na każdym etapie procesu sądowego dla nieletnich. Głosy dzieci objętych działaniem wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich stają się w coraz większym stopniu ważną siłą napędową usprawnień i reform oraz egzekwowania ich praw.
- Wspieranie pełnego i harmonijnego rozwoju osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dzieci. Dziecko powinno być przygotowane do prowadzenia indywidualnego i odpowiedzialnego życia w wolnym społeczeństwie, w którym może odgrywać konstruktywną rolę z poszanowaniem praw człowieka i podstawowych wolności. Podejmowanie działań na rzecz odpowiedniego poziomu życia, jak najwyższego poziomu zdrowia i dostępu do opieki zdrowotnej, do edukacji, do ochrony przed wszelkimi formami fizycznej lub psychicznej przemocy, lub nadużyć, przed wykorzystywaniem ekonomicznym lub seksualnym oraz do innych właściwych usług w zakresie opieki nad dziećmi lub ich ochrony.

- Nacisk na politykę zapobiegawczą, która ułatwia pomyślną socjalizację i integrację wszystkich dzieci, w szczególności poprzez rodzinę, społeczność, grupy rówieśnicze, szkoły, szkolenie zawodowe i świat pracy, a także poprzez organizacje wolontariackie. Programy profilaktyczne powinny koncentrować się na wsparciu rodzin szczególnie wrażliwych, zaangażowaniu szkół w nauczanie podstawowych wartości (w tym informowanie o prawach i obowiązkach dzieci i rodziców wynikających z przepisów prawa) oraz objęciu szczególną opieką i uwagą osoby zagrożone. W związku z tym szczególną uwagę należy również zwrócić na dzieci, które porzucają szkołę lub w inny sposób nie kończą edukacji.
- Zalecane jest korzystanie ze wsparcia grupy rówieśniczej i zaangażowanie rodziców. Państwa-strony powinny również rozwijać usługi i programy środowiskowe, które odpowiadają na szczególne potrzeby, problemy, troski i zainteresowania dzieci, w szczególności dzieci wielokrotnie wchodzących w konflikt z prawem, oraz które zapewniają odpowiednie doradztwo i wskazówki ich rodzinom.
- Podkreślanie odpowiedzialności rodziców za wychowanie ich dzieci. Działania pomocowe powinny koncentrować się nie tylko na zapobieganiu sytuacjom negatywnym, ale przede wszystkim na promowaniu społecznego potencjału rodziców.
- Istnieje wiele informacji na temat domowych i rodzinnych programów profilaktycznych, takich jak szkolenia dla rodziców, programy mające na celu poprawę interakcji między rodzicami a dziećmi oraz programy wizyt domowych, które można rozpocząć w bardzo młodym wieku dziecka. Wczesna edukacja jest skorelowana z niższym wskaźnikiem przyszłej przemocy i przestępczości.
- Państwa-strony powinny w pełni promować i wspierać zaangażowanie dzieci, rodziców, liderów społeczności i innych kluczowych podmiotów (np. przedstawicieli organizacji pozarządowych, służb kuratorskich i pracowników socjalnych) w opracowywanie i wdrażanie programów profilaktycznych. Jakość tego zaangażowania jest kluczowym czynnikiem sukcesu takich programów.
- Zatrzymanie lub izolacja dziecka może być zastosowane wyłącznie jako środek ostateczny. W ramach kompleksowej polityki na rzecz wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich należy opracować i wdrożyć szeroki wachlarz środków zapewniających traktowanie dzieci w sposób odpowiedni dla ich dobra i proporcjonalny zarówno do ich sytuacji, jak i popełnionego czynu. Działania powinny obejmować opiekę, poradnictwo,

nadzór, okres próbny, opiekę zastępczą, programy edukacyjne i szkoleniowe oraz inne alternatywy dla opieki instytucjonalnej.

- Promowania środków postępowania z nieletnimi bez uciekania się do postępowania sądowego, gdy jest to właściwe i pożądane. Jako że większość nieletnich popełnia jedynie drobne czyny, działania z pominięciem sądu powinny być ugruntowaną praktyką, która może i powinna być używana w większości przypadków. Oprócz unikania stygmatyzacji, podejście to przynosi dobre rezultaty w przypadku dzieci, leży w interesie bezpieczeństwa publicznego i jest się bardziej opłacalne. wśród działań rekomenduje się nadzór i poradnictwo, (na przykład przez pracowników socjalnych lub kuratorów), konferencje i inne formy sprawiedliwości naprawczej (w tym restytucję i odszkodowanie dla ofiar). Należy zastosować zasady rzetelnego i sprawiedliwego procesu.
- Na etapie postępowania pozbawienie wolności może być stosowane wyłącznie jako środek ostateczny i na możliwie najkrótszy czas. Reintegracja wymaga, aby nie były podejmowane żadne działania, które mogłyby utrudnić dziecku pełne uczestnictwo w jego/jej społeczności, takie jak stygmatyzacja, izolacja społeczna lub negatywny opinia o dziecku. Aby dziecko w konflikcie z prawem było traktowane w sposób sprzyjający reintegracji, konieczne jest, aby wszelkie działania wspierały dziecko w stawianiu się pełnoprawnym, konstruktywnym członkiem jego społeczeństwa.
- Środki nieizolacyjne są stosowane w celu uniknięcia szkodliwego wpływu pozbawienia wolności na nieletnich i umożliwienia im odbycia kary w społeczności, pod odpowiednim nadzorem.
- Należy sprzyjać zdolności nieletnich do dokonywania innych wyborów, zmiany życia, aktywnego naprawiania wyrządzonych szkód i zaangażowaniu w życie społeczne. Nieletni mogą również uczestniczyć w usługach i programach terapeutycznych opartych na społeczności, które mogą pomóc im w rozwiązywaniu problemów związanych z uzależnieniem lub zdrowiem psychicznym. mają na celu stworzenie (tam, gdzie to możliwe) relacji między nieletnimi a członkami społeczności.
- Ci, którzy wspierają rodzinę, mają możliwość kontynuowania tego, w tym pozostając zatrudnionym za wynagrodzeniem lub w inny sposób przyczyniając się do rozwoju swojej społeczności. Takie środki wzmacniają bezpieczeństwo społeczności, odpowiedzialność i pomyślną reintegrację społeczną nieletnich. Środki nieizolacyjne są

tańsze w stosowaniu niż programy detencyjne, w efekcie mogą obniżyć ich koszty i złagodzić problem.

- Koncentracja na naprawieniu szkody wyrządzonej ofierze. Zapewnienie procesu zadośćuczynienia społeczności, procesu pozwalającego lepiej zrozumieć, w jaki sposób incydent wpłynął na innych. Zaoferowanie nieletniemu sposobu wzięcia odpowiedzialności za swoje czyny. Zachęcanie do przeprosin lub wyrażenia skruchy. Zaangażowanie ofiary (lub ofiar) i społeczności w określanie środków odpowiedzialności. Uznanie wyrządzonej szkody. Zrozumienie krzywdy z punktu widzenia drugiej osoby. Uznanie, że istnieje wybór. Podjęcie kroków w celu zadośćuczynienia (przeprosiny, naprawienie szkody). Podejmowanie działań w celu wprowadzenia zmian w swoim życiu minimalizujących ryzyko powrotności.
- Sankcje: ustne, takie jak upomnienia, nagany i ostrzeżenia, sankcje gospodarcze i kary pieniężne, zadośćuczynienie ofierze lub nakaz odszkodowania, prace społeczne, nakazy konfiskaty, kary statusowe odmawiające sprawcy niektórych określonych praw w społeczności. W celu ustalenia, czy dany przypadek nadaje się do zastosowania sankcji środowiskowych, konieczna jest ocena okoliczności popełnienia czynu, potrzeb sprawcy, jego profilu ryzyka podatności na interwencje terapeutyczne. Aby sądy mogły rozważyć alternatywne kary, muszą mieć do swojej dyspozycji informacje na temat takich kar i programów, a także na temat sprawcy i jego sytuacji. służba kuratorska lub inna podobna agencja może ułatwić ten proces (na przykład poprzez prezentacje lub przedłożenie sądowi raportu z wywiadu społecznego).
- **Przykładowa treść raportu poprzedzającego wyrok lub raportu z badania społecznego:** źródła informacji wykorzystane w raporcie, dane osobowe nieletniego, historia osobista, informacje o rodzinie, szczegóły dotyczące aktualnego zarzutu (informacje o okolicznościach popełnienia czynu, przeszłości sprawcy, relacjach z rówieśnikami, ogólna postawa, motywacja i postawa sprawcy dotycząca czynu i ofiary (lub ofiar), informacje o zdrowiu fizycznym i psychicznym, potencjalne zaburzenia związane z używaniem narkotyków lub alkoholu, historia edukacji i/lub zatrudnienia, w tym aktualne zapisy do szkoły lub zatrudnienie, wpływ na ofiarę (lub ofiary), rekomendacja i uzasadnienie.
- W przypadku niektórych nieletnich formalna sankcja karna nie jest konieczna ani użyteczna, aby ułatwić im reintegrację społeczną i zapobiec recydywie. To „przekierowanie” nieletnich z procesu karnego do innych, bardziej odpowiednich

interwencji. Przekierowanie oferuje sposób reagowania na przestępstwa bez uciekania się do sankcji karnych. Za zgodą sprawcy proces ten kieruje go do programów edukacyjnych, mentorskich, pomocowych bez przechodzenia przez formalne postępowanie. Niektóre z tych programów obejmują proces naprawczy, często w formie mediacji między sprawcą, ofiarą (lub ofiarami) i członkami społeczności. Głównym celem programów (*diversion*) jest zminimalizowanie kontaktu między sprawcami a formalnym procesem karnym, minimalizując ryzyko stygmatyzujących skutków.

- **Rodzaje działań:** zaspokojenie potrzeb środowiskowych (potrzeb sprawców, rozwiązywanie konfliktów, zwiększanie udziału obywateli, rozwiązywanie problemów społeczności i zapewnianie zadośćuczynienia ofiarom), terapeutyczne - oferują terapię behawioralno-poznawczą, kreatywną resocjalizację środowiskową (metody twórczej resocjalizacji), leczenie lub poradnictwo w zakresie zaburzeń związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, rozwój umiejętności, które mają ułatwić adaptację nieletniego (np. umiejętności społeczne, zawodowe lub edukacja) lub na zapewnieniu formatywnego doświadczenia, które może doprowadzić do zmiany postaw (np. mentoring lub programy oparte na pedagogice przeżycia).

- **Zalety:**

- zastosowanie przekierowania z procesu karnego na inne rozwiązania może skutkować szybszym usposobieniem sprawcy i bardziej celowym sposobem zaspokojenia potrzeb sprawcy, ofiary (lub ofiar) i społeczności;
- daje rodzinie sprawcy, ofierze (lub ofiarom), ich rodzinom oraz mieszkańcom danej społeczności możliwość uczestniczenia w rozpatrywaniu spraw i udzielaniu pomocy sprawcy w ponownej integracji ze społecznością.
- daje możliwość dodatkowych oddziaływań resocjalizacyjnych wobec osób z warunkowym zawieszeniem wykonywania środka (wychowawczego, poprawczego karnego). Zmniejsza obciążenie pracą organów wymiaru sprawiedliwości, umożliwiając im sprawniejsze działanie w poważnych sprawach.
- funkcjonariuszom policji możliwość zachowania dyskrecji (minimalizacja stygmatyzacji sprawców) i opracowania kreatywnych interwencji w celu zapobieżenia recydywie w przyszłości.
- umożliwia funkcjonariuszom organów ścigania szybkie rozpatrywanie spraw i zapewnienie, że sprawcy zostaną pociągnięci do odpowiedzialności za swoje zachowanie poprzez nieformalne reakcje (ostrzeżenia, zadośćuczynienie, przeprosiny i prace społeczne). Zmniejsza to liczbę drobnych przestępstw blokujących formalny system sądownictwa karnego. może być

wykorzystywane przez policję jako środek promowania bardziej naprawczych podejść poprzez angażowanie rodzin, ofiar i członków społeczności we wspieranie odpowiedzialności sprawcy, resocjalizacji i reintegracji.

Wniosek końcowy

Obowiązujące aktualnie w Polsce rozwiązania dotyczące postępowania z nieletnimi, stworzone i usankcjonowane przez obowiązującą ustawę z 2022 roku, de facto powielają koncepcje systemu izolacyjnego z lat 70-80 ubiegłego wieku, a więc są oparte na przestarzałych i nieadekwatnych do współczesnych osiągnięć aplikacyjnych i naukowych założeniach izolacji i stygmatyzacji społecznej nieletnich.

Obowiązujące w Polsce podejście do nieletnich wynika wprost z filozofii karania i izolowania społecznego dzieci zaniedbanych rodzinnie, edukacyjnie, wychowawczo i społecznie, często przewlekłe chorych, wykazujących syndrom nieprzystosowania społecznego (niepoprawnie określonego jako demoralizacja) i popełniających czasami czyny karalne.

Projekt założeń nowej ustawy o nieletnich powinien przyjąć zupełnie inną filozofię, opartą na współczesnych naukowych koncepcjach i teoriach (psychologicznych, pedagogicznych, kryminologicznych, socjologicznych, medycznych, prawnych) oraz doświadczeniach innych państw europejskich.

Fundamentem podstawowych założeń nowej ustawy powinny być obok najnowszych zdobyczy nauk o człowieku przede wszystkim prawa dziecka zawarte w Konwencji Praw Dziecka, wytyczne ONZ oraz standardy europejskie postępowania z nieletnimi, o których była mowa w poprzedniej części raportu.

Obecny stan instytucjonalnej resocjalizacji nieletnich wymaga działań nie tylko naprawczych, ale i trwałej długoterminowej zmiany poprzez:

- 1) **przygotowanie nowelizacji** obowiązującej ustawy w zakresie niezbędnych zmian postulowanych przez środowisko pracowników placówek dla nieletnich, sędziów rodzinnych, kuratorów sądowych i naukowców.
- 2) **przygotowania ustrojowej ustawy o nieletnich**, uwzględniającej międzynarodowe akty prawne, współczesne osiągnięcia nauk społecznych, medycznych i prawnych a także udokumentowany dorobek organizacyjny i metodyczny polskich placówek i ośrodków w innych krajach Unii Europejskiej.

Ustawa powinna obejmować trzy zakresy działań (trzy kompatybilne części):

1. **Profilaktyczny** (zapobiegania niedostosowaniu społecznemu dzieci i młodzieży i ich zachowaniom patologicznym w środowisku lokalnym (rodzinny, szkolny, rówieśniczym), a także leczenie stacjonarne i ambulatoryjne dzieci chorych psychicznie, uzależnionych, z ADHD i spektrum autyzmu, które niestety w tej chwili często trafiają do placówek dla nieletnich.
2. **Organizacji placówek resocjalizacyjnych** i pracy wychowawczej, edukacyjnej i resocjalizacyjnej w placówkach powinna być oparta na otwarciu się na środowisko zewnętrzne (dostosowanie systemu placówek i metod pracy wychowawczo-edukacyjno-resocjalizacyjnej do realnych potrzeb rozwojowych nieletnich i także do potrzeb społecznych)
3. **Readaptacja społeczna i zawodowa** podopiecznych opuszczających placówki resocjalizacyjne (realna pomoc w readaptacji społecznej, dalszej edukacji zawodowej i integracji społeczno-kulturowej).

Wylaniające się z raportu główne wnioski wskazują na dominującą rolę nieadekwatnych do współczesnych założeń inicjowania i realizacji procesów wychowania i resocjalizacji dzieci i młodzieży przepisów prawnych, opracowanych i wprowadzonych w życie przez obowiązującą ustawę.

Wylaniający się wniosek wskazuje, że placówki dla nieletnich z formalnego punktu widzenia działają poprawnie, przy dużym zaangażowaniu kadry kierowniczej, wychowawców, nauczycieli i pozostałych pracowników, ale ich wysiłki są niewspółmierne do osiąganych efektów. Dzieje się tak dlatego, że obowiązująca ustawa praktycznie uniemożliwia realizację celu jakim jest skuteczna resocjalizacja nieletnich, gdyż przyjęta i utrwalona metodologia myślenia kategoriami penitencjarnymi, charakterystyczna dla postępowania z dorosłymi przestępcami, nie ma racji bytu w pracy edukacyjnej, wychowawczej, resocjalizacyjnej i readaptacyjnej z młodzieżą (adolescentami).

Mamy tu do czynienia z tzw. błędem fałszywej przesłanki (nazywanym też błędem materialnym), w którym argument opiera się na przesłankach, które są nieprawdziwe w rzeczywistości, nawet jeśli wnioskowanie z tej przesłanki jest formalnie poprawne.

Najczęściej błąd fałszywej przesłanki występuje, gdy upraszcza się rzeczywistość lub zakłada się coś nieprawdziwego, dokonując uproszczeń i używając wieloznaczności lub nieprawdziwych założeń w celu manipulacji lub z baraku wiedzy. Wydaje się, że z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w przypadku obowiązującej ustawy z 2022 roku.

Przykre jest to, że w dużej mierze depozytariuszami tego błędu opartego na politycznych i populistycznych kalkulacjach, jest z jednej strony wielotysięczne środowisko interesariuszy systemu instytucjonalnej resocjalizacji nieletnich (wychowanki i wychowankowie placówek dla nieletnich, ich rodziny, wychowawcy, nauczyciele, pracownicy placówek i kadra kierownicza placówek), z drugiej zaś całe społeczeństwo, które ponosi bolesne konsekwencje utrudnień a często i braku możliwości osiągnięcia zamierzonego celu jakim jest danie szansy młodym ludziom na powrót do społeczeństwa.

Końcowy wniosek wypływający z raportu wskazuje na potrzebę zmian legislacyjnych w przestrzeni funkcjonowania placówek dla nieletnich, a szerzej patrząc, potrzebę stworzenia rozwiązań systemowych w instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej przestrzeni polskiej resocjalizacji dzieci i młodzieży. Kierunkowe propozycje takich zmian zostały zaprezentowane w przedstawionym raporcie i podyktowane są brakiem oczekiwanej efektywności resocjalizacyjnej i społecznej dotychczasowych rozwiązań oraz bardzo wysokimi kosztami funkcjonowania placówek, niewspółmiernymi do osiągniętych rezultatów wychowawczych i resocjalizacyjnych.

Opracowanie i napisanie raportu:

Pełnomocnik Ministra Sprawiedliwości ds. Nieletnich
prof. dr hab. Marek Konopczyński, dr h.c.

Źródła naukowe

1. Ambrozik, A. (2007). Readaptacja społeczna i reorganizacja środowisk lokalnych jako warunek skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych. W: B. Urban & J. M. Stanik (Red.), *Resocjalizacja: teoria i praktyka pedagogiczna* (t. 2). Wydawnictwo Naukowe PWN.
2. Ambrozik, W. (2007). Czynniki społecznej readaptacji byłych przestępców. W: B. Urban & J. M. Stanik (Red.), *Resocjalizacja: teoria i praktyka* (t. 2, s. 184–196). Wydawnictwo Naukowe PWN.
3. Ambrozik, W. (2016). *Pedagogika resocjalizacyjna*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
4. Berner, H. (2006). Współczesne kierunki pedagogiki. W: B. Śliwerski (Red.), *Pedagogika* (t. 1: Podstawy nauk o wychowaniu). Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
5. Blumer, H. (2007). *Interakcjonizm symboliczny: Perspektywa i metoda* (G. Woroniecka, tłum.). Zakład Wydawniczy Nomos.
6. Buczkowski, K. (2018). *Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich w wybranych krajach*. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
7. Chańko, A. (Red.). (2016). *Uwarunkowania zachowań przestępczych dziewcząt i kobiet*. Wydawnictwo WSA w Łomży.
8. Cialdini, R. B. (2004). *Wywieranie wpływu na ludzi: Teoria i praktyka*.
9. Czapów, C., & Jedlewski, S. (1971). *Pedagogika resocjalizacyjna*.
10. Czapów, C. (1978). *Wychowanie resocjalizujące*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
11. Dąbrowski, K. (1979). *Dezintegracja pozytywna*.
12. Doliński, D. (2005). *Techniki wpływu społecznego*.
13. Durkheim, E. (1897). *Le Suicide*. Les Presses universitaires de France.
14. Dutkiewicz, W. (2011). *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*. Wydawnictwo Stachurski.
15. Dziedzic, K. (2009). Społeczne uwarunkowania udziału społeczeństwa w świadczeniu pomocy postpenitencjarnej. W A. Jaworska (Red.), *Resocjalizacja: Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
16. Erikson, E. (1997). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Dom Wydawniczy Rebis.
17. Fidelus, A. (2009). Integracja społeczna podstawą procesu readaptacji byłych przestępców. *Probacja*, 2, 35–47.

18. Giddens, A. (2006). *Socjologia*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
19. Goffman, E. (2005). *Piętno: Rozważania o zranionej tożsamości*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
20. Goffman, E. (1961). On the characteristics of total institutions: Staff-inmate relations. W D. R. Cressey (Red.), *The prison: Studies in institutional organization and change* (s. 45–58). Holt, Rineheart and Winston.
21. Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior*. Anchor Books.
22. Goffman, E. (1987). *Charakterystyka instytucji totalnych*. SKN.
23. Goffman, E. (2009). *Człowiek w teatrze życia codziennego*. Wydawnictwo Aletheia.
24. Goffman, E. (2011). *Instytucje totalne: O pacjentach szpitali psychiatrycznych i mieszkańcach innych instytucji totalnych*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
25. Górka-Strzałkowska, A. (2009). Uczestnictwo społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń oraz pomocy w społecznej readaptacji skazanych. W A. Jaworska (Red.), *Resocjalizacja: Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
26. Gruszczyk-Kolczyńska, E. (1992). *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się*. WSiP.
27. Hajduk, E. (2008). *Układy społeczne – przestrzenie procesu socjalizacji*. Wydawnictwo Monogram.
28. Hartmann, H. (1964). *Essays on ego psychology: Selected problems in psychoanalytic theory*. International Universities Press.
29. Harwas-Napierała, B., & Trempała, J. (Red.). (2010). *Psychologia rozwoju człowieka: Charakterystyka okresów życia człowieka*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
30. Homans, G. C. (1961). *Social behavior: Its elementary forms*. Harcourt Brace & World.
31. Hurrelmann, K. (1994). *Struktura społeczna a rozwój osobowości*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
32. Johnson, S. B., Blum, R. W., & Giedd, J. N. (2009). Adolescent maturity and the brain: The promise and pitfalls of neuroscience research in adolescent health policy. *The Journal of Adolescent Health*, 45(3), 216–221.
33. Kacprzak, A. (2016). Współczesne aspekty resocjalizacji przestępców w wybranych krajach europejskich. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 59, 65–79.
34. Kacprzak, A., & Kudlińska, I. (2014). *Praca socjalna z osobami opuszczającymi placówki resocjalizacyjne i ich rodzinami*. Wydawnictwo Difin.

35. Karaszewska, H., & Silecka, E. (2009). W stronę readaptacji społecznej skazanych. W: A. Jaworska (Red.), *Resocjalizacja: Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
36. Karkowska, M. (2007). *Socjologia wychowania: Wybrane elementy*. Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna.
37. Kieszkowska, A. (2009). Problemy readaptacyjne osób opuszczających placówki resocjalizacyjne. *Probacja*, 2, 35–62.
38. Konopczyński, M. (1996). *Twórcza resocjalizacja: Wybrane metody pomocy dzieciom i młodzieży*.
39. Konopczyński, M. (2006). *Metody twórczej resocjalizacji*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
40. Konopczyński, M. (2010). Resocjalizacja – od korekcji do rozwoju. W: M. Marczak, B. Pastwa-Wojciechowska & M. Błazek (Red.), *Wiedza. Doświadczenie. Praktyka: Interdyscyplinarne spojrzenie na problemy społeczne* (s. 135–146). Oficyna Wydawnicza Impuls.
41. Konopczyński, M. (2014). *Pedagogika resocjalizacyjna: W stronę działań kreujących*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
42. Konopnicki, J. (1972). *Niedostosowanie społeczne*.
43. Kozaczuk, F. (Red.). (2009). *Zagadnienia readaptacji społecznej skazanych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
44. Kupisiewicz, C., & Kupisiewicz, M. (2009). *Słownik pedagogiczny*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
45. Kwieciński, Z., & Śliwerski, B. (Red.). (2011). *Pedagogika: Podręcznik akademicki* (t. 1). Wydawnictwo Naukowe PWN.
46. Machel, H. (2003). *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Wydawnictwo Arche.
47. Machel, H. (2006). *Sens i bezsens resocjalizacji penitencjarnej*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
48. Mańka, J., & Ornacka, K. (2010). Problemy readaptacji osób opuszczających zakłady karne. *Praca Socjalna*, 25(6), 3–23.
49. Marks, K., & Engels, F. (1992). *Manifest komunistyczny* (T. Zabłudowski, tłum.). W: K. Marks & F. Engels, *Dzieła* (t. 4, s. 511–549). Książka i Wiedza.
50. Maslow, A. (1954). *Motivation and personality*. Harper.
51. Maslow, A. H. (1986). *W stronę psychologii istnienia*.

52. Maslow, A. H. (1990). *Motywacja i osobowość*.
53. Mead, G. H. (1975). *Umysł, osobowość i społeczeństwo*.
54. Melchior, M. (1990). *Społeczna tożsamość jednostki*.
55. Merton, R. K. (1982). *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*.
56. Mielicka, H. (2000). *Socjologia wychowania: Wybór tekstów*. Wydawnictwo Stachurski
57. Modrzewski, J. (2016). *Socjopedagogika: Studia – szkice – refleksje – wspomnienia*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
58. Muszyńska, I. (1976). Odczucie przez skazanego dolegliwości kary pozbawienia wolności. *Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne*, 5, 367–379.
59. Muszyński, H. (1974). *Ideał i cele wychowania*. WSiP.
60. Mysłakowski, Z. (1926). Funkcja socjalna wychowania i jej stosunek do tzw. celów wychowawczych. *Kwartalnik Filozoficzny*, 4, 104–125.
61. Najwyższa Izba Kontroli. (2019). *Pomoc społeczna świadczona osobom opuszczającym zakład karny (Raport)*.
62. Nowak, B. M. (2017). Poczucie lokalizacji kontroli u skazanych powracających do przestępstwa a postrzeganie przez nich własnych rodzin pochodzenia. *Przegląd Badań Edukacyjnych*, 25(2), 163–182.
63. Olechnicki, K., & Załęcki, P. (2000). *Słownik socjologiczny*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
64. Ossowska, M. (1969). *Socjologia moralności: Zarys zagadnień*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
65. Ostafińska-Molik, B., & Wysocka, E. (2014). Radzenie sobie w sytuacjach trudnych jako kategoria różnicująca funkcjonowanie młodzieży prawidłowo i wadliwie przystosowanej społecznie – analiza teoretyczna. W W. Ambrozik & A. Dąbrowska (Red.), *Innowacje resocjalizacyjne* (s. 113–132). Wydawnictwo Pedagogium WSNS.
66. Ostrowska, K. (2008). *Psychologia resocjalizacyjna: W kierunku nowej specjalności psychologii*. Fraszka Edukacyjna.
67. Parsons, T. (1972). *Szkice z teorii socjologicznej*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
68. Pearlin, L. I., & Schooler, C. (1978). The structure of coping. *Journal of Health and Social Behavior*, 19(1), 2–21.
69. Pełka-Sługocka, M. D., & Lernell, L. (1969). *Terapeutyczne oddziaływania szkół zawodowych na więźniów w świetle przeprowadzonych badań w zakładach karnych dla kobiet: Studium socjologiczne*. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.

70. Piaget, J. (1967). *Rozwój ocen moralnych*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
71. Piaget, J. (1972). *Strukturalizm*. Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
72. Piazza, J. R., Almeida, D. M., Dmitrieva, N. O., & Klein, L. C. (2010). Frontiers in the use of biomarkers of health in research on stress and aging. *The Journals of Gerontology: Series B*, 65B (5), 513–525.
73. Pindel, E. (2009). Ułatwienia i trudności na drodze do readaptacji społecznej po karze pozbawienia wolności. W A. Jaworska (Red.), *Resocjalizacja: Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne* (s. 101–110). Oficyna Wydawnicza Impuls.
74. Piotrowski, J. M., & Ciosek, M. (2016). Izolacja więzienna jako złożona sytuacja trudna. W M. Ciosek & B. Pastwa-Wojciechowska (Red.), *Psychologia penitencjarna* (s. 428–460). Wydawnictwo Naukowe PWN.
75. Pospiszyl, K. (1998). *Resocjalizacja: Teoretyczne podstawy oraz przykłady programów oddziaływań*. Wydawnictwo Akademickie "Żak".
76. Pruin, I., & Dünkel, F. (2015). Better in Europe? European responses to young adult offending. Barrow Cadbury Trust.
77. Pytka, L. (2005). *Pedagogika resocjalizacyjna*. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej.
78. Rode, D. (2006). Obraz własnej osoby kobiet i mężczyzn przebywających w izolacji więziennej. W F. Kozaczuk (Red.), *Optymalizacja oddziaływań resocjalizacyjnych w Polsce i w niektórych krajach europejskich* (s. 220–228). Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
79. Rogers, C. (2000). Tworzenie klimatu wolności. W: W. K. Blusz (Red.), *Edukacja i wyzwolenie*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
80. Rudnik, M. (1964). Z badań nad problemem dolegliwości kary pozbawienia wolności. *Państwo i Prawo*, 19(7), 125–134.
81. Rudnik, M. (1971). Skuteczność kary pozbawienia wolności. *Archivum Iuridicum Cracoviense*, 4, 147–170.
82. Selye, H. (1977). *Stres okiełznany*. Państwowy Instytut Wydawniczy.
83. Simmel, G. (2005). *Socjologia*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
84. Snopek, M. (2018). Więźniowie poszkodowani: Psychospołeczne funkcjonowanie osób zdegradowanych w przestrzeni penitencjarnej. Oficyna Wydawnicza Impuls.
85. Sobczyszyn, U. (2009). Czynniki utrudniające społeczną readaptację skazanych po odbyciu kary pozbawienia wolności – ogólna charakterystyka. W F. Kozaczuk (Red.),

Zagadnienia readaptacji społecznej skazanych. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

86. Souverein, F., Dekkers, T., Bulanovaitė, E., & Van der Stouwe, T. (2019). Overview of European forensic youth care: Towards an integrative mission for prevention and intervention strategies for juvenile offenders. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 13, Artykuł 6.
87. Szymanowska, A. (2003). *Więzenie i co dalej?* Wydawnictwo Akademickie "Żak".
88. Szymanowska, A. (2006). Czynniki sprzyjające i utrudniające readaptację społeczną recydywistów. W H. Machel (Red.), *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce: W poszukiwaniu skuteczności*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
89. Touraine, A. (1984). Socjologia akcjonalistyczna. W E. Mokrzycki (Red.), *Kryzys i schizma: Antyscjentystyczne tendencje w socjologii współczesnej* (t. 2, s. 165–180). Państwowy Instytut Wydawniczy.
90. Turner, J. H. (2004). *Struktura teorii socjologicznej*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
91. Urban, B. (2005). *Zachowania dewiacyjne młodzieży w interakcjach rówieśniczych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
92. Włodarski, Z., & Hankała, A. (2004). *Nauczanie i wychowanie jako stymulacja rozwoju człowieka*. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
93. Woynarowska, B., Kowalewska, A., & Izdebski, Z. (2021). *Biomedyczne podstawy rozwoju i edukacji*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
94. Żywicka, D. (1996). *Funkcjonowanie człowieka w warunkach izolacji*. W: H. Chmielewska (Red.), *Wybrane zagadnienia psychospołeczne instytucji penitencjarnych* (s. 42–50). Wydawnictwo CZSW.

Aneks 1: Problemy i propozycje w zakresie organizacji, edukacji, wychowania i resocjalizacji w opisach kadry placówek

W aneksie zaprezentowane są opinie i sugestie kadry kierowniczej placówek dla nieletnich z wizytowanych jednostek a dotyczące zdaniem kadry potrzebnych zmian organizacyjnych, merytorycznych i legislacyjnych. Materiał jest prezentowany w formie i treści dostarczonej przez dyrektorów placówek, bez dokonywania korekt i zmian przez autora raportu.

Zakład Poprawczy w Nowem

Mapa problemów:

- **Internat:**

„To miejsce pobytu wychowanków po zajęciach szkolnych i warsztatowych. W dziale tym trudnościami z jakimi borykają się nieletni to konieczność skonfrontowania z rzeczywistością w postaci powrotu do środowiska otwartego. Niejednokrotnie wychowankowie pochodzą bowiem z dysfunkcyjnych środowisk, które nie zapewniają im właściwych warunków lokalno-bytowych. Ich rodzice/opiekunowie borykają się z licznymi trudnościami osobistymi, w tym uzależnieniami, niewydolnością wychowawczą, zagrożeniem ubóstwem. Nie są zatem w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb wychowanków w tym zakresie. Brak jest jednak rozwiązań systemowych w tym obszarze. Celem zapobieżenia wykluczeniu społecznemu oraz bezdomności nieletnich placówka niejednokrotnie podejmowała współpracę z organizacjami pozarządowymi, aby zapewnić wychowankom miejsce do rozpoczęcia procesu usamodzielnienia, tj. Fundacją Po Drugie w Warszawie. Inną trudnością jest pozyskanie rodziców/opiekunów do współuczestniczenia w procesie resocjalizacji swoich synów. Podobnie jak w pierwszym przypadku problemy z jakimi się borykają niejednokrotnie utrudniają im konstruktywny udział w wychowaniu nieletnich.”

- **Szkoły i warsztaty szkolne:**

„To miejsce realizacji procesu dydaktycznego i szkolenia praktycznego. Trudności w naszej placówce w tym obszarze dotyczą głównie zbyt małej liczby wychowanków kierowanych do placówki, co powoduje konieczność łączenia oddziałów klasowych czy też trudności związane z zatrudnieniem nauczycieli ze stosownymi kwalifikacjami. Innym z problemów jest fakt, że wychowankowie kierowani do naszej placówki różnią się pod względem możliwości intelektualnych. Kształcenie w klasie szkolnej, odbywa się zatem jednocześnie na wielu poziomach. Przeładowana treściami podstawa programowa według wytycznych MEN niedostosowana jest do potrzeb nieletnich przebywających w placówce resocjalizacyjnej.

Należy w tym miejscu również zwrócić uwagę na fakt, że specyfika zaburzeń osobowości i zachowania wychowanków kierowanych do naszej placówki niejednokrotnie uniemożliwia im wytrwanie w ławce szkolnej podczas zajęć lekcyjnych, co wiąże się z koniecznością indywidualnego doboru metod i zakresu nauczania a także elastycznego podejścia w zakresie zaspokajania ich bieżących potrzeb emocjonalnych”.

- **Zespół diagnostyczno-korekcyjny**

„Głównym problemem tego działu jest konieczność łączenia zdecydowanie będących w sprzeczności ról psychologa/pedagoga z opiekunem absolwentów. Zgodnie z Wytycznymi Ministerstwa Sprawiedliwości do organizacji roku szkolnego 2021/2022, 2022/2023 a także 2023/2024 w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich pracownicy zespołu diagnostycznego i diagnostyczno-korekcyjnego w ramach tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć powinni prowadzić bezpośrednio z wychowankami zajęcia wychowawczo-edukacyjne oraz specjalistyczne zajęcia grupowe: profilaktyczne, psychoedukacyjne, socjoterapeutyczne, psychokorekcyjne, w wymiarze łącznym 12 godzin tygodniowo. Doświadczenie w pracy tym systemem ukazało słabe strony takiej organizacji pracy.

Pełnienie roli opiekuna przez psychologa i pedagoga implikuje konieczność dokonywania oceny zachowania wychowanka, a także stosowania wobec niego środków dyscyplinarnych w przypadkach opisanych w art. 264.1 Ustawy z dnia 09 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

Ocena zachowania wiąże się z poddaniem pod analizę składowych elementów funkcjonowania chłopca w placówce pod kątem zgodności z regulaminem zakładu. Powoduje

to liczne napięcia i nieporozumienia w gronie nieletnich a w przypadku psychologa/pedagoga polaryzację jego głównej roli w zakładzie a mianowicie roli osoby obiektywnej, bezstronnej i neutralnej. Psycholog, w takiej sytuacji, staje się osobą zajmującą konkretne stanowisko oceniające zachowanie chłopca, jest w opozycji do niego. Trudno potem oczekiwać, że absolwent szkoły programowo najwyższej skorzysta z oferty terapeutycznej zespołu diagnostyczno-korekcyjnego i nawiąże relację z psychologiem/pedagogiem umożliwiającą pracę nad destrukcyjnymi schematami poznawczymi.

Z zestawień corocznie prowadzonych przez Zespół Diagnostyczno-Korekcyjny wynika, że wychowankowie kierowani do Zakładu Poprawczego w Nowem charakteryzują się zaburzeniami osobowości, zachowania i emocji etc. Oddziaływania podejmowane wobec nich, koncentrować się powinny głównie wokół ich niekontrolowanej agresji, impulsywności czy zaburzonych schematów poznawczych w atmosferze życzliwości i zaufania. Rola opiekuna absolwentów i wynikające z niej czynności znacznie utrudniają realizację tych zadań.

- **Dział ochrony**

Dotychczasowym problemem w tym dziale był niski poziom uposażenia strażników, co przekładało się na mniejszy zakres wykonywania obowiązków służbowych.”

Proponowane kierunki pracy resocjalizacyjnej, dydaktycznej i sposoby rozwiązania problemów:

- rozszerzanie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy w usamodzielnieniu nieletnim zagrożonym problemem bezdomności,
- uwrażliwienie sektora publicznego na problematykę bezdomności nieletnich opuszczających zakłady poprawcze i brak rozwiązań systemowych w tym zakresie-
prowadzenie konferencji i szkoleń, w ramach których można by wypracować standardy pomocowe w tym zakresie,
- prowadzenie kampanii informacyjnych dla sędziów kierujących nieletnich do zakładów poprawczych w zakresie prawidłowości skierowań do placówek wychowawczych i resocjalizacyjnych,
- wspieranie dyrektorów szkół w zakresie dostosowania metod i form dydaktycznych do indywidualnych potrzeb rozwojowych nieletnich,
- podnoszenie prestiżu zawodu psychologa i pedagoga w zakresie zadań wynikających z wykonywanego zawodu i trudności, które pojawiają się przy wychodzeniu z tej roli,

- dalsze podnoszenie uposażenia pracowników ochrony celem zwiększenia zakresu wykonywania obowiązków służbowych,
- bieżące doskonalenie systemu bezpieczeństwa placówki celem zapewnienia optymalnego poczucia bezpieczeństwa zarówno przebywającym w Zakładzie Poprawczym w Nowem wychowankom jak i pracownikom.”

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Mrozach

Mapa problemów:

Problemy wpływające na funkcjonowanie:

1. „Niskie stany osobowe wychowanek w placówce – mała ilość skierowań.
2. Zbyt długi pobyt wychowanek w schronisku.
3. Przedwczesne zwolnienia warunkowe wychowanek z zakładu poprawczego bez uwzględnienia przez sąd opinii placówki oraz ukończenie procesu resocjalizacji.
4. Określenie minimalnej ilości wychowanków (obecnie 5 osób) do utworzenia grupy absolwentów.
5. Określenie minimalnej ilości wychowanków (obecnie 4 osoby) do utworzenia grupy hostelowej.
6. Stworzenie możliwości zarobkowania wychowanek w ramach warsztatów szkolnych.
7. Uwolnienie ust.1 art.88 ustawy Karta Nauczyciela od zależności od ust.2a tego artykułu – dotyczy uprawnień emerytalnych.
8. Zorganizowanie przez Ministerstwo Sprawiedliwości systemowych szkoleń dla wychowanek placówek z zakresu kształcenia zawodowego (dobrą praktyką była organizacja szkoleń w ramach środków unijnych- program Kapitał Ludzki).
9. Kierowanie do placówek wychowanek z uwzględnieniem diagnozy ich predyspozycji oraz oferty szkolnej i szkoleniowej.
10. Zwiększenie opieki psychiatrycznej i terapeutycznej.
11. Usankcjonowanie obowiązku pomocy readaptacyjnej dla wychowanek opuszczających placówkę przez pracownika zakładu lub instytucje zewnętrzne np. asystent rodziny, PCPR, itp. w celu pomocy w znalezieniu pracy, wynajęcia mieszkania, itp.
12. Oferta Zakładu poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w chwili obecnej nie wykorzystana z powodu niskiego stanu wychowanek.
13. Funkcjonują dwa kierunki szkolenia zawodowego: fryzjer i krawiec.

14. Placówka dysponuje bazą lokalową i wyposażeniem do otwarcia dwóch kolejnych kierunków: gastronomia oraz kosmetologia.
15. Placówka dysponuje pawilonem mieszkalnym zdolnym pomieścić 2 osobne grupy wychowawcze z przeznaczeniem na hostel oraz dom matki z dzieckiem. W każdej z tych grup znajduje się 11 dwuosobowych pokoi wyposażonych w standardzie hotelowym. Ponadto w wymienionym pawilonie znajdują się osobne pomieszczenia z przeznaczeniem do organizowania zajęć ogólnych dla matek z dziećmi.”

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Konstantynowie Łódzkim

Mapa problemów:

„Aktualnie kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkołach w OOW, ZP i SdN posiada osoba, która ma kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkole ogólnodostępnej a ponadto ukończyła: studia pięcioletnie lub drugiego stopnia lub podyplomowe w zakresie resocjalizacji. Związane z tym są jednak następujące problemy:

- brak nauczycieli z wymaganymi kwalifikacjami na rynku pracy;
- prowadzenie przez jednego nauczyciela kilku przedmiotów, niebezpieczne w sytuacji częstej absencji nauczyciela – skutkuje dezorganizacją pracy szkoły, brakiem rytmicznej realizacji podstawy programowej, zwłaszcza że zgodnie z przepisami dedykowanymi dla szkół ogólnodostępnych zastępstwa powinny prowadzone być przez nauczycieli posiadających wymagane kwalifikacje do nauczania tego przedmiotu oraz kwalifikacje dodatkowe z resocjalizacji;
- trudności z ułożeniem szkolnego planu lekcji w przypadku małej liczby nauczycieli (i posiadających „wielopredmiotowe” kwalifikacje). Uczniowie w praktyce spędzają lekcje z różnych przedmiotów z tym samym nauczycielem;
- przewaga pracy dydaktycznej nauczyciela przedmiotowca nad pracą wychowawczą - tworzeniem przestrzeni wychowawczej, holistycznym spojrzeniem na ucznia – wychowanek.

Kwalifikacje wychowawców grup wychowawczych funkcjonujących w OOW, ZP, SdN:

- brak zainteresowanych osób studiowaniem pedagogiki resocjalizacyjnej;

- brak na rynku pracy nauczycieli z wymaganymi kwalifikacjami w zakresie pedagogiki resocjalizacyjnej lub słabe przygotowanie do pracy osób posiadających wymagane kwalifikacje w tym zakresie;
- częste rotacje pracowników ze względu na predyspozycje psychiczne;
- ochrona związkowa oraz ochrona nauczycieli mianowanych, wynikająca z ustawy Karta Nauczyciela źle pracujących nauczycieli;
- jeżeli studia pierwszego i drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie na kierunku psychologia z przygotowaniem pedagogicznym uprawniają do pracy na stanowisku wychowawcy grupy wychowawczej, to takie uprawnienia powinny również nadawać studia pierwszego i drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie na kierunku pedagogika z przygotowaniem pedagogicznym.

Istotnym, identyfikowanym zagrożeniem jest sposób weryfikowania nie tylko formalnych ram kwalifikacyjnych, ale także kompetencji i predyspozycji pracowników pedagogicznych (zwłaszcza tych zatrudnionych na stanowisku wychowawcy internatu). Problem ten wydaje się szczególnie ważny w kontekście wprowadzania standardów ochrony małoletnich. W obowiązujących procedurach postępowania skoncentrowano się na weryfikacji pracownika pod kątem jego niekaralności, w tym przede wszystkim braku powiązań z przestępczością seksualną. Jednocześnie zupełnie marginalnie – w przypadku pracy z nieletnimi – mówi się o zagrożeniu jakie niesie ze sobą długotrwałe obciążenie emocjonalne, w tym także typowe dla zjawiska wypalenia zawodowego poczucie braku wymierności efektów pracy, doświadczenie stałego napięcia, budowanie i kreowanie sytuacji wychowawczej w trudnych procesach relacyjnych.

Absolwent kierunków pedagogicznych, formalnie legitymizujący się tzw. przygotowaniem pedagogicznym, nie jest w żaden sposób diagnozowany pod kątem prężności psychicznej, rozumianej jako swoista odporność i zaradność psychiczna, czy też zdolność jednostki do skutecznego radzenia sobie z negatywnymi emocjami. Studenci w procesie kształcenia wyższego realizują i wypełniają przewidziane w toku studiów efekty uczenia się, zdobywając określone, sprofilowane przygotowanie merytoryczne.

Tymczasem należy zauważyć, że kadrę pedagogiczną placówek resocjalizacyjnych niebawem zasili tzw. pokolenie Z, wśród którego coraz częściej mówi się o słabnącej konstrukcji psychicznej. Podobne dyskusje podnoszą sami akademicy, zwracając uwagę na zmieniający się profil studenta (przyszłego pedagoga).

Kto podejmie pracę z młodzieżą i w jaki sposób będzie kreował rzeczywistość wychowawczą? W jakiej kondycji psychofizycznej pozostają wieloletni pracownicy placówek resocjalizacyjnych? Czy formalne ramy kwalifikacyjne powinny mieć pierwszeństwo nad predyspozycjami zawodowymi? Ostatecznie – jakie konsekwencje przyniosą luki w tym obszarze (brak systematycznego monitorowania zdrowia psychicznego pracowników pedagogicznych oraz brak wstępnej weryfikacji podczas ich zatrudniania)?

W pokrewnych zawodach, m.in. certyfikowani terapeuci zobligowani są do podejmowania systematycznej super wizji lub terapii własnej. W przypadku kandydatów do służby więziennej obowiązują określone kryteria rekrutacyjne, w tym także ocena zdolności psychicznych kandydata (Art. 39c. 1. Dz.U. 2010 nr 79 poz. 523). Warunkiem dyskwalifikującym jest m.in. uzyskanie negatywnego wyniku na choćby jednym z etapów postępowania kwalifikacyjnego.

W tym kontekście warto rozważyć zasadność wprowadzania podobnych regulacji w środowisku pracowników pedagogicznych SdN, ZP, OOW (oczywiście z poszanowaniem pełni praw do poufności danych wrażliwych oraz zapobiegając działaniom mobbingowym).

Pewnym utrudnieniem organizacyjnym, które warto byłoby ujednolicić są wymagania stawiane pracownikom ochrony dotyczące ich kwalifikacji zawodowych (wymaganego poziomu wykształcenia oraz zobowiązania do uzupełnienia kwalifikacji w przypadku pracowników nieposiadających wykształcenia średniego).

Wątpliwość budzą powstałe rozbieżności pomiędzy treścią art. 348 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r. poz.1700), a treścią rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 kwietnia 2008 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników niebędących nauczycielami, zatrudnionych w szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez organy administracji rządowej oraz w niektórych innych jednostkach organizacyjnych (tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. poz.1505), tj. w brzmieniu nadanym rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 5 kwietnia 2023 roku zmieniającym cyt. Rozporządzenie z 30 kwietnia 2008 roku, gdzie wymagany poziom wykształcenia to: wykształcenie zasadnicze zawodowe lub branżowe).

Do ZP trafiają chłopcy z dużymi opóźnieniami w nauce, w tym z brakami z o panowaniem podstawowych technik szkolnych: czytania, pisania, liczenia z brakiem umiejętności uczenia się, z negatywizmem szkolnym, wymagający zindywidualizowanego podejścia i dostosowania warunków i wymagań edukacyjnych najczęściej do poziomu myślenia konkretno-obrazowego.

W związku z powyższym dobrze byłoby przemyśleć dostosowanie ramowego planu nauczania w zakresie tygodniowego wymiaru godzin dla uczniów poszczególnych klas (w tym klas łączonych) w danym typie szkoły przeznaczonych na realizację obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego.

Inne postulaty to: przemyślenie czy zamiast nauczania przedmiotowego z zakresu kształcenia ogólnego (przewidzianego w szkołach ogólnodostępnych) nauczanie nie powinno odbywać się w ramach bloków przedmiotowych (przedmiotów humanistycznych oraz matematyczno-przyrodniczych), a także dostosowanie podstawy programowej kształcenia ogólnego do nauczania blokowego;

Szkoły branżowe pierwszego stopnia w OOW, ZP i SdN powinny zgodnie z przepisami prawa, tak jak w przypadku szkół branżowych pierwszego stopnia specjalnych i ogólnodostępnych, być szkołami trzyletnimi. Skracanie etapu edukacyjnego – szkoły branżowej pierwszego stopnia do dwóch lat *en bloc* dla wszystkich uczniów, w tym uczniów z różnymi dysfunkcjami (mających trudności z długim pobytem w szkole) i opóźnieniami edukacyjnymi do dwóch lat pod warunkiem zachowania wymiaru godzin poszczególnych obowiązkowych zajęć edukacyjnych przewidzianego dla trzyletniego okresu nauczania oraz kosztem pracy szkoły w sześciodniowym systemie i ograniczeń czasu przeznaczonego na inne formy pracy placówki i rekreacji jest nieporozumieniem.

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty należy zadbać o prawidłowe stosowanie przepisów § 6. 1 i 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. z 2024 r. poz. 80) w zakresie możliwości skrócenia okresu nauki do dwóch lat nie dla szkoły tylko uczniów uczęszczających do branżowych szkół I stopnia w OOW, ZP lub SdN, których poziom osiągnięć rokuje o panowanie wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia i efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w ciągu dwóch lat i faktyczne pozostawienie dyrektorowi szkoły możliwości podjęcia decyzji o skróceniu okresu nauki uczniowi uczęszczającemu do branżowej szkoły I stopnia w OOW, ZP lub SdN, po uzyskaniu opinii rady pedagogicznej, z której wynika potrzeba skrócenia uczniowi okresu nauki.

Z uwagi na wcześniejszą reformę szkolną związaną z rozpoczęciem przez niektórych wychowanków nauki w szkole w wieku sześciu lat i ukończenie szkoły branżowej pierwszego stopnia w wieku 17 lat przed osiągnięciem 18 roku życia, czyli 17 letni absolwenci nadal są w obowiązku nauki. Co w przypadku, kiedy 17 letni absolwent powinien a nie może realizować obowiązku nauki poza zakładem poprawczym?

Potrzebne są regulacje prawne dotyczące finansowania kursów zawodowych organizowanych przez szkołę branżową pierwszego stopnia w ZP i SdN. Potrzebne są regulacje prawne dotyczące pracy grup absolwenckich. Rozwiązania uwzględniające pracę specjalistów zespołów ZDK i ZD w ramach pensum w grupach absolwenckich są rozwiązaniami niekorzystnymi. Ograniczają czas pracy specjalistów przeznaczony na realizację ich właściwych zadań.

Problemem jest brak możliwości (ograniczenia wprowadzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości pismem nadzorczym) przydzielenia nadgodzin dla specjalistów zespołów: ZD i ZDK, szczególnie w przypadkach związanych z urlopowaniem, długotrwałą nieobecnością psychologa, pedagoga w pracy i koniecznością przejęcia dodatkowych zadań za nieobecną koleżankę.

Istotną kwestią związaną z projektowaniem pracy wychowawczej w obrębie placówek resocjalizacyjnych jest orzecznictwo psychologiczno-pedagogiczne. Wychowankowie umieszczeni w SdN, ZP i OOW, którzy nie zostali wcześniej przebadani przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne trafiają do placówek bez stosownych orzeczeń np. związanych z ich niepełnosprawnością: intelektualną, ze spektrum autyzmu, sensoryczną czy też bez opinii dotyczącej dysleksji rozwojowej, nadpobudliwości psychoruchowej, zaburzeń w funkcjonowaniu z uwagi na przewlekłe choroby itp. Brak orzeczeń i opinii ogranicza możliwości w przygotowaniu i wskazaniu odpowiednich dostosowań, zwłaszcza w obszarze działań szkolnych (np. powoduje brak możliwości wydłużenia czasu egzaminacyjnego, brak możliwości przydzielenia pedagoga wspierającego w toku zajęć i inne).

Jednocześnie uzupełnienie takiej diagnostyki – w świetle aktualnych przepisów – wymaga udziału wychowanka w badaniach w wyznaczonych i uprawnionych do tego Poradniach Psychologiczno-Pedagogicznych poza terenem placówki. W tych okolicznościach nie tylko przysparzamy dziecku dodatkowego dyskomfortu związanego z całym obciążającym go procesem diagnostycznym, ale także jako specjaliści w nieuzasadniony zupełnie sposób dublujemy pewne czynności obserwacyjne, które i tak zobowiązani jesteśmy wykonać jako kadra diagnostyczno-korekcyjna ZP i SdN.

Celem usprawnienia pracy przede wszystkim wskazujemy na potrzebę formalnego poszerzenia kompetencji zespołów specjalistycznych funkcjonujących w placówkach resocjalizacyjnych. Wypracowane porozumienie między resortami (tj. między zespołami specjalistycznymi przy ZP/SdN/OOW a ZO (zespołami orzekającymi zorientowanymi przy poradniach psychologiczno-pedagogicznych) pozwoli na efektywniejsze przygotowanie dostosowań zgodnie z potrzebami wychowanków. Należy zauważyć, że placówki dysponują

pełnym zapleczem do organizacji procesu diagnostycznego, zarówno pod kątem dostępu narzędzi, jak i obecności wymaganych specjalistów.

Poszerzenie kompetencji powinno dotyczyć dwóch wymiarów:

- formalnego uznania uprawnień zespołów specjalistycznych w placówkach resocjalizacyjnych równorzędnie z uprawnieniami nadanymi orzecznikom w PP (tj. umożliwienie sporządzenia opinii diagnostycznej, która może stać się podstawą do wydania orzeczenia);
- umożliwienia przeprowadzenia diagnostyki pod kątem wystawienia orzeczenia na pisemny wniosek nie tylko rodzica lub pełnoletniego ucznia, ale też instytucji, tj. SdN/ZP/OOW. Wtedy niezmiennie zespoły orzekające w poradniach wydawałyby orzeczenia i opinie na pisemny wniosek rodzica dziecka lub ucznia lub na pisemny wniosek pełnoletniego ucznia, zwanych „wnioskodawcą”. A także zespoły specjalistyczne w SdN, ZP, OOW miałyby możliwość sporządzać opinię diagnostyczną na potrzeby wystawienia orzeczenia na pisemny wniosek samej placówki resocjalizacyjnej lub na pisemny wniosek rodzica dziecka lub na pisemny wniosek pełnoletniego ucznia, zwanych „wnioskodawcą”.

Mimo obowiązujących wytycznych wskazujących na podstawowe treści, które muszą zawierać się w arkuszach diagnostycznych i indywidualnych programach pracy resocjalizacyjnej dostrzegalne są znaczące różnice (w organizacji pracy przedstawicieli różnych placówek) w realizacji całości procesu diagnostyczno-opisowego. Na skutek tych rozbieżności pewne obszary funkcjonowania dziecka nie są dostatecznie zdiagnozowane lub wręcz przeciwnie – bezrefleksyjnie powiela się istniejące już zapisy na różnych etapach diagnostycznych.

Indywidualny plan resocjalizacji – zgodnie z założeniami ustawodawcy – obejmuje w szczególności:

- rodzaje i formy oddziaływań resocjalizacyjnych i terapeutycznych, do których nieletni zostanie włączony, z podaniem przewidywanego czasu ich trwania;
- zakres, kierunki i formy nauczania, kształcenia zawodowego, jakimi nieletni ma zostać objęty, oraz jego indywidualne obowiązki wiążące się z przebiegiem nauczania;
- zakres i sposób współpracy z rodziną i innymi osobami w celu doprowadzenia do integracji społecznej oraz do usamodzielnienia się nieletniego;
- sposób i kryteria oceny przebiegu procesu resocjalizacji;
- program przygotowań nieletniego do życia po zwolnieniu z zakładu;
- pobyt w hostelu od 3 do 6 miesięcy przed zwolnieniem z zakładu lub warunkowym zwolnieniem z zakładu;

To co szczególnie zwraca uwagę to wciąż marginalna pozycja diagnozy pozytywnej, a w konsekwencji skrótkowo traktowany obszar usprawniania potencjałów wychowanka (co być może jest wynikiem doboru narzędzi diagnostycznych lub przyzwyczajenia do określonych modeli pracy pedagogiczno-psychologicznej). W celu usprawnienia kierunku pracy placówek resocjalizacyjnych warto zastanowić się nad wprowadzeniem spójnych standardów opracowywania IPR oraz jednolitych i rzeczywistych kryteriów oceny postępów pracy resocjalizacyjnej nieletnich.

Do zwiększenia efektywności pracy mogłyby znacząco przyczynić się systematyczne konsultacje/spotkania tematyczne realizowane w obrębie placówek (w tym także utworzenie interdyscyplinarnych zespołów konsultacyjnych ds. procedury diagnostycznej i wdrażania IPR). Wymiana opinii, dylematów, spostrzeżeń z perspektywy psychologów i pedagogów sprzyja integracji środowiska zawodowego (wzmocnienia poczucia integralności i wzajemnej czytelności), z drugiej strony dzielenie się doświadczeniami z natury pobudza do refleksji nad własnym warsztatem zawodowym, pozwala udoskonalić i zoptymalizować wdrażane rozwiązania.

Istotnym obszarem wymagającym namysłu i usprawnienia jest zakres współpracy między placówkami resocjalizacyjnymi a placówkami opiekuńczo-wychowawczymi pod pieczę których pozostają nieletni. Warto zauważyć, że nieletni którzy przed przyjęciem do SdN/ZP pozostawali wychowankami domów dziecka (a tym samym mają wyznaczonego opiekuna prawnego z ramienia instytucji), w większości pozbawieni są kontaktu ze środowiskiem zewnętrznym.

Jak wynika z podjętych obserwacji, placówki opiekuńczo-wychowawcze na ogół rezygnują z podtrzymywania kontaktu z wychowankiem i ograniczają się wyłącznie do pozyskiwania danych na temat postępów edukacyjnych dziecka (pobieranie zaświadczeń potwierdzających kontynuację nauki).

Jednocześnie dyrektorzy placówek O-W w większości odmawiają przyjęcia wychowanków na czas przepustek lub urlopów uzasadniając to obawą o bezpieczeństwo pozostałych podopiecznych. W rezultacie chłopcy, mimo widocznych postępów wychowawczych oraz przy spełnianiu kryteriów niezbędnych do uzyskania nagrody w formie wyżej wspomianej przepustki, są pozbawieni możliwości korzystania z tego przywileju.

Szczególnie jest to problematyczne w przypadku osób małoletnich, które nie posiadają żadnego zaplecza rodzinnego, a dom dziecka pozostaje jedynym miejscem ich potencjalnego urlopowania. Jednocześnie wychowawcy/dyrektorzy placówek O-W mimo zaniechania kontaktów z dzieckiem, a tym samym nieznanomości jego bieżących potrzeb pozostają

decyzyjni w sprawach dysponowania środkami finansowymi nieletniego (np. dysponują świadczeniami socjalnymi w postaci 500 +, wpływami alimentów, a także zarządzają tzw. kieszonkowym, środkami na zakup odzieży i inne). Jako dysponenci środków nierzadko ingerują w wybory dziecka, a nawet zdarza się, że odmawiają zakupu określonego typu odzieży/przedmiotu nie uzasadniając swoich decyzji.

W tym zakresie zdecydowanie należałoby usprawnić nie tylko przepływ informacji między poszczególnymi sektorami, ale przede wszystkim zakres współpracy, zakres odpowiedzialności i decyzyjności poszczególnych jednostek zobligowanych do wsparcia nieletniego.

Niebagatelnym problemem rzutującym na całość projektowanych oddziaływań zarówno tych wychowawczych, jak i organizacyjnych jest brak systematyczności, a zarazem nierzetelność i nieterminowość pracy sądów, w tym również opóźnianie działań kuratorów zobowiązanych do przeprowadzenia wywiadów środowiskowych w miejscu zamieszkania nieletnich.

Począwszy od ostatniego przywołanego punktu należy zauważyć, że w świetle regulacji prawnych (§ 3. 1. Dz.U. 2021 poz. 893) zlecony wywiad przeprowadza się w terminie 14 dni roboczych od dnia powzięcia wiadomości o konieczności jego przeprowadzenia. Tymczasem zupełnie niezrozumiała jest przewlekłość w tym zakresie (tj. wydłużający się czas oczekiwania na przeprowadzenie wywiadu oraz wydłużony czas przesyłania wyników ustaleń kuratora do placówki).

Udzielenie wychowankowi przepustki odbywa się na wniosek pracowników pedagogicznych i ma charakter środka nagrodowego. Pozytywne zaopiniowanie wniosku o udzielenie nagrody musi być spójne z opinią kuratorów kontrolujących potencjalne miejsce pobytu dziecka.

Niekiedy zdarza się, że od momentu złożenia wniosku o wykonanie wywiadu do momentu uzyskania odpowiedzi upływa kilka miesięcy. Oznacza to bowiem, że wychowanek z nienaganną opinią, wyróżniającymi się postępami w pracy wychowawczej i/lub szkolnej oczekuje miesiącami na wykonanie wywiadu i/lub odesłanie opinii do placówki, a tym samym pozostaje w nieprzerwanej izolacji. Przewlekłość tego postępowania rzutuje na poczucie sprawczości dziecka, osłabia motywację, chęć do podejmowania dodatkowych aktywności i absolutnie nie przybliża nas do modelu pracy uspołeczniającej, zorientowanej na inicjowanie i stwarzanie szans do partycypacji w życiu rodzinnym i społecznym.

Niemniej ważnym problemem jest (nie)terminowość wykonywania i/lub uprawomocniania wydanych przez sąd orzeczeń, zarówno w sytuacji umieszczenia dziecka w określonym typie placówki, jak w sytuacji zwolnienia chłopca z obowiązku przebywania w instytucji.

Szczególnym zagrożeniem jest sytuacja, w której przewlekłe, z nieuzasadnionych powodów, wydłuża się czas oczekiwania na wykonanie orzeczenia. Nieletni pozostający w SdN, mimo uzyskanego orzeczenia, tygodniami (a nawet miesiącami) oczekują na przeniesienie do wskazanej przez sąd placówki. Bezwzględnie należy mieć na uwadze destrukcyjny wpływ takiego postępowania. Dziecko oczekujące na nakaz zwolnienia/przyjęcia pozbawione jest dostępu do klarownych informacji, a to sprawia, że pozostaje we wzmożonym napięciu, stresie, poczuciu degradacji pozycji.

Szczególnie dotkliwie jest to dla nieletnich, którzy oczekują na przewiezienie do innego miejsca (np. skierowanie z SdN do OOW). Zdarza się wręcz, że wychowanek otrzymuje orzeczenie o umieszczeniu w OOW, lecz jego przeniesienie ze względu na brak wydania nakazu zwolnienia/przyjęcia do placówki istotnie odraza się. Tymczasem upływa termin pobytu nieletniego w SdN, a sąd rodzinny zamiast potraktować sprawę priorytetowo i niezwłocznie umieścić chłopca w wytypowanej placówce, kieruje prośbę do sądu okręgowego o przedłużenie pobytu wychowanka w schronisku do czasu wykonania orzeczenia.

Machina biurokratyczna, a w tym nierzetelność pracy urzędniczej sprawiają, że dziecko w świetle paradoksalnych procedur traci swoją podmiotowość, jest przedmiotem dyskusji, pozostając w stałym napięciu i niepewności.

Reasumując – kluczowym problemem w tym zakresie jest:

- nieuzasadnione opóźnianie wydania nakazu zwolnienia po postanowieniu o zwolnieniu nieletniego;
- przewlekłe i nieuzasadnione odraczanie zlecenia transportu dziecka (brak zleconego konwoju) w przypadku zmiany placówki;
- opóźnianie wydawania nakazu zwolnienia/przyjęcia dziecka do placówki po wydaniu orzeczenia o umieszczeniu w określonym typie placówki.

Praca z wychowankami schronisk dla nieletnich

W kontekście poprzedzającego problemu warto podjąć namysł nad sytuacją wychowanków schronisk dla nieletnich, a także samą formułą i przeznaczeniem tej instytucji. W świetle przepisów regulujących warunki pobytu nieletnich w schronisku określa się, że w postanowieniu o zastosowaniu środka tymczasowego: sąd rodzinny oznacza okres pobytu nie dłuższy niż 3 miesiące. Okres ten liczy się od chwili zatrzymania nieletniego. O ile to możliwe, datę zatrzymania wskazuje się w tym postanowieniu. Jeżeli ze względu na szczególne okoliczności sprawy zachodzi konieczność przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla

nieletnich można ten pobyt przedłużać na okres oznaczony, każdorazowo nie dłuższy niż 3 miesiące. Przedłużania dokonuje sąd, przed którym toczy się postępowanie, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Łączny pobyt nieletniego w schronisku dla nieletnich do prawomocnego zakończenia postępowania rozpoznawczego nie może być dłuższy niż rok. Do tego okresu nie wlicza się nieusprawiedliwionego pobytu nieletniego poza schroniskiem dla nieletnich, trwającego dłużej niż 3 dni. W szczególnie uzasadnionych przypadkach sąd okręgowy, w którego okręgu toczy się postępowanie, może przedłużać pobyt, o którym mowa w ust. 3, na okres oznaczony, każdorazowo nie dłuższy niż 3 miesiące. Jeżeli postępowanie toczy się przed sądem rodzinnym, z wnioskiem o przedłużenie, o którym mowa w ust. 4, należy wystąpić, przesyłając jednocześnie akta sprawy sądowi okręgowemu, nie później niż 14 dni przed upływem dotychczas oznaczonego okresu pobytu. Jeżeli postępowanie toczy się przed sądem drugiej instancji, przedłużenia, o którym mowa w ust. 4, dokonuje ten sąd z urzędu.

W tym kontekście wątpliwość budzi przestrzeganie terminowości, wykonywanie procedur sądowych, a także towarzyszące temu okoliczności, które trudno nazwać „szczególnie uzasadnionymi” (np. kilkumiesięczne odroczenie terminu rozprawy ze względu na nieterminowe przesłanie akt wychowanka z sądu rodzinnego do sądu okręgowego) (*sic!*).

Warto zauważyć, że ograniczenia dotyczące długości pobytu nieletniego w SdN mają istotne uzasadnienie dla procesu wychowawczego. Schroniska z samego założenia pełnią rolę środka tymczasowego, w którym priorytetowo traktuje się działania o charakterze diagnostycznym. Charakteryzując skrótowo pracę w obrębie SdN możemy mówić o oddziaływaniach organizowanych wśród grup obniżonych szans – grup dynamicznych, pozostających w stałym procesie diagnostycznym, w których nie ma poczucia stabilności i ukierunkowania na długofalowe cele (re)socjalizacyjne. Wychowankowie umieszczeni w SdN zafiksowani są na aktualnej trajektorii życiowej. W ciągłym, permanentnym oczekiwaniu na decyzję sądu odrzucają dalekosiężne cele i przede wszystkim często nie podejmują pożądanej aktywności życiowej.

Ponadto sygnalizują poczucie marginalizacji systemowej, niepewności oraz stale towarzyszącego im niepokoju o dalszy los. Zwłaszcza dotkliwie doświadczają tego wychowankowie, którzy przebywają w SdN ponad rok (a nawet zdarzają się pobyty prawie dwuletnie). Z punktu widzenia skuteczności prowadzonych oddziaływań należy zauważyć, że pracownicy pedagogiczni (zgodnie z wymogami ustawodawcy) nie są zobligowani do opracowywania dla wychowanków SdN indywidualnych programów pracy resocjalizacyjnej. Ponadto wszelkie formy rozwoju i uspołeczniania (w tym możliwość kształcenia ogólnego

i zawodowego, zatrudnienie oraz zajęcia w czasie wolnym organizowane poza terenem placówki) w świetle obowiązujących przepisów zachodzą wyłącznie w szczególnych i uzasadnionych przypadkach, a jednocześnie w pełni uzależnione są od organu prowadzącego postępowanie.

Ważnym aspektem rzutującym na jakość i efektywność proponowanych oddziaływań jest usprawnienie pracy sądów, a także wdrożenie jasnych, jednobrzmiących procedur regulujących długość pobytu nieletniego w SdN. Ponadto – biorąc pod uwagę długoterminowe pobyty nieletnich w schroniskach – warto przemyśleć samą formułę pracy tego sektora.

Czy rzeczywiście są to jednostki zorientowane na czynności diagnostyczne oraz wyłączne wprowadzanie do procesu resocjalizacyjnego? Jak wielomiesięczny pobyt nieletnich w SdN wpływa na ich kondycję psychofizyczną? Stawiając te pytania bez wątpienia należy przyrzeć się wieloaspektowym konsekwencjom długich pobytów nieletnich w schroniskach. Zgodnie z Art. 276. Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich hostel jest jednostką organizacyjną, przeznaczoną dla nieletnich umieszczonych w zakładzie poprawczym, służącą ułatwieniu procesu usamodzielniania się nieletnich lub przygotowaniu ich do zwolnienia z zakładu poprawczego, zapewniającą całodobową opiekę wychowawczą i dającą nieletnim możliwość czasowego zamieszkania, w szczególności, gdy ich niezwłoczny powrót do środowiska jest niewskazany.

Hostel stanowi dział zakładu poprawczego albo grupę wychowawczą w zakładzie poprawczym albo jednostkę organizacyjną poza zakładem poprawczym prowadzoną przez organizację pozarządową, której celem działania jest pomoc w readaptacji społecznej nieletnich.

W rzeczywistości hostele organizowane wewnątrz placówki jako odrębne grupy wychowawcze z założenia nie spełniają swojej funkcji uspołeczniającej. Nieletni de facto nie zmienia środowiska życia pozostając w dotychczasowych relacjach rówieśniczych, nie poszerza repertuaru doświadczeń i kontaktów interpersonalnych, pracuje w asyście tej samej kadry pedagogicznej, w ramach ustalonych norm i reguł pracy placówki. Hostele w tej formule są przykładem destrukcyjnych praktyk zorientowanych wyłącznie na zabezpieczenie bazowych potrzeb nieletnich narażonych na kryzys bezdomności i popadanie w dalszą przestępczość ze względu na brak zaplecza rodzinnego i mieszkaniowego.

Jest to działanie doraźne, tymczasowe pozbawione realnych celów resocjalizacyjnych. Ponadto wychowankowie grup hostelowych i absolwentkich doświadczają wspomnianego już „wykluczenia edukacyjnego” wewnątrz instytucji (dot. problemu skrócenia czasu trwania szkół branżowych oraz niemożności podjęcia drugiego kierunku kształcenia zawodowego po

ukończeniu szkoły branżowej). Trudno w tych okolicznościach mówić o postępie pracy (re)adaptacyjnej i rekultyracji.

Ewaluacja projektu mieszkań treningowych fundacji po Drugie unaocniła te paradoksy wskazując na główne problemy pracy z młodzieżą, która opuszcza placówki resocjalizacyjne. Sama idea umieszczania nieletnich w jednostkach organizowanych poza ZP jest słusznym kierunkiem działania, jednak należy zauważyć, że w skali kraju tylko nieliczne organizacje NGO są zorientowane na pracę z byłymi wychowankami zakładów poprawczych. Brak systemowego, holistycznego podejścia, brak przepływu finansowania instytucji, zupełnie zaniechany problem wspierania młodych dorosłych po opuszczeniu placówek generuje szereg niepowodzeń w procesie ich ponownego uspołeczniania.

Problematyka usamodzielnienia wymaga nie tyle kosmetycznych zmian w organizacji pracy placówek, co dogłębnego przeorganizowania sposobu myślenia i modelu pracy ukierunkowanego na wdrażanie nieletnich do samodzielnego życia. Priorytetową kwestią jest przeniesienie grup hostelowych do środowiska zewnętrznego, a także wyznaczenie osób odpowiedzialnych za wsparcie nieletniego w środowisku zewnętrznym.

W kontekście wspierania procesu usamodzielniania wychowanków warto powtórnie przyrzeć się roli i samemu projektowaniu indywidualnych programów usamodzielnienia. Głównym zarzutem dotyczącym skuteczności tego narzędzia są okoliczności jego powstawania, a także zakres obowiązków tzw. opiekuna usamodzielniania.

W myśl Art. 145. (Dz.U.2024.177 tj.) warunkiem przyznania pomocy na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie jest złożenie wniosku oraz posiadanie zatwierdzonego indywidualnego programu usamodzielnienia, określającego w szczególności:

- 1) zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielnienia;
- 2) sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia.

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletności wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Opiekunem usamodzielnienia może być osoba tworząca rodzinę zastępczą, prowadząca rodzinny dom dziecka, koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, osoba będąca w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej wychowawcą lub psychologiem, pracownik organizacji pozarządowej w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub inna osoba

wyznaczona przez tę organizację do pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia, lub inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą i zaakceptowana przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

Indywidualny program usamodzielnienia jest opracowywany przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

W ramach procedury usamodzielniania oferowana jest pomoc gotówkowa i bezgotówkowa i nie jest tajemnicą, że priorytetem dla większości wychowanków jest uzyskanie pomocy materialnej/pieniężnej. Nieletni w toku powstawania IPU w większości nie dostrzegają w tym narzędziu realnego sposobu wsparcia ich w procesie readaptacyjnym. Sprzyja temu sama rola tzw. opiekuna usamodzielnienia, którym często stają się przypadkowe osoby wskazane przez instytucje (np. domy dziecka, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra wsparcia rodziny). Zwykle wychowankowie podczas pobytu w placówce nie podtrzymują kontaktu z osobą wytypowaną do roli opiekuna, a opis zakresu ich współpracy jest przedstawiany szablonowo (kreowany na potrzeby powstania samego dokumentu).

Z jednej strony ustawodawca przewiduje szeroki repertuar doboru opiekunów usamodzielnienia, z drugiej zaś warto zauważyć, że sprzyja to pewnej przypadkowości, a także pozwala na wskazanie osób zupełnie pozbawionych kompetencji w tym zakresie (osoby pełnoletnie, z otoczenia dziecka).

W tym kontekście warto zastanowić się nad wdrożeniem holistycznego modelu (funkcji) opiekuna biograficznego nieletnich. Opiekun biograficzny w najprostszym ujęciu powinien być definiowany jako osoba, która wspiera i towarzyszy dziecku w całości procesu (re)socjalizacji, począwszy od momentu umieszczenia w placówce izolacyjnej aż po długofalowy proces usamodzielniania. Jednocześnie jest to osoba pracująca w modelu personalistycznym, znająca potrzeby i potencjały dziecka, zdolna wprowadzać aktualizacje w indywidualnych programach pracy resocjalizacyjnej i programach uspołeczniania, zgodnie z kierunkiem rozwoju podopiecznego.

W aktualnym systemie mamy do czynienia z pewnym rozproszeniem odpowiedzialności i brakiem współdziałania na różnych etapach życia dziecka (wychowawcy placówek opiekuńczo-wychowawczych, którzy zarzucają kontakt po umieszczeniu podopiecznego w placówce resocjalizacyjnej, wychowawcy internatu i specjaliści z zespołów psychologiczno-

pedagogicznych, którzy mają ograniczony do kontekstu instytucjonalnego zakres odpowiedzialności względem nieletniego, opiekun usamodzielnienia, który pełni rolę figuranta, ośrodki pomocy społecznej postrzegane wyłącznie jako urzędy odpowiedzialne za wypłatę świadczeń socjalnych, kuratorzy sądowi/rodzinni incydentalnie pojawiający w polu życia nieletniego oraz inne organizacje pozarządowe, o ile staną się widoczne i dostępne dla osób wymagających wsparcia).

Tymczasem opiekun biograficzny, aby spełnił swoją funkcję, musi stać dla dziecka osobą znaczącą (w myśl teorii interakcyjnych [SI] tzw. znaczącym innym). Osobą dostępną, budującą długoterminową relację z podopiecznym. Warto zauważyć, że wychowankowie placówek resocjalizacyjnych zwykle doświadczając rozmaitych deprywacji potrzeb, w tym także zaburzeń w sferze prawidłowego kształtowania relacji międzyludzkich (zaburzone modele przywiązania z okresu wczesnodziecięcego, wypracowane destrukcyjne sposoby radzenia sobie z trudnościami, obniżone kompetencje komunikacyjne aż po utrwalone postawy wrogości i/lub nieufności względem osób dorosłych w otoczeniu). Fragmentaryczność i rozproszenie odpowiedzialności, a także brak ciągłości realizowanych oddziaływań wychowawczych nie pozwalają na modelowanie prawidłowych relacji międzyludzkich. Te zaś stanowią fundament ponownego włączenia w życie kulturowe i społeczne.

Kompetencje i kwalifikacje kadry:

- regulacja kwalifikacji pracowników pedagogicznych,
- wstępna/okresowa weryfikacja zdolności do wykonywania zawodu pracownika pedagogicznego, kwalifikacje zawodowe pracowników ochrony (strażników).

Projektowanie i realizacja oddziaływań wychowawczych i edukacyjnych

- Kształcenie ustawiczne/zawodowe:
 - ramowy plan nauczania/podstawa programowa kształcenia ogólnego/a nauczanie blokowe zamiast przedmiotowego
 - trzyletnie szkoły branżowe I stopnia
 - kursy i szkolenia zawodowe finansowanie (minimalna liczebność grup)
- Inna działalność specjalistyczna:
 - kierunek, znaczenie i standardy prowadzenia diagnozy, brak diagnoz zewnętrznych
 - ujednolicenie procedur diagnostycznych na potrzeby powstania IPR oraz wdrożenie standardów opracowywania IPR.

- Uspołecznianie, rekulturacja i kontakt z instytucjami zewnętrznymi.
- Procedura sądowa i wykonywanie orzeczeń sądowych jako czynnik demotywujący:
 - terminowość wykonywania czynności sądowych i orzeczeń,
 - sytuacja wychowanków SdN.

Usamodzielnienie:

- rzeczywiste usamodzielnianie, hostele jako jednostki zewnętrzne oraz braki zaplecza NGO,
- fikcyjny kształt dokumentów typu indywidualny program usamodzielnienia i równie fikcyjna rola opiekuna IPU”.

Schronisko dla Nieletnich w Dominowie

Propozycje zmian:

„Zagadnienia dotyczące usprawnienia i polepszenia funkcjonowania zakładów dla nieletnich:

- Przywrócenie funkcji dyrektora szkoły – rola kierownika szkoły zdaje się być niejasna.
- Przywrócenie możliwości dokonywania przez dyrektora szkoły tzw. uznawania zbliżeń kwalifikacji nauczycieli uczących podobnych przedmiotów. Uwolni to dyrektorów placówek od poszukiwania specjalistów np. muzyki, plastyki z resocjalizacją zatrudnianych na małe części etatów np.: 2/18, 4/18 itp.
- Możliwość zatrudniania nauczycieli zawodu i nauczycieli do prowadzenia kursów zawodowych bez konieczności ukończenia resocjalizacji.
- Limity w grupach szkolenia warsztatowego powinny być zmniejszone do 3 maks. z uwagi na rozpraszanie się nieletnich, zaburzenia i bezpieczeństwo.
- Rozważyć wprowadzenie śródrocznych promocji dla uczniów z dużym opóźnieniem szkolnym, np. uczniów z niezaliczonym I semestrem w szkole podstawowej.
- Wprowadzić możliwość szkolenia zawodowego kursowego w systemie dziennym dla wychowanków, którzy z powodu wieku nie będą w stanie ukończyć szkoły branżowej. (dlatego kursów dziennych, żeby uniknąć nieletnich tzw. pozaszkolnych)
- Rozważyć zmianę z 2-letniego na 3-letni cykl kształcenia w Branżowej Szkole dla uczniów w „bezpiecznym” wieku (tzn. rokującym możliwość ukończenia szkoły do

21 roku życia). 3-letni kompatybilny system z innymi szkołami na wypadek, gdyby nieletni został zwolniony i aby mógł się uczyć dalej bez trudności.

- Ujednolicić kierunki kształcenia zawodowego, aby po zmianie placówki była drożność dalszego kształcenia. To samo dotyczy nauczanych języków obcych.
- Utworzyć placówkę (dotychczasowy ZP i OOW) na poziomie Liceum Ogólnokształcącego.
- Utworzyć placówki specjalistyczne ze wsparciem medycznym dla nieletnich z problemami psychicznymi.
- Udrożnić przenoszenie nieletnich pomiędzy MOW, OOW, ZP.
- Utworzyć na wzór byłych OZNP ośrodki wsparcia organizacyjnego, szkoleniowego, doskonalenia kadry i nauczycieli z podobnych typów placówek.
- Nieletni po pobycie w Aresztach Śledczych i Zakładach Karnych nie powinni przebywać razem z nieletnimi z naszych placówek.
- W przypadku umieszczania nieletnich w schroniskach zwykłych i wzmożonych wybór rodzaju (jeżeli są dwa rodzaje schronisk w jednej placówce) pozostawić dyrektorowi, który przy udziale psychologa zdecyduje o umieszczeniu uwzględniając poziom demoralizacji.
- Należy przyjrzeć się sprawom sądowym nieletnich prowadzonych on-line. Czy one powinny być prowadzone, bo:
- Nie każdy sędzia dba o to, aby nieletni wszystko dokładnie słyszał i widział. Zakres oglądalności w monitorze jest ograniczony. Nieletni nie widzi całej sali, nie wie, co się tam dzieje.
- Obrońca nieletniego siedzi w sali sądowej, a nie przy nieletnim, zdarzają się sytuacje, że nie konsultuje się z nieletnim przed sprawą. Nieletni nie ma możliwości przygotować się na posiedzenie w sposób wyczerpujący.
- Sprawy te często są opóźnione, co zaburza pracę pracowników Zespołu Diagnostycznego, lub trwają z przerwami nawet do 3 h.
- Wielu nieletnich skarży się, że wolałoby pojechać na sprawę osobiście, tym bardziej, gdy postępowania są skomplikowane i dotyczą poważnych czynów karalnych. Zdarzało się, że pomimo wniosku obrońcy i nieletniego, sąd nie uwzględnił wniosku o osobiste stawiennictwo nieletniego w sądzie. Uważamy, że w ten sposób jawnie łamie się prawa nieletnich.

- Ważne jest, aby sądy miały świadomość, że do wydania kompleksowej opinii na temat nieletniego, wymagany jest dostęp do akt dotyczących czynu karalnego, ale też tych opiekuńczych, jeśli takie postępowania toczyły się w przeszłości. Zespół Diagnostyczny musi mieć materiał pozwalający skonfrontować wypowiedzi nieletniego z rzeczywistością, oraz dokładnie przeanalizować sytuację wychowawczo-opiekuńczą nieletniego, tym bardziej, że diagnoza wiąże się z projektowaniem szeroko aspektowych zaleceń resocjalizacyjnych.
- W przypadku nieletnich – obcokrajowców, nieposługujących się językiem polskim, wskazane jest zorganizowanie im opieki biegłego tłumacza, który pomógłby im zrozumieć sytuację prawną, w jakiej się znaleźli oraz uczestniczyłby w badaniach diagnostycznych nieletnich. Praca wychowawcza wobec takich osób jest bardzo utrudniona, a wsparcie psychologiczne czasami niemożliwe.
- Przyjrzenie się badaniom psychiatrycznym w formie online, czy spełniają kryteria potrzebne do pełnej diagnozy nieletniego.
- Zbyt „płaski” poziom wynagrodzeń pracowników niepedagogicznych. Niemal wszyscy pracownicy otrzymują minimalne wynagrodzenie – jednakowe z wykształceniem wyższym, średnim i podstawowym. (np. sprzątaczką zarabia tyle samo co stomatolog, a pracownicy administracji mniej niż pracownicy obsługi). Powoduje to frustracje osób o wyższych kwalifikacjach zawodowych.
- Trudności z zapewnieniem opieki medycznej nieletnim przy takim wynagradzaniu. Od 2 lat są trudności w zatrudnieniu pielęgniarki na etat.
- Ujednolicenie dodatków za trudną pracę dla pracowników pedagogicznych. W placówkach tego samego typu występują różne wysokości dodatków za trudną pracę co rodzi niepotrzebne napięcia wśród personelu pedagogicznego”.

Zakład Poprawczy w Świeciu

Proponowane zmiany i działania:

- uelastycznienie i dostosowanie programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych każdego podopiecznego
- udoskonalenie procedur oceny postępów edukacyjnych podopiecznych,

- opracowanie systemu monitorowania, który będzie analizował osiągnięcia i zachowania nieletnich, a także pozwoli na wcześniejsze wykrycie trudności i podjęcie odpowiednich działań naprawczych,
- rozszerzenie czasu trwania szkoły branżowej I stopnia w Zakładzie Poprawczym, zapewniłoby bardziej kompleksowe przygotowanie wychowanków do przyszłej pracy zawodowej,
- wprowadzenie oddziału szkoły o profilu technicznym lub ogólnym umożliwiłoby wychowankom z normą intelektualną kontynuację edukacji na wyższym poziomie, a dalsza nauka po ukończeniu szkoły branżowej stworzyłaby możliwość rozwijania potencjału intelektualnego i pomogła w zdobywaniu nowych umiejętności.

Trudności wynikające z nowej ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich - zmiany wynikające z ograniczeń strukturalnych oraz obszarów dotyczących skuteczności i efektywności resocjalizacji:

- likwidacja zakładów specjalistycznych i umieszczenie nieletnich z licznymi dysfunkcjami wraz z nieletnimi w normie intelektualnej,
- brak zakładów profilowanych, dedykowanych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, co nastręcza wielu trudności wychowawczych i terapeutycznych,
- rozdzielenie wychowanków na 3 grupy z uwagi na zaburzenia i ograniczenia poznawcze (prowadzi do segregacji, utrudnia integrację społeczną, powoduje nierówne traktowanie, doprowadza do poczucia niesprawiedliwości i frustracji wśród wychowanków),
- niewystarczające dostosowanie systemu edukacyjnego, w tym prowadzenie zajęć przez członków zespołu diagnostyczno-korekcyjnego (dwie role nauczyciel i terapeuta), co może powodować trudności w utrzymaniu pełnej neutralności i obiektywizmu, a także utraty zaufania,
- trudności pracowników w dostosowaniu się do nowej populacji nieletnich, która obecnie obejmuje osoby z upośledzeniem umysłowym w normie intelektualnej, uzależnione od alkoholu, substancji psychoaktywnych i behawioralnymi np. od gier komputerowych, a także z różnego rodzaju zaburzeniami m. in. lękowymi, depresyjnymi, seksualnymi, ze spektrum autyzmu (należałoby zwiększyć fundusze na studia, kursy czy szkolenia profilowe),
- skuteczność procesu resocjalizacji,

- brak wsparcia po opuszczeniu zakładu,
- dopracowanie systemu poszukiwań, gdy nieletni nie powróci z urlopu/przepustki.

Propozycje zmian

- poszerzenie oferty resocjalizacyjnej w ramach oddziaływań ukierunkowanych na absolwentów (staże i praktyki zawodowe)
- wprowadzenie różnorodnych programów edukacyjnych (kursy szkolne, korepetycje)
- organizacja warsztatów i kursów zawodowych (np. stolarstwo, elektryka, mechanika samochodowa, gastronomia, ogrodnictwo itp.)
- ważne jest, by oferta resocjalizacyjna była różnorodna i dostosowana do indywidualnych potrzeb wychowanków i ich zasobów oraz uwzględniała ich zainteresowania”.

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Zawierciu

Mapa problemów:

„Współpraca z **sądami rodzinnymi** (a właściwie w wielu przypadkach jej brak):

- a) sądy nie zawsze biorą pod uwagę nasze wnioski przedstawiane w opiniach (zwłaszcza w opiniach, które sporządzane pod kątem wniosku wychowanki/rodzica o warunkowe zwolnienie z placówki), a niejednokrotnie w ogóle nie proszą o opinie,
- b) wiele rozpraw zarówno w wydziałach rodzinnych jak i karnych i cywilnych odbywa się z udziałem wychowanek, bez wiedzy placówki (korespondencja zaadresowana jest bezpośrednio i wyłącznie do wychowanki i żaden z pracowników nie może mieć w nią wglądu). Placówka nie wie w jakim celu wychowanka wyjeżdża do sądu, na rozprawę, na przesłuchanie (jeśli wychowanka sama nie ma ochoty o tym powiedzieć – a w większości nie ma). Nie wiemy, czy ma postawione jakieś zarzuty, czy spotka się jako świadek z osobami, które miały lub mogą mieć negatywny wpływ na jej funkcjonowanie w placówce. Kadra nie może wtedy prowadzić przed takim wyjazdem żadnych oddziaływań wychowawczych czy udzielić wsparcia psychologicznego,
- c) w ostatnim czasie zwolniono z zakładu wychowankę, przy wyraźnym sprzeciwie placówki wskazanym w opinii, z uwagi na fakt, że była w terapii uzależnień i nie została

objęta programem usamodzielnienia (zwolniono na tydzień przed ukończeniem 18 roku życia),

- d) sądy zwalniają nieletnich w trakcie ich pobytu na uciezkach lub niepowrotach do placówek. W ubiegłym roku sąd rodzinny zwolnił wychowankę warunkowo (na jej wniosek), która przebywała na niepowrocie z urlopu, porzuciła swoje dziecko i była poszukiwana przez policję celem doprowadzenia do zakładu poprawczego,
- e) niejednokrotnie dyrektor lub inny pracownik nie może porozmawiać z sędzią prowadzącym nieletnią, gdyż sędziowie sobie tego nie życzą,
- f) sędziowie orzekający w sprawach nieletnich nie posiadają wiedzy na temat funkcjonowania placówek, warunków czy oferty resocjalizacyjnej. Porównują zakłady do więzienia nieletnich, w których stosowana jest wyłącznie izolacja, przemoc ze strony kadry i przemoc rówieśnicza (tutaj wspomnę pismo sędziego rodzinnego o udzielenie informacji, ile razy w tygodniu nieletnia wychodzi z celi?).
- g) sądy orzekają kilkakrotnie lub nawet kilkanaście razy kolejno umieszczenie nieletniej w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, by zastosować środek zapobiegawczy w postaci schroniska dla nieletnich, a po nim znów powrót do ośrodka wychowawczego. Taka nieletnia posiada bardzo wysoki stopień demoralizacji, czuje się bezkarnie, nie poddaje się procesowi resocjalizacji. Aktualnie w Schronisku dla Nieletnich przebywa pełnoletnia wychowanka, która wcześniej przebywała w 13 Młodzieżowych Ośrodkach wychowawczych.
- h) w ciągu ostatnich 2 lat w Schronisku dla Nieletnich w Zawierciu przebywały 3 nieletnie, które dokonały ciężkich przestępstw (sprawy medialne) takich jak zbiorowe pobicia, zabójstwa. Sądy rozpatrywały możliwość potraktowania ich jak osoby dorosłe. We wszystkich przypadkach jednak odstąpiono od tego, po czym sądy rodzinne zdecydowały o zwolnieniu tych dziewcząt.
- i) problem związany z udziałem na rozprawach pracowników (wychowawców, psychologów) w rozprawach. Sądy czasami wysyłają wezwania ze stawiennictwem obowiązkowym dla pracowników placówki na rozprawy (w tym o warunkowe zwolnienie z zakładu) pomimo wysłanej wcześniej opinii, gdzie zawarte jest stanowisko w danej sprawie. W praktyce wygląda to tak, że pracownik jedzie nawet na drugi koniec Polski, a niejednokrotnie rozprawa jest odroczona.

Policja:

- a) traktowanie przez Policję poszukiwań nieletnich jako tzw. „zło konieczne” wielokrotnie informowałem Policję o miejscach pobytu poszukiwanych, miejscach ich pracy zarobkowej (czasem nawet z podaniem godzin pracy czy piętra lub koloru drzwi i wiele razy nie przynosiło to skutku w postaci zatrzymania), - wiele dziewcząt otwarcie mówiło, że w okresie, kiedy były poszukiwane niejednokrotnie były zatrzymywane i wypuszczane, bo „policjanci mieli inne ważniejsze sprawy na głowie” lub „policjanci mieliby więcej pracy”,
- b) zastraszania przez konwojujących dziewcząt doprowadzanych do placówki (dziewczęta mówiły, że w konwoju policjanci opowiadali im „jak zostaną dojechane”, że zostaną na wejściu pobite przez inne podopieczne, a potem przez kadrę itp.).
- Zapis w § 7.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie pobytu nieletnich w zakładach poprawczych, zgodnie z którym „Nieletniego przyjmuje do zakładu dyrektor zakładu i przeprowadza z nim rozmowę, zapoznaje nieletniego z jego prawami i obowiązkami oraz zasadami pobytu w zakładzie oraz poucza o terminie i sposobie składania zażalenia (..) jest nieadekwatny do rzeczywistości, gdyż z mojego 26 letniego doświadczenia pracy w zakładzie i informacji zbieranych od wychowanek, wiem że doprowadzana do placówki nieletnia, z uwagi na stres, niejednokrotnie będąc pod wpływem środków psychoaktywnych, nie zawsze dokładnie potrafi przypomnieć sobie kilka pierwszych dni pobytu w placówce. A rozmowa z dyrektorem (po kontroli osobistej, w trakcie której musi się rozebrać przed nieznanymi osobami/kobietami, oraz testach na obecność substancji psychoaktywnych) potęguje ten stres a nawet strach (w dodatku, kiedy zostanie tak pouczona przez policję, jak opisałem w punkcie 2). W moim odczuciu wychowankę powinien przyjmować pracownik zespołu diagnostyczno- korekcyjnego (pedagog, psycholog, terapeuta), a w przypadku jego nieobecności – wychowawca.
 - Brak możliwości przeprowadzania tzw. profilaktycznych badań na obecność środków psychoaktywnych np. po powrocie wychowanek będących w terapii z urlopów w lub przepustek (co jest możliwe np. ośrodkach terapii uzależnień) lub powracających z pracy do hostelu. Obecna ustawa wyklucza takie działania, a nieuzasadnione badanie może nieść za sobą powiadomienie prokuratury o przekroczeniu uprawnień przez dyrektora zakładu. Więc można przyjąć, że wygodniej dyrektorowi może być „nie zauważyć, niż mieć potem problemy),
 - Obowiązek przekazywania nieletnim paczek bez żadnych ograniczeń. W praktyce wychowanki muszą otrzymać paczki i korespondencję od wszystkich osób, którym

nie można udowodnić negatywnego wpływu na wpływ resocjalizacji czy bezpieczeństwa placówki. I tak dostają paczki od sutenerów, od „sponsorów”, których nawet niejednokrotnie nie znają, ale nastawione konsumpcyjnie paczki chętnie przyjmują. Ponadto środek dyscyplinarny w postaci obniżenia kieszonkowego nie zawsze jest skuteczny – bo po co jej pieniądze, jak zadzwoni i jej wszystko co tylko sobie zażyczy w paczce przyślą.

- Zapis w § 37.1 punkt 9 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie funkcjonowania okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, zgodnie z którym „dla zapewnienia realizacji zadań zakład posiada: (...) izby izolacyjne”. Zapis mówiący o liczbie mnogiej izb izolacyjnych przyczynił się (pomimo moich wyjaśnień) do zalecenia Najwyższej Izby Kontroli, które prowadziła kontrolę w ZP i SdN w Zawierciu o konieczności utworzenia drugiej izby izolacyjnej. Nadmieniam, że w ciągu moich 26 lat pracy w placówce izba izolacyjna użyta została tylko jeden raz i to przez kilka minut.
- Konieczność przeprowadzenia badania lekarskiego w ciągu pierwszych 48 godzin po doprowadzeniu nieletniego do placówki. W przypadku doprowadzenia w piątek w późnych godzinach wieczornych lub bezpośrednio przed świętami jest to w praktyce nierealne do wykonania. Natomiast przewiezienie do otwartej placówki leczniczej wiąże się z możliwością wystąpienia wydarzenia nadzwyczajnego (nieletnia jest niezdiagnozowana, w stresie, nieprzewidywalna), wielogodzinnym oczekiwaniem na wizytę - a tym samym problemem organizacji pracy i bezpieczeństwa w placówce.
- Limit nieletnich w oddziałach klasowych, który zmusza do łączenia oddziałów w przypadku zmniejszenia liczby uczennic w dwóch klasach równorzędnych (np. w klasie I „a” i „b” w trakcie roku szkolnego). W praktyce: jeśli w na poziomie klasy I szkoły branżowej we wrześniu tworzy się 2 równorzędne klasy, bo wychowanek jest np. 13., i są tam nieletnie z grupy schroniskowej, a w trakcie roku szkolnego część z nich będzie zwolniona i w lutym zostanie w tych dwóch oddziałach 10 lub mniej dziewcząt, to jest obowiązek utworzenia jednego oddziału klasowego. W rzeczywistości jednak, z różnych względów, te dwa oddziały klasowe niejednokrotnie są na innym poziomie realizacji programów z poszczególnych przedmiotów. Połączenie tych oddziałów wiąże się z nadrabianiem przez (i tak niejednokrotnie negatywnie nastawione do procesu edukacyjnego) nieletnie różnic programowych, tzn. nadrabianie materiału, żeby zrównać z drugą klasą. A za kilka

dni doprowadzą 2 lub 3 dziewczęta do tej klasy i zabawa zaczyna się od początku. Do tego dochodzą problemy rozliczenia finansowego dla nauczycieli, którym niejednokrotnie zmienia się pensum w środku miesiąca.

- Zapis w ustawie, mówiący, że wydarzeniem nadzwyczajnym w placówce jest ucieczka nieletniego spoza ośrodka, zakładu lub schroniska. W praktyce więc ze szpitala psychiatrycznego lub innych specjalistycznych szpitalnych oddziałów, gdzie nie może być ciągłej kontroli ze strony pracowników ochrony. Równie dobrze można zaliczyć do tego ucieczkę z konwoju lub napaść na policjanta w trakcie konwojowania na rozprawę - więc czy to jest wydarzenie nadzwyczajne w placówce?
- Wydarzenie nadzwyczajne mówiące o bójce z udziałem nieletniego. W moim odczuciu należy to uszczegółowić, bo za bójkę można również uznać niegroźne przepychanki lub szarpaninę.

Pomysł na pozyskanie z Funduszu Sprawiedliwości przez działającą przy placówce Fundację „Życ na nowo” środków finansowych na zakup, remont i prowadzenie mieszkania, które byłoby swoistym mieszkaniem chronionym dla dziewcząt opuszczających placówkę po ukończeniu 21 roku życia i nie mogących powrócić do domu rodzinnego.”

Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Raciborzu

Mapa problemów

- „Przewlekłość postępowań sądowych wobec nieletnich umieszczonych w Schroniskach dla Nieletnich. Odległe terminy posiedzeń sądu np. dot. warunkowego zwolnienia z placówki nawet kilka miesięcy oczekiwania brak możliwości realizowania planów względem wychowanka.
- Forma opieki następczej po opuszczeniu zakładu dla nieletnich – rozszerzenie współpracy w tym zakresie np. z ośrodkami kuratorskimi – stworzenie mieszkań „chronionych”.
- Synchronizacja działań prowadzonych przez OPS-y, PCPR-y i nadzoru kuratorskiego w procesie usamodzielniania – koordynacja i współpraca.

- Możliwości zmiany postanowienia w zakresie stosowania np. środka poprawczego wobec nieletnich, którzy przebywają w OOW, szczególnie po ukończeniu 17 r. ż. Przy ewentualnym popełnieniu czynu zabronionego – brak jasnej regulacji dot. możliwości zmiany postanowienia – jedyne rozwiązanie na teraz to orzeczenie zakładu poprawczego w zawieszeniu i orzeczenie umieszczenia w OOW – i jako odwieszenie środka.
- Zmiana procedury poszukiwawczej nieletnich przez policję – aktualnie po zgłoszeniu niepowrotu przez tydzień jest poszukiwany w miejscu, gdzie siedzibę ma placówka, dopiero później informacja o konieczności poszukiwania przekazywana jest do miejsca zamieszkania nieletniego.
- Konieczność uzyskiwania przez dyrektora każdorazowo zgody na godziny zastępcze kierownika działu – często są to osoby, które mogą zastąpić w nagłych przypadkach nieobecnego nauczyciela – proponuję określić np. limit godzin, dla których nie trzeba uzyskiwać zgody Dyrektora DSRiN.
- Stawki żywieniowe – bieżące monitorowanie cen żywności i stworzenie możliwości korekt stawek”.

Zakład Poprawczy w Poznaniu (od 2025 roku OOW)

Mapa problemów i zmian:

„Proponuję pozostawić nazwę ZP rozszerzając jak to było w przypadku ZP typu otwartego o dodatkowe elementy (wówczas MOAS) np. o jedno z poniższych:

1. Zakład Poprawczy o nazwie Ośrodek Wsparcia i Resocjalizacji Młodzieży
2. Zakład Poprawczy o nazwie Ośrodek Wsparcia Rozwoju Społecznego Młodzieży
3. Zakład Poprawczy o nazwie Młodzieżowy Ośrodek Korekcyjno-Edukacyjny.

W przestrzeni społecznej dominować będzie nazwa np. Młodzieżowy Ośrodek Korekcyjno-Edukacyjny, a dla ekspertów pozostanie nazwa bazowa. W ten sposób zneutralizowany zostanie potencjalnie pejoratywny/stygmatyzujący wydźwięk nazwy: Zakład Poprawczy bez jej faktycznej likwidacji (co wiąże się także z szeregiem utrudnień administracyjnych dla poszczególnych placówek tj. zmiana pieczęci, NIPów etc.).

Uwagi dot. obecnych rozwiązań:

- Okres nieletniości wydłużony ponad miarę w praktyce do 25 r.ż. W naszej ocenie należy zrezygnować z tego rozwiązania. Potencjalny pobyt nieletniego od 13 do 24 r.ż. w SdN/ZP trudno kojarzyć z kierunkowymi zmianami o charakterze wychowawczym i przygotowaniem do samodzielności życiowej. Budzi to jednoznaczne skojarzenia izolacyjne.
- Nerozwieszona pozostaje sprawa opieki medycznej nad nieletnimi. Np. w przypadku konieczności hospitalizacji nawet najbardziej niebezpieczni trafiają do placówek publicznej opieki zdrowotnej. Dotyczy to także przypadków stacjonarnego leczenia na oddziałach psychiatrycznych.
- Ograniczenia w organizacji grup wychowawczych z uwagi na liczbę nieletnich, zwiększyć uprawnienia dyrektora w tej kwestii
- Liczebność grup wychowawczych: im trudniejsi wychowankowie, tym mniejsza liczebność w grupie i większa indywidualizacja. Należy to odwrócić i bardziej wspierać tych, którzy wyrażają wolę uczestnictwa w procesie resocjalizacji, a nie przymuszać do tego tych, którzy nie chcą
- Ograniczyć maksymalny czas pobytu nieletnich w zakładach o wzmożonym nadzorze wychowawczym, np. jak w SdN do 1 roku. Przy braku efektów wniosków o zamianę na ZK
- Bardzo duże rozproszenie prawne w zakresie rozporządzeń regulujących funkcjonowanie zakładów dla nieletnich (Jeden kompleksowy akt prawny zastąpiono kilkunastoma)
- Centralizacja nadzoru nad zakładami dla nieletnich po likwidacji OZNP, co znacznie ograniczyło możliwości w zakresie bieżących konsultacji i wsparcia placówek, a także ograniczyło możliwości współpracy z prezesami właściwych Sądów Okręgowych
- Brak skierowań do zakładów, wynikający w szczególności z dużej liczby alternatywnych instytucji o profilu resocjalizacyjnym w praktyce ukierunkowanych na aspekty merkantylne a nie wsparcie niedostosowanej społecznie młodzieży
- Zniesienie możliwości wykonywania kary ograniczenia wolności w trakcie pobytu w ZP. Powoduje, że nieletni opuszczający zakład z automatu wchłaniany są przez procedury sądu karnego, co utrudnia proces ich readaptacji społecznej.

- Brak skutecznych rozwiązań systemowych z zakresu wspierania procesu readaptacji społecznej młodzieży. Zwykle nieletni opuszczający ZP powielają ten sam schemat i wracają do środowiska pochodzenia, które w zdecydowanej większości przypadków determinowało ich niedostosowanie społeczne.
- Wypląszczenie pensji pracowników administracji - wraz ze wzrostem pensji minimalnej pracowników kuchni, strażników, pracowników administracji z najmniejszym stażem pracy wypląszczeniu uległy pensje np. wraz ze stanowiskiem głównego księgowego, który jest bardzo wykwalifikowanym pracownikiem, nie przysługuje mu 13-sta pensja.
- Szkolenie zawodowe zbyt duże wymagania formalne, jeśli chodzi o nauczycieli praktycznej nauki zawodu - może zamiast studiów wystarczyłby kurs pedagogiczny i możliwość uzupełniania kwalifikacji już będąc zatrudnionym.

Ponadto, w naszej opinii, istnieje potrzeba określenia stanu wdrażania zmian w systemie resocjalizacji nieletnich. Stąd też sugerujemy rozważenie możliwości przeprowadzenia pod kierunkiem pana Profesora kompleksowej diagnozy tego stanu, w tym rozwiązań organizacyjnych, formalnych i wychowawczych systemu resocjalizacji nieletnich. Wydaje się to istotne z uwagi na wdrażanie zapisów Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Byłoby to również nawiązanie do paradygmatu ciągłości i zmiany w pedagogice społecznej i resocjalizacyjnej, między innymi w odniesieniu do raportu przygotowanego pod kierunkiem prof. Lesława Pytki. Nadmieniamy, że z propozycją taką we wrześniu ubiegłego roku wystąpiliśmy do Ministerstwa Sprawiedliwości, ale nie znalazła ona akceptacji ówczesnych władz”.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Laskowcu

Mapa problemów i zmian:

- „poprzez działania systemowe zapewnić fundusze i zobowiązać ośrodki do realizacji różnorodnych, atrakcyjnych dla młodych ludzi szkoleń kursowych,
- w ośrodkach utworzyć co najmniej dwa, trzy kierunki kształcenia zawodowego co pozwoliłoby nieletniemu na wybór właściwego kierunku,

- już na etapie kierowania nieletniego do placówki, kierujący powinien mieć wiedzę o zainteresowaniach wychowanka, jeżeli dziecko rozpoczyna nowy wyższy etap kształcenia,
- w przypadku już rozpoczętego nauczania zawodu, wskazać miejsce takiej placówki, aby nieletni mógł kontynuować swój zawód, pasję, a nie cofać się np. o rok i rozpoczynać naukę w zawodzie, w którym nie jest absolutnie zainteresowany,
- w okręgowych ośrodkach wprowadzić hostele lub stworzyć inną bogatą ofertę dziecku, które ukończyło np. 17 lat i szkołę Branżową I Stopnia, aby nieletni nie musiał wegetować dwa lata jako absolwent,
- hostel taki mógłby również posłużyć nieletniemu, który ukończył już 19 rok życia, a kontynuuje naukę - do jej ukończenia,
- pozwolić, aby uczniowie w trakcie zajęć praktycznej nauki zawodu mogli wykonywać pracę dla lokalnej społeczności oczywiście za odpowiednią wcześniej skalkulowaną opłatą, a tym samym, żeby nieletni, którzy uczestniczą w takim procesie mogli otrzymywać większe kieszonkowe.

W części edukacyjnej:

- utworzenie dla młodzieży w Okręgowych Ośrodkach Wychowawczych ośrodka dla osób uzależnionych (terapeutycznych),
- obecnie w szkole podstawowej występuje łączenie klas w jeden oddział (klasy połączone: np. klasa piąta, siódma i ósma). Nauczyciel na jednej godzinie dydaktycznej musi realizować materiał z trzech klas,
- pozostawienie zawsze oddzielnie klasy ósmej, gdyż nauczyciel szczególnie w tej klasie skupia się na przygotowaniu uczniów do egzaminu ósmoklasisty,
- zwiększenie środków na doposażenie bazy dydaktycznej szkoły,
- znieść wymóg co do kwalifikacji nauczycieli zatrudnionych w OOW w szkole. Dziś nauczyciel pracujący w szkole w OOW musi posiadać studia kierunkowe (np. ukończoną historię czy filologię polską a także dodatkowo studia podyplomowe z resocjalizacji). Przy wakatach w szkole w OOW trudno jest znaleźć nauczyciela, który by posiadał dodatkowe studia z resocjalizacji. Dlatego przy zatrudnianiu musimy pytać o zgodę na zatrudnienie organu prowadzącego. Po otrzymaniu takiej zgody (nawet jeśli nauczyciel w szkole samorządowej jest nauczycielem dyplomowanym) w naszych

Ośrodkach czy Zakładach Poprawczych traktowany jest jako nauczyciel bez kwalifikacji. Nauczyciel taki otrzymuje najniższe wynagrodzenie,

- w szkole podstawowej w OOW czy w Zakładach Poprawczych jest możliwość, że uczeń może uzyskać promocję śródroczną do klasy wyższej (np. z klasy piątej do szóstej). Jednym z tych warunków jest uzyskanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Pytanie: „W naszych palcówkach są zatrudnieni specjaliści (psycholog, pedagog). Czy byłaby możliwość prawna, aby takie badania przeprowadzały nasze zespoły i wydawały takie orzeczenia?”

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Koronowie

Mapa problemów:

1. „Zmniejszenie limitu nieletnich umieszczonych w grupach wychowawczych z 12 do 10. Utworzenie mniejszych grup może spowodować, że szybciej uda nam się przeciwdziałać ryzykownym i niebezpiecznym zachowaniom.
2. Przekształcenie zespołu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w zespół diagnostyczno-korekcyjny. Umożliwi to pisanie opinii o nieletnich, na miejscu, w ośrodku. Prowadzenie zajęć, terapii przez psychologa i pedagoga, obserwacja uczestnicząca w trakcie spotkań da lepszy obraz funkcjonowania nieletniej, a postawiona diagnoza będzie trafiona.
3. Daję pod rozwagę kwestię utworzenia osobnego ośrodka dla ciężarnych dziewcząt. Może razem z domem dla matki i dziecka. Jeżeli nieletnie po porodzie zadeklarują chęć bycia razem z dzieckiem to mogłyby zostać w tym samym ośrodku.
4. Warto rozważyć kwestię utworzenia wyspecjalizowanego ośrodka dla nieletnich upośledzonych.
5. Przy kierowaniu nieletniego do ośrodka uwzględnić jego dysfunkcje, choroby psychiczne czy uzależnienia.
6. Tak skonstruować przepisy, by nieletni nie opuszczali ośrodka tylko dlatego, że ukończyli pewien wiek, ale dlatego, że zakończyli odpowiedni etap edukacyjny, zdobyli zawód i posiadają dodatkowe kwalifikacje po skończonych kursach zawodowych. Dzięki temu odnajdą się na rynku pracy i będą mogli świadomie i odpowiedzialnie kierować swoim życiem.

7. Zastąpić studia podyplomowe z resocjalizacji kursem, który nadawałby uprawnienia do pracy w placówkach resocjalizacyjnych.
8. Ujednolicić wymagania w stosunku do nauczycieli praktycznej i teoretycznej nauki zawodu (jeden musi mieć skończoną resocjalizację, a drugi nie).
9. Pozwolić ośrodkom wydawać certyfikaty. Zdarzają się sytuacje, gdy sami organizujemy szkolenia i kursy dla naszych podopiecznych. Posiadamy odpowiednio przygotowaną do tego kadrę. Wystawiamy tylko zaświadczenia, bo nie może wydawać certyfikatów.
10. Wynagrodzenie, które proponujemy personelowi medycznemu jest tak niskie, że trudno pozyskać do pracy pielęgniarki i lekarzy. Bardzo bezpieczną opcją dla ośrodka jest posiadanie personelu medycznego.
11. Dać możliwość większej elastyczności przy planowaniu zajęć. Chodzi o wyrównanie godzin wynikających z ramowego planu nauczania dla szkoły podstawowej i branżowej.
12. Placówka to ludzie w niej zatrudnieni. Dlatego warto rozważyć kwestię dotyczącą wcześniejszych emerytur dla pracowników, którzy pracują w trudnych warunkach”.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Falenicy

Mapa problemów i zmian:

- „Braki kadrowe nauczycieli, szczególnie nauczycieli nauki zawodu
- Czy nauczycielom uczącym teorii zawodu potrzebna jest resocjalizacja?
- Dziewczęta kierowane do ośrodka – wielokrotne pobyty na oddziałach psychiatrycznych
- Laboratorium przyszłości – rzeczy wskazane do zakupu niekoniecznie są niezbędne w naszym ośrodku.
- Umożliwienie wychowawcom i pedagogom zrobienia uprawnień nauczycielskich (w ciągu paru miesięcy) w szkole podstawowej – zrobienie tego teraz dla osób już po studiach, a dla studiujących obligatoryjnie w ramach studiów.
- Grupa warsztatowa ma liczyć połowę klasy szkolnej – problemy z podziałem.
- Rozluźnienie grup w kształceniu zawodowym – szkoła powinna sama ustalać liczebność grup warsztatowych

- Zaplecze administracyjne szkoły – szkoła nie powinna być przy ośrodku, tylko powinna być istotą ośrodka.
- Zaplecze do kształcenia zawodowego – czy można sięgnąć do środków unijnych do reorganizacji zawodowych (rozbudowa/remont/wyposażenie pracowni).
- Dlaczego jest kierownik szkoły, a nie dyrektor szkoły?
- Organizacja – mało elastyczna – trudności w podziale godzin między szkołą a internatem.
- Brak wsparcia indywidualnego dla nauczycieli i wychowawców – dba się o zdrowie psychiczne wychowanki, a nauczyciel i wychowawca musi sobie sam radzić.
- Dokumenty „nie idą” razem z wychowanką.
- Sądy pytają się na jakiej podstawie zwracamy się o udostępnienie akt do wglądu.
- Zbyt wiele dokumentacji, która się powiela (powielanie informacji).
- Placówki profilowane (może współpraca między OOW a MOW).
- Problem finansowania dzieci w grupie matki z dzieckiem.
- Ministerstwo Zdrowia – NFZ- wychowanki OOW zostały pominięte w opiece medycznej.
- Problem zatrudnienia/znalezienia lekarzy do pracy w OOW.
- Złagodzenia odbioru zewnętrznego ośrodków – zmiana nazwy, np. Ośrodek Edukacyjno-Wychowawczy”.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Gackach

Mapa problemów i zmian:

1. „Za resocjalizację nieletnich odpowiadają nie tylko placówki, ale przede wszystkim sądy, wobec praktyki których powstaje wiele pytań i wątpliwości.
2. Granice i formy wiekowej odpowiedzialności:
 - Uzasadnione przykładami praktyki zachowań obniżenie interwencji prawnej od 10 roku życia, lecz absolutnie nietrafione formy oddziaływania. Konieczność prawnego włączenia/zobowiązania rodziców.
 - Absolutnie nieuzasadnione przedłużanie granic wiekowej odpowiedzialności wobec nieletnich powyżej 21 roku życia.

3. „Brak drożności” systemu wychowania resocjalizującego oraz propozycje rozwiązań dla wychowanków nie poddających się oddziaływaniom wychowawczym, dokonującym niepowrotów lub uciezek. Ucieczka z OOW → ZP, z ZP → odpowiedzialność karna.
4. Potrzeba wykorzystanie bazy i zaplecza kadrowego placówek prowadzonych przez Ministra Sprawiedliwości z koniecznymi zmianami wizerunkowymi.
5. Pilna potrzeba sprofilowani placówek wychowawczych (okręgowe ośrodki wychowawcze) i poprawczych (schroniska dla nieletnich i zakłady poprawcze) oraz bezwzględna potrzeba utworzenia okręgowych ośrodków wychowawczych o wzmożonym nadzorze wychowawczym.
6. Wiele przykładów „nieżyciowych” przepisów (ocena pracy nauczyciela, planowanie i dokumentowanie doskonalenia zawodowego).

Uwagi i propozycje szczegółowe do aktualnych uregulowań prawno-organizacyjnych:

1. Brak diagnozy wychowanków kierowanych do OOW.
2. Nieuzasadniony przerost dokumentacji.
3. Bezpieczeństwo:
 - Analiza realnych potrzeb uwzględniających sytuacje stwarzane przez wychowanków (rodzaje i możliwości separacji oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego).
 - Kontrola korespondencji, kontrola obecności substancji psychoaktywnych i kontrola osobista – fakultatywna, a nie obligatoryjna.
 - Funkcjonowanie Działu Ochrony (nierealne szkolenia, brak możliwości awansu zawodowego i adekwatnej gratyfikacji).
 - Błędna klasyfikacja wydarzeń nadzwyczajnych (bójka, pobicie, wyłączenie ucieczki spoza placówki).
 - Kieszonkowe (kwota bazowa 1.1%, a nie jak wcześniej 2,8% uniemożliwia stosowanie nagrody w postaci czasowego zwiększenia do 4,5%, co znaczy aktualnie przebywający).
 - Brak opieki medycznej (z powodów finansowych i braku uregulowań prawnych zabezpieczających ustawową opiekę medyczną).
4. Organizacja nauczania:
 - niespójność systemu (czasu nauczania 2 i 3 lata) potrzeba rozwiązań alternatywnych.
 - „Cofanie do I klasy” w powszechnych przypadkach związanych ze zmianą kierunku kształcenia.

- Nierealne wymagania kwalifikacyjne wobec nauczycieli.
- Dyrektor Szkoły i Kierownik Szkoły - rozwiązanie nie znajdujące odzwierciedlenia w prawie oświatowym.

Sprawy organizacyjno-kadrowe:

- „Sztuczne i dziwne” podejście do tzw. kontroli zarządczej i jej wskaźników.
- Obciążanie sprawami obronnymi wobec braku przygotowania, realizowanych zadań i możliwości zakładów dla nieletnich.
- Absolutne oderwanie od rzeczywistych potrzeb w zakresie przydziału środków finansowych dla funkcjonowania zakładów dla nieletnich.
- Destrukcyjne skutki zmian w zakresie wynagradzania pracowników niepedagogicznych i pedagogicznych związane z „wynagrodzeniem minimalnym”
- Potrzeba przywrócenia uprawnień emerytalnych.
- Nieuzasadnione i pozbawione możliwości realizacji i „kopiowania” rozwiązań ze Służby Więziennej.
- Nierealne wymagania w zakresie kwalifikacji wobec nauczycieli będące jednym z wielu przykładów bezrefleksyjnego podporządkowywania się dyktaturze prawa oświatowego.
- Destrukcyjna polityka kadrowa: nieuzasadniona odpowiedzialność o charakterze populistycznym wobec kadry kierowniczej w związku z wydarzeniami nadzwyczajnymi, przypadki stosowania podwójnych standardów wobec kadry.”

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Witkowie

Problemy pojawiające się w pracy z nieletnimi:

„Do końca sierpnia 2022 roku nasza placówka wypełniała zadania zakładu poprawczego – była zakładem o charakterze resocjalizacyjno–rewalidacyjnym, czyli specjalizowała się w pracy z młodzieżą posiadającą orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznych o konieczności stosowania specjalnych form edukacji ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim lub umiarkowanym. W związku z powyższym zakładowa kadra pedagogiczna posiadała odpowiednie kwalifikacje formalne

z zakresu pedagogiki specjalnej czy oligofrenopedagogiki i kompetencje rzeczywiste oraz doświadczenie w pracy z taką młodzieżą. W trakcie funkcjonowania zakładu poprawczego o tak specjalistycznej charakterystyce z roku na rok otrzymywaliśmy niestety coraz mniej skierowań nieletnich z orzeczeniami o niepełnosprawności intelektualnej do naszej placówki. Dochodziło do sytuacji, że przez pół roku nie przyjmowaliśmy do zakładu nowego wychowanka, ponieważ sądy rodzinne nie orzekały w odniesieniu do niepełnosprawnych intelektualnie umieszczenia w zakładzie poprawczym i tym samym nie było nowych skierowań. Spowodowało to konieczność zamykania kolejnych grup wychowawczych i ograniczania wymiaru etatu pracownikom. Również pracownicy nie będąc pewni stabilizacji zawodowej i bytowej zaczęli podejmować inne zatrudnienia i odchodzić z pracy.

Z chwila przekształcenia zakładu w ośrodek oraz naszych szkół w szkoły z oddziałami specjalnymi zaczęliśmy przyjmować nie tylko młodzież z niepełnosprawnością intelektualną, ale i w normie intelektualnej. Co istotne w nowym systemie nie wyodrębniono na wprost placówek specjalizujących się w pracy z określoną grupą młodzieży np. tylko dla nieletnich z orzeczeniem – ośrodek resocjalizacyjno-rewalidacyjny. Skutkiem tego jest fakt, że trafiają do nas jak już wcześniej wspomniałem nieletni w normie intelektualnej i orzeczoną niepełnosprawnością intelektualną. Dzięki wypełnianiu się ośrodka pracownicy otrzymali gwarancję pełnego zatrudnienia i stabilizacji życiowej.

Podczas krótkiego, bo zaledwie półtorarocznego okresu funkcjonowania naszego ośrodka, zderzyliśmy się natomiast z poważnymi problemami związanymi z kierowaniem do naszej placówki nieletnich z problemami i zaburzeniami psychicznymi. Ze względu na posiadane przez naszych pracowników kompetencje, praca z osobami niepełnosprawnymi czy osobami w normie intelektualnej nie stwarza nam problemów, ponieważ możemy bazować na naszym wcześniejszym doświadczeniu i wykształconych przez lata metodach pracy. Jednakże umieszczenie w naszym ośrodku nieletnich charakteryzujących się zaburzeniami psychicznymi generuje bardzo poważne i niebezpieczne zakłócenia w funkcjonowaniu placówki.

Podstawowym problemem jest fakt, że takie osoby wymagają przede wszystkim stałej, specjalistycznej opieki psychiatrycznej, której nasza placówka nie jest w stanie zapewnić. Nie jesteśmy ośrodkiem czy zakładem leczniczym. Aktualnie w naszym ośrodku jest zatrudniony jeden lekarz – psychiatra i to w ograniczonym wymiarze etatu.

Sama praca wychowawczo-resocjalizacyjna i rewalidacyjna jest niewystarczającym elementem pracy z tymi młodymi ludźmi. Nasza kadra nie posiada odpowiednich kompetencji i umiejętności do pracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi i psychotycznymi. Niejednokrotnie specjaliści zatrudnieni w szpitalu w oddziale psychiatrii dzieci i młodzieży

mają olbrzymie problemy z ustabilizowaniem przez wiele tygodni naszego nieletniego, po czym trafia on z powrotem do naszego ośrodka i generuje kolejne problemy i zagrożenia.

Obecnie w codziennej pracy zderzamy się z wielkim problemem wynikającym z faktu przebywania w naszym ośrodku nieletnich o bardzo odmiennych cechach osobowościowych i różniących się poziomem i charakterem zaburzeń. Rzutuje to na niemożność zapewnienia właściwego poziomu bezpieczeństwa zarówno podopiecznym jak i pracownikom. W naszym ośrodku mamy do czynienia m.in. z ujawnianiem się poważnych konfliktów między osobami zaburzonymi psychicznie, a innymi wychowankami - szczególnie z nieletnimi z niepełnosprawnością intelektualną, zwłaszcza w stopniu umiarkowanym. Taka sytuacja generuje poważne zakłócenia w relacjach między tymi wychowankami a podejmowane próby interwencji często przynoszą ograniczone bardzo krótkotrwałe efekty.

W związku z powyższym z mojej perspektywy wydaje się za uzasadnione powołanie do życia placówki specjalistycznej ukierunkowanej na pracę z młodzieżą charakteryzującą się zaburzeniami psychicznymi np. na wzór zakładu poprawczego w Świeciu n/Wisłą. Równocześnie moim zdaniem sądy rodzinne w odniesieniu do nieletnich u których pojawiają się zaburzenia psychiczne powinny wydawać postanowienia o tymczasowym umieszczeniu w zakładzie leczniczym, a nie tak jak jest obecnie w okręgowym ośrodku wychowawczym. Dalsze kierowanie takich nieletnich do naszego ośrodka jest nieuzasadnione i stanowi olbrzymie zagrożenie dla jego właściwego funkcjonowania i bezpieczeństwa przebywających tutaj osób.

Uważam, że obecnie określona pojemność naszego ośrodka na 54 miejsc jest zbyt wysoka i wręcz niemożliwa do zrealizowania. Moim zdaniem została ona zaczerpnięta sprzed kilkunastu lat, kiedy nasza placówka funkcjonowała jako zakład poprawczy w oparciu o sześć dziewięcioosobowych grup wychowawczych. Na przestrzeni lat wraz ze zmniejszającym się stanem faktycznym naszych podopiecznych, kilkanaście lat temu dwie były grupy zostały przekształcone w pracownie wykorzystywane w codziennej pracy z nieletnimi (min. pracownia kulinarna, pracownia techniczno-modelarska, sala fitness/siłownia). Obecnie, aby wypełnić nasz ośrodek do maksymalnej ustalonej pojemności 54 zaistnieje konieczność zlikwidowania ww. pracowni. Ponadto bazując na moim 28 letnim doświadczeniu w pracy z nieletnimi z orzeczeniami o niepełnosprawności intelektualnej uważam, że stan osobowy grupy wychowawczej nie powinien przekraczać 6 nieletnich.

Obecnie kierowani są do naszego ośrodka młodszy podopieczni wymagający wzmożonych oddziaływań oraz poświęcenia im większej indywidualnej uwagi i pracy. Wychowawca pracujący z grupą ośmioosobową lub większą w której znajdują się również

dzieci z niepełnosprawnością intelektualną nie jest w stanie podejmować efektywnych oddziaływań wychowawczo-resocjalizacyjnej. Często jego praca musi ograniczać się jedynie do funkcji nadzorczej i zażegnania pojawiających się konfliktów. W związku z powyższym, jeżeli mamy efektywnie prowadzić zajęcia i oddziaływania pedagogiczno-psychologiczne z nieletnimi o ograniczonym poziomie intelektu, maksymalne wypełnienie ośrodka powinno wynosić 30 nieletnich co da nam możliwość docelowego utworzenia 5 grup wychowawczych. Również infrastruktura naszej szkoły i pomieszczeń warsztatowych nie jest przystosowana do przyjęcia 54 uczniów. Takie nagromadzenie nieletnich będzie stanowić poważne zagrożenie i utrudni zapewnienie wszystkim właściwego poziomu bezpieczeństwa.

Obecnie do naszego ośrodka często trafiają nieletni bez diagnozy, orzeczenia, zaleceń do pracy, informacji o poziomie edukacji oraz jakiegokolwiek opinii. Jediną dokumentacją często jest postanowienie sądowe o umieszczeniu w OOW, skierowanie oraz szczątkowa opinia o wychowanku. W otrzymywanych postanowieniach sądowych o umieszczeniu nieletniego w OOW niejednokrotnie brakuje informacji o czynie karalnym, którego dopuścił się wychowanek. Taka sytuacja w znacznym stopniu utrudnia nam podjęcie bezpośredniej pracy z nieletnim i opracowanie dla niego indywidualnego planu oddziaływań wychowawczych, resocjalizacyjnych i terapeutycznych (IPOWRiT-u). Bardzo często informacje odnośnie do problemów nieletniego, jego incydentach ze środkami psychoaktywnymi lub uzależnieniu, pobytach w oddziałach psychiatrycznych, czynach karalnych itp. uzyskujemy jedynie od samego podopiecznego w trakcie rozmowy wstępnej. Jesteśmy zmuszeni często do upominania się od placówek, szkół i instytucji w których nieletni wcześniej przebywał o dostarczenie informacji i dokumentacji. Ww. dokumentacja dociera do naszego ośrodka z dużym opóźnieniem.

Pragnę podkreślić, że w czasach, kiedy nasza placówka funkcjonowała jako zakład poprawczy większość wychowanków trafiała do nas ze schronisk dla nieletnich z pełną dokumentacją osobo poznawczą i diagnostyczną.

Wydawanie przez sądy rodzinne postanowień o umieszczeniu nieletniego w ośrodku w sytuacji, kiedy ww. został prędzej osadzony w areszcie śledczym. Obecnie na liście mamy skierowanie do naszego ośrodka nieletniego, który w tym roku kończy 19 rok życia a obecnie przebywa w areszcie śledczym (min. uszkodzenie ciała nożem oraz napaść na policjantów). W ośrodku przebywa również nieletni, który trzy miesiące przebywał w areszcie. Uważam, że postanowienia o umieszczeniu takich wychowanków w ośrodkach wychowawczych stanowi bardzo duże zagrożenie dla bezpieczeństwa oraz może prowadzić do zaburzenia procesu wychowania i resocjalizacji przebywającej tutaj młodzieży. Osoby, które miały już kontakt „ze

światem przestępczym” nie powinny być ponownie umieszczane w ośrodku wychowawczym, gdzie przebywają dzieci, tak jak w naszym przypadku również niepełnosprawne intelektualnie w stopniu lekkim i umiarkowanym.

Trudności z naborem nowych pracowników zarówno pedagogicznych jak i do służby ochrony. Z uwagi na charakter ośrodka, gdzie przebywają nieletni niepełnosprawni intelektualnie a przede wszystkim są również kierowani wychowankowie z zaburzeniami psychicznymi lub innymi zaburzeniami (np. spektrum autyzmu), specyficznymi trudnymi warunkami pracy - nowi pracownicy nie podejmują pracy. Problemy kadrowe utrudniają możliwość uruchomienia kolejnych grup wychowawczych, oddziałów szkolnych czy grup warsztatowych. Olbrzymi problem stanowi możliwość zatrudnienia z odpowiednimi kwalifikacjami nauczycieli praktycznej i teoretycznej nauki zawodu.

Równocześnie pozbawienie w trakcie zatrudnienia (prawa nabyte – zatrudnieni przed 1999 rokiem) pracowników pedagogicznych pracujących w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich oraz obecnie w okręgowych ośrodkach wychowawczych uprawnień do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę po 25 latach okresu zatrudnienia, doprowadziło do tego, że kadra pedagogiczna znacznie się postarzała. Obecnie średnia wieku pedagogów w naszym ośrodku wynosi przeszło 51 lata. Również pracownicy ochrony cechują się tak wysoką średnią (52 lata). Pracownicy przez wiele lat wykonując trudną i niejednokrotnie niebezpieczną pracę z nieletnimi bardzo obciążającą psychicznie i emocjonalnie, obecnie coraz częściej zaczynają korzystać ze zwolnień lekarskich, urlopów dla poratowania zdrowia – są zestresowani i pojawiają się u nich symptomy wypalenia zawodowego co rzutuje na jakość ich pracy z nieletnimi (w ośrodku są organizowane szkolenia z zakresu radzenia sobie ze stresem i wypaleniem zawodowym).

Pomimo tego, że w tym roku szkolnym od 01.09.2023 r. udzieliliśmy nieletnim przebywającym w ośrodku 26 przepustek i aktualnie powrotność z przepustek wynosi 100%, uważam, że wskaźnik niepowrotności czy ucieczek - szczególnie z zajęć organizowanych poza terenem placówki, nie może stanowić jednego z elementu, na podstawie którego dokonuje się oceny właściwego funkcjonowania placówki resocjalizacyjnej. W dużej mierze jako opiekunowie przebywającej u nas młodzieży nie mamy wpływu na ich powrotność do ośrodka. Bardzo często czynniki i zmienne, które wystąpią w środowisku wolnościowym w trakcie pobytu na przepustce czy urlopie nieletniego powodują zaburzenia i przyczyniają się do tego, że wychowanek nie wraca do placówki mimo wcześniejszych deklaracji (min. zdarzenia losowe, zmiana sytuacji rodzinnej, „nieszczęśliwa miłość”, niepełnosprawność intelektualna, zaburzenia psychiczne, eksperymentowanie z alkoholem i środkami odurzającymi). Uważam,

że kontakt w środowisku otwartym z rodzicami, opiekunami prawnymi, rodziną, osobami bliskimi i ważnymi dla nieletnich jest jednym z istotnych elementów procesu ich resocjalizacji. Pomimo pojawiających się niepowrotów należy nadal stosować w odniesieniu do tych młodych ludzi nagrody w postaci udzielania przepustek i urlopów.

Niejednokrotnie sądy rodzinne nie wyrażają zgody na urlopowania wychowanków, którzy przebywają już w naszej placówce np. siedem miesięcy, gdzie ustawodawca przewidział, że nieletni może otrzymać w ośrodku przepustkę po miesięcznym okresie pobytu a urlop po dwóch miesiącach. Taka sytuacja bardzo często zakłóca naszą pracę z nieletnim szczególnie z niepełnosprawnością intelektualną. Nie możemy opracować IPOWRiT-u z tzw. „drogowskazem” dla wychowanka i perspektywą czasowego opuszczenia ośrodka. Nieletni bardzo często pozbawiony możliwości urlopowania mimo właściwego a wręcz wzorowego funkcjonowania w ośrodku, traci motywację do dalszej pracy, nie widzi sensu podejmowania zmian we własnym życiu, czuje się wręcz oszukany (niestety przez pracowników ośrodka – bo my jesteśmy tutaj) i zaczyna niewłaściwie się zachowywać niwecząc naszą często wielomiesięczną pracę wychowawczą i resocjalizacyjną. To my jako specjaliści pracujący bezpośrednio i codziennie z tą młodzieżą, wiemy najlepiej jakie oddziaływania należy podjąć w odniesieniu do konkretnego nieletniego i co może w danym momencie przynieść najlepsze pozytywne efekty w procesie jego resocjalizacji.”

Zakład Poprawczy w Trzemesznie

Mapa problemów:

„Kluczowym obszarem wymagającym interwencji jest relacja między placówką a organem prowadzącym. Brak poczucia wsparcia merytorycznego w zakresie podejmowanych interwencji generuje u kadry obawę przed decyzyjnością i stawianiem jasnych granic, co w konsekwencji prowadzi do inwolucji wychowawczej i zwiększa ryzyko wystąpienia zdarzeń nadzwyczajnych. Rozwiązaniem tego stanu rzeczy winno być wdrożenie systemowej superwizji oraz międzyzakładowych grup wsparcia organizowanych na szczeblu departamentu.

Istotną barierę diagnostyczną stanowi nieadekwatność dokumentacji psychologiczno-pedagogicznej. Orzeczenia powstające przed umieszczeniem nieletniego w placówce często opierają się na standardach szkół masowych i nie uwzględniają specyfiki oporu diagnostycznego wychowanków. Skutkuje to brakiem rzetelnego obrazu deficytów ucznia, co

bezpośrednio przekłada się na niepowodzenia edukacyjne. Konieczne jest zatem rozszerzenie kompetencji wewnątrzzakładowych zespołów diagnostyczno-korekcyjnych o uprawnienia do wydawania wiążących opinii i doposażenie ich w nowoczesne narzędzia badawcze.

W obszarze metodyki pracy terapeutycznej i wychowawczej obserwuje się narastający problem braku motywacji nieletnich. Rozwiązaniem postulowanym w tym zakresie jest ściśle skorelowanie realizacji planu usamodzielnienia i opuszczenia zakładu z aktywnym udziałem w procesie terapeutycznym. Równolegle należy zwrócić uwagę na nową kategorię wychowanków – osoby całkowicie pozbawione oparcia społecznego i rodzinnego. Dla tej grupy brak możliwości urlopowania staje się czynnikiem demotywującym. Niezbędne jest zatem wypracowanie rozwiązań systemowych, takich jak tworzenie dedykowanych ośrodków wakacyjnych, obozowisk oraz fundacji wspierających pozyskiwanie mieszkań socjalnych w porozumieniu z jednostkami samorządu terytorialnego.

Efektywność placówek determinowana jest również przez warunki kadrowe i stabilność zatrudnienia. Spadek liczby wychowanków oraz niepewność etatowa generują ryzyko wypalenia zawodowego i odpływu specjalistów. Postuluje się optymalizację obłożenia placówek (na poziomie minimum 80%) poprzez kierowanie do zakładów o wzmożonym nadzorze sprawców najcięższych przestępstw oraz osób dokonujących incydentów nadzwyczajnych w innych ośrodkach. Kluczowe dla stabilizacji kadry byłoby również przywrócenie uprawnień emerytalnych (30 lat pracy, w tym 25 lat pracy pedagogicznej) oraz zwiększenie nakładów na przekwalifikowanie zawodowe.

W sferze bezpieczeństwa i ochrony prawnej, istotnym problemem pozostaje niejasność procedur dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego (ŚPB). Częsta ocena interwencji wyłącznie przez pryzmat monitoringu, bez uwzględnienia dynamiki sytuacji zagrożenia życia, budzi sprzeciw środowiska. Wymagane jest wdrożenie specjalistycznych szkoleń z zakresu ŚPB dedykowanych pracy z nieletnimi oraz zapewnienie pracownikom ochrony przed nieuzasadnionymi konsekwencjami dyscyplinarnymi w sytuacjach odpierania zamachów.

Ostatnim filarem wymagającym reformy jest system kształcenia zawodowego i ustawicznego. Obecna oferta, ograniczona do Szkoły Branżowej I stopnia, wygasza aspiracje wychowanków powyżej 18. roku życia.

Proponuje się:

- Utworzenie Szkół Branżowych II stopnia, umożliwiających kontynuację nauki i zdobycie tytułu technika.

- Wprowadzenie mechanizmów prawnych obligujących do ukończenia danego etapu edukacji mimo osiągnięcia pełnoletności.
- Rozszerzenie oferty o zawody deficytowe na rynku pracy (np. branża budowlana).
- Zwiększenie wymiaru godzinowego kół zainteresowań z jednej do minimum dwóch godzin tygodniowo, co pozwoli na rzeczywisty rozwój kompetencji miękkich i pasji wychowanków”.

Zakład Poprawczy w Ostrowcu Świętokrzyskim

Mapa problemów i zmian:

- „Zmiana nazewnictwa zakładów poprawczych na bardziej przyjazne określenie placówek np.: ośrodki edukacyjno-resocjalizacyjne co pozwoliłoby zmianę obrazu klimatu społecznego zakładu z restrykcyjno-kontrolno-izolacyjnego i na bardziej otwarty, stwarzający większą autonomię wychowanków oraz swobodę ekspresji.
- Rozszerzenie typu placówki na resocjalizacyjno-terapeutyczny.
- Utworzenie grupy wychowawczej dla młodszych wychowanków (im młodszy wychowankowie, tym bardziej są oni nastawieni na zmiany, łatwiej na nich wpłynąć, nawiązać z nimi pozytywne relacje, są bardziej „plastyczni”, łatwiej jest ich również zmotywować do pracy nad sobą, są bardziej otwarci na budowanie wizji ich przyszłego życia poza zakładem).
- Możliwość funkcjonowania hostelu dla dowolnej liczby nieletnich z możliwością wykonywania pracy zarobkowej.
- Stworzenie prawnych możliwości dających uprawnienia dyrektorowi zakładu do przeniesienia nieletniego do innej placówki z obowiązkiem poinformowania sądu, bez konieczności przeprowadzenia odrębnego postępowania (jak w przypadku art. 274).
- Poszerzenie oferty kierunku zawodowego o kwalifikację zawodową w zawodzie stolarz – tapicer, renowator mebli, wytwarzanie wyrobów z drewna i materiałów drewnopochodnych.
- Poszerzenie oferty organizacji czasu wolnego nieletnich, rozwijania ich zainteresowań, doskonalenia już nabytych umiejętności oraz możliwości eksponowania własnej twórczości poprzez udział w zajęciach koła muzycznego poza placówką w środowisku otwartym np.; z Miejskim Centrum Kultury w Ostrowcu Św.

- Możliwość kształcenia absolwentów poza Zakładem - w CKU, na 10 miesięcznych kwalifikacyjnych kursach zawodowych, zakończonym egzaminem zawodowym na poziomie szkoły branżowej (np.: fryzjer, kucharz, monter suchej zabudowy w budownictwie, monter sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych). Organizowanie większej ilości kursów zawodowych, dających twarde umiejętności - np. operator wózka podnośnikowego, operator koparko-ładowarki, kursu prawa jazdy itp.
- Nawiązanie współpracy z zakładami metalowymi i drzewnymi na terenie gminy Ostrowiec Św., np. walcownia Huty Celsa Ostrowiec, zakład meblarski „Dominik & Synowie” itp.
- Współpraca z Agencją Reklamową w zakresie wykorzystania własnej bazy maszyn CNC oraz plotera laserowego w celu nabycia umiejętności obsługi oraz pracy z programami do projektowania grafiki wektorowej i grafiki przestrzennej.
- Podjęcie współpracy ze schroniskiem dla zwierząt w celu wykonywania w warsztatach szkolnych elementów i części kojców i innego wyposażenia.”

Schronisko dla Nietetnich w Chojnicach

Mapa problemów i zmian:

- „Znaczna część nietetnich umieszczonych w zakładach poprawczych, to sprawy przemocy. W związku z tym celowym wydają się opracowanie 2-3 programów pracy ze sprawcami przemocy (zajęcia w formie indywidualnej, grupowej), które będą realizowane w zakładach poprawczych.
- Należy wówczas przeszkolić pracowników Zespołów Diagnostyczno-Korekcyjnych oraz pozostałych pracowników zakładów poprawczych do pracy w tym zakresie, aby zapewnić spójność oddziaływań. Pracownicy ZD-K winni mieć zapewnioną supervizję nad pracą w tym obszarze oraz min. jedno szkolenie w roku w ramach doskonalenia umiejętności pracy ze sprawcami przemocy. Program pracy ze sprawcami przemocy powinien być jednym z głównych elementów IPR i pobytu nietetniego w zakładzie poprawczym.
- Do rozważenia – jak wyżej – zadania dla zespołów pomocy psychologiczno-pedagogicznej psychologów i pedagogów w okręgowych ośrodkach wychowawczych.

- Programy pracy ze sprawcami przemocy czynów na tle seksualnym – jak wyżej.
- Zasadnym jest opracowanie programów dla osób uzależnionych od środków psychoaktywnych. W każdym zakładzie dla nieletnich powinny być osoby odpowiedzialne za prowadzenie zajęć z zakresu profilaktyki uzależnień od środków psychoaktywnych.
- Proponuję wytypować, które placówki powinny prowadzić, oprócz ZP w Białymstoku, terapię osób uzależnionych. Uwzględnić potrzeby w tym zakresie placówek dla dziewcząt. Proponuję wykorzystać doświadczenie pracowników ZP w Białymstoku jako osoby szkolące pracowników zakładów dla nieletnich.
- Programy szkolne do realizacji w szkołach w zakładach dla nieletnich (szkoła podstawowa, szkoła branżowa I stopnia) powinny pozwalać na modyfikację liczby godzin do realizacji w cyklu nauki z poszczególnych przedmiotów, np. obecnie liczba godzin wychowawczych w szkole branżowej I stopnia w pełnym 3 letnim cyklu nauki wynosi 3 godziny. Szkoły branżowe w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich realizują cykl nauki 2 letni. W klasie II liczba godzin wychowawczych to 2 godziny. Do rozważenia liczba godzin zajęć z wychowania fizycznego. Praktycznie codziennie w ramach internatu wychowankowie uczestniczą w zajęciach sportowo-rekreacyjnych. Temat do dalszej dyskusji.
- Mocną stroną zakładów dla nieletnich jest kształcenie zawodowe. Zasadnym jest rozważenie organizacji dla wychowanków kwalifikacyjnych kursów zawodowych jako uzupełnienie oferty kształcenia zawodowego.
- Stworzenie na bazie schronisk dla nieletnich Ośrodków Diagnostycznych, do których byliby kierowani wychowankowie, którzy są obecnie umieszczani w schroniskach, ale także nieletni, wobec których jest stosowane tymczasowe umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym. Praca OOW skupiałaby się wówczas wyłącznie na oddziaływaniach wychowawczych, a nieletni wobec których jest stosowane umieszczenie w OOW jako środek tymczasowy nie blokowałoby miejsc dla nieletnich, wobec których orzeczono środek wychowawczy umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym.
- Należy dodać, iż obecne przepisy nie pozwalają na wydawanie opinii diagnostycznych, na potrzeby postępowania sądowego, przez OOW, co ma wpływ na przewlekłość postępowań nieletnich umieszczonych w OOW.
- Zakłady dla nieletnich przyjmujące najtrudniejszych wychowanków winny zatrudniać

pracowników ochrony w takiej liczbie, która zapewni optymalne bezpieczeństwo.

- Należy rozważyć zapisy, o których mowa w § 10 *Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 31 października 2022 r. w sprawie komisji do spraw środka leczniczego dla nieletnich, trybu wykonywania środka leczniczego oraz warunków zabezpieczenia zakładów leczniczych*.
- Należy jednoznacznie stwierdzić, iż zakłady lecznicze posiadają większą liczbę pracowników ochrony na zmianie niż nawet zakłady poprawcze typu zamkniętego, o wzmożonym nadzorze wychowawczym.
- Proponuję rozważyć zmianę nazwy w zakresie stosowania środka poprawczego – w miejsce nazwy zakład poprawczy Ośrodek Resocjalizacyjny (obok Ośrodka Diagnostycznego). Nazwa zakład poprawczy, bardzo często stosuje się też nazewnictwo „poprawczak” ma jednoznacznie, w opinii społecznej, ale też wśród sędziów, negatywny wydźwięk. Często zakład poprawczy jest utożsamiany z więzieniem dla nieletnich, z placówką, w której następuje dalszy proces demoralizacji, jako miejsce, gdzie wychowankowie „uczą się przestępstwa”. Takie stwierdzenia często padają na salach rozpraw ze strony adwokatów. Nazwa, np. ośrodek resocjalizacyjny nie brzmi tak „formalnie”, „restrykcyjnie” (Zakład Karny, Zakład Poprawczy).
- Należy rozważyć organizowanie przez prezesów sądów okręgowych szkoleń dla sędziów rodzinnych (co 2-3 lata), które odbywałyby się na terenie zakładów dla nieletnich. Byłby to również czas na zapoznanie sędziów z pracą dydaktyczno-resocjalizacyjną zakładów dla nieletnich.
- Proponuję doprecyzować zapisy w zakresie umieszczania wychowanków zakładów dla nieletnich w szpitalach psychiatrycznych na oddziałach dysponującymi warunkami maksymalnego zabezpieczenia. Należy określić czas, w którym sąd, do którego dyspozycji pozostaje nieletni winien przesłać odpowiednie postanowienie.
- Obecnie szpitale psychiatryczne żądają niezwłocznie takiego postanowienia, co ze względów organizacyjnych jest niemożliwe, a do szpitala np. zostaje dowieziony nieletni, w stanie psychozy, sprawca zabójstwa.
- Celem takiego działania, umieszczenie nieletniego na oddziale dysponującym warunkami maksymalnego zabezpieczenia jest przede wszystkim zapobiegnięcie ucieczce nieletniego ze szpitala.
- Zasadnym jest podjęcie prac celem włączenia zakładów dla nieletnich do sieci

informatycznej Ministerstwa Sprawiedliwości, sądów. Usprawni to przekazywanie dokumentacji nie- letnich, zbieranie danych, prowadzenie sprawozdawczości. Jednocześnie zapewnione zostanie odpowiednie bezpieczeństwo informatyczne.

- Zasadnym wydaje się zmiana zapisu art. 125 ust. 3 w zakresie 48 godzin na przeprowadzenie wstępnego badania lekarskiego. Zapis ten obecnie powoduje bardzo duże trudności organizacyjne, wzrost kosztów.
- Do rozważenia zamiana tego zapisu na „wstępne badanie pielęgniarskie” i określenie, że wstępne badanie lekarskie odbywa się w terminie 7 dni od przyjęcia, chyba że wstępne badanie pielęgniarskie wskazuje na konieczność przeprowadzenia wstępnego badania lekarskiego niezwłocznie, np. nieletni z cukrzycą, nadciśnieniem, wadami serca itp.”

Aneks 2: Informacja o liczbie nieletnich i kadry placówek

Statystyka placówek dla nieletnich – styczeń 2026 r.:

1. Liczba placówek według typu

W systemie funkcjonują obecnie 33 jednostki:

- OOW (Ośrodki Oddziaływań Wychowawczych): 16
- ZP (Zakłady Poprawcze): 11
- SdN (Schroniska dla Nieletnich): 6

2. Podział placówek ze względu na płeć

Struktura organizacyjna z uwzględnieniem profilu wychowanków:

- OOW: 4 dla dziewcząt, 12 dla chłopców
- ZP: 1 dla dziewcząt, 10 dla chłopców
- SdN: 1 dla dziewcząt, 5 dla chłopców

3. Liczba nieletnich w placówkach

Rozkład populacji z podziałem na typ jednostki oraz płeć:

- OOW (łącznie: 572)
- Dziewczęta: 152
- Chłopcy: 420
- ZP (łącznie: 166)
- Dziewczęta: 30
- Chłopcy: 136
- SdN (łącznie: 75)
- Dziewczęta: 12
- Chłopcy: 63

4. Liczba pracowników placówek zbiorcza w podziale na pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych (stan na 2024 r.)

Nazwa zakładu	Pracownicy pedagogiczni	Pracownicy niepedagogiczni
ZP Świecie	27	28
ZP Poznań	24	26
ZP Trzemeszno	26	29
ZP Grodzisk Wlkp.	26	24
ZP Ostrowiec Św.	26	28
ZP Białystok	33	43
ZP Kcynia	19	30
ZP Nowe	25	33
ZPiSdN Konstantynów Łódzki	33	38
ZPiSdN Mrozy (obecnie OOW)	35	30
ZPiSdN Zawiercie	33	38
ZPiSdN Racibórz	33	34
SdN Chojnice	32	40
SdN Dominów	35	35
OOW Warszawa Falenica	35	29
OOW Laskowiec	30	33
OOW Koronowo	30	31
OOW Szumin	32	36
OOW Witkowo	32	31
OOW Pszczyna	38	37
OOW Gacki	27	27
OOW Studzieniec	29	32